

Η Διαφάνεια

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Γ'

ΑΡ. 3-4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

39-40

- ΛΕΩΝΙΔΑ ΠΑΥΛΙΔΗ: 'Επάνοδος (ποίημα).
- ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Νόστιμον Ἥμαρ (ποίημα).
- ΠΥΘΑΓΟΡΑ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ: 'Εαρινό.—Πρώινός περίπατος.—'Αττικό χινόπωρο (ποιήματα).
- ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΗΛΙΩΤΗ: Γριστούγεννα στο χωρκόμ μου... (διήγημα).
- Κ. Π. ΧΑΤΖΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ: 'Η κριτική έκδοση τῶν Κυπριακῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων (μελέτη).
- ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Τὰ Κυπριακὰ ἐρωτικά ποιήματα κι ὁ κ. Χατζηϊωάννου (μελέτη).
- ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: Ρένος (ποίημα).
- Παῦλος Κριναῖος (βιογραφικό σημείωμα).
- ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: 'Ο Μάρτυρας.—'Όταν ἀνθίζουνε οἱ βραγιές...—Τὸ τραγούδι τῶν ἐλεύθερων κυμάτων.—Χρυσὴ ἀντηλιά.—Τὸ γαλανὸ ταξεῖδι τῆς Γιούλιας.—'Απὸ τὰ 'Επιτάφια: Μυρτώ, 'Επιτάφιον ψαρᾶ, Μυρίνη (ποιήματα).
- ΧΡ. ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΥ: Κουράστηκα... (ποίημα).
- ΔΗΜ. Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Τὸ ὀπολωλὸς πρόβατον.—'Ο ξεπεσμένος θεατρίνος (ποιήματα).
- ΑΧ. ΑΙΜΙΛΙΟΥ: 'Αχιθεδες.—Τραγουδιστῆς (πρόζες).

συνέχεια πῶσο
 ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1936
 ΓΕΝΑΡΗΣ 1937

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ,

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Ύπευθυνος Ίδιοκτήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο εσωτερικού 6 σελνια.

» » » » εξωτερικού 8 »

ΓΡΑΦΕΙΟ : 'Οδός Σοφοκλέους αρ. 11.

Τυπογραφείο : "ΝΕΟΣ Κόσμος," Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Τὰ δύο ταξίδια τοῦ *Jean Moréas* στήν Ἀθήνα. (Μελέτη).

ΑΛΚΗ Μ. ΚΩΤΣΑΚΗ: Μεγαλεία καὶ ἀθλιότητες (διήγημα)

JOSEPH CONRAD (μετάφρ. Ἀντ. Ἰντιάνου): Αὔριο (διήγημα)

ΠΑΥΛΟΥ ΛΙΑΣΙΔΗ: Ἡ ἀληθινή ζωὴ—Καρκίες π' ἀληθινὰ πονοῦν (ποιήματα).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ἡ διδασκαλία τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας.—Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ: Παλαιογραφικὰ ἀπὸ τὴν Ποταμίᾳ.—Κριτική: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Κυρ. Χατζηγιάννου «Περὶ τῶν ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ καὶ Νεωτέρᾳ Κυπριακῇ ξένων γλωσσικῶν στοιχείων», *Bruno Lavagnini* «Traduzioni dalle «Ombre» di Lambros Porfyrag»—ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Τεύκρου Ἀνθία «Τὸ Χάος».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Κ. Ν. Κωνσταντινίδη «Ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα στ' Ἀπόλλωνα τῆς Ρόδου», «Ἀθὲνα Λινδία», Ἀποστόλου Γ. Κωνσταντινίδη «Οἱ Πηλιορεῖται ἐν Αἰγύπτῳ», Ἄρη Χατζιδάκη «Οἱ Πολιτεῖες τῶν ὠρῶν», Ἄρη Δικταίου «Δώδεκα ἐφιαλτικὲς βινιέττες», Κ. Κοφινιώτη «Ἐξόριστοι»—ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ «Πρὶν ἀπ' τὸ Ἠλιοβασιλεμα».—Τύπος—Νέα Βιβλία—Εἰδήσεις—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ :

Γλαῦκον Ἀλιθέρη: Ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ. Ἔμμετρη Τραγωδία.

Bruno Lavagnini: Ἐνα νέο Στοιχεῖο γιὰ τὴ Χρονολογία τῆς Ὀδύσειας (μελέτη).

Ἀχ. Αἰμίλιου: Ὁ Πεσμένος Πλάτανος (διήγημα).

Γ. Περίδη: Φταίει ὁ καιρὸς (διήγημα).

Ἀντ. Ἰντιάνου: (i) Excerpta Cypria: Willibald, Saewulf, Benjamin of Tudela, Bertrand de la Brocquière.

(ii) Κυπριακὴ Βιβλιογραφία.

(iii) «Ὁ Μαλλιαρὸς Πίθηκος», Κωμωδία τῆς Παλιᾶς καὶ Νέας Ζωῆς σὲ Ὀχτῶ Σκηνές, τοῦ Eugene O'Neill (μετάφραση).

Ποιήματα: *Ν. Χάγερ Μπουφίδη*, *Μ. Βαϊάνου*, *Γλ. Ἀλιθέρη*, *Π. Κριναίου*, *Ν. Κρανιδιώτη*, *Ἀντ. Ἰντιάνου*, *Κ. Χρυσάνθη*.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Γ'
ΑΡ. 3-4

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ).

ΔΕΚΕΒΡΗΣ, 1936
ΓΕΝΑΡΗΣ, 1937

ΕΠΑΝΟΔΟΣ

Τὸν καταφρονεμένο τους, τὸ μισητὸν ἀντάρτη
ποῦ πάτησε τοὺς ἴσκιους τῶν ὑποκριτῶν καὶ μίμων,
τὸν πρόσμεναν καὶ χαίρονταν πῶς τώρα πιά αὐτὸς θᾶρτει
ἀπ' τὰ βαθιὰ τῶν ὠκεανῶν, τὰ πλάτη τῶν ἐρήμων....

«Ἐκεῖ τὸν εἶχαν φέρει» ἔλεγαν, «καὶ τὸν εἶχαν ρίξει
τὰ μπουρίνια τῶν παθῶν, οἱ κυκλῶνες τῆς μωρίας,
μὰ ὡς τοῦκαψαν τ' ἀλάτια τὸ πετσί, τὰ φρένα ἢ πλήξη
ξαλάφρωσε καὶ στήν ὁδὸ δρομεῖ τῆς σωτηρίας»....

Καί γύρισε. Στ' άτσάλινα βαθύφεγγά του μάτια
 φωσφόριζαν οί τρικυμιές· στ' άσπρα τρεμάτα χείη
 ώλόλυζαν οί μοναξιές· και πηλαλούσαν άτια
 άγριων θυμών στου νόστου του τώ φλογισμένο δείλι....

Τόν πρόσμεναν και χαίρόνταν, μά βλέποντάς τον φρίσσαν!
 Τις χαλκές πύλες τους γοργά τις διπλομανταλώσαν,
 ψηλά στά παρεθύρια τους σκούρους μπερντέδες στήσαν,
 σκυλιά άμολήσαν πίσω του και τήν κατάρα άπλώσαν....

Κείνος πατουσε κι άστραφταν τά καλντερίμια. Σάμπως
 γύρω άπ' τήν πατρική του γίς ή νύχτα πού σιμώνει
 μ' δψην άστροπελεκτητή σε μέγα κ' έρμο θάμπως,
 στρυφογυρνά κι όπου σταθει δέν πιάνει, δε ριζώνει....

Μά του βολει και πιάνεται φύτρο μες τήν καρδιά τους.
 Χαμός κλαρώνει άπάνω τους και λάμπει άνατριχίλα
 τόν άγροικούν πού ρυάζεται θεριό στά σπιτικά τους
 και τούς σκορπολογά ή ψυχή σα σε βοριχ' τά φύλλα....

Μιάς ξώφρενης άπαντοχής κυλούν στο στέρφο χώμα
 τά λόγια του άστραπόβροντα άπ' τά πετρωμένα πλάγια
 γυαλλίζει τώρα ή σκοτεινιά κι άχνογαλάζιο χρωμα
 στην πολιτεία με τούς άνθους και της αύγης τά μάγια....

Κ' ένώ όρνιο μεμπρανόφτερο τυφλό μπρός στην αίθρία
 τών πονηρών ό λογισμός σβει καταφρονεμένος,
 μες τήν πολλή, μες τή χρυσή του ήλιου φωτοχυσία
 στέκεται κείνος αύλητής ροδοστεφανωμένος.....

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ.

Στή μακαριστή μνήμη τοῦ Πατέρα

Πόσο γλυκό νὰ σκέφτεσαι τὴ βλογημένη μέρα
Ποῦ στοῦ σπιτάκι σου θάρθεις ἀπὸ τὰ κρύα τὰ ξένα
Τὶ λόγια θεὸ νὰ πρωτοπεῖς θερμὰ καὶ προκομένα
Στὴ μάνα τὴ φτανόκαρδη, στὸν αὐστηρὸ πατέρα !

Κι ἄχ, τὸ φιλόστοργο φιλὶ τῶν γέρον μου γονιῶν
Ποῦ μ' ἀπαλάμη τρέμουσα τὴν κόμη θὰ χαϊδέψουν....
Σάμπως τραγοῦδι μακρυνῶν, ἀπόκοσμων πουλιῶν
Θ' ἀκούσουν τὸ χαιρέτημα καὶ δὲ θὰ τὸ πιστέψουν.

Τὸ δάκρυ ἀπὸ τῆς μάνας μου φαντάζομαι τὸ μάτι
Θὰ βρεῖ μιὰ κοίτη ἀπλόστρωτη τὸ βαθὺ μονοπάτι
Τοῦ χρόνου ποῦ στοῦ μάγουλο
Καθῶς θλιμένο μουσικὸ τυπώθηκε κομάτι.

Θὰ μοῦ τρυπήσει σαγιτιά, σκληρὴ τὰ φυλοκάρδια
Τὰ νέα π' ἀφήκω πρόσωπα θωρώντας τα νὰ γέρνουν.
Κ' εὐγενικά, παρήγορα λόγια θὰ πῶ κ' ἐγκάρδια
Σὲ συγγενεῖς καὶ γείτονες ποῦ ἐκεῖ θὰ κυκλοφέρνουν.

Κι ὁ κύρης τώρα θὰ κοιτᾷ τὴν κάθε κίνηση μου,
Μὲς στὴ φωνή μου ἡ νιότη του θὰ ρέει γαργαριστὴ,
Θ' ἀνάψει ἕνα τσιγάρο εὐτὺς τρελλὸς ἀπ' τὴ χαρὰ του
Καὶ μὲς στὰ νέφη τοῦ καπνοῦ, ὡς παιδί, θὰ λικνιστεῖ.

Θὰ θέλει νὰ τοῦ διηγηθῶ μιὰ ξένην ἱστορία
Κι ἀφοῦ τελειώσω θὰ χυθεῖ μι ἄλλη νὰ πεί κι αὐτὸς
Ποῦ τὴν πιστεύει ἀληθινὰ παράξενη κι ἀστεία
Καὶ θὰ ξεσκάσει, ὦ τι χαρὰ, βραχνὸς, ξεκαρδιστὸς.

Τοῦ δεῖπνου ἢ κάμαρα κι' ὀρθὴ μιὰ Δέσποινα προστάζει
Στὸν ἐρχομὸ μου νὰ λυθοῦν, φώτογρα νὰ χυθοῦν,
Τὰ πάντα νὰ παιζογελοῦν καὶ νὰ μὲ χαιρετοῦν
Κι ἀπὸ τὸ κάθε τι χαρὰ σ' ἀδρόκομπους νὰ στάζει.

Μαστορικὸ κ' ὑπέροχο τῆς μάνας τὸ φαγι :
Μι ἀβγόσουπα κι ἀρνὶ ψητὸ στὴ σούγλα περασμένο
Φρέσκο ἀπ' τὴ μάντρα μας τυρὶ, τὸ πιὸ φίνο κρασί
Ποῦ σὲ πιθάρι, ἀπὸ καιρὸ, τὸ φύλαγε κλεισμένο.

Κι ἀπᾶ στοῦ γλέντι ἡ μάνα μου θὰ μὲ καληνωρίσει
 Μὲ μιὰ φωνὴ σπιθότρεμη θὰ γλυκοτραγουδήσει :
 «Καλῶς το καλοσώρισεν τὸ πρόσωπον π' ἀγάπουν
 Τζι ἀπὸ πεθῦμον νὰ τὸ δῶ στὲς στράτες ποὺ περπάτουν».

Καὶ τὸ πρωῖ, πῶς θὰ τὴν πῶ τὴν πᾶσα τὴ χαρὰ μου ;
 Θὲ νᾶρθει ἡ μάνα ἀθόρυβα στὰ νύχια τῶν ποδιῶν
 Κοιμάμενο νὰ μὲ χαρεῖ φιλώντας τὰ μαλλιά μου
 Κ' ἐγὼ μὲ μάτια ἀκρόνοιχτα θὲ νὰ χαμογελῶ !

Seven Oaks,
 Kent, 1923

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

IV ΕΑΡΙΝΟ *

Οὐτ' ἓνα φύλλο δὲ θροεῖ στὴ γαλαζένια ἑσπέρα,
 Μηνύματα τῆς ἀνοιξῆς γλυκά·
 Ρόδα καὶ πόθους σκόρπισε τοῦ Μάρτη, ὀλοῦθε, ἡμέρα,
 Παρθένα ποὺ ἐκοιμήθηκε σὲ στήθη ἔρωτικά.

Μενεξεδένιο, τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς, στεφάνι
 Κι' ἡ ἀτμόσφαιρα βελούδινη, χλιαρὴ·
 Σὰν ἓνα χᾶδι ἔρωτικοῦ χρυσόνειρου ποὺ φτάνει
 Γιὰ νὰ λικνίσει τὴν ψυχὴ στὴν ὥρα τὴν ἱερή.

Καὶ μέσα στὴ βαθειὰ σιωπὴ Βουκολικῆς φλογέρας,
 Ἀντιλαλεῖ ὁ καὶμός...
 Πότε καθὼς παράπονο καὶ πότε σὰ λυγμὸς
 Μιᾶς ἀνικανοποίητης χιμαίρας...

* Ἀπὸ τὴ σειρὰ «Ἀττικά Φέγγη» ποὺ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσει σύντομα σὲ βιβλίο. Τὸ πρῶτο ποίημα μὲ τίτλο «Ἀττικὴ Ἑσπερα» δημοσιεύτηκε στὴν «Ἀνθολογία Κυπρίων ποιητῶν» τοῦ κ. Α. Βερνάλη σ. 34 Ὁ ποιητὴς μᾶς τὸ στέλλει τώρα ξαναπλασμένο.

X

ΠΡΩΪΝΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

Τὰ φύλλα τρεμολάμπουνε χρυσὰ στὶς ἄκρες τῶν κλαδιῶν
 Τῶν δένδρων ποὺ ἀχνολοῦζονται σ' ἀντάβγειες γαλαζένιες
 Κι' ἡ Ἄττικὴ σ' ἄννειρο γλαφκὸ στὸν ὕπνο ἀθῶων παιδιῶν
 Ποῦ ἀκόμα τίς ψυχούλες τους δὲν αἱματώσαν οἱ ἔγνοιες.

Σμαράγδινες φεγγοβολοῦν τῶν θείων βουνῶν οἱ κορυφές
 Καὶ τὰ νησάκια ὀλόγυρα—τοπάζια καὶ βηρύλια—
 Καὶ πλῆθος ἄρπες μουσικὲς δονοῦνται μέσα στὶς καρδιές
 Κι' ἀνθίζουν τὰ χαμόγελα σὰ ἰλαρωμένα χεῖλια.

Κι' ἡ νειότη μου ποὺ τραγικὰ μέρα τὴ μέρα ἀργομαδᾷ
 Λές καὶ στὸ θάμα τοῦ Ἄττικοῦ Φωτὸς ἔχει μεθύσει
 Κι' ὡς κύκνος, τῆς ἀπέθαντης χαρᾶς τὸν ὕμνο τραγουδᾷ
 Γιὰ πρώτη καὶ στερνὴ φορὰ πριχοῦ νὰ ξεψυχήσει.

XII

ΑΤΤΙΚΟ ΧΙΝΟΠΩΡΟ

Θλιμμένο ἄβρὸ ἰλαρώτατα, χινόπωρο τῆς Ἄττικῆς
 Μὲ τὴν ψυχὴ μου μουσικῶν καῦμῶν σὲ δένουν μάγια·
 Εἴτε σ' ἓνα ἀντιφέγγισμα σὲ ἰδῶ μιὰς μελαγχολικῆς
 Ἄβγῆς, εἴτε στὴ ρόδινη τῶν δειλινῶν βεντάγια.

Μὰ δέσμιο πάντα θὰ κρατοῦν τὸ λογισμό μου περισσὰ
 —Μοιραία εἰκόνα— τῶν πικρῶν τῶν πλατανιῶν τὰ φύλλα,
 Ἔτσι ὡς μαδοῦνε τραγικὰ σὰ νειότης ὄνειρα χρυσά,
 Στῶν δροσοφιλημάτων σου τὴν πρώτη ἀνατριχίλα.

Ἀθήνα

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΓΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΧΩΡΚΟΜ ΜΟΥ...

Κοντέφκουν τὰ Γέννα τσ'οί λας¹⁾ τοῦ Θεοῦ θέλουν νὰ σάσουν²⁾ τὴν μερκάν τους σὰν πρέπει τσιαί τερκάζει, σὰγ γρισκιανοί.

Μὰ ὁ φτωχὸς ὁ κόσμος ὅσον τσι' ἂν πασκίσει³⁾ ἐν νὰ μὲν ἰξορτώσει,⁴⁾ παρὰ πασῶν⁵⁾ φέτι, νὰ βάλει στὴν ταπατζιάν⁶⁾ του τὴν καφκαλιάν⁷⁾ τῆς σησαμωτῆν, γιατί τὸ ψουμὶν ἔν ἀκριβὸν τσι' ἢ δουλειὰ τοῦ φτωχοῦ ἔχ χῶμαν. Ὁ,τι ἐλαλοῦσαν οἱ πρωτινοί ἔσ σωστὸν: «Καταραμένος χρόνος ποὺ βρέσει μεσ στόμ Μάν^{7α)}». Ἐβρεξεμ μας μεσ στόμ Μάν τσιαί καρτεράτε νὰ δοῦμεν χαίριν;

—Ἄμα βρέξει μεσ στόμ Μάν ἢ πεῖνα ἔμ ποὺ κάτω στὸ δεμάτιν... εἶπεν ὁ Χαμπῆς τοῦ Καμένου.

—Τζιαί δέτε, ἐκοντέψαν τὰ Γέννα τσι' ἀκόμα ἐν ἐκουλλούπισεν⁸⁾. Ἄλῶπως⁹⁾ τοῦτος ὁ γρόνος ἐν νὰν σχειρότερος ποὺ τοὺς ἄλλους. Ἡ γῆ ἀγκαστρώθηκεν ἐν ὁ λόος ποὺ λαλεῖ τσιαί καρτερά ποὺ πάνω βροσιῆν μὰ πούνενην!...ἐλάλεν ὁ Γρίστος τῆς Ζαπελοῦς.

—Ἔσιετε πομονὴν τσιαί πίστιν «Χριστιανοί» μου, ἐλάλεν ὁ γέρος ὁ πρωτόπαπας τοῦ χωρκοῦ, σὰν μᾶς παίρνε τσι' ὁ ἀφέντης ὁ Θεὸς ἐμὸς γιὰ τὲς ἀμαρτίες μας. Ἀκόμα ἔ γλήορα γιὰ βροσιῆς: ἐξιχάσετε τὴν παροιμίαν ποὺ λαλεῖ «καλῶς τὰ Γέννα τὰ στεγνά, τὰ Φῶτα τὰ βρεμένα;...» Ὁ Θεὸς ἔμ μιάλος. Μὰ τσι' ἐμᾶς ταιρκάζει μας ὅμως ἄ! νὰ μὲν μᾶς ἰβρέξει, νὰ μᾶς τιμωρήσει γιατί ἐβκέμηαν τέλεια ποὺ τῆβ βουλήν¹⁰⁾ του.

—Ἐν ἀλήθεια σου παπᾶ μου πῶς μᾶς ταιρκάζει, τσι' ἐγιῶ λαλῶ σιούρου ἐν ποὺ τοῦτα οὔλα πὸν ἰβρέσει¹¹⁾ πιδόν, γιατί ἀλλάξαμεν πολλὰ ποῦ ἢ πίστη ἢ πρωτινὴ!...ἀποκρίθηκεν ὁ γέρος ὁ Γιάννουκος...Ἐγιῶ θυμοῦμαι

στοὺς τσιαιρούς μας μ' ἕναν νεφούιν¹²⁾ ποὺ φαίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἔβρεσιεν οὔλλη μέρα· τώρα γεμώννει ὁ οὐρανὸς νέφη τσι' ὥσπου νὰ μιτσοκαμμήσεις¹³⁾ καβαλλιτσιέφκουν τοῦ ὄρου τσι' ἐν τῷ ἄμα¹⁴⁾ χάνονται σὰν τὸν καπνόν... Πόθθεν ἐν τοῦτον;

—Τσι' ἐγιῶ νὰ σὰς πῶ τὴν ιδέαν μου, ἐλάλεν ὁ γέρος ὁ Παρασιεφκᾶς, ἢ αἰτία πὸν ἰβρέσει ἐν τσιαί ποὺ τοὺς μεαλάνους¹⁵⁾ μας π' ἀλλάξαν τὸ μερολόιον τσι' ἐκάμαν τὸν κόσμον ν' ἀλλαξοπιστίσει. Καλὸ ἔσ σωστὸν ἄλλοι νὰ νηστέφκουν τσι' ἄλλοι νάχουν φαίσεράες;¹⁶⁾... Τζι' ἀκόμα ἕναν ἄλλον: Τοῦτες σι' ἐφέβρεσες ποὺ ἔρκουνται κάθε τιμπιν²⁷⁾ ποὺ τὴν περασιάν¹⁸⁾ ἐν νὰ μᾶς χάσουν τέλεια, γιατί ὁ ἄθρωπος δείχνει πῶς ἐν πεεντιζει¹⁹⁾ τὸθ Θεὸν με τοῦτα οὔλλα.

—Ἔσσεις δίκαιον Παρασιεφκά, ἐπολογήθη²⁰⁾ ὁ γέρος ὁ Ἄππιος. Καλὸ ἐξανακούστηκεν νὰ πετιοῦν οἱ ἄθρωποι στὸθ Θεόν; Ἔτο ποὺ τοῦτα οὔλλα τσιαί ποὺ τὲς ἀμαρτίες μας ἐν νὰ μᾶς χάσει ὁ Ἀφέντης ὁ Θεὸς ποὺ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς....

—Ἐγιῶ λαλῶ πρέπει νὰ κάμουμε μιάν παράκλησιν, ἐπρόστεσεν ὁ γέρος ὁ πρωτόπαπας, τσι' ὁ Θεὸς ἔμ μεγαλοδύναμος.

Οὔλλοι οἱ χωρκανοί ἐσυμφωνῆσαν νὰ γενεῖ κατὰ πῶς εἶπεν ὁ πρωτόπαπας τσι' ἐκάμαν παράκλησιν οὔλλην τζεῖνην τὴν νύχταν.

× × ×

Πέντε ἔξη μέρες πρὶν τὰ Γέννα εἶπεν ὁ Ἀφέντης ὁ Θεὸς ν' ἀρκινέψει νὰ πέψει τὰ καλὰ του τσι' ἔκαμεν μιάσ συντυλιάν,²¹⁾ ποὺ ἐχόρτασεν μονομεροῦς²²⁾ τσιαί κάμπους τσιαί βουνά. Ἐπαρηορήθηκεν ὁ κόσμος τσι' ἄ-

κουες κάθε τσιμπίν πού τὸ στέμαν του νά λαλεῖ: «Δόξα σοι ὁ Θεὸς πού ἔβρεξεν τῆς γῆς μας γιὰ νά μαστιν χαρούμενοι τὴν ἡμέραν πὸν νά γεννηθεῖ ὁ Μονογενῆς του!»

Τζι' ὁ ποταμὸς τοῦ χωρκοῦ ἐκατέβηκεν. Οἱ χωρκανοὶ ἐβῆκαν ἔξω νά τὸδ δοῦσιν γιὰ νά πιάσουν τὰ φκιάρκα²³⁾ νά πᾶσιν στὸν ποτόν²⁴⁾.

Ἄμα τσιαὶ φάνηκεν ἡ προλαμνιά²⁵⁾ τοῦ νεροῦ ὑποδέχτησαν τὴν μὲ σφυρικές τσιαὶ φωνές πού ἐβκαίαν μεσοῦρανα.

—Ἐγ γρουσάφιν τοῦ Θεοῦ ρε κοπέλια πού φέρνει, ἐφώνασεν ὁ Νικολῆς τοῦ Παρῆ. Ἐν νά γιορτάσουμεν μὲ τές χαρέςμας τὰ Γέννα τοῦ Μονογενῆ του, γιὰ τὴν ὁ φτωχὸς ὁ κόσμος ἐν νά μπυρέσει ν' ἀγοράσει νάκκον ψουμίν πὸν νά φτηνίσει τωρὰ πῶβρεξεν...

× × ×

Ὁ Χατζῆ Κωστάντινος ἐν ὁ ἀρκοντότερος²⁶⁾ ἄνθρωπος τοῦ χωρκοῦ μας: γιὰ τὸ ἔχειν²⁷⁾ του ἐν ξακουστός μέσα ὦδε στὸν καζάμ²⁸⁾ μας, τσιαὶ στὴν Κύπρου οὐλλην λοάρκασε, γιὰ τὴν ἄρα τζιαὶ τοῦ²⁹⁾ νάβρεις τέθκιον ἐχόμενον³⁰⁾ ἄθρωνον. Μὰ ὅπως ἐν ξακουστός γιὰ τὸ ἔχειν του ἔτσι λοῆς ἐν ξακουστός τσιαὶ γιὰ τὸ πιπνιλλίκιν³¹⁾ του, τσιαὶ τὴν κατσιήν του τὴν καρκιάν, πὸν ἤξερεν εἶντα πὸν ἡ καλωσύνη.

Ἄλοιμονον τοῦ κακόσορτου³²⁾ πῶπεφτεν εἰς τὸ σιέρκα του τσι' ἐβαλλεν τον πού κάτω στὸ ρκός³³⁾ ἐν ἐγλύτανεν πού τὸ σιέρν του γιὰ οὐλλον τὸν κόσμον: ἔπρεπε νά τοῦ φάει τὸ βίος³⁴⁾ του οὐλλον μὲ τὰ δικάφορα³⁵⁾ τσιαὶ τές ψεφκιές, τσιαὶ νά τὸν κάμει τσιαὶ τζεῖνον τσιαὶ τὰ γυναικόπαιά του μισταρκοῦς³⁶⁾ μὲς στὸ τοιφλίτιν του.

Ὁ Ἀφέντης ὁ Θεὸς ἐπέφεν του ὑπάρκοντα πὸν ἔχουν μόδος³⁷⁾, μὰ πάλαι πάνω στὸ μάλιν τοῦ πασανοῦ³⁸⁾ φτωχοῦ ἔσιει πάντα ἀμμάτιν ἐν ἐσιούρκαζεν³⁹⁾ πού μέσα του νά θωρεῖ τὸν γεῖτον γιού τὸν χωρκανόν του νάσει

νάκκον ζήσην⁴⁰⁾ νά πορέφκειται⁴¹⁾ ἔθελεν νά τὰ ρέξει οὐλλα στὸ σιέρν του.

Γιὰ τοῦτα οὐλλα τσιαὶ γιὰ τὴν πικραντερωσύνην⁴²⁾ του τὴν μιάλην οἱ χωρκανοὶ ἐμισοῦσαν τον σάν τὸν χάρον τους, μὰ ἔτσι ἀλέστα⁴³⁾ ἐν ἐποτόλμαν κανένας νά πεῖ τίποτε γιὰ ἄλλου του γιὰ τὴν ἡ ἀλήθεια πῶς τὸν ἐφοοῦνταν οἱ λὰς... εἶσιεν τὴν δύναμιν τοῦ γέρημου τοῦ παρᾶ...

Ὁ Χατζῆ Κωστάντινος, γιὰ τὴν τσιαὶ λαλεῖτε, ὥσπου ἐν ἔβρεσιεν ἦταν ἡ χαρά του, γιὰ τὴν ἔβρισκεν ἀφορμὴν νά ζητᾶ τὸ σιτάριν του ἀκριβὸν τσιαὶ νά κερτᾶ⁴⁴⁾ ἀλοάρκαστα. Γιὰ τὴν μὲ τοῦτα οὐλλα ἐδραπάλωσεν⁴⁵⁾ ἔτσι λοῆς.

Οἱ ἀποθήκες τσιαὶ τὰ σέντε⁴⁶⁾ του ἦταν γεμάτες σιτάριν πού τ' ἀλώνια πού τὸ ἐσῶρεψεν πού τοὺς χωρκανοὺς πού τοῦ γρωστοῦσαν τσιαὶ τοὺς πὸμισιάρηδες του, τσιαὶ τωρὰ ἐπηρεῖναν τσι' ἀγοράζαν το πίσω τρεῖς βολές παρὰ ὅσα τοὺς τὸ ἐλοβάρκασεν.

× × ×

Ὁ Νικολῆς τοῦ Παρῆ, ἦταν ἕνας καλωσυνᾶτος τσιαὶ τίμιος ἄνθρωπος, ἀμὰ φτωχὸς γιὰ τὴν ἔσσω του εἶσιεν πολλοδοντιόν⁴⁷⁾. Μὲς στὸ χωρκὸν οὐλλοι ἐστιμιάζαν⁴⁸⁾ τον γιὰ τὴν καλωσύνην του τσιαὶ μόνον.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Νικολῆ, ἡ Μαριού, εἶσιεν τὸν μῆναν τῆς⁴⁹⁾, μὰ μὲ τὸν ἀέραν τῆς⁵¹⁾, ἄμα τσι' ἐκόντεψαν τὰ Γέννα, ἀρκίεψεν νά σάξει τὰ τερκαζούμενα τοῦ σπιτιοῦ τῆς.

Ἐδκιάβασεν τ' ἀλέβριν⁵²⁾ πού εἶσιεν φυλάμενον μὲς στὸ πηλίνιν⁵³⁾ πού τὴν «ἀνάρκαν»⁵⁴⁾, μὰ ἐπειδὴ ἦταν λίον εἶπεν τοῦ Νικολῆ νά πασκίσει νάβρει ἄλλο κανέναν κοιλὸν σιτάριν γιὰ νά κάμει τσιαὶ τὰ κούμουλλά⁵⁵⁾ τῆς.

Κανένας μὲς στὸ χωρκὸν ἐν εἶσιεν σιτάριν ἀρτίκουλον⁵⁶⁾ νά πουλήσει ἐξὸν πού ὁ Χατζῆ Κωστάντινος τσι' ἔτσι ὁ Νικολῆς ἐπιασεν τὴν σακκοῦλλαν τσι' ἐπῆεν στοῦ Χατζῆ Κωστάντινου,

τσι' ἤβρεν τον ξαπλωμένον πάνω στήν τσαέραν⁵⁷⁾ τήν ξαπλωτήν τσι' ἔφουμάρισκεν τὸν ἀρκιλὲν του.

—Καλή σου μέρα Χατζή Κωστάντινε, λαλεῖ του ὁ Νικολῆς.

—Καλῶς τον Νικολῆν...Χαῖριν Νικολῆ...

—Ἦρτα νὰ μᾶς δώκεις κανέναν κοιλὸν σιτάριν Χατζή Κωστάντινε.

—Νὰ σου δώσω Νικολῆ, γιατί νὰ μέσ σου δώσω, ἐν ἓν μὲ τὸν ππαράσ σου ; Μὰ ξέρεις το γιά Νικολῆ πῶς ἐν δέκα σελίνια τὸ κοιλὸν τὸ σιτάριν ; Κρατεῖς τοὺς ππαράδες ;

—Μὰ οὐλλοι ἐφτηνίσαν το Χατζή Κωστάντινε π' ἀφοῦ ἔβρεξεν, ἐσοῦ γιατί νὰ θέλεις ἔτσι ἀκριβά ;

—Πάσινε νὰ πιάσεις πού ἄλλους Νικολῆ, ἐγὼ τόσα θέλω...” Ἀν ἔβρεξεν ἐν τσι' ἔβρεξεν σιτάριν!!...

—Δὸς μου το ἓναν κοιλὸν πού θέλω νάκκον φτηνότερα Χατζή Κωστάντινε τσιαῖ κέρτα⁵⁸⁾ λλιόττερα. Σκέφτου πῶς ἔγ Γέννα πού ἔρκουνται τσι' ἐν νὰ μείνουν τὰ μωρὰ μου χωρὶς κουλ-λούρκα· δὸς μου το τσι' ἐν νὰ κάμεις ἓναν. . λαλεῖ του ὁ Νικολῆς.

—”Α! Λόγια λλία Νικολῆ. Θέλεις πιάσε θέλεις μὲν πιάσεις τοῦτον ἐν τσι' ἐν μὲ τὸ ζόριν⁵⁹⁾. Τῆσ σήμερον ἡμέραν καθένας τὸ πουντζίν⁶⁰⁾ του ξαίρει.

Ποῦ νὰ πάει ὁ κακομάζαλος⁶¹⁾ ὁ Νικολῆς ; ”Εὐσὼ τσι' ἔξω του ἐκρα-τοῦσεν δέκα σελίνια, πού ἔπιασεν πού δούλεφκεν εἰς τῆσ στράταν⁶²⁾ τσι' ἔδωκεν του τα τοῦ Χατζή Κωστάντινου τσι' ἔπιασεν ἓναν κοιλὸν σιτάριν, τσιαῖ τώρα ἐν τοῦ ἔμεινεν δεκάρα νὰ πάει στήν ἐκκλησιάν, γιά ν' ἀγοράσει λλία πορτοκκάλια νὰ βαφτίσει τὰ Φῶτα⁶³⁾ γιά μιὰν ὀκκᾶν κρασὶν νὰ βάλει τοῦ Ἁη Βασίλη⁶⁴⁾ πὸν νᾶρτει ἡ μέρα του.

”Ἄμα τσι' ἐφκιέρωσεν⁶⁵⁾ τὸ πουντζίν του μὲσ τὰ σιέρκα τοῦ Χατζή Κωστάντινου, ἔβκαλεν ἓναν κρυφὸν ἀναστέναμαν πού μὲσ τὰ φυλλοκάρκια του, τσιαῖ πού κάτω πού τὰ πασιὰ του τὰ μουστάσια ἐμουρμούρισεν μιὰν κατάραν τσι' ἐφορτώθηκεν τῆσ σακκούλλαν τσι'

ἐλούρισεν⁶⁶⁾ κατὰ τὸ σπίτιν του.

× × ×

Τὴν παραμονὴν τῶγ Γεννῶν οἱ γεναῖτσιες τοῦ χωρκοῦ ἦταν πᾶσ τῆβ βράσην τους⁶⁷⁾ νὰ κάμουν τὰ κουλ-λούρκα τσιαῖ τὲς γυρισταρκές.

Οὐλλες ἐτρέξαν στοῦμ παπᾶν νὰ τοὺς διαβάσει τὸ προζύμιν γιά νᾶν εὐλοημένα τὰ ψουμιὰ τσιαῖ τὰ μαζούλια⁶⁸⁾ στοῦ σπίτιν τους.

Κατὰ τὰ κατήφορα τοῦ ἡλιου⁶⁹⁾ οὐλλα ἦταν ἔτοιμα τσι' ἐξέβησαν νὰ παστρέψουν⁷⁰⁾ κάθε μιὰ τὸ στενὸν της. «Ὁ Γριστός μας πού νὰ γεννηθεῖ πρέπει νὰ τᾶβρει οὐλλα παστρικά σᾶν τῆγ καρκιάν μας,» ἐλαλοῦσεν ἡ μιὰ τῆς ἄλλης τσιαῖ τὰ πρόσωπα τους ἀστραφτολοοῦσαν πού τῆγ χαράν.

Οἱ γειτόνισες πού ἦταν μαλλωμένες ἐζητοῦσαν συγχώρεσιν ἡ μιὰ τῆς ἄλλης γιά νὰ μεταλάβουν, τσι' οἱ κοπέλλες ἐπηαίναν νὰ φιλήσουν τὸ σιέριν τοῖς παπποῦδες τους γιά νὰ τοὺς βάλουν τὴν ἐφτσιήν τους.

Οἱ ἀθρώποι μὲσ τοὺς καβενέες ἐξιχάσαν το οὐλλα τσ' ἐσυγχωροῦνταν ἀναμεταξύ τους ἂν ἔφταισεν κάποτε ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου.

Ὁ Χατζή Κωστάντινος μόνον ἐν ἔθελεν πού κανέναν συγχώρησιν, μὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ μὲ κανέναν ἐν τῷ ἐσυγχωροῦσεν...

× × ×

Ἦταν μιὰ νύχτα κρυαδερὴ τσιαῖ συννεφκισμένη· ἔξω ἔλαμνεν τὸ κασιφάριν⁷¹⁾ τσι' ὁ βορκᾶς ἐσφύραν φονιασμένος⁷²⁾ πού μὲσ τὲς μάλες⁷³⁾ τῶν δεντρῶν τσιαῖ τὰ τρίκλινα⁷⁴⁾ τῶν σπιτιῶν.

Τὰ πουλιὰ τοῦ Θεοῦ τσιαῖ οὐλλα τὰ ζᾶ⁷⁵⁾ μαρκωμένα⁷⁶⁾ ἐκρύφουνταν περὶ τοῦ⁷⁷⁾ μὲσ τῆφ φωληάν τους.

Μὲσ τὴν σκοτεινιασοῦραν τῆς νύχτας πού τὴν ἀβκὴν ἀκούστηκεν ντάν, ντάν, ντάν, ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς, πού ἦταν κρεμασμένη πάνω στοῦν πέφκον

τόμ μιάλον, νά δκιαλαλεῖ χαρούμενα τὰ Γριστούγεννα. Ἡ φωνή της ἀδοου-σεν μέσ τὰ λαόνια⁷⁸⁾ τσιαί τές λάου-ρες⁷⁹⁾ τές ὀλοπράσινες... Γριστούγεννα.

Οἱ χωρκανοὶ μὲ τὰ τσιερκά στά σιέρκα ἀφτούμενα ἐπηαίναν στήν ἐκκλησιάν μισιοὶ μιάλοι. Οἱ ἀθρώποι τσιαί τὰ κοπέλια ἦταν ντυμένοι μὲ τές βράτσες τους τές καράνεφτες⁸⁰⁾ τσιαί νοστοπρσιασμένες⁸¹⁾ τσι'οὶ γεναιτζίες χωσμένες μέσ τούς μαντούς⁸²⁾ τους τούς μιάλους.

Ἡ ἐκκλησιά τ' Ἀη Γιωρκοῦ—μιά ἐκκλησιά γέρικη πού τὰ γρόνια—ἐχό-ρεφκεν μέσα στό φῶς τῶν ισιερκῶν.

Ὁ γέρος ὁ πρωτόπαπας πού τὸ πρό-σωπόν του ἀστραφτολοουῖσεν πόψε πού τήχ χαράν, ἔψαλεν μὲ τήβ βαρετήν του τήφ φωνήν... «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καί ἐπὶ γῆς εἰρήνην ἐν ἀνθρώποις εὐδο-κία...», τσι' οἱ γρισκιανοὶ ἐκρυφολα-λοῦσαν κάθε τσιμπίν... «Δόξα σοι ὁ Θεός...».

Μέσα ὦδε οἱ γρισκιανοὶ αἰστάνουν-ταν κάτι νά τούς βράζει τσιαί τήψ ψυσιήν τσιαί τὰ μέλη.

Τὸ χωρκόν ἦταν συγκάρταλλον⁸³⁾ στήν ἐκκλησιάν. Μόνον ὁ Νικολῆς τοῦ Παρῆ τσι' ὁ Χατζῆ Κωστάντινος ἐλεῖπαν. Οὐλλοὶ ἐδκιαλοῖζόνταν⁸⁴⁾ εἶντα ἰρέ-σιει⁸⁵⁾ τσι' ἐν ἦσαν τοῦτ' οἱ λάς εἰς τήν ἐκκλησιάν τέθοικιαν ἡμέραν πού τὸ πουλλίν, ἐν ὁ λόος πού λαλεῖ, ἐν ἰκτίζει φουληάν.

Σιούρου⁸⁶⁾ κάτι τίς ἐν νά τούς ἐγι-νεν, παρά πασῶν⁸⁷⁾ τοῦ Νικολῆ πού ποιτέ του ἐν ἔλειπεν πού τήν ἐκκλη-σιάν. Μὰ τσι' ὁ Χατζῆ Κωστάντινος ἡ ἀληθεια εἶναι πῶς ἐβούραν⁸⁸⁾ εἰς τήν ἐκκλησιάν—ἀνάθθεμαν ἂν τόκαμνεν π' ἀθρωπαρέσκειαν⁸⁹⁾.

× × ×

Γριστούγεννα... Μέρα εὐλοημένη πού τὸν Ἀφέντην τοῦ κόσμου. Οἱ χωρκα-

νοὶ ἐξέβησαν πού τήν ἐκκλησιάν τσι' ἐπήαν στά σπίτια τους νά φάσιν τήν πασκόσουππαν τσιαί τήν ὄρνιθαν τήν χρογλαστήν⁹⁰⁾.

Χαρά Θεοῦ ἦταν τσιαί μέσα στά φτωχότερα σπίτια. Στοῦ Νικολῆ ἦταν ὅμως ἡ μιαλύτερη χαρά· ἡ γεναίκα του πού τήν ἀβκήν, τήν ὦραν πόπαιξεν ἡ κσμπάνα, ἐγέννησεν τὸ ἔκτον της μω-ρόν πού ἦταν τσι' ἀρσενικόν.

Οἱ χωρκανοὶ πού τ' ἀκούσαν ἐχά-ρησαν ἐμ μπορῶ νά σοῦ πῶ!... γιατί ἐγεννήθηκεν τὸ μωρόν Γριστούγεννα. Ὁ ἴδιος ὁ πρωτόπαπας ἄμα τ' ἄκου-σεν εἶπεν—«Ἐξέρετε τσι' ἔθ θέλημαν Θεοῦ νά γεννηθεῖ στό σπίτιν τοῦ Νι-κολῆ μωρόν ἀρσενικόν τήν ὦραν πού ἐγεννήθη ὁ Μονογενής. Τοῦτον τὸ μω-ρόν, εἶντα ὦραν σὰς τὸ λαλῶ, ἐν νά φέρει τήν εὐτυχιαν τσιαί τήχ χαράν μέσ τὸ σπίτιν του.»

—«Ὁ Θεός νά σοῦ ποκούσει γέρον-τα»—ἐπολογήθη ὁ Νικολῆς τσι' οὐλλοὶ πού ἦσαν παρών.

× × ×

Πού τὸ ἀρκοντόσπιτον τοῦ Χατζῆ Κωστάντινου, πού ἦταν χτισμένον μὲ τές κατάρες τσιαί τ' ἀναθθέματα τῆς φτω-χολογιάς πάνω στό ψηλότερον μέρος τοῦ χωρκοῦ σὺν νάθελεν νά ὀρίζει οὐλλα τὰ σπίτια, ἀκούουνταν πού ὥρας κλάματα βαρετὰ τσι' ἀσυγκράτητα⁹¹⁾. Ὑστερις ἐμαθητέφτηκεν⁹²⁾ πῶς ὁ Χα-τζῆ Κωστάντινος ἐβρέθηκεν πού τήν ἀβκήν πεθαμμένος μέσ τὰ ρουχα πού τσιοιμάτουν. Οἱ γιατροὶ πού ἦσαν εἶ-πασιν πῶς ἐπέθανεν πού μίαν ἀρώ-στιαν, μὰ τὸ σίυρον εἶναι πῶς ἡ ἀ-ρώστια του ἦταν βασιλική⁹³⁾.

Οἱ χωρκανοὶ οὐλλοὶ ἄκουσαν τὸ χα-πάριν τοῦ Χατζῆ Κωστάντινου τσιαί σάν νά ξαπολύθηκεν ἡ καρκιά τους πού ἦταν δημμένη κόμπων...

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΙΣ:

1. Λάς (οί): κόσμος. 2. σάσουν: διορθώσουν. 3. πασκίσει: προσπαθήσει. 4. ίξορτώσει: κατορθώσει. 5. παρά πασών: πρό παντός. 6. ταπατζιά (ή): κοφινιά πλεκτή που βάζουν μέσα ψωμιά (ή ταπατζιά κρεμάζεται με σχοινί από την στέγη του σπιτιού). 7. καφκαλιά (ή): διπυρίτης άρτος συνήθως κριθαρένιος ή ανάμικτος. 7α. Μάς (ό): Μάιος. 8. έκούλλοúπιευν: έρριξε λίγες σταγόνες. 9. αλώπως: ίσως. 10. βουλή (ή): θέλημα. 11. ίβρέσει: βρέχει. 12. νε-φουίν (τό) νέφος. 13. μιτσοκαμμίσει: κλείσει κι' ανοίξεις τό μάτι. 14. έν τῶ άμα: άμέσως. 15. μεάλανοι (οί): οί ίθύνοντες τά δημόσια, ή οί έχοντες ανωτέρας θέσεις. 16. φαίσεραες (οί): οί μέρες που δέν νηστεύουν. 17. ταιμπίν: όλίγον. 18. περασιά (ή): τά ξένα, αί ξένα χώραι. 19. πειντίξει: έχτιμα. 20. έπολοήθην: άπήνησεν. 21. συντυλία (ή): πολύ δυνατή βροχή. 22. μονο-μεροúς: σέ μιá μέρα. 23. φκιάριν (τό): φτυάρι. 24. ποτός (ό): πότισμα τών άγρών. 25. προ-λαμνιά (ή): τό νερό που έρχεται μπροστά όταν κατεβαίνει ό ποταμός. 26. άρκοντύτερος (ό), πλουσιώτερος. 27. τό έχειν: τά ύπάρχοντα. 28. καζάς (ό): έπαρχία. 29. άρα τζαί τῶυ: κάπου κάπου. 30. έχόμενος: πλούσιος. 31. πιπινλικκιν (τό): τσιγκουνιά. 32. κακόσορτος (ό): κακί-τυχος. 33. ρκός (τό) χρέος. 34. βίος (τό): περιουσία. 35. δικιάφορα (τά): τόκοι. 35. μισταρκός (ό): ύπηρέτης. 37. έχουν μόδος: έχουν μέτρημα. 38. πασανού (του): καθενός. 39. έσιούρκαζεν: ήσυχάζεν. 40. ζήση (ή): περιουσία. 41. πορέפקεται: περνά. 42. πικραντερωσύνη (ή): άσπλαχνία. 43. αλέστα: ελεύθερα. 44. κεζτά: κερδίζει. 45. έδραπίλωτε: έδύναμωτε. 46. σέντε (τό): μικρές άποθηκες σιτηρών τών γεωργών. 47. βολά (ή): φορά. 48. πολλοδοντιά (ή): πολυτεκνία. 49. έστιμιάζαν: έχτιμούσανε. 50. εις τόμ μήναν της: τόν τελευταίο μήνα που θά γεννοúσε. 51. με την ήσυχία της. χωρίς βία. 52. έδικιάβασεν τ' αλέβριν: έπέρασε τ' αλέβρι από την «τατσιάν» δηλ. κόσκινον για να χωριστοúνε τά πίτυρα από τό αλέβρι. 53. πηλίνιν (τό): πιθάρι κατα-σκευασμένο από πηλό: χρησιμοποιείται για να φυλάττουν μέσα τό αλέβρι. 54. άνάρκα (ή): ή άραία ή «τατσιά». 55. κούμουλλα (τά): παξιμάδια που κάνουν οί λεχώνες κρεμαμένα ανά 4-5 στην κλωστή. (τά κούμουλλα τά προσφέρουν σ' όσες θά τέε επισκεφτοúνε στή γέννα τους). 56. άρτίκουλον (τό): περίσσειμα. 57. τσαέρα (ή) καρέκλα. 58. κέρτα: κέρδισε. 59. ζόριν (τό): δυσκολία. 60. πουντζιίν (τό): πουγγι (συνήθως καμωμένο από ροúχο). 61. κακομάζαλος (ό): κακότυχος. 62. στράτα (ή): δρόμος. 63. Στήν Πάφο τήν ήμέρα τών Φώτων συνηθίζουν να παίρνουν τά πορτοκάλια στην έκκλησιά και να τ' αγιάζουν με τόν αγιασμό: τά πορτοκάλια πρέπει να φαγωθοúν με τά φύλλα για να μη πεταχθεί τίποτε από πάνω τους. 64. "Όταν ξε-μερώνει τοú "Αη Βασίλη βάζουν έξω κρασί και κόλλυβα... για να ρθει ό "Αηε Βασίλης να φάει. 65. έφκιέρωσεν: έκένωσε. 66. έλούρισεν: διευθύνθη. 67. βράση (ή): τό ζενιθ της έργασίας. 68. μαζούλι (τό): προίόν. 69. κατά τά κατήφορα τοú ήλιου: κατά τη δύση τοú ήλιου. 70. πα-στρέψουν: καθαρίσουν. 71. κασιφάριν (το): έλαφρά βροχή. 72. φονιασμένος (ό): άγριεμένος. 73. μάλη (ή): κλάδος. 74. τρίκλινον (τό): ή γωνιά της κορυφής της στέγης. 75. ζά (τά): τά πειτι-νά τῶ ούρανοú. 76. μαρκωμένα (τά): παγωμένα. 77. περιτού: περισσότερο. 78. λάονιν (τό): βουνό. 79. λάουρα (ή): λαγκαδιά. 80. κράνεφτη (ή): βαμμένη με την πιό μαύρη μογιά. 81. νοστοπροσιασμένη (ή): φρεσκοδιπλωμένη: (στη Μεσαριά κυρίως συνηθίζουν να «προσιάζουν» τέε βράκες: δηλ. να τέε κάνουν να έχουν πολλές πτυχώσεις. 82. μαντός (ό): μανδύας με κλώσια στέε άκρες. 83. συγκάρταλλον (τό). όλόκληρον. 84. έδικαλοίζούνταν: έσυλλογίζοντο. 85. ίντα τρέσει: τί συμβαίνει, τί τρέχει. 86. σιούρου: σίγουρα. 87. παρά πασών: πρό παντός. 88. έβούραν. έτρεχε. 89. άθρωπαρσέικα: για να φανεί άρσιτός, ευχάριστος στους ανθρώπους. 90. λογλαστή (ή): βραστή. 91. άσυγκράτητα: άκράτητα. 92. έμαθητέφτηκεν: έγινε γνωστό. 93. βασιλική (ή): σταλμένη από τό Θεό.

Λ. Μ.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

Ἡ δις Γιόβαννα Ροζαγί ἀπὸ καιρὸ κι' ἀργότερα ὁ κ. Ἰντιάνος, ἀνήγγειλαν πὼς ἔχουν καταπιασθῆ μετὴν ἔκδοση τῶν κυπριακῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων πού βρῖσκονται στὴν Μαρκεσιανὴ Βιβλιοθήκη, καὶ πού τὰ περισσότερα ἐξέδωσεν ὁ Legrand. Δείγματα αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως μᾶς ἔδωσαν κατὰ καιροὺς καὶ μᾶς ἐξήγησαν τοὺς λόγους πού τοὺς ἔσπρωξαν στὴν ἔκδοσή τους. Ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τούτους λόγους ἀναφέρεται καὶ τὸ ὅτι: «ἐπειδὴ ὁ Γάλλος νεοελληνιστῆς δὲν ἦτανε καλὰ γνωρισμένος μετὰ τὰ κυπριώτικα καὶ μετὰ τὰς διάφορες φωνητικὰς ἰδιοτιπίες καθὼς καὶ μετὰ τὰ ἄλλα ξεχωριστὰ γνωρίσματα, ἔκανε λάθη στὴν ἀντιγραφή καὶ διόρθωσε κάπου—κάπου, ὅπως φαίνεται, πράγματα πού ἔπρεπε νὰ παραμείνουν ὅπως ἔπρεπε...» Ἐπειδὴ ὅμως βλέπω στὰ δείγματα, πού δημοσίευσαν τόσον ἡ δις Ροζαγί, ὅσο καὶ ὁ κ. Ἰντιάνος, νὰ ὑπάρχουν πολλὰ λάθη—ἢ πρώτη δὲν ξαίρει τὴν κυπριακὴν κι' ὁ δεύτερος δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη φιλολογικὴ κατάρτιση—γι' αὐτὸ ἐπιχειρῶ ἐδῶ τίς παρατηρήσεις μου αὐτὲς, ὄχι γιὰ νὰ ψεξῶ, παρὰ ἀπὸ καλὴ διάθεση νὰ διορθώσω κ' ἐπιστήσω τὴν προσοχή, ὥστε νὰ μὴ μᾶς δοθεῖ καὶ πάλι ἀκατάστατο κείμενο. Ἐχῶ ὑπ' ὄψιν μου βέβαια τὰ λόγια καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου πὼς πιθανὸ νὰ μὴν εἶναι ἡ τελειωτικὴ καταγραφή, πού θὰ δώσουν στὸ κείμενο ἄλλ' αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐλαστικὸ. Ἄφοῦ καταγίνονται ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸ κείμενο, πὼς δὲν κατῶρθωσαν νὰ κατασταλάξουν στὲς γνώμες τους; Κι' ἀφοῦ ἐμεῖς, *prima vista*, βλέπουμε αὐτὰ τὰ λάθη πὼς αὐτοί, ἐξοικειωμένοι μετὰ τὸ κείμενο, δὲν τὰ εἶδαν; Ἐπειτα

αὐτὰ εἶναι στοιχειώδη καὶ δὲν ἐννοεῖται, ἄνθρωποι, πού καταπιάνονται μετὰ τοσοῦτο βαρὺ ἔργο, νὰ τὰ ἀγνοοῦν ἔστω καὶ στὴν ἀρχή.

Προτοῦ ὅμως προχωρήσω στὶς παρατηρήσεις μου πρέπει προκαταρκτικὰ νὰ πῶ δυὸ λόγια ἐπεξηγηματικὰ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅταν προχωρῆ στὴν ἐξεύρεση τοῦ ὀρθοῦ κι' ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου. Πρῶτα, κριτικὴν ἔκδοση ἑνὸς κειμένου καὶ μάλιστα σὰν τοῦ δικοῦ μας, ἐννοοῦμε τὴν ἔκδοση ἐκείνη, πού θὰ μᾶς δώσῃ κείμενο διορθωμένο, ὅπως θὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ δημιουργοῦ του, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὰ λάθη τοῦ γραφέα, πού συμβαίνει νὰ εἶναι α') *λάθη ἀνεπαρκείας του*, δηλ. λάθη πού οἱ πνευματικὲς του δυνάμεις, οἱ γνώσεις του, δὲν τοῦ ἦταν ἀρκετὲς γιὰ σωστὴ γραφή. Τέτοια λάθη εἶναι τὰ φθογολογικὰ. Δὲν εἶναι σὲ θέσιν δηλ. ὅτι ἀκούει ἢ ὅτι λέει νὰ τὸ γράφῃ σωστὰ, μετὰ τοὺς ἑλληνικοὺς φθόγγους πού ἔχει γνωρίσει. β') *λάθη σπουδῆς καὶ ἀπροσεξίας*. Ἐπειδὴ δηλ. βιάζεται ὁ γραφέας εἶναι δυνατὸν νὰ τοῦ ξεφύγουν καὶ νὰ μείνουν ἄγραφα ἕνα γράμμα ἢ καὶ δυὸ (καμμιά φορὰ κι' ὀλόκληρη συλλαβὴ ἢ καὶ στίχος) ἢ νὰ προσθέσῃ ἕνα γράμμα ἐκεῖ πού δὲν χρειάζεται ἢ καὶ ἀκόμα νὰ πάρῃ μέρος τοῦ προηγούμενου στίχου καὶ παραλείποντας ἄλλο μέρος τοῦ ἐπόμενου στίχου νὰ τὸ γράψῃ ἐκεῖ. Γιὰ νὰ γίνῃ τέτοιων λαθῶν διόρθωση κι' ἀποκατάσταση τοῦ ὀρθοῦ χρειάζεται, ὅπως εἶναι σὲ θέσιν ὁ καθένας νὰ κρίνει, ἐκτὸς τῆς ἀκέρειας γνωριμίας μετὰ τὴν γλῶσσα κ' ἐμβάθυνση στὸ περιεχόμενο καὶ προσοχὴ στὸ μέτρο. Οἱ ἐκδότες τοὺς ὁποίους κρίνουμε ὄχι μονάχα δὲν πρό-

σεξαν αυτά παρά ἔδειξαν πὼς ἐπιπροσθέτως ἔκαμαν κί' ἄλλα λάθη ἀπὸ δική τους ἀνεπάρκεια.

Κ' ἔρχομαι στὸ καθαρὸ κριτικὸ μου μέρος*.

Α' Ὁ γραφέας ἀφήνει ἄγραφα τὰ ἀπὸ ἀφομοίωση προερχόμενα σ,δ,ζ,θ,μ, γ,ν. Φυσικὰ γιὰ νὰ γίνουν ἀντιληπτές καὶ νὰ καταγραφοῦν αὐτὲς οἱ παθήσεις τῶν γραμμάτων εἶναι ζήτημα, πολλές φορές, μιᾶς λεπτῆς διακρίσεως, πού συμβαίνει νὰ προσπέφτη στὰ φτιά μας τόσο ἐλαφρά, ὥστε κ' ἔμπειροι ἀκόμα αὐτῶν τῶν παθήσεων νὰ γελιοῦνται. Πόσο εὐλογώτερο λοιπὸν ὁ γραφέας τοῦ κώδικα, πού βιαζόταν ἀσφαλῶς νὰ τελειώσει μιά ὥρα ἀρχύτερα; Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού τὸ χειρόγραφο παραλείπει τὰ ἀπὸ ἀφομοίωση διπλὰ κί' ὄχι γιὰτὶ ἀπλοποιήθηκαν. Κ' ἔτσι ἔχουμε α) παράλειψη τοῦ ἀπὸ ἀφομοίωση σ** ΝΕ, 34 β, 4: *ἄντα σέ*, 35α, 2: *ἴπο' ξ αὐτὸ σου*, 35α, 3 (καὶ σὲ πάμπολλους ἄλλους στίχους): *τὸ δεῖ σου*, 38α 2: *τὴν ὁμορφιά σου*, 38α 3: *τὴν καρδιά σου* κἄλ. Ἡ ἱστορία τῆς γλώσσας μας μᾶς διδάσκει ὅτι τὸ ν μπροστὰ ἀπὸ τὸ σ ἀφωμοιώθηκε στὴν ἀρχή, κ' ἔπειτα ἀπλοποιήθηκαν τὰ διπλὰ σ, πού προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἀφομοίωση***. Ἐμεῖς στὴν Κύπρο δὲν φτάσαμε οὔτε σήμερα ἀκόμα στὸ στάδιο τῆς ἀπλοποιήσεως τῶν διπλῶν, πὼς θέλατε νὰ εἴχαμε φτάσει στὴν ἐποχὴ ἐκείνη; Οὔτε μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι εἶχε ἀπὸ

τότε γίνεῖ ἡ ἀπλοποίηση καὶ ξαναγυρίσαμε σήμερα σὲ στάδιο πρὸ τῆς ἀπλοποιήσεως. Μὰ οὔτε καὶ μποροῦμε νὰ ξέρουμε πὼς κ' ἡ κυπριακὴ θ' ἀκολουθήσῃ τὴν ἴδια πορεία ἐξελίξεως κ' ἐπομένως πὼς θὰ φτάσουμε στὴν ἀπλοποίηση. Στὰ ἀφομοιωθέντα μάλιστα ν+θ>θθ ἔχουμε σήμερα ἀντὶ ἀπλοποιήσεως τροπὴ σὲ *τι*, ὅπως: ἀνθός>ἄθθος>ἄττος, δὲν θέλουμεν>ἔθ θέλουμεν>ἔτ τέλουμεν. Γιὰ νὰ μὴ γράφη λοιπὸν τὸ ν στὰ: *άνταν*, *δεῖν*, *ὁμορφιάν* κλπ. πού εἶπα παραπάνω, πάει νὰ πεῖ πὼς εἶχε παραχθῆ κάποιος φθόγγος ὅμοιος μὲ τὸν ἐπόμενον, πού τὸν ξεγέλασε. Ὡστε αὐτὰ πρέπει νὰ διορθωθοῦν: *ἄντας σέ*, *ἴπο' ξ αὐτὸ σου*, *τὸ δεῖ σου*, *τὴν ὁμορφιά σου*, *τὴν καρδιά σου*.

β) μένει ἄγραφο τὸ ἀπὸ ἀφομοίωση δ. π.χ. ΝΕ, 51β, 12: *κὴ ἄ δὲν*, 51β, 20: *ἄ δὲ ἴναι*, ΚΓΑ', V, 3: *ἄντα διαβαίνω*. Πρέπει λοιπὸν κί' αὐτὰ νὰ διορθωθοῦν: *κί' ἄδ δ' ἴναι*, *ἄντα διαβαίνω*.

γ) μένει ἄγραφο τὸ ἀπὸ ἀφομοίωση ζ π.χ. ΝΕ, 32β, 10: *τὴ ζωὴν του γρ. τὴς ζωὴν του*.

δ) τὸ ἀπὸ ἀφομοίωση θ* π.χ. ΚΓΑ' II, 10: *κί' ἄ θέλετε* γρ. *κί' ἄθ θέλετε*, I, 5: *ν' ἀθίζουζιν* γρ. *ν' ἀθθίζουσιν*, I, 7: *ἀθῶν* γρ. *ἀθθῶν*, ΚΓΒ', VIII, 2: *ἀθοῖ* γρ. *ἀθθοῖ*.

ε) τὸ ἀπὸ ἀφομοίωση μ** π.χ. ΝΕ, 35β, 2: *κ' ἔκαμέ με* γρ. *κ' ἔκαμέμ με*, 84β, 1: *ὄντα παλρουν* γρ. *ὄνταμ παλρουν* ΚΓΑ', I, 11: *κρεμοῦς* γρ. *κρεμνοῦς* ΚΓΒ', IX, 7: *ἀρνήθη με* γρ. *ἀρνήθημ με* πβλ. στ. 4: *ἀρνήθημ με* καὶ VI, 8: *λυπήθην* ἀλλὰ καὶ πιὸ φανερά ΝΕ. 32β, 6: *λύννουμ με*, 40β, 1: *γραφῆμ μου* ΚΓΒ', IX, 6: *κ' ἐλάλεμ μου*.

ς) τὸ ἀπὸ ἀφομοίωση γ. π.χ. ΚΓΑ' III, 26: *ἀκλούθου κ' ἔκραζά σε* γρ. *ἀκλούθου γ κ' ἔκραζά σε* ΚΓΒ', VIII, 5:

* Ἐπειδὴ θὰ χρησιμοποιοῦμαι πολλές παραπομπές γι' αὐτὸ ἐξήγῃ τις συντομογραφίες, πού χρησιμοποιῶ. ΝΕ=Νέα Ἐστία, 15 Αὐγ. 1935 σ. 753-4 (δημοσιεύματα Giouvanna Poyaghi) ΚΓΑ'=Κυπριακὰ Γράμματα, Γενάρη-Φλεβάρη, 1936 σ. 204-8 (δημοσιεύματα Giouvanna Poyaghi) ΚΓΒ'=Κυπριακὰ Γράμματα, Αὐγ.-Σεπτέμβρ. 1936, σ. 493-8 (δημοσιεύματα Ἀντώνη Ἰντιάνου). Μετὰ τις παραπομπές ὁ πρῶτος ἀριθμὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ τραγουδιοῦ κί' ὁ δεῦτερος τοῦ στίχου.

** Δὲς καὶ Dawkins, Makhairas, τόμ. II, σελ. 35.

*** Μὲ τὴν ἀφομοίωση κ' ἔπειτα τὴν ἀπλοποίηση χάθηκε καὶ τὸ ν τῆς σίτιαιτικῆς τοῦ ἐννοῦ στὴ δημοτικῆ.

* Δὲς καὶ Dawkins, Makhairas, τόμ. II, σελ. 36.

** Γι' αὐτὸ τὸ μ ὅπως καὶ παρακάτω γιὰ τὸ γ δὲς τὴ Φωνητικὴ τοῦ Χρ. Παντελίδη σ. 40.

νάν κρισμένος γρ. νά 'ν γκρισμένος, X, 9: σὸν κάνπο κηλαδοῦσιν γρ. 'ς τὸν κάμπογ κηλαδοῦσιν.

ζ) τὸ ἀπὸ ἀφομοίωση ν π.χ. ΚΓΒ', II, 6: στὰ ψηλά θὲ νά πετάσει γρ. θέν' νά πετάση. Τὸ θέν' νά τοῦτο εἶναι τὸ θέλει νά>θέλ' νά>θέν' νά καὶ σήμερα ἐν' νά.

Β' Ἐκτὸς ὅμως τῶν λαθῶν ἀνεπαρκειᾶς τοῦ γραφέα πού δὲν τὰ ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν οἱ ἐκδότες βρίσκουμε καὶ λάθη ἀνεπαρκειᾶς αὐτῶν τῶν ἐκδοτῶν. Τέτοια εἶναι: ΝΕ, 32β, 5 (καὶ σὲ πάμπολλους ἄλλους στίχους): καὶ 'γὼ ἀντὶ κ' ἐγὼ καὶ στ. 11: καὶ 'γ' ὄλη, πού καταντάει βαρβαρισμός, ἀντὶ κ' ἐγ' ὄλη, στ. 27: καὶ πὰ κἀθάνα νά βρεῖ τὴν ζωὴν του, ἀντὶ νάβρη, 34α, 6: καὶ 'ραξεν, ἀντὶ: κ' ἐραξεν, στ. 10: καὶ 'βρέξεν, ἀντὶ: κ' ἐβρεξεν, 34β, 2: τὰ 'μμάτια, ἀντὶ: τ' ἀμμάτια, στ. 3: καὶ 'θέλα, ἀντὶ: κ' ἔθελα, στ. 16: τί 'ν θέλει 'σταιν, ἀντὶ: τί θέλ' εἶσταιν, ὀβελίζω ὄηλ. καὶ τὸ 'ν, 35α, 5: ἀμμέν τὰ νά μου ποίση, ἀντὶ: ἀμμ' ἔντα κλπ., πιθανὸ καὶ ἀμμ' εἶντα*, 35β, 5: ἀμμέ 'θλιβα, ἀντὶ: ἀμμ' ἔθλιβα, στ. 11 (καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους στίχους): σὲ μὲν, ἀντὶ: σ' ἐμὲν, 51β, 9: καὶ 'χω γλυκάν, ἀντὶ: κ' ἔχω γλύκαν, στ. 19: ἄ δὲ 'ναι, ἀντὶ: ἄδ δ' ἔναι (=ἄν δὲ εἶναι) σ. 20: δὸς μου, ἀντὶ: δῶσ' μου.

ΚΓΑ', II, 10: θέλετε σεῖς, ἀντὶ: θέλει' εσεῖς, III, 30: καὶ μὲν, ἀντὶ: κ' ἐμὲν, γιὰτὶ ἐκτὸς ἄλλων σοβαρῶν λόγων συντρέχουν καὶ λόγοι συγχύσεως μὲ τὸ μὲν=μὴν (ἀπὸ τὸ μηδὲν>μην>μὲν) πβλ. στ. 27: κί' ὁ τόπος μὲν τολμῆσῶ, καὶ VI, 6: τίς νά μὲν μείνη πγισμένος, VII, 8: μέσ' τὴν μαύρην ἀντὶ: μέσ' 'ς τὴν μαύρην, στ. 11: κί' ἀνή στραφῆ, ἀντὶ: κί' ἀν-ι-στραφῆ. ΚΓΒ', III, καὶ 'ποῖκεν, ἀντὶ: κ' ἐποῖκεν, IV, 2: πότε, ἀντὶ: ποτέ, στ. 3: δέ τον, ἀντὶ: δέτόν, VII, 8: σὲ μένα,

* Ἄν εἶχαμε τίς φωτοτυπίες ὑπ' ὄψιν θὰ μπορούσαμε μὲ πεποίθησιν νά τὸ ἰσχυρισθούμε. Ὁ κ. Ἰντιάνος μὸδ τέσ ὑποσχέθηκε ἀλλὰ μὲ τὴ βαρεῖα ἀρρώστια τοῦ πατέρα του δὲν τὸν ξανάειδα ἔπειτα.

ἀντὶ: σ' ἐμένα, VIII, 5: πότε θέλει 'σταιν, ἀντὶ: πότε θέλ' εἶσταιν (τὸ μέτρο τὸ λέει καθαρά), X, 7: εἶχα 'ρωσιάν, ἀντὶ: εἶχ' ἀρωσιάν, στ. 8: ἐμεινα 'φότις, ἀντὶ: ἐμειν' ἀφότις, στ. 11: ἔτιζι 'παθα 'φόν (ἔτσι τονίσθηκε κ' ἢ πρό-πρόπαραλήγουσα!), ἀντὶ: ἔτιζ' ἤπαθ' ἀφόν' μάλιστα ἀντὶ ἤπαθα ὑποπτεύομαι ἔπαθα.

Γ' Αὐτὰ γιὰ τὴν ἀνεπάρκεια τους. Τώρα κατὰ πόσον μῦρεσαν πάλι νά μᾶς δώσουν τὴν ὀρθή γραφή τοῦ χειρογράφου, πού εἶχαν μπροστά τους δὲν εἶμαι σὲ θέση νά ξέρω τοῦτο μόνο λέω: πὼς ἀπὸ τὴν φωτοτυπία τοῦ φύλλου πού δημοσίευσεν ὁ κ. Ἰντιάνος βρίσκω παραδιαβάσματά του. Στὸ I, 2, ἀντὶ: ὀτόν, πού ἔχει ὁ κ. Ἰντιάνος ἐγὼ διαβάζω: ὀπού'ν, καὶ II, 2, ἀντὶ: τοῦτον ἐν πορεὶ νά μοιάσει, ἐγὼ διαβάζω: τοῦτον ἐνπορεὶ νά μοιάση, δηλ. ἐμπορεὶ. Ὅτι δὲ μπροστά ἀπὸ τὸ π ὁ γραφέας γράφει ν ἀντὶ μ πβλ. λαν-πρόν, κάνπον, ἐνποδίξει κἄλ. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν κι ἄλλοι λόγοι δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νά διαβάσουμε ἐν πορεὶ=δὲν μπορεὶ, γιὰτὶ στοὺς χρόνους αὐτοὺς δὲν εἶχαν ἀκόμη ἀποβληθῆ τὸ δ τοῦ δὲν. Ὑπάρχουν τόσα δὲν στὸ κείμενο καὶ κανένα ἐν. Ἐπειτα κ' ἢ λογικὴ ἔννοια θέλει τὸ ἐμπορεὶ κί' ὄχι τὸ δὲν μπορεὶ, γιὰ τὸν ἐξῆς λόγο: Εἶπε στὸ ὑπ' ἀριθ. I τραγοῦδι πὼς ἔχει πρότυπο, πρᾶξιμα, ἂν θέλετε συμβολοί, τὸ λιοντάρι πού χάσκει τοὺς κλώνους τοῦ δεντροῦ, πάσκει νά πηδήσῃ πάνω καὶ γι' αὐτὸ στέκει στὰ πσινα ποδάρια του (στεκῶντα). Κ' ἐδῶ στὸ II λέει πὼς ἢ καρδιά του μ' αὐτὸ τὸ λιοντάρι μπορεὶ νά μοιάση, πού προσπαθεῖ νά πιάσῃ πηδῶντας τὴν κορφή τοῦ δέντρο. Αὐτὸ ποθῶντας ἢ καρδιά του, θέλει νά πετάξῃ στὰ ψηλά (στὰ παραθύρια ἢ τὸν πύργο τῆς ἀγαπημένης του) καὶ μὴ μρωόντας νά φτάσῃ στέκει χαμηλά κλαμῶντα, ὅπως

* Δὲν συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμη ὅτι τὸ σημάδι ν τοῦ κειμένου εἶναι ο ἰ κ ὀ σ η μ ο. Νομίζω μᾶλλον πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ ποιητικὴ εἰκόνα.

τὸ λιοντάρι πού στέκει στεκῶντα. Πα-
ραδιάβασμα νομίζω πῶς εἶναι κι' ἄλλο
ἓνα τοῦ κ. Ἰντιάνου στὸ VII, 2 :

ταξείδια μου σφαιστικὰ καὶ στράτες σιγι-
ἀπάχτυπες καὶ μοναχές ἀποῦ ^{σιμένες} ἴστε
[μαθημένες]

Αὐτὸ τὸ ἀπάχτυπες μᾶς χτυπᾶ ἄσχη-
μα. Ὁ κ. Ἰντιάνος ἐξηγᾷ : ἀπάχτυπες
= μὴ χτυπημένες, ἀπάτητες, ἀσύχνα-
στες. Δηλαδή δίνει μιὰ παρακινδυ-
νευμένη ἐξήγηση χωρὶς νὰ τοῦ δώση
κανεὶς τὸ δικαίωμα, γιατί ὁ μὴ χτυπη-
πημένος λέγεται ἀχτύπητος, ἀπάχτυπος
ποτέ. Ἐπειτα ἀχτύπητες στράτες πῶς
βγαίνει νὰ σημαίνει ἀπάτητες ; Κι' ἂν
ἤθελε ὁ ποιητὴς νὰ δώση τὴν ἔννοια
τοῦ ἀπάτητες γιατί δὲν ἔβαλε τότε τὸ
ἀπάτητες ; Σάμπως δὲν λεγόταν τότε
ἡ λέξη ἢ τὸν ἐμπόδιζε τὸ μέτρο ; Τὸ
ἀπάχτυπες αὐτὸ ἂν δὲν εἶναι ἀπάτητες
πρέπει νὰ εἶναι ἀπ' ἀχτυπους*. Καὶ
πράγματι ἀπὸ τὸ φωτοτυπικὸ δείγμα
γραφῆς πού μᾶς ἔδωσεν ὁ κ. Ἰντιάνος
μπορεῖ θρυμάσια τὸ *ον* νὰ διαβασθῆ
ὡς *ε*. Ἀλλὰ καὶ ἡ λογικὴ καὶ καλαι-
σθητικὴ ἔννοια συνηγορᾷ : Ὁ ποιητὴς
μὲ τὸ ὄλο ποιῆμα θέλει νὰ ἐξάρη τὴν
ἀντίθεση δυὸ κόσμων : τοῦ ἐσωτερικοῦ
τοῦ δικοῦ του, καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ
τῆς φύσεως. Ὁ πρῶτος ὄλο πικρίες,
κλάματα, λῦπες, μὲ μιὰ λέξη *δυ-
στιχία*. Ὁ δεύτερος, χαρὰ Θεοῦ,
εὐτυχία παντοῦ : στράτες σιγισμένες
ἀπὸ ἐρωτικούς κτύπους (ἀπ' ἀχτυπους),
δάση πυκνά, ἴσια, δασερά, πυκνοβλα-
στημένα δέντρα, νερά κρυσταλένια κλπ.

Ἐπίσης διορθώσεις ἔχω νὰ κάμω
στὰ ποιήματα πού δημοσίευσεν ἡ δις
Ροζαγί. Στὰ ΚΓΑ', IV, 3, ἀντί : τὸ *ἂν*
ἴχια καταγλεῖ με γρ. τὸ *ἂν ἴχια καὶ*
καγλεῖ με. Δὲν ἔρω ἂν εἶναι παραδιά-
βασμα τῆς διδος Ροζαγί ἢ ἂν ὁ γρα-
φέας ἀπὸ λάθος πῆρε τὸ ρῆμα τοῦ
προηγούμενου στίχου, μὰ ἔχω λόγους
νὰ ὑποστηρίξω τὴν διορθωση τούτη.

* Συμφωνῶ μὲ τὴν κρίση τοῦ φίλου μου
Παπαχαράμπους πού πρῶτος ὑποπεύθηκε
αὐτῆ τῆ γραφῆ.

Τὸ κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι αὐτὸ :

Τὸ θάρρος μ' ἀγιάζει
κι' ὁ τόπος καταγλεῖ με,
τὸ *ἂν ἴχια* [καταγλεῖ με] γρ. καὶ καγλεῖ με
τ' ἄλλον ἐμ' ἀπολογιάζει.
5 Τὸ δεῖ σου ἴχια μὲ κράζει
τὸν πόθον [γιά*] ν' [ἀκλουθίζω] γρ. ἀκλου-
[θήσω]
κι' ὁ τόπος μὲν τολμήσω
ἀπὸ μακρὰ φωνάζει.

Ἐδῶ, ὅπως βλέπει κανεὶς, ὑπῆρχε
δυὸ φορές τὸ *καταγλεῖ με* καὶ μάλιστα
χωρὶς ἔννοια. Μὲ τὴν δική μας διόρ-
θωση *καὶ καγλεῖ με* δηλ. *καὶ καλεῖ με*
βολεύονται τὰ πράγματα. Ἡ ἔννοια
εἶναι : τὸ θάρρος του τὸν βοηθᾷ, ἐνῶ
ὁ τόπος (πού μένει ἡ ἀγαπημένη του)
τὸν λιώνει. Τὸ ἓνα (τὸ θάρρος) διαρ-
κῶς καὶ τὸν καλεῖ, τὸ ἄλλο (ὁ τόπος)
τὸν διώχνει. Τὸ βλέμμα τῆς διαρκῶς
καὶ τὸν κράζει ν' ἀκολουθήσῃ τὸν
πόθον κι' ὁ τόπος μὴν τολμήσῃ ἀπὸ
μακρὰ φωνάζει.

Ἐπίσης στὸν στ. 6 τοῦ ἴδιου τρα-
γουδιοῦ νομίζω πῶς γιὰ δυὸ λόγους
τὸ *ἀκλουθίζω* πρέπει νὰ διορθωθῆ
στὸ *ἀκλουθήσω* α') γιατί ἡ ὁμοιοκα-
ταληξία μὲ τὸ *τολμήσω* αὐτὸ ζητᾷ καὶ
β') γιατί τὸ ρῆμα σώζεται ὡς σήμερα
ἀκλουθῶ > κλουθῶ καὶ *κλουφῶ* κι' ὄχι
κλουθίζω.

Ἐπίσης διορθωση ἔχω νὰ κάνω καὶ
στὸν πρῶτο στίχο τοῦ VII τραγουδιοῦ
τῆς διδος Ροζαγί. Ἀντὶ τοῦ : *καγλή*
ἢ ὦρα κείνου τοῦ θνητοῦ, γρ. *κι'*
ἀγλοὶ ἢ ὦρα κείνου τοῦ θνητοῦ. Τὸ
τετράστιχο εἶναι ἔτσι :

Κ α γ λ ἢ ἢ ὦρα κείνου τοῦ θνητοῦ, ἀπὸ
[τὸ διάβαν βρίσκει
'ς τοῦτον τὸν ἄγριον ποταμόν, ὅπου ζωῆ
[τὸν λέγουν.
'ς τὴν πγοιά, εἰς ὅσα νὰ χαροῦν, ὕστερα
[κλαίγουν,
ῶστη 'ς τὸ τέλος πασανεὶς γυμνὸς μει-
[νίσκει.

Ἡ δις Ροζαγί γράφοντας τὸ *καγλή*
ὑποθέτω—δυσιυχῶς ἐρμηνευτικὰ σχό-
λια δὲν βάζει—πῶς ἔννοει *καλή*· ἀλλὰ
τότε ἡ λογικὴ ἔννοια πάει περίπατο.

* ὀβελίζω χάριν τοῦ μέτρου.

Ἐνῶ τὸ τετράστιχο εἶναι χαριτωμένο γι' αὐτὴν τὴν λογικὴν ἔννοια, ἢ καλύτερα, τὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ τῆς ζωῆς. Κι' ἀλοῖμονο (κι' ἄλοι), λέει ὁ ποιητής, στὴν ὥρα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ταξιθεύει σ' αὐτὸν τὸν ἄγριο ποταμό, ποὺ τὸν λένε ζωή· στὴν ὁποία ζωῆ, ἂν μερικοὶ χαροῦν πρῶτα, κλαῖνε ὕστερα, ὡς ὅτου στὸ τέλος ὁ καθένας μας μείνει γυμνός (πεθάνη).

Δ' Ἐκτός αὐτῶν τῶν λαθῶν βρίσκω καὶ λάθη ἐρμηνευτικά. ΝΕ, 34α, 6: *κ' ἔραξεν τὰ βουνάγια του κλαμώντα*. Τὸ *ἔραξεν* ἢ δις Ροjaghī ἐξηγεῖ *ἔρραγισε*, ἐνῶ *ἔραξε* = πέρασε, διάβηκε· ἄς προσέξη ἢ δις Ροjaghī τὸν δευτεροστίχο τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ: *ἐκλαιν τὸ μίσεμάν μου*, θὰ τὴν βοηθήσῃ πολὺ. Τὸ ἴδιο ἐπίσης ρῆμα βρίσκεται στὰ ΚΓΑ', I, 35: ὄλους τοὺς *ράσσω*, δηλ. τοὺς περνῶ, τοὺς ξεπερνῶ στὸ *ριζικόν* (=συμφορὰ, κακοτυχία).

Ἐπίσης τὸ *λαμπρὰ* ἐξηγεῖ *ἀγάπη, πόθος* καὶ τότε τοῦ *πόθου τὰ λαμπρὰ* πῶς θὰ ἐξηγηθῇ; Περισσότερα ἐρμηνευτικά δὲν ἔχω νὰ παρατηρήσω γιὰτὶ περιωρίστηκαν σὲ λίγες σημειώσεις ἐνῶ ὁ κ. Ἰντιάνος μποροῦσε θαυμάσια νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ *μιστὰ* τοῦ τρίτου στίχου τοῦ IX καὶ τὸ *μιστεμένοι* τοῦ πρώτου στίχου τοῦ VIII.

Ε' Βρίσκω ἀκόμα πῶς δὲν προσέκτιηκαν ὅσον ἔπρεπε τὰ διπλὰ ν τῶν εἰς *-ώννω -ούνω* (λοῦνω), *-αίννω -άννω* (ξηχάννω), *-ύννω* (φτύνω) ρημάτων. Θὰ ἤθελα δηλ. νὰ μᾶς διαφώτιζαν γιὰ τὸ τί συμβαίνει κι' ἄλλοῦ ἔχουμε *-ώννω* κι' ἄλλοῦ *-ώνω*. ΚΓΑ', II, 12: *τεγλειώννω* καὶ ΚΓΒ', XV 6: *τεγλειώννει*, ἄλλοῦ: *τυπώννει, στεγνώννει, φανερώννω, χώννω* κλπ. κι' ἄλλοῦ: *μουλλώννω*. Ἐπίσης *-αίννω*, ΝΕ, 35α, 11: *πηγαίννω*, ἀλλὰ καὶ ΚΓΑ', V, 2: *ἀφταίννω*. Προφέρουνταν λοιπὸν ὀρισμένα ρήματα, ἢ καὶ ὅλα, τότε μ' ἓνα ν καὶ τότε μὲ δυο; Αὐτὸ πρεπε νὰ τὸ εἶχαν ξεδιαλύει*. Τὸ

ἴδιο ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνει καὶ γιὰ τὸ μ. Πῶς συμβαίνει δηλ. νὰ ὑπάρχη *θλιμένος* (ΝΕ, 51β, 8 καὶ ΚΓΑ' VI, 7) καὶ *θλιμένος*; (ΚΓΒ', III, 4 καὶ IV, 3, καὶ VIII, 3). Πρέπει ἄραγε νὰ γράφουμε *γραμένα* (ΚΓΒ', III, 1 καὶ 6) ἀλλὰ *βαμμένες*;* (ΚΓΒ', III, 2). Πρέπει ν' ἀφήσουμε στὸ ΝΕ, 35β, 9: *βλέμμα* καὶ στὸ ΝΕ, 51β, 17: *βλέμαν*; Πρέπει ν' ἀφήσουμε στὰ ΚΓΑ', I, 11: *κρεμοῦς* ἢ νὰ δεχθοῦμεν ἀφομοίωση μ+ν>μμ καὶ νὰ διορθώσουμε *κρεμοῦς*, ὅπως προφέρουμε καὶ σήμερα; Τὰ τονίζω τόσο λεπτομερειακὰ ὅλ' αὐτὰ γιὰτὶ πρέπει νὰ βασανισθοῦν καλὰ καὶ νὰ μᾶς δοθῇ ἓνα κείμενο ὅτὸ ὁποῖο νὰ ἔχουμε κάθε ἐμπιστοσύνη. Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι προφέρουνταν μὲ δυο ν καὶ μ κι' ὅτι ἀπὸ σφάλμα τοῦ γραφέα παρελείφθηκαν.

ΣΤ' Θὰ ἤθελα ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ γραφή *γλ* ποὺ ὑπάρχει στὰ: *σπῆγλιον, δουγλειὰ, πουγλιὰ, ἥγλιος, γλιόντας, καταγλεῖ, φηγλιὰ*, κλπ. δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν πραγματικὴν φωνητικὴν, γιὰτὶ ὁ γραφέας, ἰταλομαθημένος, ὅταν ἤθελε ν' ἀποδώσῃ τὴν προφορά τοῦ *lj* θυμόταν τ' ἀντίστοιχα ἰταλικά τοῦ *figlio, consiglio, travaglio* κλπ. Θὰ πρότεινα μάλιστα νὰ μὴν διατηρηθῇ κι' ὅλας αὐτὴ ἡ γραφή *γλ*, γιὰτὶ θὰ φέρῃ σύγχυση μ' ἄλλες λέξεις ποὺ προφέρουνταν μὲ *γλ*, ὅπως: *βιγλιζῶ, γλυκειὰ*, κἄλ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸ *γν*, ὅπως *κλωγνιὰ, γνειουτζικους* κἄλ. ποὺ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὴν γραφὴν καὶ προφοράν τῶν *disdegno, rugnale* κἄλ**. Δὲν βλέπω ἐπίσης ποιὸς ὁ λόγος νὰ φυλάγονται στὸ κείμενο αὐτὲς οἱ ἀνορθογραφίες, ὅπως τὰ: *κάνπος, ἐνπυρίζεται, λανπρὸν, ἔγλανπρες, λάνψειν, ἐνποδίξει* κλπ. κι' ἀκόμα τὰ *ἐξουχιὰ, ἔχια* κττ, ποὺ, δυστυχῶς, τὰ φύλαξε κι' ὁ καθηγ.

* Ὁ Dawkins ἐνθ. ἀν. σημειώνει: *the ending of the perf. part. pass. is generally written -μμένος.

** Δὲς καὶ Κ. Χατζηϊωάννου, Περί τῶν ἐν τῇ μεσ. καὶ νεοτ. κυπριακῇ ξένων γλωσσ. στοιχείων σ. 24.

* Ὁ Dawkins, *Makhaïras* τομ. II σελ. 36 σημειώνει ὅτι ὅλα τὰ ρήματα αὐτὰ εἶναι μὲ δυο ν στὸν Μαχαίρα.

Dawkins στην έκδοση τοῦ Μαχαιρᾶ.

Καί καταλαμβάνω σήμερα καλύτερα πῶσον ὀρθά ἦταν τὰ λόγια τοῦ φίλου συντάκτου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Χρ. Παντελίδη, ὅταν στὰ Byz. Zeitschrift, 31 (1931) 326 ἔγραφε : «Καθ' ὄλην αὐτήν τήν περίοδον δυνάμεθα νά παρακολουθήσωμεν τήν ἀνέλιξιν τῆς διαλέκτου δι' ἀξιολόγων γλωσσικῶν μνημείων, τῶν Ἀσιζῶν, τοῦ Μαχαιρᾶ, τοῦ Βουστρωνίου, κυπριακῶν

ἐγγράφων καί ποιημάτων, ὑποβαλλομένων ὅμως εἰς ἀδυστηροτάτην κριτικὴν βάσανον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σημερινῆς κυπριακῆς διαλέκτου, διότι τὰ χειρόγραφα παρεδόθησαν εἰς ἀθλιωτάτην κατάστασιν, πλήρη παρασυλλαβισμῶν, παρατονισμῶν καὶ ἀνορθογραφιῶν, ὥστε νά ἐπιβάλλεται σήμερον νέα κριτικὴ ἐκδοσις τῶν κειμένων τούτων». Λοιπὸν ἐμπρός, ἐργασίαν κριτικὴν κι ὄχι χειρωνακτικὴν.

Κ. Π. ΧΑΤΖΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΕΡΩΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΚΙ Ο κ. ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ

Ὁ φίλος κ. Κ. Χατζηιωάννου εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ προσέξει καὶ νά μελετήσῃ τὸ δημοσίευμα μου κι ἀκόμα νά ἐπιστρέψῃι στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ νά μοῦ ἀνακοινώσῃι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄρθρου τοῦ προτοῦ δημοσιευτῆ γιὰ νά μπορέσω νά παραθέσω κάτω του τὴν ἀπάντησιν μου. Ἐτσι ἄρθρον κι ἀπάντησιν θὰ διαβαστοῦν μαζί κι ὁ ἀναγνώστης θὰ μπορέσῃι νά κρίνῃι τὴν ὀρθότητα τῆς μίᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀποφῆς μεμιάς ἔχοντας μπροστὰ του ὅλα τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ ἐπιχειρήματα.

Προτοῦ ὅμως προχωρήσω στὴν ἀπάντησιν μου, ποῦ θὰ ἀκολουθήσῃι τὴν ἴδια σειράν στὸ ἄρθρον, ὀφείλω νά ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστη σὲ δυὸ βασικά σημεῖα (α) πῶς ἡ ἀπάντησιν μου θ' ἀσχοληθῆι σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ δικὸν μου δημοσίευμα καὶ τὰ ποιήματα ποῦ ἐγὼ ἀντίγραψα καὶ δημοσίευσα καὶ ποῦ σ' αὐτὰ ὁ κ. ΚΧ ἀνοφέρεται σημειώνοντας μπροστὰ τους συντομογραφικὰ τὰ

κεφαλαῖα ΚΓΒ', καὶ (β) πῶς εἶναι ἀνάγκη νά διαβαστῆι προσεχτικὰ ὁ ἐπίλογος τοῦ προλογικοῦ σημειώματος μου στὰ ΚΓΒ' ποῦ τὸν μεταφέρω ὀλίκαιρον κι ἀπαράλλαχτον ὀσπέρα : «Τὸ σημεῖον αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ποιήματα ποῦ ἔχω διαλέξει γιὰ δημοσίευσιν μαζί μὲ τίς πρὸ ἀναγκαῖες, γιὰ τὴν ὥρα, παρατηρήσεις κ' ἐπεξηγήσεις ἀντιπροσωπεύουν τὴ δικὴν μου ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου καὶ τίς ἀτομικὲς μου ἀπόψεις γιὰ τὴ γραφὴ καὶ τᾶλλα, χωρὶς νά δεσμεύουν τὴ συνεργάτιδαν μου, κ' ἴσως οὔτε μὲναν τὸν ἴδιον ἀκόμη, γιὰτὶ καθόλου ἀπίθανον μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐργασίας, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς νέων στοιχείων ἢ κι ὀρθότερων σκέψεων καὶ συλλογισμῶν, ν' ἀλλάξω γνώμη σχετικὰ μὲ τὰ διάφορα ποῦ ἄγγιξαν σημεῖα. Πάντως ἐπιφυλάττω στὸν ἑαυτὸν μου τὸ τέτοιον δικαίωμα. Ἡ ἐπιλογὴ ἔχει γίνῃι γιὰ νά δείξῃι γενικὰ τὴν ξένην ἐπίδρασιν ἀπάνω σὲ μερικὰ ποιήματα, μὰ καὶ τὴν ἑλληνικότητα μερικῶν ἄλλων ταυτόχρονα μὲ

τό σταθερό πάτημα, περπάτημα, τρέκλισμα, κυμάτισμα και ξάπλωμα του έθνικού δεκαπεντασύλλαβου. Τό κλισέ που τὰ συνοδεύει δίνει μιὰ ιδέα τῆς φωνητικῆς γραφῆς που μέ τὰ εικοσιτέσσερα γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφάβητου μόχτησε ν' ἀκολουθήσει ὁ συγγραφέας ἢ ὁ ἀντιγραφέας καί μ' αὐτοῦς ν' ἀποδώσει ὅλους τούς φθόγγους τῆς δυσκολοπρόφερτης ντοπολαλιᾶς μας.»

Ἄπό τοῦτο τό κομμάτι βγαίνει καθαρά καί ξάστερα πῶς μέ τό νά κάνω τήν ἐπιφύλαξη που ἔκανα ζητοῦσα νά τονίσω πῶς δέν εἶχα τήν ἀξίωση τὰ δημοσιεύμενα νᾶναι ἔν' ἀπόσπασμα ἀπό τήν τελειωτική κοινή ἔκδοση ἢ τήν ἔκδοση μου κᾶν, ὅπως εἶχε διαμορφωθεί ἴσαμε τήν ὥρα, κι' οὔτε φανέρωνε ἕνα τέτοιο σκοπό. Μάλιστα πῶς ἦταν αὐτό δυνατό μιὰ που ἡ τελειωτική ἔκδοση θᾶναι τό πόρισμα μιᾶς κοινῆς συνεργασίας μέ τῆ Δίδα Ροζαγῆ; Ἔτσι ἡ ἐπόμενη φράση τοῦ κ. ΚΧ: «Δείγματα αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως μᾶς ἔδωκαν κατὰ καιροὺς κλπ.» οὔτε ὀρθή εἶναι κι' οὔτε ὑποστηρίζεται ἀπό τὰ γεγονότα. Ἡ δῆλωση μου ἀκόμη πῶς γιά τήν ἐκλογή τῶν ποιημάτων καί τ' ἄλλα καθέκαστα εὐθύνομαι ἐγὼ ἀποκλειστικά ἀποδείχνει ἀντίθετα τήν μὴ ὑπαρξη παρὰ τήν ὑπαρξη, ὡς τὰ τώρα, μιᾶς τέτοιας ἔκδοσης ὅπως τῆ φαντάστηκε ὁ φίλος ἐπικριτής. Καί μόλο που ἡ δική μου δημοσίευση εἶχε ὡς πρῶτο καί κύριο σκοπό της, ὅπως ἄλλως τε τό λέω, νά παρουσιάσει τῆ λογοτεχνική ἀξία τῶν ποιημάτων τό ζήτημα τῆς γραφῆς δέν παραγνωρίστηκε. Ἀκριβῶς δέν παράλειψα ν' ἀναφέρω στό σημείωμα μου πῶς κοντά στά τόσα προβλήματα που παρουσιάζει ἡ συλλογή, ὁ μελετητής της θάχει νά κοιτάξει ἐπίσης «τῆ γλώσσα αὐτή καθαυτή καί συγκριτικά μέ τ' ἄλλα γραφτά μνημεῖα τῆς ἐποχῆς» κσθὼς καί τῆ γραφή που θ' ἀκολουθήσει στή μεταγραφῆ. Οἱ τελευταῖες γραμμὲς τοῦ ἐπιλογου δείχνουν ἀκόμη πῶς εἶχα ὑπόψη μου καί πῶς πάντα θυμόμουναι τίς δυσκολίες τοῦ γραφέα ἢ τοῦ συγ.

γραφέα γιά τῆ φωνητική ἀπόδοση τῆς κυπριώτικης ντοπολαλιᾶς τῆς ἐποχῆς του. Ἔτσι ὁ κ. ΚΧ ἔχει διατυπώσει πολὺ *πρῶτα* ἐπικρίσεις που δέν πηγάζουν παρὰ ἀπό λίγα ποιήματα τῆς συλλογῆς που δημοσιεύτηκαν ἀπό τῆ Δίδα Ροζαγῆ κι' ἀπό μένα γιατί τὰ δημοσιεύμενα ἀπό τον Legrand (δημοσίεψε τό $\frac{1}{2}$ κι' ὄχι τα «περισσότερα» καί τὰ λάθη του που σ' αὐτά ἀναφέρθηκα εἶναι διορθώσεις του ὅπως *θάρη* ἀντί *θάρη*, *δέντρου* ἀντί *δεντροῦ* κλπ., δέ χρησιμεύουν σχετικά μ' αὐτῆ τῆ συζήτηση. Δέν εἶναι λοιπόν δυνατό νά ὑπάρχει ἐπιστημονική ἀσφάλεια γνώμης μιὰ που δέν εἶχε μπροστά του ὀλάκαιρη τῆ συλλογή, ἐκδομένη κι' ἀνέκδοτη, κι' οὔτε οἱ παρατηρήσεις του εἶναι ὀρθές γιατί ὅ,τι βρῖσκει νά μὴ ὑπάρχει σ' ὅ,τι εἶδε καί διάβασε μπορεῖ νά ὑπάρχει σ' ὅ,τι εἶδε καί δέν διστάζει:

Μ' ἄς προχωρήσουμε τώρα στή λεπτομερειακή ἐπίκριση τοῦ κ. ΚΧ. Μιλώντας γενικά γιά τὰ προσόντα μιᾶς κριτικῆς ἔκδοσης ἑνὸς κειμένου ἀναφέρει πῶς ὁ ἐκδότης πρέπει πάντα νά δώσει ἕνα κείμενο ἀπαλλαγμένο ἀπό τὰ λάθη τοῦ γραφέα που συμβαίνει νᾶναι (α) λάθη ἀνεπαρκείας, λ.χ., φθογγολογικά, γιατί οἱ πνευματικές του δυνάμεις καί γνώσεις δέν τοῦ βοηθοῦσαν νά γράψει σωστά ὅ,τι γράφει καί ὅ,τι λέει, καί (β) λάθη σπουδῆς καί ἀπροσεξίας, λ.χ., παράλειψη ἢ προσθήκη ἑνὸς γράμματος, ἐπανάληψη μέρους ἑνὸς στίχου κλπ. (γιαὐτὰ δέ δίνει παραδείγματα που ν' ἀφοροῦν ἑμένα). Σχετικά μέ τό (σ), δλδ, λάθη ἀνεπαρκείας, φθογγολογικά, καί μ' ἐπικρίνει γιατί δέν τὰ πρόσεξα καί δέν τὰ διόρθωσα, κι' ἀκόμη μέ θεωρεῖ ὑπεύθυνο γιά κάποια ἄλλα λάθη ἀνεπαρκείας. Πρῶτα τὰ λάθη ἀνεπαρκείας τοῦ γραφέα:

Α.—Ὁ κ. ΚΓ ἔχει γράψει: «Ὁ γραφέας ἀφήνει ἄγραφα τὰ ἀπό ἀφομοίωση προερχόμενα σ,ζ,θ,μ,γ,ν.» Ἄς δοῦμε πῶς ἔχει διατυπωθεῖ, σχετικά μέ τῆ σημερινῆ κυπριώτικη γλώσσα, ὁ γλωσσικός κανόνας γιά τό φαινόμε-

μενο πού είναι γνωστό ως *άφομοίωση*. Ο Μενάρδος στη μελέτη του «Φωνητική της Διαλέκτου των Σημερινών Κυπρίων» (Αθηνά, 1893, σ. 167) νά πώς τόν διατυπώνει: «Τό τελικό *ν* όταν ή επόμενη λέξις αρχίζει από παν τός άπλοῦ συμφώνου, πλην τών *κ,π,τ*, άφομοιούται μετ' εκείνου». Παραδείγματα: *εβ βαρετός, εγ γαμπρός* κλπ. Καί πιό κάτω στην ίδια σελίδα διαβάζουμε συμπληρωματικά: «Εάν δέ ή επόμενη λέξις αρχίζει από δύο συμφώνων, ὧν τό πρώτον δέν είναι *κ,π,τ*, ή τών διπλών *ζ* καί *ψ*, έπειδή άλλως θά έγινοντο τρία σύμφωνα τό *ν* πνίγεται π.χ. *στη σκάλα βιάλλου γάρι* κλπ». Καί δές στή σ. 163 τήν εξαίρεση σ' τό τελευταίο σχετικό μέ τά *τόν, μέν* κλπ πού παίρνουν ένα είδος εϊφωνικό *ι*. Τόν πρώτο κανόνα βρίσκo με επίσης στή «Φωνητική των Νεοελληνικών Ίδιωμάτων κλπ. έν Αθήναις, 1929», σελ. 38, του Χ. Γ. Παντελίδη. Τό βιβλίο όμως του κ. Παντελίδη δέν αναφέρει τό συμπληρωματικό κανόνα του Μενάρδου, μά προσάττει κάτι πού παραλείπει ο Μενάρδος τήν τροπή του *ν* σέ *γκ,μπ,ντ* (σ. 40: Τά έρρινα *ν,μ*. 1) τό *ν*). Έτσι ο κανόνας της άφομοίωσης στή γλώσσα μας βρίσκεται στις σ. 167-8 της προαναφερμένης μελέτης του Μενάρδου στην «Αθηνά» καί στις σ. 48 καί 40 της Φωνητικής του Παντελίδη. Μά ο θεωρητικός, συμβατικός γραπτός αυτός κανόνας στήν πράξη ούτε άπόλυτος κι ούτε άπαραβάτος είναι. Κι αυτό μπορείν' άποδειχτεί τόσο από τόν γραπτό όσο κι από τόν προφορικό λόγο. Τά επόμενα παραδείγματα είναι παρμένα από κείμενα πού σ' αυτά ζήτησαν νά τόν εφαρμόσουν οι Μενάρδος, Παντελίδης καί Χατζηιωάννου: (α) *Μενάρδος*: πάμεντε σέ κείνον *πών* καλός, — ίντα *ν' που* σώκαμεν — άδόνιν έκελάδας σου πά στήν πορτοκαλιάν σου (Φωνητική σ. 148 καί 167). Άκόμη: Ννά σου τόν *αίν Γιώρκιον τζ'* έκάθησεν κοντά της — Έπκιάσασιν *τζ'* έζώσαν την τράντα πουγγιών ζωνάριν, κλπ. (Τό Τραγούδι της Ζωγγραφούς, Λαογρ.

Η' στ. 30 καί 73· μπορούν νά δοθοῦν πάρα πολλά τέτοια παραδείγματα από τό ίδιο τραγούδι), (β) *Παντελίδης*: Ό βοσκός πού τό εϊεν *επαχεν* σάν τόμ πελλον, — έφεξεν ο τόπος πού τό πολλόν χρουσάφιμ πού *'ταν μέσα*, — μέσα στήβ βούρκαν του έβρεχέικαν *δκυό* ρόβκια — άμα *τζ'* έδωσεν ο ήλιος *ελυσεν* σάν τό τζερίμ, κλπ. (Φωνητική, [τό ίδιο βιβλίο πού σ' αυτό διατυπώνεται ο κανόνας] Παράρτημα Δείγματα Λαλιάς, Κύπρου Παράδοσις σ. 57), (γ) *Χατζηιωάννου*: Άνάθεμαν τομ *π'* άγαπά 'ς την ξενιδικιάν άγάπην, γρ. Άνάθεμαν ντισμ *π'* άγαπά 'ς τήξ (ή 'ς τή, άν πόρουμε τό ξ=κσ) ξενιδικιάν άγάπην. Κ. Χατζηιωάννου, Περί τών έν τή Μεσαιωνική κλπ, Αθην, 1936, σ. 151. Στην εισαγωγή του βιβλίου αυτού σ. 15 διαβάζουμε ακόμα: «Έκ δέ τών άλλων των νεωτέρων κειμένων, πάν ὅτι παρελάβομεν, ως παράδειγμα, κατεγράψαμεν συμφώνως πρὸς τάς φωνητικές απαιτήσεις δια τάς όποιás οί εκδόται δέν έδιδαν μεγάλην σημασίαν». Κι όμως υπάρχουν πάρα πολλά τέτοια δάνεια πού σ' αυτά ή καταγραφή δέν έγινε με τις φωνητικές απαιτήσεις. Ένα παράδειγμα: (ο στίχος παρμένος από τό τραγούδι της Ζωγγραφούς), *τζαι* τόδ Δεσπότην προσυιουόν *τζαι* στέκουσιν άλάρκα. Τό γιατί θά τό ξηγήσουμε πιό κάτω. Μά καί τά επόμενα παραδείγματα παρμένα από τό πιό άπάνω άρθρο του ΚΧ: *Τήν καρδιάν σου αντί την γκαρδιάς σου*, 'ς τόν κάμπον κηλαδοῦσιν *αντι* 'ς τόν *γκάμπον* γηλαδοῦσιν (του διορθώνω ὅτι μου διορθώσε σύμφωνα με τόν κανόνα του Παντελίδη στή σ. 40 της Φωνητικής καί σύμφωνα με τόν ίδιο κανόνα πρέπει ακόμα νά διορθωθεί ὅτι μου διορθώνει: *θεν'* νά *σε* *θεν'* ννά. Κι ὅτι ο κ. ΚΧ. εφαρμόζει έτσι τόν κανόνα νά κοιταχτεί ή διορθωση πού μου κάνει *νάν* κρισμένος οέ νά *ν* κρισμένος.) Ό Dawkins σ'ό Μαχαιρά του γράφει: § 14 άγκριση § 16 άγκρ.σμένος § 658 άγκρίστην.

Κ' έτσι από τά πιό άπάνω βγαίνει

καθαρότητα πώς ο φωνητικός κανόνας δεν μπορεί να εφαρμοστεί απόλυτα*. Μένει πάντα ένας θεωρητικός κανόνας, μα ο καλύτερος ως την ώρα δλδ. *ὄχι ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια, μὰ ἐκείνος πού τῆ σιμώνει πιό πολύ*. Τό γλωσσικό αἶσθημα, ἢ φορά τοῦ λόγου καί ὁ τόνος του, ἕνας ἄγραφος νόμος εἶναι ὅ,τι διαφεντεύει τό φυσιοψυχολογικό γλωσσικό φαινόμενο τῆς ἀφομοίωσης στό κυπριώτικα. Γι αὐτό καί δέ θά πῶ πῶς οἱ κ.κ. Μενάρδος, Παντελίδης καί Χατζηγιάννου ἔκαναν λάθη εἴτε ἔδειξαν ἀνεπάρκεια ἢ ἀνεπάρκεια μπορεῖ ἀκόμη νά βρίσκεται καί στήν ἔλλειψη γραμμάτων στό ἀλφάβητο μας νά παρασιήσει μερικούς ἡμίφωνους ἐλαφρούς ἤχους). Κι ὅ,τι δέν μπορῶ νά πῶ γι αὐτούς δέν μπορῶ νά τό πῶ γι περισσότερους λόγους, σχετικά μέ τό γραφέα τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων. Ἐξηγοῦμαι: Τό *ν* στό ἐρωτικά ποιήματα εἴτε παραλείπεται, εἴτε γράφεται, εἴτε (σπάνια) ἀφομοιώνεται Ἄναμφίβολα στό μεσαιωνικά κυπριώτικα κείμενα, στό Μαχαιρά, στό Ἐρωτικά Ποιήματα κλπ. βρίσκουμε τὰ πρῶτα σημάδια ὄχι μόνο τῆς ἀφομοίωσης, μα καί ἄλλων φαινομένων τῆς γλώσσας μας.

Οἱ καιροὶ ὅμως ἦταν μεταβατικοί καί ὅποια φαινόμενα, πού παρατηροῦμε νά ὑπάρχουν τόν τότε καιρό, δέν εἶχαν γενική ἐφαρμογή, μιὰ πού μερικά ἀπ' αὐτά, σάν κι αὐτό τῆς ἀφομοίωσης, δέν ἔχουν μιάν ἀπόλυτη γενικότητα καί σήμερα ἀκόμα. Ὁ καθηγ. Dawkins στόν τ. II, § 9, σ. 39 τῆς ἐκδόσεως τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μαχαιρά, ἐξετάζοντας τό ζήτημα αὐτό παρατηρεῖ πῶς ὁ γραφέας τοῦ χειρογράφου Ὁ γράφει *-ν σ-* ἢ δέ γράφει τό *-ν*. Κι ἀκόμη γράφει *-νς σ-* λ.χ., *ὡς τῆνης σήμερον* 13²⁵ (οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ φανερώνουν τήν παρά-

γραφο καί τήν ἀράδα), *εἰς αὐτόνς σου* 22²⁶, 378³². Κάποτε τό *-ν σ-* γίνεται *-ς σ-*, λ.χ., 41⁹, 236¹³ κλπ. Στό χειρόγραφο ὑπάρχει μιὰ καί μοναδική περίπτωση *-ν μ-* 384³². Στά Ἐρωτικά Ποιήματα ἢ ἀφομοίωση εἶναι κάπως πιό προχωρημένη κ' ἔτσι ἔχουμε πιό συχνά τό φαινόμενο *-ν μ-*, λούννουμ με, γραφήμ μου, ἐλάλεμ μου κλπ. Ἀκόμα, ὅπως στό Μαχαιρά, ἔχουμε *-νς σ-*, ἔτσι καί στή ΕΠ ἔχουμε (κατά τόν Παντελίδη σ. 40) *-ν μπ- ΚΓΒ'*, IX 3., ἐχτός βέβαια ἀπό τῆ συχνότατη παράλειψη τοῦ *ν*. Ὁ γραφέας πού ἔκανε μερικές ἀφομοιώσεις μποροῦσε νά τις κάνει ὅλες μὰ δέν τις ἔκανε γιατί τό γλωσσικό του αἶσθημα πού τοῦ κρυφομιλοῦσε γιά ἕνα ἐλαφρά ὄμοιο, ὄχι ταυτόσημο πάντα, μέ τόν ἐπόμενο ἤχο δέν τοῦ ἐπέτρεπε (Δές τό στίχο 129 στή Ζωγγραφοῦ. Χτυποῦν γυρόν, ὄλλοι γυρόν τζαί κόβκου πούναρ ῥῶδιν). Ἡ ἀφομοίωση δέν ἦταν πλήρης. Μποροῦμε, λοιπόν, ἐμεῖς νά δώσουμε μέ μιὰ μονοκοντυλιά ἀναδρομική δύναμη σ' ἕνα νεώτερο κανόνα; Ὁ Dawkins δέν τόκανε καί δέ φρονῶ πῶς εἶμαι δικαιολογημένος νά τόν κάνω ἐγώ. Κι ὅ,τι δέν θά κάνω νοθεύοντας τό κείμενο (γιατί νά ζητήσω νά μεταδώσω μιὰ ἐσφαλμένη ἰδέα στό μελετητή τῆς ἐκδόσεως γιά τῆ γραφή τοῦ κειμένου μιὰ πού δέ θάχει μπροστά του τό χειρόγραφο ἢ τίς φωτοτυπίες;) θά φροντίσω νά τό ξηγήσω, μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια, στήν εἰσαγωγή πού θά συνοδεύσει τήν τελειωτική ἐκδοση. Σχετικά μέ τό μέρος αὐτό καί μ' ὅ,τι ἄλλο ἔχει σχέση μαζί του ἀπό τὰ ἐπόμενα ὑπενθυμίζω ἐκεῖνο πού ἔγραψε ὁ Dawkins στό Εἰσαγωγικό του Σημείωμα (Introductory note) στόν I τόμο τοῦ Μαχαιρά: «The reader [should] be told here that the text is printed from the V manuscript with no alterations beyond a very few emendations etc.»

B. Ὁ κ. ΚΧ ἔχει γράψει πῶς, ἐχτός ἀπό τὰ λάθη ἀνεπάρκειας τοῦ γραφέα (πού κατά τῆ γνώμη μου δέν εἶναι

* Τόν κανόνα αὐτό τόν ἔχω ἐφαρμόσει κ' ἐγώ σχεδόν ἀπόλυτα στό κυπριώτικα πεζοτράγουδα μου στό ΚΓΑ', τ. 7-8, σ. 210-12, κ' ἐκεῖ ὁ κ. ΚΧ θά δεῖ καί τῆ λέξη ἀθθ ο ὄς κ' ὅλη τήν ποικιλία τῶν ἀφομοιώσεων. Ἀκόμα δές ΚΓΑ', τ. 9, σ. 291α.

τέτοια) κ' ἔμεις ἢ κ' ἐγὼ ἔχω πέσει σέ παρόμοια λάθη, ἴδ. λάθη (τὰ *πότε* ἀντὶ *ποτέ* καὶ *δὲ τον* ἀντὶ *δὲ τὸν* δὲν εἶναι παρὰ τυπογραφικὰ παροράματα) σχετικὰ μὲ τὸ γλωσσικὸ φαινόμενο ποῦ εἶναι γνωστὸ ὡς «*συναίρεσις*». Φωνητικὴ Παντελίδη σ. 11: «Συναίρεσις εἶναι τὸ φαινόμενον καθ' ὃ ἐκ τῆς συμπτώσεως δυὸ ὁμοίων φωνηέντων παράγεται εἷς μόνον ὅμοιος φθόγγος Συμβαίνει δὲ ἢ συναίρεσις: 1) Ἐν συνεκφορᾷ δυὸ λέξεων, ὁπότε ὁ προκύπτων ὅμοιος φθόγγος ἄλλοτε μὲν παραμένει ὡς τελικὸν τῆς προηγουμένης λέξεως, ἄλλοτε δὲ πάλιν ὡς ἀρνητικὸν κλπ.» Δὲ μᾶς δίνεται καμμία ἐξήγηση σχετικὰ μὲ τὸ πότε πρέπει ὁ παραγόμενος φθόγγος νὰ παραμείνει ὡς «τελικὸν» ἢ «ἀρκτηκὸν» τῆς προηγούμενης λέξεως. Ἔτσι ἔγραψα καὶ *ῥοῖνεν* ἀντὶ *κ' ἔποῖνεν*. Ὁ Dawkins στὸ Μαχαίρα γράφει: § 5 καὶ *ἔποῖνεν* καὶ *ῥοῖσαν* μὰ καὶ § 52, καὶ *ἔσοικεν* τὰ *ροῦχα* τῆς καὶ *ῥοῖνεν* μέγα κλάμαν, § 120 καὶ *ῥοῖνεν* ἄρμενα κλπ. Κι ὁ Παντελίδης Φωνητ. σ. 12: *εφε*, *τζ' ἐπῆεν* ἢ *τσαὶ πῆεν*. Ὁ D. ἐπίσης γράφει § 1 καὶ § 73 καὶ *μεῖς*, § 23 τὰ *ματῖα*, § 96 καὶ *εἶδα τον* μὲ τὰ *ῥματῖα* μου § 23 καὶ *ῥὼ* § 69 *κ' ἐγὼ* (αὐτὰ ὅμως ἀφοροῦν τῇ Δίδα Rojaghi). Ἀτομικὰ προτιμῶ τὴ γραφὴν ποῦ προτείνει ὁ κ. ΚΧ. Τελειώνοντας σ' αὐτὸ τὸ μέρος (Β') θᾶθελα ν' ἀγγίξω καὶ τὸ τελευταῖο σημεῖο τῆς ἐπίκρισης δωπέρα. Ὁ κ. ΚΧ ἐκφράζει ἀπορία σχετικῶς μὲ τὸν τόνο στὴν πρό-προπαρλήγουσα στὴ φράση «*ἔτζι* παθα' φόν». Τὸν παραπέμπω στὴ σ. 171 τῆς «Ἀθηνᾶς» τοῦ 1893 γιὰ νὰ δεῖ τί ἔχει νὰ πεῖ ὁ Μενάρδος σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ τονισμοῦ στὴν ντοπολαλιά μας. Κι ἀκόμα στίς σ. 467-468 (Διορθώσεις καὶ Προσθηκαὶ) στὸν ἴδιο τόμο ἀπὸ τὸν ἴδιο. Παίρνω ἀπ' ἐκεῖ τὰ παραδείγματα: *ἔψες ἠρταμεν*, *καλὰ μας ἔκαμεν* κλπ. Στὸ τελευταῖο ὁ τόνος εἶναι στὴν προ-προπαρλήγουσα!

Γ. Κατόπι προχωρώντας ὁ κ. ΚΧ ἐκφράζει ἀμφιβολίες ἄν καὶ κατὰ πόσο μπορούμε νὰ δώσουμε ἢ νὰ δώσω τὴν

ὀρθὴ γραφὴ τοῦ χειρογράφου. Σχετικὰ μ' ἔμένα δίνει τρεῖς περιπτώσεις. Τὶς παίρνω μὴ κατόπι τῆς ἄλλης: (α) Στὸ I, 2 ἀντὶ *δοῦν* τυπώθηκε *δὸν* Λέω *τυπώθηκε* γιὰτὶ ἀπὸ τὸ II, 2 θ' ἀντιληφθεῖ πὼς πρόκειται γιὰ παρόραμα ποῦ τὸ εἶχα προσέξει πρὶν διαβάσω τὸ χειρόγραφο τοῦ ἄρθρου. Μποροῦσα νὰ τὸ διορθώσω στὴν τελευταία ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ μὰ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ τὸ κάνω μὴ ποῦ εἶχα δεῖ στὸ μεταξύ τὸ ἄρθρο του. Τὸ κάνω σήμερα. (β) Ὁ κ. ΚΧ τὸν στίχο II, 2: *τοῦτον ἐν πορεὶ νὰ μοιάσει*, τὸν διαβάσει *τοῦτον ἐνπορεὶ νὰ μοιάσει*, ἴδ. *ἐμπορεὶ* κλπ. Ἔτσι τὸν διάβασε κι ὁ Legrand (σ. 58). Δὲ συμφώνησα μὲ τὸ Legrand γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸν ἀκολούθησα, κι οὔτε συμφωνῶ μὲ τὴν ἀνάγνωσθαι καὶ τὶς ἐξηγήσεις ποῦ δίνει ὁ κ. ΚΧ. Τὰ ἐπιχειρήματα του εἶναι δυὸ: (i) πὼς τὴν ἐποχὴ ποῦ γράφτηκαν ἢ ἀντιγράφηκαν τὰ Ἑρωτικὰ Ποιήματα τὸ *δ* τοῦ *δὲν* δὲν εἶχε ξεπέσει. Αὐτὸ φρονῶ πὼς δὲν εἶναι ὀρθὸ. Οἱ περιπτώσεις δὲν εἶναι βέβαια πολλὲς κ' ἢ περιόδους ἦταν, καὶ σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο, μεταβατικὴ. Θὰ τὸν παραπέμψω στὸ ποίημα ΚΓΑ', IV, ποῦ δημοσίεψε ἡ Δίδα Rojaghi καὶ ποῦ ὁ ΚΧ σχολιάζει στὸ ἄρθρο του:

Τὸ θάρρος μ' ἀγιοτιάζει
κι' ὁ τόπος καταγλεῖ με
τὸ 'ναν ἴχια καταγλεῖ με
τ' ἄλλον ἐμ' ἀπολογιάζει

Τὸ *ἐμ'* στὸν 40 στίχο εἶναι τὸ *ἐν μ'* Ἔτσι κ' ἢ διόρθωση ποῦ προτείνει δὲν εἶναι ἀναγκαῖα κ' ἢ ἐξήγηση ποῦ γίνεται προσπάθεια νὰ δοθεῖ καταντᾶ ἀπλὴ φιλολογία. Ὁ 3ος στίχος συνδέεται μὲ τὸ 2ο κι ὁ 4ος μὲ τὸν 1ο. Ἐξηγῶ: «Τὸ θάρρος ποῦ μοῦ χαρίζει ἢ ἀγάπη σου, μὲ βοηθᾷ, (μὲ σπρώχνει) νάρθῶ, ἀγαπημένη μου, νὰ σὲ βρῶ, μὰ ὁ τόπος ποῦ μένεις μοῦ ἀφαίρει αὐτὸ τὸ θάρρος, τὸ ἔνα (ὁ τόπος) μ' ἀδυνατίζει ὀλωσδιόλου νὰ τολμῶσω νάρθῶ, τὸ ἄλλο (τὸ θάρρος) δὲ μ' ἀποδιώχνει (δὲ μ' ἀντικόβει). Ἀκόμα ἄ

κοιταχτεί στο XII τῶν δικῶν μου ὁ
7ος στίχος :

Ἔδωκα τὴν λευτεριάν μου
ἀπὸ μιᾶς τῆς ἀφεντιᾶς σου
Καὶ τέλεια παράδωκα σου
ἀπὸ τότες τὴν καρδιά μου
Δὲν ἔχω στὴν ἐξουχιά μου
μὴ δὲ θέλω νὰ φυλάξω
πρῶμαν ποῦν πορῶ νὰ κρᾶξω.

Ἔτσι ὁ στίχος II, 2 μπορεῖ νὰ δια-
βαστεῖ: *τοῦτον ἐν πορεῖ νὰ μοιάσει.*
Στὸ I ἔχουμε τὸ οἰκόσημο τοῦ ποιητῆ
(ὁ κ. ΚΧ δὲν παραδέχεται πῶς ὁ ποιη-
τῆς μᾶς ἔδωκε τὸ οἰκόσημο του· γι
αὐτὸ θὰ μιλήσω πιὸ κάτω), ἕνα δέντρο
πράσινο, ψηλὸ σὰν κάστρο, (ποῦ θυμί-
ζει στὸν ποιητῆ τὸν πύργο τῆς ἀγά-
πης του) μ' ἕνα λιοντάρι συμβολίζον-
τας τὴν οἰκογενειακὴ μὰ καὶ τὴν ἀτο-
μικὴ ἀντρεία, πού στέκεται στὰ πισινὰ
του φυλάγοντας το κ' ἔτοιμο νὰ πηδή-
σει ὡς τὴν κορφή του γιὰ νὰ τὸ ὑπε-
ρασπιστεῖ (δὲς καὶ σήμερα τὸ δεξι
λιοντάρι στὸ Ἑγγλέζικο βασιλικὸ οἰ-
κόσημο) ἐναντία σ' ὅποιον πού θὰ ζη-
τούσε νὰ τοῦ κάνει βλάβη (μ' ὄρεξιν
πάντες βιγλῶνται). Τὸ δυνατό λιοντάρι,
τὸ σύμβολο τῆς ἀκαταμάχητης δύνα-
μης μπορεῖ ἀναμφίβολα νὰ πηδήσει
στὸ δέντρο ἀπάνω καὶ νὰ φτάσει στὴν
κορφή του. Μὰ ἡ ποιημένη κι ἀδύναμη
καρδιά τοῦ ποιητῆ δὲν ἔχει τὴ δύνα-
μη τοῦ λιονταριοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ μοιά-
σει μὲ τὸ «ἐκ παραδόσεως» δυνατό
οἰκογενειακὸ λιοντάρι. Καὶ μόλο πού
πεθυμᾷ νὰ πηδήσει ὡς τὰ ψηλά πα-
ρασθῦρια τοῦ πύργου τῆς ἀγάπης του
δὲν «δύναται» νὰ κατορθώσει. Γι
αὐτὸ στέκει χαμηλά, κάτω ἀπὸ τὰ πα-
ρασθῦρια, καὶ «λαίει». Τὸ πρῶτο ποίημα
φρονῶ πῶς μᾶς δίνει τὸ οἰκόσημο (τὴν
ἄρμα) τοῦ ποιητῆ. Ὁ Legrand (Intro-
duction LXVI) γράφει: «L' auteur
appartenait certainement à la classe in-
struite, et, si l'on connaissait les blasons
des vieilles familles chypriotes, peut-
être pourrait-on retrouver quel il fut
par la description qu' il donne du
sien dans la première pièce.» Κι αὐτὸ
παραδέχεται ὁ Βουτιεριδης (Σύντομ.

Ἱστορ. τῆς Νεοελ. Λογοτεχνίας σ. 152)
κι ὁ Συκουτρῆς (Ἡ ποίησις ἐν Κύπρῳ
ἐπὶ Φραγκοκρατίας, Ἐφημ. «Ἀλήθεια»
Λεμεσοῦ, 9/5)1924). (γ) Ὁ κ. ΚΧ θεωρεῖ
τὴ λέξη *ἀπάχτυπες* στὸ στίχο :

ταξειδία μου σφαλιστικά καὶ στράτες σι-
γισμένες
ἀπάχτυπες καὶ μοναχῆς ἀπὸ ὅστε
μαθημένες

ὡς παραδιάβασμά μου. Ἡ τελευταία
συλλαβὴ ἔχει στὸ χειρόγραφο ἕνα ἀ-
συζήτητα καθαρῶτατο ε κι ὄχι ου κ' ἢ
λέξη ὀλάκαιρη εἶναι *ἀπάχτυπες* κι ὄχι
ἀπ' ἄχτυπους. Ἔτσι ὅ,τι λέει ὁ κ. ΚΧ
σχετικὰ μ' αὐτὴ εἶναι ὀλωσοδιόλου ἄ-
σχετο καὶ βασιζέται πάνω σὲ μιὰ ξε-
κάρφωτη εἰκασία Μ' ἄς συζητήσουμε:
Ἡ λέξη δὲν ὑπάρχει σήμερα, μ' αὐτὸ
δὲν ἔχει καμμιά σημασία. Ἡ πρώτη
λέξη ἦταν *χτύπος*, ρῆμ. *χτυπῶ*. Τὸ ἐπί-
θετο *ἄχτυπος*. Ὅταν τὸ ρῆμα ἔγινε
ἄχτυπῶ τότε γιὰ νὰ μὴ γίνετα σύγχυση
στὴ σημασία, τὸ *ἄχτυπος* πῆρε τὴ στε-
ρητικὴ *ἀπὸ* κ' ἔγινε *ἀπάχτυπος* (Δὲς
γιὰ τὴν *ἀπὸ*, ἀπαρματώνω. Dawkins
Μαχαιρᾶς § 125 «ἀπαρματώσαν»). Τὸ
ἀχτύπητος εἶναι ρῆμ. ἐπίθετο. Ἐνας
ἄλλος λόγος: τὸ *ἀπάχτυπες*, πού ξηγῶ
ἀσύχναστες, ἀθόρυβες (προσθεῖτω) δὲν
ἰσοδυναμεῖ μὲ *διασκέλισμα στίχων* ἐνῶ
τὸ *ἀπ' ἄχτυπους* ἰσοδυναμεῖ. Ὁ ποιητῆς
ἢ, πιὸ σωστὰ, ἢ ποίηση καὶ μάλιστα
ἢ ποίηση τοῦ ποιητῆ τῶν Ἑρωτικῶν
Ποιημάτων, τότε δύσκολα θὰ μπορού-
σε ν' ἀνεχθεῖ κάτι πού τὸ θεωροῦσαν
ὡς ποιητικὴ ἀδυναμία. Γι αὐτὸ τὸ *ἀπ'
ἄχτυπους* πολὺ ἐξυπνο ὄχι ὅμως κι
ὀρθό!

Δ. Ὁ κ. ΚΧ γράφει πῶς δὲν προ-
σέξαμε ἢ δὲν πρόσεξα τὰ διπλὰ ν τῶν
ρημάτων πού λήγουν σὲ *-ώννω, -οῦννω*
-αίννω, -άννω. Ἐπίσης τὸ διπλὸ μ καὶ
γι αὐτὸ ἔγραψα *θλιμένος* καὶ *βαμμέ-
νες*. Ἀναφέρει μάλιστα πῶς ὁ Dawkins
λέει πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ ρήματα στὸ Μα-
χαιρᾶ εἶναι μὲ δὐὸ ν. Κι ὅμως ὁ Daw-
kins γράφει § 116 *μανθάνοντα* καὶ
§ 120 *μανθάνοντα*. Πάντως εἶχα ὑπόψη
μου χωρὶς νὰ διορθώσω τὸ κείμενο νὰ

μιλήσω για τήν ὀρθή γραφή στήν εισαγωγή μου. Τό ἴδιο θά κάμω καί για τίς λέξεις *ἡγλιος, γλιόντας, τεγλειώνω, ἴχια* κλπ. Στό Μαχαιρᾶ τό σημερινό shi (ἴσια, ἀρματωσιά κλπ.) γράφεται *χι* πού τό βρίσκομε καί σέ κείμενα τοῦ 16ου αἰώνα (Δές Χρ. Γ. Παντελίδη: Κυπριακόν Χειρόγραφον, «Ἄθηνᾶ», τομ. 34ος, σ. 144). Κι ὅμως ἔχομε *ἀρματωσίες* Μαχαιρᾶς Dawkins § 114.

Τέλος ὀφείλω νά εὐχαριστήσω τόν κ. ΚΧ πού μοῦδωκε ἀφορμή νά μελετήσω ἀπό τώρα ἀκόμη περισσότερο μερικά προβλήματα σχετικά μέ τήν ἔκδοση καί νά προχωρήσω, μέ κάθε ἐπιφύλαξη καί πάλι, στίς ἀπόψεις μου. Ἔτσι μπορεῖ καί νά ἐλπίζει κανένας πώς θά δώσουμε μιά ὄχι χειρωνακτική, μά *κριτική* ἔκδοση ἔστω κι ἄν δέν θά γίνει τέλεια σύμφωνα μ' ὅλες τίς ἀπόψεις καί γνώμες του, γι-

τί καί τήν ἔκδοση τοῦ Μαχαιρᾶ ἀπό τόν Dawkins πού περιλαβαίνει ὅλα τά ψεγάδια, πού γι αὐτά μᾶς ἐπικρίνει, τήν ὀνόμασε μιά θαυμασιά κριτική ἔκδοση. Παίρνω σχετικά μ' αὐτή ἀπό τό κριτικό του σημείωμα στά «Κ.Γρ.» τ. Α', 7-8, σ. 245-246 τίς ἐπόμενες φράσεις του: «Ὅσες φορές ἀνοιξα τή θαυμασιά αὐτή κριτική ἔκδοση». «Ἔτσι τό ἔργο τοῦ κ. D. βγήκε ἀρτιώτατο». «Δέν θά παραλείψω νά πῶ, πῶς ἡ ἔκδοση τοῦ κ. D ἔχει μερικά μικρολαθάκια ἐρμηνευτικῆς καί γλωσσολογικῆς φύσεως. Μά εἶναι τόσο λίγα καί τόσο ἀσήμαντα, πού κάνουν τόση μονάχα βλάβη στήν ἔκδοση ὅση κ' οἱ κηλίδες στόν ἥλιο.» Κι ἀπό τήν Εἰσαγωγή στό βιβλίο του: «Περί τῶν ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ καί Νεωτέρᾳ Κυπριακῇ Ξένων Γλωσσικῶν Στοιχείων» σ. 15 «ἡ τρίτη θαυμασιά κριτική ἔκδοσις ἡ γενομένη ὑπό τοῦ Καθηγ. R. M. Dawkins.»

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΡΕΝΟΣ

Παιδάκι μου πού ἐχάρισες πειᾶ νόημα στή ζωῇ μου,
τῇ μουσικῇ τῶν πλανητῶν ἀκούω στή λαλιά σου
κι' ὅμοια οὐράνιος ἔγινε γύρω σου δορυφόρος
στόν κύκλο πού τό χέρι ἐχάραξε τῶν ἀθανάτων.
Ποιά θά βρεθεῖ καλύτερη γιά μέ πηγῇ ἀρμονίας,
ποιοῦς ὀραματισμοῦ λευκοῦ θ' ἀναζητᾶ ἡ ψυχῇ μου
ὅταν ἀβίαστα οἱ χλωμάδες μ' ἐμπνέουνε τῆς εἰδῆς σου;
Σέ ποιόν καθρέφτη θά ζητῶ τῆς σκέψης μου τὰ νεφελώματα
ὅταν βλέπω στά μάτια σου τὰ ὠραῖα νά λαμπυρίζουνε
ζωντανέμενες οἱ ὁμορφιές τῶν στοχασμῶν μου;
Στά μάτια σου τὰ εὐαίσθητα καί μελαχολικά,
στά μάτια σου τ' ἀθῶα καί τ' ἀπονήρευτα
πού μοῦ μαθαίνουν ὅλα τὰ μυστήρια τῆς ἀγάπης!
ᾠ Κύριε, πῶς ἔβαλες τέτοια μεσ' τήν καρδιά μας
δύναμη ἀκαταμάχητη, λατρεία κι' αὐτοθυσία;
Μοιάζουμε νύχτες σκοτεινές πού ἔξαφνα ἐξαυλῶνουν
τῶν ἀστρων οἱ μαρμαρυγές καί τῶν αὐλῶν τὰ ρίγη.
Κι' ὅμοια τό γέλιοιο σου ἀντηχεῖ στήν κούφια μου φροντίδα
σάν βάλοσαμο πού χύνεται σ' ἀμφορέα ξεχασμένο
—ὦ πού νά ἦταν ν' ἀντηχεῖ ὡς τό μάκρος τῆς ζωῆς μου!

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

Ὁ ἐκλεκτός συνεργάτης μας ποιητής κ. Παῦλος Κριναῖος (Μιχαηλίδης) ἐτοιμάζεται νὰ ἐκδώσει σὲ λίγο δύο συλλογές μετὰ τοὺς τίτλους «Φρυγικοὶ Αὐλοὶ» καὶ «Ἐπιτάφια καὶ Μωσαϊκά». Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τούτη δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμα:

Ὁ κ. Παῦλος Κριναῖος γεννήθηκε στὴν Πάφον τῆς Κύπρου τὸ 1903 καὶ σπούδασε στὸ Ἡμιγυμνάσιο, τότε, τῆς Πάφου καὶ στὸ Γυμνάσιο τῆς Λευκωσίας ἀργότερα. Ἀπὸ τὸ 1924 μένει στὴν Ἀθήνα ἐξασκώντας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσιογράφου. Παρακολούθησε γιὰ τρία χρόνια μαθήματα φιλοσοφίας καὶ ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ κατάγινε κυρίως μὲ τὴν ποίησιν τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων. Διεύθυνε τὶς ἀθλητικὰς ἐφημερίδας «Ἀθλητικὰ Χρονικά», «Ἀθλητικὸς Τύπος», «Ἀθλητικὴ Φωνή» καὶ

«Ἀθλητισμός». Συνεργάστηκε μὲ ποιητικὴν ἔργασίαν σὲ περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν, Αἰγύπτου καὶ Κύπρου καὶ στὴ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ. Γράφει ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια τώρα. Πρωτοδημοσίεψε ποιήματα τοῦ στὴν «Ἀβγὴ» τοῦ κ. Μίλιου Χουρμούζιου στὴν «Ἀλήθεια» τοῦ Μ. Δ. Φραγκοῦδη καὶ στὴν «Πάφον» τοῦ κ. Λ. Φιλίππου. Στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» συνεργάζεται ἀπὸ τὸ τρίτον φύλλον τοῦ πρώτου χρόνου. Ὑστερ' ἀπὸ λίγο θὰ ἐκδώσει τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ σὲ τόμον μετὰ τὸν τίτλον «Φρυγικοὶ Αὐλοὶ» καὶ ἀργότερα τὰ «Ἐπιτάφια καὶ Μωσαϊκά», τετράστιχα ἀρχαϊκῆς ἔμπνευσης. Τὰ ποιήματα τοῦ πού δημοσιεύουμε ἐδῶ εἶναι ἀνέκδοτα κομμάτια ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ βιβλία του.

Παῦλος Κριναῖος

Ο ΜΑΡΤΥΡΑΣ

ΣΤΟΝ κ. ΧΡ. ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟ

Μὲ ὄργην καὶ λύσσα τὸν ἐλιθοβόλησαν
μὰ ὁ μάρτυρας ὑψώνει ὀλόγυρά του
σ' ἄν κάστρο, μὲ τοὺς λίθους τοῦ ἀναθέματος
τοῖχο ἀψηλὸ καὶ κλείνει τὰ ὄνειρά του!

Μὲ λύσσα τὸ φραγγέλιον τὸν μαστίγωσε
κι' αἷμα, — σ' ἄν φλόγα, — ἐβάφη τὸ κορμὶ του.
Μὰ οἱ θρόμβοι — ἀνθοῦν — στὴν γῆ — καθὼς σταλάζουνε
κόκκινα κρίνα, σύμβολα ἀπορρήτου.

Μὲ ὄργην θανάτου κώνειο τὸν ἐπότισαν
μὰ στὰ νεκρὰ κι' ὀλόπικρά του χεῖλη
φιλι, μία πεταλούδα — ἐστάθη — ὀλόλευκη
προμήνυμα τῶραίου πού θάρθη Ἀπρίλη.

ΟΤΑΝ ΑΝΘΙΖΟΥΝΕ ΟΙ ΒΡΑΓΙΕΣ

Πλάϊ στη βραγιά έκαθόταν λυπημένη
 ήταν, δέν ήταν δεκαεφτά χρονώ
 κι' άναίτια μέσ τ'ό φώς συλλογισμένη
 κутτοῦσε τάνθια, τή χλόη, τόν οὔρανό.

Κι' έξαφνα έδιάβη κάποιος, ποιός τόν ξέρει ;
 μόνο πίσω άπ' τ'ό φράχτη μιá στιγμη
 φανήκαν τά μαλλιά του, έν' άσπρο χέρι
 κι' οί γαλανοί τής πίπας του καπνοί.

Τ' ήταν αυτό ; 'Η καρδιά της πάει νά σπάση
 άπό άγωνία, λαχτάρα και καύμό.
 Θέλει, μ'ά δέν μπορεί νά πλησιάση
 στ' άγνώστου τ'ό βραδυ βηματισμό.

Μ'ά ή πίπα όλο μακραίνει, κι' όλο σβύνει
 ρόδιν' άχλύ κι' ή τούφα του καπνοῦ
 και τώρα, τόν έαυτ'ό της άνακρίνει
 γιά τήν κρυφή άφορμη του 'Ερωτισμοῦ.

—Μή νά ήταν τ'ά μαλλιά του που σ'άν κύμα
 χρυσό, φώτισε ό ήλιος μιá στιγμη ;
 —Μή νάταν τ'ό βραδυ κι' όκνό του βήμα
 κι' ή έμφάνισή του ή τόσο ξαφνική ;

—Τ' 'Απριλομάη μή νάτανε, ποιός ξέρει
 τ'ό φώς, ή ευδία, τάνθια, ό οὔρανός ;
 —Μή νάταν τ'ό λιγνό κι' άσπρο του χέρι
 κι' ό γαλανός τής πίπας του καπνός ;

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΚΥΜΑΤΩΝ

Δακτυλίδια ώς τ'ά νέφη ό καπνός στροβιλίζει
 λευτεριδς άρραβώνα
 κι' όλο κόντρα στόν άνεμο φτερουγ'ά και τριλλίζει
 ή σπαθάτη Τρυγόνα.

Σκορδαλοί μεθυσμένοι άπό φώς και γαλάζι
 με ώσαννά, τήν αίθρία τ' όρθρινοῦ χαιρετίζουν
 και τ'ά κύματα, κράνη λευκά θρυμματίζουν
 σε παράταξη έφόδου ποι'ό βογγ'ά κι' άλαλάζει.

Λαθρέμπορος, χασισοπότης, έξώλης και προώλης,
 τὸ παιδί ἀπὸ τζάκι·
 ντόπρος, χουβαρντᾶς, καθόλου οἰηματίας
 Κ' ἐν τέλει ἐγκληματίας.
 Γιὰ τὸ θεὸ βοήθεια!
 Τίποτα.
 Σκοτώνει ἀπλῶς ἀπὸ συνήθεια..

Κύριοι ἔνορκοι!
 Ἔχετε ἐνώπιό σας νὰ δικάσετε
 ἓκ προμελέτης φόνος.
 Ζητῶ ὑπὲρ τοῦ πελάτου μου ἐπιείκεια.
 Ἐσκότωσε, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια,
 μ' ἀντὶς κρεμάλα ζητῶ σωφρονιστήριο,
 ὅπου γιαιτρεύεται κάθε κακὴ συνήθεια
 Εἶπε ὁ νόμος—
 Ἡ ἐπιστήμη ὅμως
 εἶχε τὶς ἀντιρρήσεις της
 σὲ βασικά προβλήματα, στ' ἀνθρώπου τὰ μυστήρια.
 Φριχτὰ ἀποκαλυπτήρια :
 —Σύφιλις κληρονομικὴ
 —Πρόγονοι ἀλκοολικοὶ
 καὶ τὰ ὑπόλοιπα «κατὰ τὰς τάδε ἀθθεντείας».

Ἀπόφαση.
 Ζουρλομαντύας.
 Τρελλὸς!
 —Ἴδε : «τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλὸς».

Ο ΞΕΠΕΣΜΕΝΟΣ ΘΕΑΤΡΙΝΟΣ

(Ἀπὸ μιὰ παράσταση τοῦ Ἀμλέτου
 σ' ἐπαρχιακὸ ὑπαίθριο θέατρο)

Σ' ἓνα ὑπαίθριο θέατρο μικρό,
 κάτω ἀπ' τὸν ἄδειο οὐρανό,
 παίζεται ἀπόψε ἡ τραγωδία
 μιανῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.
 Θεέ μου! τί θλιβερὴ σκηνογραφία—
 σ' τὴ μέση παίζει ὁ πρωταγωνιστὴς
 ἐνῶ ὁ ἄνεμος σφυρίζει στὶς κουτίντες,
 μπροστὰ γιὰ κλάκα κάτι ξυπόλητα ἀλάνια,
 οἱ θεατὲς καμιὰν εἰκοσαριά
 κιὰπάνω ἀπ' ὅλα ψηλὰ στὰ ἐπουράνια
 κοκότα, λὲς, ἀδιάντροπη τροιάρει
 τὸ Αὐγουσιιάτικο φεγγάρι.

Καὶ παίζεται ἀπόψε ὁ Ἄμλέτος,
παράσταση τιμητική,
τοῦ θεατρίνου πού με στόμφο ἀπαγγέλλει
— νὰ ζεῖ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζεῖ;

Λένε πὼς κιό Σαϊκσπῆρος ἦταν θεατρίνος
καὶ πὼς ἐπέινασε πολὺ
πρὶν περιγράψει τὴν ἀνθρώπινη ψυχή.
Μὰ ποιὸς θὰ γράψει ἀπόψε τὸ σενάριο
τοῦ Ἄμλέτου πού ξεφωνίζει στὴ σκηνή
μπροστὰ σὲ εἴκοσι ἀνθρώπους
— νὰ ζεῖ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζεῖ;

Ἄκουστε : δὲ χρειάζεται πολλή φιλοσοφία,
εἶν' ἡ ζωὴ πολὺ ἀπλῆ,
κάποτες μᾶς ξεγελᾷ ἡ φαντασία
καὶ λέμε πράγματα παράξενα
ἢ γράφουμε τὰ ὄνειρά μας στὸ χαρτί
καὶ τότες εἶναι πού γινόμαστε
ὄλοι μας ἥρωες τραγικοὶ
στὸ θέατρο εἴτε στὴ ζωὴ !

Ἄπόψε ὁ Ἄμλέτος δὲν ξεκίνησε
ἀπ' τὴν παλιὰ Δονία,
ὄνειροπόλος πρίγκηπας, τύπος σκεπτικιστῆ,
ὅπως τὸ λέει ἡ ἱστορία·
χρυσᾶ σειρήτια δὲ φορεῖ
κ' εἶναι ἠλιθιότητα ἢ νεκροκεφαλὴ
πού τὴν κρατάει διῆθεν πὼς θὰ φιλοσοφήσει
ὅπως βλακεία εἶναι καὶ τὸ ξύλενο σπαθί
πού κρέμασε στὴ ζώνη του
μιὰ ψεύτικη κουρτίνα νὰ τρυπήσει.
Ἄλλὰ ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ τραγικὸς Ἄμλέτος
πού με βραχνὴ φωνὴ
ρωτᾷ μπροστὰ τὰ νυσταγμένα ἀλάνια
— ἂν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζεῖ ἢ νὰ μὴ ζεῖ ;

Εἶπε ὁ ἴδιος τὴν ἱστορία του ἀπόψε
πρὶν ξεκινήσει γιὰ τὸ θέατρο νὰ παίξει
σὲ μιὰ παρέα πού κουτσόπιναν μαζὺ
κάτω στὴ φτωχικὴ ταβέρνα τοῦ Ἀλέξη.
Ἦτανε — λέει — φοιτητῆς τῆς νομικῆς,
ὠραῖος νέος κι ἀπὸ σπίτι,
κι οὔτε ἀγάπησε ποτές τὸ βίο τοῦ ἀλήτη.
Ἄγάπησε τὸ θέατρο ἔτσι ἀπὸ σύμπτωση ἀπλῆ—
καὶ κάποτες μιὰ σύμπτωση
πλάθει μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ.

Σύμπτωση νά γνωριστῆ με τήν ξανθή θεατρινούλα,
νά τήν ποθήσει καί ν' ἀγαπηθεῖ,—
σύμπτωση νά δεῖ μιὰ νύχτα τὸ Βεάκη
νά δρέπει δάφνες στὴ σκηνή.

Εἶχε ταλέντο, ποιὸς τὸ ξεύρει :
ὅμως μιὰ νύχτα τοῦ Σετέβρη
ἔκαμε τὸ ντεμποῦτο του δειλὸς καὶ τρομαγμένος.
— « Ἡθοποιὸς με μέλλο » — εἶπε ἡ πρώτη του γυναῖκα,
ἡ θεατρίνα πού τὴν ἀγάπησε πολὺ,
— « Γιὸς τοῦ χαμοῦ » — εἶπε ὁ πατέρας του ὀργισμένος
σάν τὸν ἀντίκρυζε νά παίζει στὴ σκηνή.

Κ' ἔπειτα ἡ ζωὴ του ἕνα φριχτὸ βιβλίον
πού δὲ μπορεῖς νά ξεφυλλίσῃς
ὅλες τίς βρώμικες σελίδες του
ἂν θέλεις νά τίς ἱστορήσῃς....

... Ἀπόψε ὁ Ἀμλέτος ἀδιάφορος
ἂν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νά ζήσει ἢ νά μὴ ζήσει
εἶπε μιὰν ἱστορία θλιβερὴ
γιὰ τίς συμπτώσεις πού μᾶς βαραίνουν στὴ ζωὴ,
μπροστὰ σὲ μιὰ μπουκάλα πού τὴν ἄδειασε
κ' ἕνα συχαμερὸ κρανίον
κλεμμένο χρόνια πρὶν ἂπ' τὸ νεκροταφεῖον.
Μόνον τραβώντας γιὰ νά παίξει στὴ σκηνή
δὲν ξέχασε τὴ νεκροκεφαλὴ
(κάποιου πού πέθανε ἀσφαλῶς χωρὶς νά λύσει
τὸ αἶνιγμα, ἂν εἶναι σύμπτωση ἀπλὴ
κιαυτὴ ἀκόμα ἢ ἀνθρώπινη ἢ ζῆση)
ἀλλὰ τὴν πῆρε φεύγοντας με κλονισμένα βήματα.

.

ὁ ρόλος του ἦταν νά φιλοσοφήσει
« ὑπὸ τὰ ζωηρὰ χειροκροτήματα ».

ΔΗΜ. Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

(Ἀπὸ τὸν ἀνέκδοτο τόμο « Πολὺ Ἀνθρώπινα »)

ΠΡΟΖΕΣ

ΑΧΤΙΔΕΣ

Στῶν δέντρων πάνω τὰ φυλλώματα, στές στέγες τῶν σπιτιῶν, στοῦ βουνοῦ τὴν ὄλοπράσινη πλαγιά κινήγημένες ἀπ' τὴ σκιά ξεψυχοῦσαν τοῦ ἡλίου οἱ στερινὲς ἀχτίδες.

Μέσα σὲ ροδοσύννεφα ἔσβυεν ἡ στερνὴ μέρα τ' Ὀχτώβρη κι ἡ Ἑλλη βγήκε στοῦ πάρκο νὰ περπατήσῃ. Γύρω τῆς περνοῦσαν ζευγάρια ἐρωτευμένων. Ἀργοδιάβαιναν ἀγκαλιασμένοι ψιθυρίζοντας λόγι' ἀγάπης. Στεκόντουσαν στὴν κάθε γωνιά· ἕνα γρήγορο φιλὶ στὰ χεῖλη. Ἄθελά τῆς γύρισε μὲ τὴ σκέψη τῆς πίσω στὰ χρόνια τὰ παλιά, στὸν καιρὸ ποῦ ἦταν ἐρωτευμένη μὲ τὸν Παῦλο τὸν ἄντρα τῆς. Πρωτοφανέρωτο ἦταν γι' αὐτὴ τὸ ξύπνημα τῶν περασμένων. Εἶχε δεῖ τόσες φορές ἐρωτευμένους καὶ πέρασε τόσα δειλινὰ τ' Ὀχτώβρη μὰ δὲ λαχτάρησε ποτὲ ἢ καρδιά. Μὰ κείνο τὸ δειλινὸ ξανάγινεν ἢ κοπέλλα τῶν εἴκοσι χρονῶν. Ξανάνωσε τὲς παλιὲς ἀνατριχίλες. Τὸ σούρουπο ποῦ κατέβαινε ἀπαλὰ ξανάγινε γιὰ τὴν Ἑλλη ἢ ὦρα τῶν στοχασμῶν. Τὰ σύννεφα ξαναπήραν τὰ σχήματα πηγᾶσων καὶ καρabiῶν ἐξωτικῶν. Νανουρισμένη ἀπ' τοὺς ἀχούς κάπιας καμπάνας μακρινῆς ζοῦσε σὰ σ' ὄνειρο ἢ Ἑλλη. Μὰ ἕνα φύλλο ξερό ποῦ ἔπεσε μπροστὰ τῆς, τῆς θύμησε πῶς τὸ φθινόπωρο ἦταν στὴν πόρτα τῆς. Κι' ἢ Ἑλλη δὲ μπόρεσε νὰ πνίξῃ ἕνα στεναγμὸ. Ἡ ζήλια τῆς φούντωσε τὰ στήθια. Γιατὶ οἱ ἄλλοι μποροῦσαν ἀκόμα ν' ἀγαποῦν κι' αὐτὴ εἶχε θάψει τὴν καρδιά τῆς κάτω ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ καιροῦ. Δὲ βάσταξε πιότερο. Δὲ μπόρεσε νὰ περπατήσῃ πιὸ πολὺ. Ἀπ' τὰ κατάβαθα τῆς καρδιᾶς τῆς ἔνωσε μιὰ λαχτάρια μι' ἀγάπη γιὰ τὸν Παῦλο τὸν ἄντρα τῆς ποῦ εἶχε χρόνια τώρα νὰ τὴν ξαναβιῶσῃ. Πῆγε κι' ἀγόρασε λουλούδια, ἄσπρα καὶ κόκκινα τριαντάφυλλα, πολλὰ. Γέμισε τὴν ἀγκαλιά τῆς καὶ γύρισε γρήγορα στοῦ σπίτι τῆς. Βρῆκε τὸν ἄντρα τῆς νὰ δουλεύῃ σὰν πάντα στοῦ γραφεῖο του. Τὸ τραπέζι ἦταν φορτωμένο μὲνα σωρὸ χαρτιά. Ἡ Ἑλλη ἔτρεξε κοντὰ του. Πέταξε τὰ χαρτιά κι' ἔστρωσε τὸ τραπέζι του μὲ τὰ ρόδα καὶ παίρνοντας τὸ κεφάλι του μέσα στὰ δυὸ τῆς χέρια τὸ γέμισε μὲ φιλιὰ καὶ χᾶδια. Κι' ὁ Παῦλος ἀποροῦσε καὶ δὲν ἔξερε γιατί ἢ γυναῖκα τοῦ ξανάγινε τόσο τρυφερῇ, τόσο γλυκιὰ μαζί του.

* * *

Δὲν πέρασαν μέρες πολλὲς καὶ μιὰ νύχτα ποῦ ὁ Παῦλος γύριζεν ἀργὰ στοῦ σπίτι του ἀκούσεν ἀπὸ μακριὰ στοῦ βάθος τοῦ μισοσκοτεινοῦ δρόμου ἕνα τραγούδι. Ἀνέβηκε στοῦ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ του μὰ στάθηκε πρὶ νὰ μπῆ μέσα ν' ἀκούσῃ τὴ φωνὴ τοῦ τραγουδιστῆ ποῦ ἔφτανε τώρα καθαρὰ ὡς τ' αὐτιά του. Ἀπὸ τὰ σπίτια γύρω μισοάνοιγαν γρίλλιες παραθυριῶν. Ἦταν ἕνα παλιὸ γλυκὸ τραγούδι ποῦ κι' ὁ ἴδιος τὸ τραγούδησε τόσες φορές στὰ περασμένα χρόνια κάτω ἀπ' τῆς Ἑλλῆς τὸ παραθύρι. Πῶς ἔτρεμε τότε ἢ φωνὴ του! Ποιὰ χαρὰ ἔνωθε ἀσύγκριτη σὰν ἄκουε νὰ μισανοίγῃ ἢ γρίλλια τοῦ παραθυριοῦ τῆς! Δίχως νὰ τὸ θέλῃ ἄρχισε κι' ὁ Παῦλος νὰ σιγοτραγουδᾷ. Ἡ φωνὴ τοῦ τραγουδιστῆ πλησίαζε ὀλοένα κι' ὁ Παῦλος φοβήθηκε μὴν προδοθῇ. Ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ μπῆκε μέσα ψιθυρίζοντας «Καῦμένα νιάτα». Ἡ γυναῖκα κοιμόταν βαθιά· τὰ μαλλιά τῆς τὰ ξανθὰ ἔπεφταν ἀνάκατα στοὺς ὤμους σὰν κύματα χρυσᾶ. Θυμήθηκε τότε ὁ Παῦλος πόσο εἶχε ἀγαπήσει κείνα τὰ μαλλιά. Πῶς γιὰ μέρες παρακαλοῦσε τὴν Ἑλλη γιὰ μιὰ μικρὴ πλεξοῦδα καὶ πῶς ὡς τὰ σήμερα τὴν εἶχε φυλαγμένη σ' ἕνα ἀσημένιο κουτί. Δὲ βάσταξε. Ἐσκυψε καὶ χαϊδεύοντας τ' ἀγαπημένα μαλλιά τὰ φίλησεν ἀπαλὰ.

Ἡ Ἑλλη ξύπνησε καὶ κυττάζοντάς τον ἔτσι τὸν ρωτοῦσε γιατί στεκόταν

καί τήν καμάρωνε σά νιός έρωτευμένος. Μά ό Παῦλος τής σφάλισε τά χεῖλη μέ φιλιά.

Ἐπό τό δρόμο ἔφταναν σβυσμένα τά λόγια τά στερνά τοῦ τραγουδιοῦ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ

À Melle V. ENGLERT

Γέρος κι' ἔρημος στόν κόσμο ό Δημητρός ό τραγουδιστής.

Μά ἦταν πάντα στές χαρές τοῦ χωριοῦ ό πρώτος. Στές γιορτές, στά ξεφαντώματα, στούς γάμους, στά βαφτίσια θά ἔρχόταν κι' ό γέρω Δημητρός μέ τό παλιό λαγοῦτο συνοδιά μέ τή βραχνή φωνή του νά τραγουδήσῃ τοῦ γαμβροῦ τή λεβεντιά, τές ὠμορφιές τής νύφης καί τῶν γονιῶν τήν ἀρχοντιά. Στά πανηγύρια ἦταν αὐτός πάλι πού θάλεγε τά τραγούδια τά γλυκά γιά τό χορό, τά τραγούδια πού ἄναβαν φωτιές σῶν παλληκαριῶν τά στήθεια, πού φτέρωναν τά πόδια κι' ἔκαναν τές νιές νά χαμηλώνουν τή ματιά, νά κοκκινίζουν ἄθελα, νά κρυφαναστενάζουν.

Ἀλήθεια, ἡ φωνή του ἡ συρτή ἔμοιαζε κάπου κάπου σά νάθελε νά πῆ ἓνα μοιρολόι. Σά νάταν ό ἀχός κάποιου παλιοῦ λησμονημένου πόνου. Μά ποιός ἦταν νά τό κυτάξῃ μεσ' τοῦ κρασιοῦ τό ξάναμμα μεσ' τής γιορτῆς τήν παραζάλη!

Στό πιό ἀκρινό σπιτάκι τοῦ χωριοῦ δίπλα στή βρύση χρόνια τώρα ζοῦσε ό Δημητρός μονόχος του. Πάει καιρός πού τόν ἔφερανε στό χωριό στής κόρης τοῦ Φίλιππου, τοῦ προεστοῦ, τό γάμο. Κι' ἔμεινε ἀπό τότε κι' ἔγινε καί τοῦτος χωριανός.

Πόθε ἦτανε δέν ἤξεραν. Μονάχα οἱ πιό παλιοί ξέραν πῶς ἦλθε ἀπό μακρινό χωριό κι' ἦταν στά νιάτα του γλυκόφωνος τραγουδιστής—ό πιό καλός τοῦ τόπου. Ἄκουσαν ἀκόμα πῶς εἶχε καί τοῦτος βίος πολύ καί πῶς μιᾶ πεντάμορφη κοπέλλα ἀγαποῦσε. Κι' ἀκόμα πῶς πέθανε ἡ κοπέλλα ἡ ὠμορφη σάν ἦταν νά παντρευτοῦνε. Ἀρρώστησε βαριά κι' ἡ θέρημ τής ἔκαψε τά στήθισ. Γιατρεία δέν εἶχε καί πέθανε πρὶ νιώση τοῦ γάμου τή χαρά. Κι' ό Δημητρός, τό ἄκουσαν κι' αὐτό οἱ χωριανοί, πῆρε τές στράτες καί τά μονοπάτια. Ἄφισε καί βίος καί συγγενεῖς. Ἦταν νά χάση τά συλλοϊκά του ἀπ' τό μοράζι. Στρατοκόπος γύριζε τές πολιτείες καί τά χωριά. Κι' ὅταν ό πόνος του βουβάθηκε πῆρε τό λαγοῦτο καί γύριζε τήν ξένη τή χαρά νά τραγουδήσῃ. Αὐτά μονάχα ξέρανε οἱ χωριανοί, κι' ἄν ἦταν κι' ὄλας ὄλ' αὐτά ἀλήθειες δέν τό ξέρανε. Τοῦς ἔφτανε νάναί ό τραγουδιστής. Δέν ἦταν γάμος νό γίνῃ δίχως του μήτε ξεφάντωμα, μήτε γιορτή μεγάλη.

Ἄλοι τόν ἀγαποῦσαν στό χωριό ὡς καί τά μικρά παιδιά πού τό φώναζαν παπούλη καί τοῦ φιλοῦσανε τό χέρι. Πάντα του ἤξερε νά μὴ λήη κακό. Ποτέ δέ χάλασε χατήρι. Καί τές χάρες πάντα τραγουδοῦσε τοῦ χωριοῦ μέ τή γέρικῃ βραχνή φωνή του πού κάπου, κάπου ἔμοιαζε σά νάκλαιε, σά νά ἦταν ό ἀχός ό μακρινός κάπιου παλιοῦ μοιρολογοῦ, κάπιου πόνου ξεχασμένου. Μά κανένας δέν τό κύτταζε μεσ' τοῦ κρασιοῦ τό ξάναμμα μεσ' τοῦ χοροῦ τήν παραζάλη. Κι' ἄν δάκρυ θωρούσανε καμμιά φορά ν' ἀργοκυλᾶ στήν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του, νομίζανε πῶς εἶναι ἀπ' τά γηρατιά καί τοῦ ἔφερναν ζεστό γλυκόπιτο κρασί νά δυναμώσῃ τή φωνή του νά τραγουδᾷ καλύτερα καί νάχη δύναμη νά παίξῃ τό λαγοῦτο ὡς τό πρῶτ, ὡς νά λυγίσουν τῶν νιῶν τά φτερωτά τά πόδια.

ΑΧ. ΑΙΜΙΛΙΟΣ

(Σπέτσες, Αὔγουστος 1928)

ΤΑ ΔΥΟ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΟΥ JEAN MOREAS ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ἐφέτος γιορτάζονται στὸ Παρίσι—τὴν κοιτίδα κάθε καλλιτεχνικῆς σχολῆς καὶ δόγματος—τὰ πενήντάχρονα τοῦ Συμβολισμοῦ. Ὁ Συμβολισμὸς σὰ σχολὴ ἐξῆσε λίγο κί ἦταν ἓνα γέννημα ἀντίδρασης¹⁾ τοῦ πνεύματος τοῦ 19ου αἰῶνα, πού μαραινόταν. Μ' ὄλο τοῦτο, σήμερα μὲ τὸ γιόρτασμα του δόθηκαν τέτιες ἐξηγήσεις καὶ προεχτάσεις στὶς ἐπιδιώξεις του, ἔτσι, πού ὄλος ὁ κόσμος τῶν μορφωμένων νὰ στέκεται μὲ ἀπορία καὶ πόθο ἐξέτασης καὶ μελέτης ἀπέναντί του.

Ἐστερα ἀπ' τοὺς Γάλλους, πιὸ πολὺ ἐνδιαφέρει ἡ σχολὴ αὐτὴ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνες, ὄχι γιὰτὶ δεχτήκαμε δημιουργικὰ τὴν ἐπίδρασή της, ἀλλὰ γιὰτὶ ἓνας ἀπ' τοὺς ἰδρυτῆς καὶ πρωτεργάτες της—πού καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλει τὴν ὀνομασία της²⁾—ἦταν Ἕλληνας ἓνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους δασκάλους τῆς νεώτερης νεοελληνικῆς ποιητικῆς γενιάς, θεωρούμενος ἀπὸ πολλοὺς ὡς ὁ ἀντίποδας τοῦ Σολωμοῦ, πού εἶχε μπάσει στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, μαζί μὲ τὴ σχολή του, τὶς ἰταλικὲς ἐπιδράσεις. Ὁ πρωτεργάτης αὐτὸς ἦταν ὁ Jean Moréas.

1) Ἡ ἀντίδραση ἦταν πιὰ ἀναγκαιότητα: ὁ νατουραλισμὸς καὶ παρνασσιζμὸς δημιουργούσαν ἔργα στερημένα ἀπὸ κάθε συγκίνηση κί αἰσθημα: ἦταν ἀπλῶς ἔργα ἀντιγραφικὰ κί ἐπαναληπτικά. Ὁ συμβολισμὸς ἦταν τὸ μέσο, πού ἡ παρακμὴ χρησιμοποίησε γιὰ ἀπολύτρωση τῆς Τέχνης.

2) Στὴν ἀρχὴ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Συμβολισμοῦ ὀνομάζονταν ὀπαδοὶ τῆς Παρακμῆς (*décadence*), ὄρος πού πήρε βαθὺ περιεχόμενο μάλιστα μὲ τὴν χρησιμοποίησή του ἀπ' τὸν Βερλαῖν: «*Je suis l' Empire à la fin de la décadence*». Γέννησε, ὄμως, ἡ ὀνομασία αὐτὴ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν ἀρνητῶν τῆς σχολῆς κί ἔτσι πρότεινε τὴν ὀνομασία Συμβολισμὸς ὁ J. Moréas γράφοντας κάποιες ἀπαντήσεις στον Πῶλ Μποῦρντ στον «19ο αἰῶνα» καὶ στὸ «Φιγκαρώ». Ἡ ὀνομασία ἐγίνε ἀποδεχτὴ καὶ χρησιμοποίηθηκε ἀπὸ τότε.

Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 1856 καὶ πέθανε στὸ Παρίσι στὰ 1910³⁾. Ὀνομαζόταν στὴν ἀρχὴ Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος κί ἔστερα πήρε τ' ὄνομα J. Moréas ἀπ' τὸ πορατσούκλι, πούχε στὰ κέντρα τῆς Λατινικῆς Συνοικίας (*Quartier Latin*): Ματαμωρέας.

Ἀφὸ ἐκπαιδευτὴκε στὴν ἀρχὴ ὁ J. Moréas στὴν Ἀθήνα, ἔφυγε κατόπι ἀπ' τὴν ἔκδοση τῆς ποιητικῆς του συλλογῆς «*Τρυγόνες καὶ Ἐχιδνες*»⁴⁾ (1874) ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ἐξαιτίας τῆς λαχτάρας γιὰ κατάχτηση μιᾶς ἀνώτερης ζωῆς, πού ἔβλεπε πῶς ὄχι μόνο ἔλειπε, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀργοῦσε νὰ δημιουργηθεῖ στ' ἀντικαλλιτεχνικὸ του σύγχρονο ἔλληνικὸ περιβάλλο. Ἐπίσης τὸ πρῶτο αὐτὸ φευγιὸ του συνδέεται καὶ μὲ τὴν προαίρεση σπουδῆς τῶν νομικῶν στὸ Μόναχο. Σ' αὐτὸ τὸ ταξίδι ἐπισκέφτηκε τὴν Ἰταλία, Γερμανία καὶ κατέληξε στὸ Παρίσι, στὸ ὀποῖο ἔμεινε γιὰ 10 ἔβδομάδες. Ἐστερα γύρισε στὴν Ἀθήνα, ἀπ' ὀπου ξανάφυγε στὰ 1877 γιὰ

3) Πέθανε στὴν κλινικὴ τοῦ *Saint Mandé*. Ξεψυχῶντας ρωτήθηκε ἀπ' τὸν *Maurice Barrés*, ποιὰ ποιητικὴ σχολὴ πρέπει ν' ἀκολουθήσουν οἱ μαθητῆς του, κί αὐτὸς γυρνῶντας ἀπάντησε: «δὲν ὕπαρχουν κλασσικοὶ καὶ ρωμαντικοὶ». Αὐτὴ τὴ φράση του τὴ λογίζω σάν τὸ τελευταῖο ἐξελιχτικὸ του βῆμα. Γιὰτὶ ὁ J. Moréas ἦταν ἀρκετὰ ἐπίδεχτικὸς ἐξέλιξης σ' ὄλη του τὴ ζωῆ. Πέρασε ἀπὸ τόσες ποιητικὲς σχολές, γιὰ νὰ καταλήξει στὴν πιὸ πάνω ἀξιωματικὴ φράση. Τ' ὄτι ἦταν ἐξελιχτικὸ ἄτομο διαφαίνεται κί ἀπ' τὸ μανιφέστο του δημοσιευμένο στὰ 1886 στὸ «Φιγκαρώ»: ὄπως ὄλες οἱ τέχνες, ἔτσι κί ἡ φιλολογία διαρκῶς ἐξελίσσεται.

4) Συλλογὴ μὲ ἐπίδραση τῶν ψευτορωμαντικῶν καθαρουσιάνων τοῦ 19ου αἰῶνα. Δὲ λείπουν ὄμως ἀπ' αὐτὴ καὶ μερικοὶ στίχοι σὲ μιὰ ὕποφερτὴ δημοτικὴ (μὲ πνεῦμα πάντως καθαρουσιάνικο), ὡς καὶ μερικά γαλλικὰ ποιήματα. Ἡ μύηση τοῦ J. M. στὴ γαλλικὴ λογοτεχνία ὀφείλεται πιὸ πολὺ στὴ θεία τοῦ Γάλλου ἡθοποιοῦ *Dumeny*.

νά λείψει 20 δλάκερα χρόνια.

Στά χρόνια αυτά έζησε ανάμεσα σ' ένα προοδευτικό περιβάλλο, γνώρισε όλες τις καλλιτεχνικές κινήσεις, γνωρίστηκε με έξέχουσες γαλλικές προσωπικότητες τής Τέχνης, μόρφωσε τὸ δικό του άτομο καί παρουσιάστηκε ύστερα διαμορφωτῆς στὸ πλάϊ άλλων αντιδραστικῶν γιὰ τὸ μαραμένο παρασσιζμό νέων. Έζησε ακόμα μέσα στὸν Ἰλιγγο τῆς δόξας καί τῆς ἱκανοποίησης, βλέποντας πῶς ὁ σπόρος του θέρεινε ὑποσχόμενος μιὰ πλουσία σοδιά. "Ενῶσε ακόμα τὴν ἐχτίμηση γιὰ τὴν ἐγκυκλοπαιδική του μόρφωση, ὡς καί τὸν θαυμασμό τῶν ἀπειρων μαθητῶν του.⁵⁾ Μόνο καί μόνο, γιὰ τὴν χρησιμοποίησε πρῶτος τὸν ἐλεύτερο στίχο⁶⁾ μ' ὅλες τὶς νέες του τελειοποιήσεις καί προσαρμογές πρὸς τὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις τῆς Τέχνης ἀξίζει νὰ μνημονεύεται.

Καί γύρισε πιά στὴν Ἀθήνα γιὰ πρώτη φορά ὑστερα ἀπ' τὴν εἰκοσάχρονη του ἀπουσία στὰ 1897 ἀκριβῶς στὴν ἐποχὴ ἐνὸς ἑλληνικοῦ ντροπιάσματος. Ὁ Ι. Ἀρσένης⁷⁾ στὴν «Ποικίλη Στοά» γράφει: «Καί ὁ κομψὸς νεανίας τοῦ 63, μὲ τὴν ἄψογον ρεδιγκόταν του καί τὸν ὑψηλὸν του πῖλον, ἐθέαθη εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, ἀνήρ ὠριμος, ἀφελῆς τὴν περιβολὴν καί ἀνεπιτήδευτος, βραδέως καί ἀδιαφόρως βαδίζων μέσω τοῦ πλήθους, μὴ διατηρῶν τίποτε ἄλλο, ἐκ τῆς παλαιᾶς του ἐκείνης λάμπσεως μὲ τὴν ὁποῖαν

5) Σ' αὐτοὺς ὅλους τοὺς λόγους, ὡς καί στὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ J. Moréas (ὡς κί ὄλων τῶν συμβολιστῶν κατὰ τὸν Max Nordau) ὀφείλεται ὁ ἀκρατος ἐγωῖσμός του, ποὺ τὸν ἐσπρωξε κάποτε νὰ γράψει: «Le plus grand formiste du siècle c'est moi!».

6) Ὁ Ντυζαρντέν ἀπόδειξε τελευταία πολὺ πειστικά, πῶς ὁ ἐλεύτερος στίχος χρησιμοποιήθηκε πρῶτα ἀπ' τὸν J. Moréas κί ὄχι ἀπ' τὸν Γουσταῦο Κάν, ὅπως ἐπιστεύετο.

7) Ὁ Ι. Ἀρσένης ἦταν δημοσιογράφος καί λογοτέχνης. Ὑπῆρξε διευθυντῆς τῶν περιοδικῶν «Καλαὶ Τέχναι», «Μοῦσαι» καί τελευταία ἀπ' τὸ 1981-1914 στὴ φιλολογικὴ καί καλλιτεχνικὴ ἐπετηρίδα «Ποικίλη Στοά». Πέθανε στὰ 1925 κί εἶχε Κεφαληνιώτικη τὴν καταγωγή.

ἐξέπληττε τότε τοὺς Ἀθηναίους, παρὰ τὸν μονύελόν του καί τὸν πάντοτε ἐπιμελῶς δεδεμένον λαιμοδέτην του.»⁸⁾ Τότε πρωτογνωρίστηκε καί μὲ τὸν Μ. Μαλακάση, νεαρὸ ποιητῆ, ποὺ ὑπῆρξε ὁ πιὸ φανατικὸς ὀπαδὸς του κί ὁ μόνος ποὺ δέχτηκε πλατιὰ-πλατιὰ τὴν ἐπίδραση του. Σχετικὰ μὲ τὴ γνωριμία αὐτῆ καί μὲ τὴν ἐχτίμηση του γιὰ τὸ νεαρὸ νεοέλληνα ποιητῆ γράφει σ' ἕνα του γράμμα, σταλμένο στὸν Ι. Ἀρσένη ἀπ' τὴν Ἀθήνα στὰ 1897. Τὸ γράμμα αὐτὸ ἦταν σὰν ἕνα εὐχαριστήριο γιὰ τὸν τόμο τῆς «Ποικίλης Στοᾶς» ποὺ τοῦ στάλθηκε, ὡς κί ἕνα σημείωμα συνοδευτικὸ ἐνὸς τοῦ ποιήματος⁹⁾ ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν ἄλλη χρονιά στὴν «Ποικίλη Στοά» (1898)¹⁰⁾. Πραθῆτω τὸ γράμμα:

Athènes 27 Avril 1897.

Monsieur

Laissez-moi vous remercier de votre aimable lettre aussi bien que de ce beau volume de «Pikili Stoa». M. Malakassis m'a beaucoup parlé de vous et sur le ton le plus engageant. Je prise énormément le beau talent de ce jeune poète et je me réjouis de ce qu'il doit écrire sur moi.

J'eus le plaisir de lui offrir mon portrait¹¹⁾. C'est le seul exemplaire que je possède. J'ai prié M. Malakassis de vous le prêter. En revanche je

9) Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι τὸ *Astre Brillante* μὲ τίττα ἀρχῆ:

*Astre brillant Phébé auz ailes étendues,
O flamme de la nuit qui crois et diminuees....*

10) Στὸν ἴδιο τόμο βρίσκονται καί 5 τραγούδια τοῦ Μαλακάση, ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας ἕκνος στὸν J. M.: ἔχουν τὸν τίτλο: εἰς τὸν Jean Moréas, τὸν περιδοξὸν ποιητὴν τῆς Ἐρωφύλης.

11) Τὸ πορτραῖτο του, ποὺ ἀναφέρει, βρίσκεται κί αὐτὸ στὴν Ποικίλη Στοά (1898). Σχετικὰ στὸ εἰσαγωγικὸ του σημείωμα ὁ Ἀρσένης λέει: «Ἡ Ποικίλη Στοά γνωρίζουσα αὐτὸν καί διὰ τῆς εἰκόνας του εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς—μονη αὐτῆ ἐξ ὄλων τῶν ἑλληνικῶν φύλλων καί περιοδικῶν»....

8) Τὸ ἴδιο σχεδὸ γράφει κάπου κί ὁ Παλαμάς: πῶς ἄρχισε νὰ τὸν γέρνει ὁ χρόνος καί μόνο πῶς τὸ μονόκλ ακόμα βασιλεύει.

vous adresse cordialement mon dernier ouvrage, et mon poème intitulé *Astre Brillant*, que vous pouvez, si vous le voulez, publier dans votre excellent *Almanach*.

Agréez, Monsieur, l'assurance de mes sentiments sympathiques.

Jean Moréas.

Τὸ πρῶτο αὐτὸ ταξίδι τοῦ Jean Moréas ἔχει γιὰ μᾶς ἀρκετὰ σοβαρὴ σημασία: τοῦ δόθηκε εὐκαιρία νὰ γνωρίσει ἀπὸ κοντὰ τὴν τότε πνευματικὴ κίνηση τῆς Ἀθήνας καὶ μάλιστα μερικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς κι' ὕστερα νὰ δανείσει τὴ γνωριμία του αὐτὴ καὶ στὴ σύγχρονη του πνευματικὴ Γαλλία. Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα δημοσίεψε σὲ μορφή ἡμερολογίου ὅλες του τις ἐντυπώσεις, κοινωνικὲς καὶ φιλολογικὲς. Στὶς φιλολογικὲς μάλιστα ἀναφέρει μ' ἐνθουσιασμό τὸν Μ. Μαλακάση¹²) τοῦ ὁποίου μεταφράζει ἀριστοτεχνικὰ 5 ποιήματα¹³): Τὸ μοιρολόγι τῆς Ἀγάπης (*La complainte de l'amour*). Τὸ τραγούδι τῆς θάλασσας (*La chanson de la mer*), ποὺ βρίσκονται στὴν πρώτη του συλλογὴ, καὶ τρία ἄλλα ἀπ' τὴ σειρά πῶχει χαρισμένη στὸν Jean Moréas. Ὁ Ι. Ἀρσενης γράφει πῶς τὰ τραγούδια αὐτὰ ἀνήκουν στὴν ἀνέκδοτη σειρά «Ἔσσμα Ἀσμάτων». Ὁ J. M. τις ἐντυπώσεις του καὶ τις μεταφράσεις του τις δημοσίεψε στὴν τρίγωνση ἐπιθεώρηση τοῦ Λονδίνου «Κοσμοπολις». Ἀναδημοσίεψη τῶν τραγουδιῶν ποὺ μετάφρασε βρίσκονται στὴν Ποικίλη Στοὰ (1898). Ἀπὸ τὰ μεταφράσματα αὐτὰ σὰς παραθέτω ἓνα:

12) Μὲ τὸν Μ. Μαλακάση εἶχε στενὰ συνδεθεῖ, ἔτσι, ποὺ νὰ τὸν ἀποκαλεῖ ξάδερφο (ἂν πραγματικὰ ἦταν δὲ γνωρίζω). Αὐτὸ μᾶς τὸ λέει ὁ ἴδιος ὁ Μ. Μαλ. σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του δημοσιευμένη στὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» στὰ 1910, στὴν ὁποία περιγράφει τις τελευταῖες στιγμὲς τοῦ Moréas.

13) Καὶ τραγούδια τοῦ Παλαμᾶ ἔχει μετάφρασει: ἄλλα σὲ πεζὸ κι' ἄλλα σὲ στίχο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ γνώμη του γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἀναδημοσιευμένη στὸ τέλος τῶν «Ἰόμβων καὶ Ἀναπαίστων» ἐκδ. Β'.

Elle paraît au bout de l'horizon
La lune sur le mont:
Et d'argent fondu tout son miroir
Son grand miroir est plein.

Elle peigne ses cheveux, la belle,
Sur sa blanche poitrine, la belle:
Et d'or fondu tout son miroir,
Sur perit miroir est plein.

Γιὰ τὸ πρῶτο αὐτὸ ξαναγύρισμα τοῦ ποιητῆ στὴν Ἀθήνα γράφει σχετικὰ ὁ Πρόσπερος στὰ Παναθηναῖα (1904) τὴ χρονιά τοῦ δευτέρου ξαναγυρίσματος: ἐνθουσιεθε ἀλήθεια (λέει ὁ J. Mor.) τὰς μικρὰς μας ἐκδρομὰς τοῦ 97; Δὲν θὰ τὰς ἐπαναλάβωμε.

Γιὰ δευτέρη φορὰ ξαναβρίσκουμε τὸν Moréas στὴν Ἑλλάδα στὰ 1904. Ἦρθε γιὰ δευτέρη φορὰ, ὕστερα ἀπ' τὸ ποιητικὸ του μέστωμα, γιὰ νὰ προσκυνήσει τις ἑλληνικὲς καλλονές, ποὺ ὕμνησε τόσο ἀπλᾶ καὶ βαθιὰ στὸ ἔργο τῆς τέλειαις ὠριμότητάς του στὶς «Στροφές». Μάλιστα κάποιος Γάλλος θεώρησε τὸ πρῶτο του ταξίδι τὴν αἰτία τοῦ γραψίματος τῶν «Στροφῶν», ποὺ δίχως του—ποιὸς ξαίρει—δὲ θὰ τις γνωρίζαμε ποτέ. Μὲ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ταξίδι σχετίζεται καὶ τ' ἀνέβασμα τῆς Ἰφιγένειάς του στὸ «Στάδιο», ἀπ' τὸ ζευγὸς Σιλβαίν, γάλλων ἠθοποιῶν στενωῶν φίλων τοῦ ποιητῆ, ποὺ δὲν ἔλειψαν ἀκόμα οὔτε ἀπ' τὸ νεκρικὸ του προσκέφαλο. Γιὰ πολλοὺς ἢ «Ἰφιγένειά» του ἀποτελεῖ ἓνα ἔργο πρωτότυπο τοῦ ὁποίου ἢ πρωτοτυπία συνίσταται στὸ ἀριστοτεχνικὸ συγκέρασμα μίμησης, δημιουργίας, μετάφρασης καὶ παράφρασης.

Οἱ ἐκδρομὲς δὲν ἔλειψαν κι' ἀπ' τὸ δευτέρου τοῦ αὐτοῦ ταξίδι, μ' ὄλο ποὺ σὲ λιγώτερο βαθμὸ παρά στὸ πρῶτο. Σὲ μιὰ ἐπίσκεψή του στὸν Κολωνὸ εἶχε γράψει τοὺς παρακάτω στίχους, δημοσιεμένους γιὰ πρώτη φορὰ στὰ «Παναθηναῖα» τῆς ἴδιας χρονιάς, μαζί μὲ τὴ φωτογραφία τοῦ ποιητῆ, φωτογραφία ὁμοία μὲ τὴν τῆς «Ποικίλης Στοᾶς»:

A cette heure où le Soir tombe du
[ciel et plane
Et frémit doucement dans l'ombre
[du platane
De roses enroulé
Pendant que je songeais l'esprit
[plain d'amertume,
Des bords où le Céphisse, en se
[brisant, écume,
Sophocle m'a parlé! (14)

Οί γνωριμίες του αυτή τή φορά ἤ-
ταν πολυάριθμες, μιὰ πού καί καλλι-
τεχνικό περιβάλλο εἶχε δημιουργηθεῖ
στήν Ἀθήνα, καί μιὰ πού τὸ πλῆγμα
τοῦ 1897 εἶχε σχεδόν λησμονηθεῖ:
ἦταν ὅλοι δοσμένοι στή δημιουργία
μιᾶς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καί καλ-
λιτεχνικῆς ἀνώτερης ζωῆς. Ἔτσι, μὲ
ἐνθουσιασμό ξαναδεχτήκαν τὸν ποιητῆ.
Ἰδιαίτερα σημειώνω δυὸ γιορτές, πού
δόθηκαν πρὸς τιμὴ του: μιὰ στὸ
«Σπλέντιτ», πού σ' αὐτὴ τὸν εἶχαν
χαιρετήσῃ τόσο ἐνθουσιαστικά οἱ Ἑλ-
ληνες διανοούμενοι, καί μιὰ στὰ «Πα-
ναθηναία». Οἱ γιορτὲς αὐτές, ὅπως
κι' οἱ παραστάσεις τῆς Ἰφιγένειας ὑ-
πῆρξαν γιὰ τὸν ποιητῆ ἡ δικαίωση
τῆς ζωῆς του. Στὸ πρῶτο ταξίδι
ἦρθε γιὰ νὰ φιλήσῃ κι' ἐμπνευστεῖ

14) Στίχοι, πού τοὺς περιλαβε ἀργότερα
στὸν «Αἶντά» του. Γράφτηκαν στὸ πρῶτο του
ταξίδι.

ἀπ' τὴ νικημένη τότε Ἑλλάδα. Στὸ
δεύτερο ἦρθε νὰ βρεῖ τὴ δικαίωση
τῆς δουλιᾶς του: Τὴ βρῆκε.

Οἱ μαρτυρίες γιὰ τὸ πρῶτο καί
δεύτερο ταξίδι τοῦ ποιητῆ στήν Ἑλ-
λάδα εἶναι ἀβεντικώτατες καί πειστι-
κώτατες, ἔτσι, πού τώρα νὰ μπορού-
με νὰ διορθώσουμε κάτι πού ἀναμα-
σᾶται συνεχῶς: τὸ πὼς ὁ J. Mor. ἔ-
λειψε 20 χρόνια ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καί
στὸ διάστημα αὐτὸ πὼς τὴν ἐπισκέ-
φθηκε μόνο δυὸ φορές. Οἱ μαρτυρίες
ὁμῶς μᾶς δείχνουν πὼς ἔλειψε 27
χρόνια μὲ δυὸ ἐπισκέψεις ἢ ἂν θέ-
λουμε νὰ λογαριάσουμε καί τὴν πρώτη
γιὰ σπουδὲς ἀναχώρησῃ του θάχουμε
περίπου 30 χρόνια μὲ 3 ἐπισκέψεις.
Ὅμοια λανθασμένα εἶναι κι' ἡ ἀνα-
γραφή τῆς Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλο-
παιδείας, πού προσδιορίζει χρόνια γιὰ
τὸ δεύτερο ταξίδι τὰ 1906. Ἐνα λά-
θος ἀσύγγνωστο, ἀφοῦ μάλιστα στὴ
βιβλιογραφία ἀναφέρει καί τὸ ἀνα-
μνηστικὸ τεῦχος τῶν «Παναθηναίων»
1910, στὸ ὁποῖο τόσες φορές ἀναμα-
σᾶται πὼς τὸ τελευταῖο ταξίδι τοῦ
ποιητῆ ἔγινε στὰ 1904.

Τέτοια ἦταν τὰ δυὸ ταξίδια τοῦ
J. Moréas στήν Ἀθήνα, τοῦ Ἑλληνα,
πού ἔδωσε νέους παλμούς καί στὴ
γαλλικὴ καί στὴ νεοελληνικὴ ποίηση
τοῦ ἀνθρώπου πού ἀγάπησε τόσο δη-
μιουργικὰ τὴν Ἑλλάδα σ' ὅλες τῆς
τις ἐκδηλώσεις.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΕΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΘΛΙΟΤΗΤΕΣ

Ἡ Μητέρα μου βγάξει τὰ καινούργια της φορέματα. Διαρκῶς ἔρχεται ἀπὸ ἐπισκέψεις βιαστική καὶ καθυστερημένη. Τὴν ἴδια στιγμή ὁ Πατέρας μου στὸ εὐρύχωρο καὶ σκοτεινὸ κατώγι μας, γεμίζει φυσίγγια, πλένει μὲ καυτὸ νερὸ τὸ ντουφέκι του, καθαρίζει τίς τσάντες του ἀπὸ ψίχουλα, βρωμόχαρτα καὶ ματωμένα πούπουλα. Ταΐζει τὰ σκυλιά, γίνεται σκυλοκαυγᾶς ἄγριος, πού τὸν συνεχίζουν λιγάκι οἱ γονεῖς μου. Ρωτῶ: «Πατέρα, γιατί ἔχεις δυὸ ντουφέκια; σοῦ κάνουν ἀντίσταση οἱ λαγοί;». Ὁ πατέρας μου γελάει. Τοῦ φαίνεται παράξενο πού ἔμαθα τὴ λέξη ἀντίσταση.

Ὁ Ἀδερφός μου χαλάει πολλὰ παπούτσια, ἔρχεται ἀπ' ἔξω λαχανιασμένος καὶ ἰδρωμένος. Εἶναι κατ'αἶμα μὲ μένα ντυμένος φορέματα ναυτικὰ μὲ πολλὰ ἄσπρα σειρήτια, ἄγκυρες καὶ ἀστέρια, χρυσᾶ κουμπιὰ καὶ ἄλλα τέτοια ὠραία πράγματα.

Τὸ σπίτι μας εἶναι μεγάλο, εἶναι κάστρο σωστὸ, στέρεο καὶ ἀκούνητο μὲ μεγάλες κάμαρες, κατώγια, κήπους, ἐπιπλα.... Ὅλα μεγάλα τὰ βρήκα καὶ ἅμα μεγάλωσα. Τὸ ἔχτισε ὁ παπούλης μου. Εἶχε τρανὴ ἰδέα φαίνεται γιὰ τοὺς ἀπογόνους του.

Ἡ Ἀδερφή μου διαβάζει νόχτα καὶ ἡμέρα, γράφει, σιωπᾶ, κεντάει καὶ ζωγραφίζει, χωμένη κάτω ἀπὸ τὴ λάμπρα τοῦ πετρέλαιου μὲ τὸ καπνισμένο γυάλι, ὅλο διαβάζει, μὰ ἀδιάβαστη, χλωμὴ καὶ κλαμένη ἔρχεται ἀπὸ τὸ σκολεῖο καὶ πόσες φορές μὲ μηδενικοῦρα!

Τὴ Δασκάλα μου προτοῦ τὴν ἰδῶ ὀλόκληρη, εἶδα τὸ δόντι της, πού ἔβγαине ἔξω ἀπὸ τὸ πάνω σαγόνι της καὶ στρίμωχνε τὸ κάτω χεῖλι της. Ἄκουσα τ' ὄνομά της, μού τὴν ἔμαθαν: «Ἡ ματμαζέλ μου ἢ Ὀδόντη».

Ἀργότερα πού ἔγινα μεγάλος, σκα-

λίζοντας κάποιο βιβλίο της μὲ σαρακοφαγωμένο δέσιμο, διάβασα μιὰν ἀφιέρωση πού τὴν ἔλεγε «ὠραία Ὀδόντη» καὶ κάτω τὴ χρονολογία 1861. Πῶς τὴ λέγανε ἔτσι τὴ ματμαζέλ μου τὴν Ἐγγλέζα, φαίνονταν νὰ μὴ τὸ ξέρη κανεὶς οὔτε ἡ ἴδια, ἐχτός ἀπὸ μένα καὶ τὸ βιβλίο.

Τὸ χέρι της εἶναι βιδωμένο στὸ δικό μου κι' ἔτσι μὲ σούρνει κοντὰ της. Ἡ πρώτη της κουβέντα ἦταν «μὴ», ὅλο «μὴ», ὅλο ἀπαγόρευση καὶ ξυρισμένη ἔκφραση.

Θεὲ μου, παρὰ λίγο νὰ ξεχάσω τὴ Ρήνα μας, μιὰ τριαντάρα ἀντρογυναῖκα φτιαγμένη ἀπὸ μισοκαμένα κούτσουρα. Στριφογουρίζει πάντοτε ἀνασκουμπωμένη γιὰ τίς χοντροδουλειές τοῦ σπιτιοῦ. Εἶναι δυὸ φορὲς τὸ χρόνο παστρική καὶ μὲ τὰ καλὰ της, καὶ τὸν ὑπόλοιπο ἔχει μιὰ βρωμισιὸ πού ἀνακουφίζει. Ἔτσι τὴς πάει τὴς Ρήνας, διαφορετικὰ γίνεται φαίνόμενο καὶ ντρέπεται κ' ἡ ἴδια. Ἀντίζηλός της εἶναι ἡ Ὀδόντη. Τὴς φέρνεται σὰν μὲ οἶκτο καὶ ἀδιαφορία, τὴς φαίνεται ζῶο κατώτερο γιὰτὶ δὲν εἶναι ἄξια νὰ βάζη μπουγάδες, νὰ πλένη τὰ πόδια τῶν παιδιῶν, νὰ μαγειρεύη γιὰ τοὺς ἐργάτες, νὰ λερώνεται στὴ δουλειὰ ἀπάνω καὶ νὰ ξεσκίζη τίς ποδιές της μπάζοντας ξύλα.

Τέτοιο ἦταν τὸ περιβάλλον μου, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀνοίχτηκε τὸ παράθυρο τὴς ἀντίληψής μου νὰ μπῆ τὸ πρῶτο θαμπὸ φῶς στὸ ἄγραφο παιδικό μου κεφάλι. Αὐτοὶ μὲ προαπαντήσαν στὴ ζωὴ, καὶ ἓνα μπαούλο σιδερένιο, πού μὲ σιδερόπροκες ἦταν γραμμένο ἀπάνω του «Δ.Β.Δ.». Τὸ μπαούλο εὐτὺς ἔμαθα πῶς ἦτανε τοῦ θείου Δημήτριου, πῶς τοῦ τὸ χάρισαν στὴ φυλακὴ, ὅταν βγήκε γιὰ νὰ πεθάνει: ἔπαιρνε μιὰ ἔκφραση ζωντανοῦ

πράγματος, μιὰ ἐκπροσώπηση τοῦ θεοῦ μου ποὺ σώνει καὶ καλὰ βγήκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ γιὰ νὰ πεθάνῃ. Κλαίει ἡ Γιαγιά τὸ θεῖο μου νύχτα καὶ ἡμέρα κι' ὅταν μὲ βλέπει ξεκολλημένον ἀπ' τὴ δασκάλα μου μὲ παίρνει στὰ ζαρουκλιασμένα, στὰ μαλακὰ χέρια τῆς καὶ μὲ λέει «ἄπραγο». Μὲ τσαλακώνει στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἡ Θεία μου, τῆς ξεφεύγω σάν μὲ μαδημένα πούπουλα καὶ πέφτω στὸν ἀψηλό θεῖο μου. Μὲ κρεμάει στὸ πηγάδι ἀπὸ τὰ χέρια νὰ ἰδῇ ἂν σκιάζομαι. Τὰ πόδια μου πατάνε στὸν ἀέρα, στὸ βάθος βλέπω τὸν ἴσκιό μου καθρεφτισμένον στὸ μαῦρο καὶ ἀπλωτὸ νερό, μὰ δὲ φοβᾶμαι. Μόνον ἡ Μητέρα μου λέει, πῶς τῆς κόβεται ἡ ζωὴ ἀπ' τὸ ἀστεῖο. Τὴν ἴδια στιγμή μὲ περιλαβαίνει ἡ Ὀδόντη ποὺ δὲν θέλει νὰ κρέμουμαι κι' ἄς μοῦ ἀρῆσει ἐμένα.

Ἐνα πρωὶ βρέθηκα στὸ θρανίο τοῦ σχολειοῦ μου. Ἀντίκρου μου ἔχω τὸ Χριστὸ νὰ κἀνῃ τὴν προσευχὴ τοῦ κάτω ἀπὸ τὰ ληόδεντρα, καὶ τὴν κονσερβαρασμένη φυσιογνωμία τοῦ δασκάλου μου. Ἀπὸ τὰ δάχτυλα του, ξεχωρίζει τὸ μικρὸ, ποὺ καταλήγει σὲ μιὰ μακρὰ ἄσπρη λεπίδα. Ἡμέρες ἔπειτα κατάλαβα πῶς ἦτανε τὸ νύχι τοῦ ἐτοῦτο τὸ πράμμα. Ἡ βέργα του, μοῦ φαίνεται ἐκφραστικώτερη ἀπ' τὸν ἴδιον, καὶ περιμένω ἀπ' αὐτὴ τὰ μάγια τῆς Κίρκης καὶ τοῦ Μωϋσῆ ἰὰ κατορθώματα.

Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἡ βέργα τοῦ δασκάλου καὶ τὰ στριφτὰ μουστάκια του ποὺ μὲ δυσκολία εὔρισκα τὶς ἄκρες τους. Ἐκεῖ χάμου ἦταν ἀγκιστρωμένη ἡ πρόσοχὴ καὶ τὰ μάτια μου.

Ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῆς βέργας, ἔμαθα νὰ ἔχω δεμένα τὰ χέρια μου, νὰ μὴ μετατοπιζομαι κι' ἄς τρελλαίνομουν ἔτσι καρφωμένος, κι' ἄς σωνότανε ἡ ψυχούλα μου καὶ τὸ κορμὶ μου, ὅπως ἐξατμίζονται οἱ λοῦμπες τοῦ ἀκρογυαλιοῦ ἀπὸ τῆς ζέστης κι' ἀπομένει λίγο ἀλάτι ἄστράμτερο, ποὺ δίνει ἐντύπωση μιᾶς ἐρήμου. Χανόταν τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς λοῦμπες, ὅπως οἱ λογι-

σμοὶ μου, ποὺ μὲ παρατάγανε γιὰ νὰ κλωθογυρίζουν σ' ὄλα τὰ ἀπαγορευμένα γιὰ μένα, στὰ ἄπλυτα πόδια τῶν παιδιῶν, στὰ λερωμένα φορέματα τους, στὴν ξεπολησιὰ τους καὶ πότε-πότε στὸ μαυροπίνακα, γιατί μοῦ ζεμάταγε τὴν ὑπομονὴ κυττάζοντάς τον ὀλοένα μὲ ἄπληστο μάτι, καὶ περιμένα...περίμενα ἀπ' τὴ μαυρίλα του νὰ ξεπηδήσουν μέσα στὸ μυαλό μου ὄλα τὰ φωτεινὰ καὶ παράξενα, ποὺ ὡς τώρα ἡ βέργα κι' ὁ δάσκαλος ξέρον.

Ἡ καρδιά μου τρεμούλιαζε κεῖ μέσα σάν τὸ ἀγριοπούλι ποὺ κατάπληχτο βλέπει πῶς πιάστηκε στὴν τοάκα, τὴ στιγμή ποὺ κάθησε σ' ἕνα κλαδάκι νὰ φάῃ λίγο σταφυλάκι ποὺ τόσο διακριτικὰ τοῦ προσφερότανε.

Δὲ μπόραγα νὰ συνειθίσω τὸ δασκαλο, τὸ μάγο, τὸν ἀλχημιστὴ... Τὸν ἔβλεπα σὰ μιὰ δύναμη ποὺ μπορεῖ νὰ συντρίβῃ καὶ τὰ συντρίμια του νὰ τὰ φτιάχνῃ ἀνθρώπους μέσα σὲ ἀλλόκοτα καλοῦπια—ποὺ πάντα θὰ ξεχωρίζουν. Δὲν ἔπαυα κι' ὄλας νὰ πιστεύω πῶς θὰ ζωντάνευαν ἀπὸ τὴ βέργα του ὄλα τὰ θαύματα, ὅσα ἄκουσα νὰ κάνουν τὰ ραβδιὰ στὰ κρινένια χέρια τῆς φαντασίας.

Μὲ γύρισε στὸ σπίτι ἡ Ὀδόντη μὲ τὴν ψυχούλα μου λεηλοστημένη Ἐκεῖ μὲ συντάραξε δυνατώτερη σασισμαῖρα γιατί κανεὶς δὲν μ' ἀγκάλιασε, κανεὶς δὲν μοῦ εἶπε ἀπ' ὅτι λένε στοὺς πολὺ δυστυχεῖς. Μονάχα μὲ καμαρώνανε καὶ φχαριστιόντανε τὴ μοσχοβολιὰ ποὺ λέει ἔσταζε τὸ κεφάλι μου, ποὺ μόνον ἡ Ὀδόντη δὲν καταλάβαινε. Αὐτὸ μὲ σύντριψε. Εἶχα καλὴ ἰδέα γιὰ τοὺς γονηοὺς μου.

Ἡ ματαζέλ μου μὲ τὴ σειρά τῆς μοῦ ἀφίνει πάντα ἀτέλειωτες ἱστορίες γιὰ νεράιδες, γιὰ ὤμορφιές, γιὰ τὰ σκυλιά—ἐξὸν ἀπ' τὰ δικά μας—καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ποὺ εἶναι πιστὰ, γιὰ τοὺς τίμιους ἀνθρώπους, γιὰ ὄλα ποὺ ἔχουν πόνον καὶ ἀγάπη μέσα τους καὶ κάνουν τὸ καλὸ, καὶ γίνονται ἀνθρωποὶ μεγάλοι μιὰ μέρα καὶ τοὺς ὑπολήφεται καὶ τοὺς δοξάζει ὁ κόσμος.

Μ' ἔκανε μὲ τὶς κουβέντες τῆς νὰ χαίρομαι γιατί ὑπάρχει τὸ χλωμὸ φεγγάρι, ἡ γαλάζια θάλασσα, τὸ πράσινο χρῶμα, ὁ ἥλιος καὶ ὁ οὐρανός, ὅλ' αὐτὰ πού τὰ κουμαντάρει ὁ Θεοῦλης, ὁ καλὸς Γερωντᾶκος πού τόσο πασκίζει ὅλα ὀμορφα νὰ γίνονται στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων—ὅλων τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι ὅλοι τους καλοὶ καὶ οἱ ψαρᾶδες τ' ἀκρογυαλιού καὶ οἱ σκαφτιάδες, οἱ τσοπάνηδες πού πάντα λαβωμένοι ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ γύρω τους, ἔχουν στὰ παιδικιάσια χεῖλη τους μιὰ γλυκεῖα φλογέρα καὶ δίνουν πίσω ἀπ' ὅ,τι ξεχειλίζει τὴν καρδιά τους.

Ἡ Ὀδόντη μου θεμελιώνει μέσα μου τὸν κόσμον δίχως καμιὰ ἀσχημιὰ καὶ κακία.

Σιγὰ-σιγὰ τὸ σκολεῖο μου ἄρесе, μου ἄρесе γιατί μίλαγε ὁ Θεοῦλης κεῖ μέσα μὲ τὰ χεῖλη τοῦ δάσκαλου καὶ γιατί ἔκανα καινούργιες σκέψεις καὶ καταλάβαινα πλατύτερα τὸν κόσμον, πὶὸ φαρδὺ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἑαυτὸ μου ἱκανὸ νὰ γεμίση αὐτὰ καὶ κάθε ἄδειο μεγαλύτερο.

Κανένα ἄλλο παιδί δὲν ἔνοιωθε τόσο βαθειὰ τὰ πράγματα ὅσο ἐγώ. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πού ἄκουσα πῶς ὁ Κάιν σκότωσε τὸν ἀδερφὸ του, ἀμέσως μου ἐρχόντανε στὸ νοῦ τὰ τσακισμένα παιγνίδια μου κι' ὁ ἀδερφός μου μαζί. Λυπήθηκα ὅμως ὅταν ἄκουσα πῶς μορφαῖα πύρινη φράζει τὸν παράδεισον, αὐτὸν τὸν παράδεισον πού εἶχε μαστορέψει μέσα στὸ κεφάλι μου ἡ Ὀδόντη, κι' ἐγὼ πίστευα πῶς βρίσκομαι μέσα καὶ τώρα πῶς θὰ μῶ πού τὸ μαχαῖρι εἶναι καὶ ἀναμμένο;

Ἐμπαινα ὅμως εὐκόλο σ' ἄλλους κόσμους καὶ ἐποχὲς περασμένες ὅπου βασιληᾶδες, στρατοὶ, ἀρχηγοί, πήγανε καλὰ καὶ σώνει πεσκέσι νὰ προσφέρουν τὸν πολιτισμὸ. Μὰ τότες ἀγριέψανε οἱ ἀχάριστοι ἄνθρωποι καὶ τοὺς ἤπιανε στάλα-στάλα τὸ αἷμα κι' ἄς ἦανε γενναῖοι πολεμιστᾶδες. Γιὰ δαύτους ἔγινε ἡ ἱστορία μὲ φύλλα χρυσὰ γὰ νὰ μπορέση νὰ τοὺς παινέψη.

Μαθαίνα καὶ θαύμαζα: Τοὺς μεγά-

λους σφάχτες, τοὺς ἐμπρηστῆς, τοὺς ξεθεμελιωτῆς ὅσους ἐρρήμασαν τὴν πλάση καὶ κείνον τὸν πατριώτη πού ἔπιασε χιλιάδες αἰχμαλώτους, τοὺς ἔβγαλε τὰ μάτια, τοὺς κάρφωσε τὴν αἰώνια νύχτα κι' ἄφησε ἕναν μονάχα μ' ἕνα μάτι νὰ ὀδηγᾷ τοὺς ποδέλοιπους καὶ νὰ ξεδιαλύνη τὸ δρόμον γιὰ λογαριασμὸ τους ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ σκοταδένια κάστρα πού τοὺς χώριζαν ἀπὸ τοῦ ἡλίου τὴν πιὸ λεπτὴ ἀχτίδα.

Τοὺς πολεμιστᾶδες πού ἦσαν λίγοι μὰ πού κάμανε σημεῖα καὶ τέρατα.

Μπαμπέσικα;

Ἦχι, τοὺς βόηθησε ὁ Θεός, εἶπε ὁ δάσκαλος. Τὰ μάτια μου βγήκαν ἀπὸ τὴ θέση τους. Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν τοῖχον τῆς τάξης εἶναι ἀλλαγμένη. Εἶναι ἴδια μ' ἐκείνην πού εἶδα στὸ παζάρι ὅταν χαζεύανε οἱ πουλητᾶδες. Παράσταινε ἕναν πελώριο ἄνθρωπον καὶ στὸ στόμα του κράταγε ἕνα μαχαῖρι πού ἔσταζε αἷμα, κ' εἶχε μάτια στρογγυλὰ καὶ ἄγρια καὶ κείνα αἱματωμένα.

Ἀργότερα κατάλαβα πῶς ὁ Θεοῦλης τῆς Ὀδόντης καὶ τοῦ σκολεῖου βοήθῃνε γιὰ ὅλες τὶς ματωμένες δουλειές. Ἐμαθα καὶ πῶς ὅταν μωρὸ πρωτοφάνηκε ὁ Θεός στὸν κόσμον, χιλιάδες χιλιάδωνε μανάδες κλαίγανε σφαγμένα τὰ σπλάχνα τους...Τὶ κουβέντες εἶπε σάν μεγάλωσε; Σπουδαῖες φαίνεται πολὺ, γιατί κήκαν ἄνθρωποι ζωντανοί, γίνανε πόλεμοι καὶ σκοτωμοὶ καὶ τὰ θεριὰ γιὰ νὰ μὴ μένουν νηστικά τὰ τάιζαν κι' αὐτὰ ἄνθρώπους.

Ποιὸς ἔφταιγε;

Ἀπὸ τοῦτα ἐξήγησα τί θὰ πῆ παντοδυναμία. Γιατί οἱ ἐνορίτες μας δίνουν τόσοσους παράδες στὴν ἐκκλησιά, γιατί σ' ἄνθρώπους πιά δὲν πρέπει νὰ δίνω μπέσα. Τοὺς μίσησα λοιπὸν τοὺς ἄνθρώπους, ὀχτροὺς μου τοὺς ἔβλεπα ὅλους.

Πότε-πότε τὰ ἱστορικὰ μαθήματά μου ἀναστατώνανε τὸ εἶναι μου κ' οἱ θολωμένες σκέψεις μου ἔκαναν νὰ βροῦν ἕναν ἄλλο δρόμον ζωῆς λιγώτερο αἱματωμένον μέσα στοὺς ἄνθρώπους

μά την πάθαινα ὅπως τὰ σκυλιὰ τῆς γειτονιάς μας, πού παίρναν στό στόμα τους τή φόλα ἀπό τὰ χέρια τοῦ χωροφύλακα, τῆ φτύνανε πάλι, μά ἡ φιλοτιμία ἦταν ἐπίμονη καί τὴν καταπίνανε τὰ πιστὰ σκυλιὰ τῆ φλόγα ὅπως ἐγὼ τὰ μαθήματα μου κι' ὁ δρόμος πού εὔρισκα λιγότερο ματωμένος ἦταν αὐτὸς τοῦ σκυλιοῦ πού λάκαγε ν' ἀνταμώση τὸν ἀφανισμό του.

Ἦρθε κι' ἡ γιορτὴ τῆς Μάννας μου. "Ὅλα τὰ παιδιὰ τὴν ἀσπαστήκαμε καί τὴν καυάρωνα πού ἦταν ἡ πρώτη καί ἡ καλύτερη τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη μέσα στό φρεσκοσοβατισμένο σπίτι μας. "Ὅλοι εἴμαστε χαρούμενοι καί ὁ Πατέρας καί ἡ Γιαγιά κι' οἱ Θεῖοι καί τ' ἄλογά μας. Ὁ κῆπος μας ἔκλαιγε μονάχα. Τὰ λουλούδια του βρισκόντανε λιγοθυμισμένα μέσα σὲ πελώρια ἀνθογαῖα κι' ἄφηναν στίς ἀπέραντες σάλες τῆ μυρωμένη ψυχούλα τους κι' ἄς μὴ χώραγαν οἱ σάλες τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἀγάπες, κρουσταλένια γέλοια καί βουνὰ γλυκίσματα.

Πρωτὶ-πρωτὶ, μὰς ἔβαλε ὅλους μπροστά ὁ πατέρας γιὰ τὴν ἐκκλησιά. Στὸ ἔμπα μοῦ ῥχότανε νὰ σκοντάβω ἀπὸ τὴν πολλὴ ἐπίσημότητα. Θέ' μου, πού βρεθῆκανε τόσοι καλοζωσμένοι ἀξιωματικοί, φρέσκοι στρατιῶτες, γυναῖκες μὲ τὰ διαμαντικὰ τους καί πολῖτες μὲ τὰ μαῦρα τους!

"Ὅταν ἀπὸ τῆ γαληνεμένη φωνή τοῦ ἱερέα ἄκουσα τὸ ὄνομα τῆς Μάννας μου, κατάλαβα στό λεφτὸ πὼς γι' αὐτὴν ἦταν ἡ μεγαλοπρέπεια φτιαγμένη, πὼς γιὰ χατήρι τῆς ὁ καντηλανάφτης ὁ φαλακρὸς καί καμπούρης τράβαγε τῶν παιδιῶν τ' αὐτιά νὰ κάνουν ἡσυχία, κούναγε καί τοὺς ἀναμμένους πολυελαίους καί φαινόταν πὼς τοὺς δίνει ζωὴ ἀπ' τὸ ταβάνι ὁ Θεὸς κι' οἱ ἄγιοι... Ὑπόφερνα ἀπὸ χαρὰ γιατί ἐπὶ τέλους τέλειωνε αὐτὴ ἡ λειτουργία, μά βλέπω στό δεσποτικὸ ἕναν κύριο προσεχτικὰ κουμπωμένον. "Ὅλοι χάσκουν. Οἱ γέροι σιάζουν τὰ γυαλιά τους ν' ἀκοῦνε καλύτερα καί νὰ βλέπουν τίς ἀντρεῖες κινήσεις τῶν χεριῶν του.

Βγάνει λόγο κι' ἡ φωνὴ του τρέμει: Κόσμος εἶναι ἀλυσσοδεμένος! Ἀπὸ μὰς περιμένει νὰ λιμάρουμε τὰ σίδερα ἐτοῦτα... Ἐγὼ κατέβασα τὰ μάτια μου ἀπ' τὸ στόμα του—οἱ ἄλλοι ἀπὸ κεῖ ἦτανε κρεμασμένοι—καί τ' ἀκούμπησα στὴν καθένα τῆ χοντρή τοῦ ρολογιοῦ του πού ἔλαμπε. Ἀμέσως ἄκουσα βογγητὰ τῶν ἀλυσσοδεμένων, εἶδα ἀνθρώπους νὰ τοὺς χτυπᾶνε ἀλύπητα οἱ τύρανοι μέσα σὲ μαῦρες φυλακὲς καί νὰ πίνουνε ποτηριὲς τὸ αἷμα τους... Καί πάθαινα τὸ ἴδιο τοῦ σκολειοῦ, φούντωνε, ἐχόχλαζε τὸ κεφάλι μου.

"Ἄλλος ἔπειτα, κρῦβει στό χέρι του ἕνα χαρτί, ρίχνει ἐπιτήδειες ματιὲς καί τὸ συμβουλεύεται. Μιλᾶει γιὰ κοσμοχαλασιὲς ἀπὸ «κτίση πλάσης». Μᾶς φέρνει τὸν κόσμον μπροστὰ μας χίλιες φορές συντριμένο καί τὸ Θεὸ νὰ περπατᾶ εὐτυχισμένος μέσα στὰ χαλάσματα, κι' ἐμεῖς νοιώθουμε πὼς εἴμαστε ξεπλακωμένοι ἀπὸ τὸν κίνδυνο, γιατί παραλίγο νὰ γκρέμιζαν ἄλλοι τὸν κόσμον κι' ὄχι ἐμεῖς πού εἴχαμε τὸ Θεὸ σὺντροφο καί βόηθεια.

Σὲ λίγο, τὰ στόματα ἀνοίγουν περισσότερο, σταμάτησαν κι' οἱ δίσκοι νὰ μαζεῦουν τίς πεντάρες πού ριχνόντανε ἀπ' τοὺς πιστοὺς μὲ μεγαλόπρεπες κινήσεις, κι' ὅλοι μαρμάρωσαν μπροστὰ στὸν τρίτο ὀμιλητὴ.

Τὰ λέει νέτα-σκέτα, ὄξω ἀπὸ τὰ δόντια. Δὲν ἀξίζει νὰ μαθαίνουμε ὅτι μιὰ «δράξ» γενναίων μὲ φοβερὴ καί πρωτάκουστη ἀνδρεία στείλανε στὸν πάτο τῆς θάλασσας ψυχές..δὲν ἀξίζει μόνον νὰ γνωρίζουμε πὼς σπουδαῖες μαννάδες βλέπανε τὰ παιδιὰ τους σκοτωμένα ἀπάνω στίς ἀσπίδες καί ξεραίνόντανε στὰ γέλοια. Καί γιατί; Γιατί ὁ σκοτωμὸς γινόταν ἀπ' τὸ δίκηο, καί τὸ δίκηο ἔχει δικαίωμα, ἔχει καθῆκον ν' ἀφανίζη, νὰ θάφτη νὰ ξεθεμελιώνη. Δὲν ἀξίζει μόνον...ἀλλὰ καί νὰ ἐχτελέσετε καί σεῖς προπάντων οἱ νέοι ἐτοῦτα τὰ ὠραῖα πράγματα.

Σκούζανε οἱ καμπάνες τὴν ἀπόλυση κι' ἡ μάζεψη πῆγε στὰ καφενεῖα γιὰ νὰ κουτσομπολέψη τὴν ἐκκλησιά κι' ὁ

πατέρας μου στο σπίτι με ρώτησε αν θα φορέσω μακρύ σπαθί μιὰ μέρα.

Ναί, Μπαρμπά, θά σούρνω και μπιστόλι και κανόνι, θά γίνω ὁ πρῶτος φονηᾶς τῶν ὀχτρῶνε και θά δασκαλεύω πάνω σ' αὐτή τῆ δουλειά. Θά σφάξω και θά σφαγῶ γιά τὴν πίστη μου, θά γίνω κόκκινος σάν τὸ Μῆτσο τὸ χασαπόπουλο πού μᾶς κουβαλάει τὸ κρέας. Θέλω μόνον τὸ αἷμα τῶν ὀχτρῶν νά μὴ γλυστρήσῃ ἀπὸ τῆ χρυσοῦ φορεσιά τῆς δουλειᾶς μου. Τί χρειάζονται ἄλλα και καλύτερα στολιδία ἀπὸ τὸ αἷμα, τέτοιο αἷμα! Ναι, στὴν ψυχὴ μου κρῖμα δὲν θά μένη γιατί θά'χω τὴν

(ἔχει συνέχεια)

εὐλογία τοῦ Θεοῦ μας και τὸ χατήρι του τὴν πίστη μας. Θά βάνω και στὰ ντουφέκια μας σταυρούς γιά νὰ στέλνουνε τίς σφαῖρες κεῖ πού πρέπει, σ' αὐτούς πού χρόνια και χρόνια μᾶς κάνουνε κακὸ πού δὲν γίνεται χειρότερο...

Μέ τέτοιες σκέψεις περνοῦσε ἀγαλλήνευτα ἡ ζωὴ μου. Γκρεμιζόμουνα μεθολωμένο μυαλὸ μέσα σὲ βαθειὲς σκοτεινὲς καταπαχτὲς, ἀπ' ὅπου μάταια μετράβηξε ὄξω ἡ Ὀδόντη γιατί ξανάπεφτα. Ἐπαιρνα σάν κάτι αἱμάτινο καυτὸ λουτρό, πού κείνη ἡ ζέστα μου κράταγε φλογισμένο και τὸ τελευταῖο μόριο τῆς ζωῆς μου. Και μεγάλωνα...

ΑΛΚΗΣ Μ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Joseph Conrad

ΑΥΡΙΟ

(συνέχεια)

«Τί συμβαίνει»; εἶπε ψύχραιμα. «Δὲν πρέπει νὰ φοβᾶσαι πὼς θά με στεναχωρέσεις. Εἶναι ὁ ἄλλος πού θά στεναχωρεθῆ ἀπὸ κεῖ πού δὲν τὸ περιμένει. Μὰ δὲ γνοιόζομαι γιά τίποτε· και γλέντι πού θά'χουμε, σὰ θά μᾶς δείξει τὸ πρόσωπο του αὔριο. Δὲ μοῦ καίγεται καρφί γιά τὰ καμῶματα τοῦ γέρο, μὰ τὸ σωστὸ εἶναι σωστὸ. Θά με δεῖς πού θά τσακώσω τὸ πονηρὸ αὐτὸ ὑποκείμενο — ὅποιο και νᾶναι!»

Εἶχε σιμῶσει πιὸ πολὺ τώρα και στάθηκε σάν πύργος ἀπανωθιὸ τῆς στὴν ἄλλη μεριά τῶν κάγκελλων. Κοίταξε τὰ χέρια τῆς. Τῆ φαντάστηκε νὰ τρέμει και τοῦ φάνηκε πὼς κι αὐτῆ, ἴσως εἶχε τὸ χερί τῆς στὸ μικρὸ παιγνίδι πού θά ξεσποῦσε ἀπάνω στὸ γέρο του αὔριο. Εἶχε φτάσει ἀκριβῶς

στὴν ὥρα γιά νὰ χαλάσει τὸ παιγνίδι τους. Τὸν διασκέδαζε αὐτὴ ἡ ἰδέα — γιομάτῃ περιφρόνηση γιά τὴ ματαιωμένη τώρα συνομιλία. Μὰ εἶχε δείξει πάντα ἐπιείκεια γιά τὰ διάφορα τροῦκα τῶν γυναικῶν. Πραγματικὰ ἔτρεμε πολὺ· ἡ σκέπη εἶχε γλιστρήσει ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς. «Κακόμοιρο μου πλάσμα!», σκέφτηκε. «Μὴ γνοιόζειςαι γιά κείνον τὸν ἄνθρωπο. Θαρρῶ πὼς θ' ἀλλάξει ἰδέα πρὶν ἀπὸ αὔριο. Μὰ τί θά γίνω ἐγὼ ὅμως; Δὲν μπορῶ νὰ περιφέρωμαι μπροστὰ ἀπὸ τὴν ξώπορτα ἴσαμε τὸ πρῶτ'»

Ἐκείνη ξέσπασε: «Εἶσαι σὺ — ἐσὺ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος πού περιμένει. Εἶσαι σὺ πού φτάνεις αὔριο.»

«᾽Ω! εἰμ' ἐγώ!», μουρμούρησε συχισμένος, κ'οἱ δυὸ μοζὶ φαίνονταν νὰ μὴ παίρνουν ἀναπνοή. Ἐκεῖνος συλλογι-

ζόταν ότι είχε ακούσει τότε χωρίς θυμό, μὰ φανερά συχισμένος είπε: «Δὲν καταλαβαίνω. Δὲν εἶχα γράψει, οὔτε ἔκανα τίποτε ἄλλο. Εἶναι ὁ φίλος μου πού εἶχε δεῖ τὴν ἔφημερίδα καὶ μοῦ τῶπε ἀκριβῶς σήμερα τὸ πρωῖ... Πῶς; Τί;»

Δίπλωσε πρὸς τὰ κάτω τ' ἄφτι του· ἐκείνη ψιθύρισε κάτι γρήγορα—γρήγορα κ' ἐκεῖνος ἀκροάστηκε γιὰ λίγο μουρμουρώντας κάποτε τὶς λέξεις «ναί» καὶ «ἦ! ἔτσι...» Κατόπι, «Μὰ γιατί δὲ γίνεται σήμερα;» ρώτησε στὸ τέλος.

«Δὲ μὲ κατάλαβες!» ἀναφώνησε ἐκείνη ἀνυπόμονα. Ἡ καθάρια φωτεινὴ γραμμὴ κάτω ἀπὸ τὰ νέφη ἔσβυσε στὴ δύση. Ἔσκυψε λιγάκι πάλι γιὰ ν' ἀκούσει καλύτερα, κ' ἡ βαθεῖα νύχτα σκέπασε τὸ κάθε τι ἀπὸ τὴν ψιθυρίζουσα γυναικὰ καὶ τὸν προσηλωμένον ἄντρα ἔχτος ἀπ' τὴ γνώριμη συνάφεια τῶν προσώπων τῶν μὲ τὸ μυστικὸ καὶ χαϊδευτικὸ τῆς τόνο.

Κράτησε ἴσα τοὺς τετράγωνους ὤμους του· ἡ σκιὰ ἐνὸς πλατύγυρου καπέλλου καθόταν ἵπποτικά ἀπάνω στὸ κεφάλι του. «Δύσκολο πού εἶναι αὐτό, ἔ;» τῆς εἶπε. «Αὔριο; Καλὰ, καλὰ! Δὲν ἄκουσα ποτέ μου νὰ λένε καὶ νὰ ξαναλένε κάτι παρόμοιο. Τότε τὰ πάντα εἶναι γι αὔριο, χωρίς νᾶν τίποτε γιὰ σήμερα κατὰ πού βλέπω».

Ἐκείνη ἔμεινε ἀκίνητη κι ἄφωνη.

«Κ' ἐσὺ τοῦδινες θάρρος γι αὐτὴ τὴν παράξενη ἰδέα», εἶπε.

«Δὲν τοῦ ἐναντιώθηκα ποτέ μου».

«Γιατί δὲν τόκανες;»

«Γιὰ ποιὸ λόγο νὰ τὸ κάνω;» εἶπε ὑπερασπίζοντας τὸν ἑαυτοῦ της. «Θὰ τὸν ἔκανα μονάχα δυστυχισμένο. Θᾶχανε τὰ λογικά του.»

«Τὰ λογικά του!» μουρμούρησε καὶ τὴν ἄκουσε νὰ γελά ἕνα σύντομο, νευρικό γέλοιο.

«Ποῦ ἦταν ἡ βλάβη; Ἐπρεπε νὰ μαλώσω μ' ἕνα κακόμοιρο γέρο; Ἦταν εὐκολώτερο νὰ τὸν μισοπιστέψω κ' ἐγώ.»

«Ναί, ναί», συλλογίστηκε μ' ἕνα τρόπο πού ἔδειχνε πῶς τὴν καταλά-

βαινε. «Ὑποθέτω πῶς ὁ γεροντάκος σὲ κατάφερε μὲ τὰ γλυκόλογα τοῦ. Ἔχεις καλὴν καρδιά.»

Τὰ χέρια τῆς ἔκαναν μιὰ νευρική κίνηση πρὸς τ' ἀπάνω, στὰ σκοτεινά.

«Καὶ μπορούσε αὐτὸ νᾶναι ἀληθινό.

Ἦταν ἀληθινό. Ἐχει γίνεῖ νὰ το. Αὐτὸ

εἶναι τὸ αὔριο πού περιμέναμε». Ἐ-

κείνη πῆρε ἀναπνοὴ κ' ἐκεῖνος εἶπε κα-

λοκαρδισμένα: «Ἐτσι, μὲ κλεισμένη

τὴν πόρτα. Δὲν θὰ μ' ἔμελλε ἄν...Καὶ

νομίζεις πῶς θὰ μπορούσε νὰ μεταπει-

στεῖ νὰ μ' ἀναγνωρίσει...Ε; Τί;...Θὰ

μπορούσες νὰ τὸ κατορθώσεις; Λὲς σὲ

μιὰ βδομάδα; Χμ, φρονῶ πῶς θὰ μπο-

ροῦσες—μὰ νομίζεις πῶς θὰ μπορούσα

νὰ βαστάξω μιὰ βδομάδα σ' αὐτὴ τὴν

πεθαμένη πολιτεία; Ἄ ὄχι! Θέλω εἶτε

μιὰ σκληρὴ δουλειά, εἶτε κάτι πού νὰ

σοαντάξει τὰ θέμελα τοῦ εἶναι μου, ἢ

πιστὸν ἄνθρωπο ἀπ' ὅτι ὑπάρχει σ' ὀ-

λάκαιρη... Ἄγγλια. Ξανάμουνα σ'

αὐτὸ τὸ μέρος, ὅμως, κι ἄλλη μιὰ φο-

ρὰ πρὶν καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπὸ

μιὰ βδομάδα. Ὅλο γέρος δημοσίευε γιὰ

μένα τότε κ' ἕνας φιλαράκος, πού ἔμεινε

μαζὶ μου, σκέφτηκε νὰ τοῦ πάρει δυὸ

λιρίτσες γράφοντας του κάμποσες ἀνη-

σίες σ' ἕνα γράμμα. Μὰ τὸ κόλπο δὲν

πέτυχε. Ἀναγκαστήκαμε νὰ τὰ παραι-

τήσουμε, ἀφοῦ περιμέναμε ἀρκετὸν

καιρὸ. Τώρα, ὅμως, ἔχω κάποιον φίλο

πού μὲ περιμένει στὸ Λοντῖνο κ'

ἔπειτα...»

Ἡ Μπέσση Κάρβιλ ἀνάπνεε γρή-

γορα.

«Τὶ λέτε ἄν δοκίμαζα νὰ χτυπήσω

τὴν πόρτα», εἰσηγήθηκε.

«Δοκίμασε», εἶπ' ἐκείνη.

Ἡ ξώπορτα τοῦ Καπετάνιου Χάγ-

κμπερτ ἔτριξε, κ' ἡ σκιὰ τοῦ γιοῦ προ-

χώρησε, κατόπι σταμάτησε μ' ἕνα ἄλ-

λο βαθὺ γέλοιο στὸ λάρυγγα, σὰν τὸ

γέλοιο τοῦ πατέρα, μονάχα πού αὐτὸ

ἦταν ἀπαλὸ κ' εὐγενικὸ, φέρνοντας συγ-

κίνηση στὴν καρδιά τῆς γυναικᾶς καὶ

γαργαλίζοντας τ' ἄφτια τῆς.

«Δὲν παίρνει εὐκολὰ—παίρνει;» Θὰ

φοβόμουν νὰ βάλω χέρι ἀπάνω τοῦ.

Οί φίλοι μου λέν πάντα πώς δέν ξαίρω τή δύναμη μου.»

«Δέν ὑπάρχει πρόσωπο στόν κόσμο σάν κι αὐτόν, πού νά μὴ μπορεῖ νά βλάψει τόν ἄλλο», διακόψε ἐκείνη.

«Δέ θά μιλοῦσες ἔτσι ἂν τόν εἶχες δεῖ νά μὲ κυνηγᾷ στά σκαλοπάτια τ' ἀνωγιού ἀπάνω, μ' ἕνα κολάνι ἀπό σκληρό πετσί» εἶπε ἐκείνος. «Δεκάξη χρόνια τώρα καί δέν τόχω ξεχάσει.»

Ξαναγέλασε ἕνα ἀπαλό, συγκρατημένο γέλοιο πού τή ζέστανε ἀπ' τήν κορφή ἴσαμε τὰ πόδια. Στό τικ-τάκ-τάκ τοῦ χτυπητηριοῦ ἡ καρδιά της πέταξε στό στόμα της.

«Ἐ, πατέρα! Ἄνοιξε μου. Εἶμαι ὁ Χάρρυσ. Στ' ἀλήθεια! Γύρισα σπίτι μιά μέρα νωρίτερα.»

Ἔνα ἀπό τὰ παράθυρα τ' ἀνωγιού τραβήχτηκε ἀπάνω. «Κάποιος πού μαθαίνοντας τήν εἶδηση ἔρχεται νά μᾶς ξεγελάσει», ἀκούστηκε νά λέει ὁ γέρο-Χάγκμπερτ ἀπάνωθι, στά σκοτεινά. «Μὴν ἔχεις καμμιά σχέση μαζί του. Θά χαλάσει τὸ κάθε τι.» Ἐκείνη ἄκουσε τὸν Χάρρυ Χάγκμπερτ νά λέει, «Χάλλο πατέρα», καί κατόπι ἕνα παταγώδη κρότο. Τὸ παράθυρο βούιξε κατεβαίνοντας ἐκείνος στάθηκε καί πάλι μπροστὸ της.

«Τὰ ἴδια ὅπως καί πρὶν. Σχεδὸν μοῦ καταρῆμαζε τὴ ζωὴ γιὰ νά μὲ σταματήσῃ ἀπὸ τοῦ νά φύγω, καί τώρα πού γυρίζω, μοῦ ρίχτει στό κεφάλι ἕνα ἀπαίσιο φτυάρι γιὰ νά μὲ διώξει. Μοῦ ἔγδαρε τὸν ὦμο.»

Ἐκείνη ρίγησε.

«Δέ θά σκοτιζόμουν», ἄρχισε νά λέει, μονάχα πού ξόδεψα τὰ τελευταῖα μου σελίνια ἀγοράζοντας ἕνα μπιλιέτο γιὰ τὸν σιδηρόδρομο καί τίς τελευταῖες δυὸ μου πέννες γιὰ τὸ ξύρισμα—κι αὐτὸ ἀπὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν γέρο.»

«Εἶσαι πραγματικά ὁ Χάρρυ Χάγκμπερτ;» ρώτηξε γοργά. «Μπορεῖς νά τ' ἀποδείξεις;»

«Μπορῶ νά τ' ἀποδείξω; Μπορεῖ κανένας ἄλλος νά τ' ἀποδείξει;» εἶπε μ' ἕνα φαιδρὸ τόνο. «Νά τ' ἀποδείξω μὲ τί; Τί πρέπει ν' ἀποδείξω; Δέ

ὑπάρχει οὔτε μιά γωνιά στόν κόσμο, ἐχτός ἀπ' τήν Ἀγγλία, ἴσως, πού δέ θάταν δυνατό νά βρεῖς κάποιον ἄντρα ἢ κάποια γυναῖκα καλύτερα, νά μὲ θυμᾶται ὡς Χάρρυ Χάγκμπερτ. Μοιάζω πῶς πολὺ τοῦ Χάρρυ Χάγκμπερτ ἀπὸ κάθε ζωντανὸ ἄνθρωπο, καί μπορῶ νά στ' ἀποδείξω ἀμέσως, ἂν μ' ἀφήσεις νά πατήσω τὸ πόδι μου μέσα ἀπ' τὴν ξώπορτα σου.»

«Ὅριστε μέσα», εἶπε.

Μπήκε τότε στόν μπροστινὸ κήπο τῶν Κάρβιλις. Ἡ ἀψηλὴ του σκιά προχώρησε περήφανα μὲ μεγάλα βήματα. Ἐκείνη γύρισε τὴ ράχη της πρὸς τὸ παράθυρο καί περιέμενε κοιτάζοντας τὴ σιλουέττα πού τὸ πῶς σημαντικὸ μέρος της ἦταν ὁ κρότος τῶν βημάτων. Τὸ φῶς ἔπεφτε ἀπάνω σ' ἕνα στραβὸ γερμένον καπέλλο, σ' ἕνα δυνατὸν ὦμο πού φαινόταν νά κόβει σὲ δυὸ τὸ σκοτάδι, σ' ἕνα πόδι πού προχωροῦσε. Ἐκείνος κουνήθηκε ἐδῶ κι ἐκεῖ καί στάθηκε ἀκίνητος κατάντικρυ στό φωτισμένο παράθυρο τοῦ σαλονιοῦ, πίσω ἀπ' τὴ ράχη της, γυρνώντας τὸ κεφάλι ἀπ' τὴ μιά καί τὴν ἄλλη μεριά, γελώντας ἤρεμα μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

«Γιὰ φαντάσου, μιά στιγμή, τὴ γενοιάδα τοῦ γέρου κολλημένη ἀπάνω στό πηγούνι μου. Ἐ; Πῶς σοῦ φαίνεται; Φτοῦ κ' ἔπεσα ἀπὸ πάνω του ἀπὸ μικρὸ παιδί.»

«Εἶν' ἀλήθεια», μουρμούρησε στόν ἑαυτὸ της.

«Κι αὐτὸ εἶναι μιά ἀπόδειξη. Ἦταν πάντα ἕνας ἀπὸ τοὺς τύπους πού εἶχατε δωπέρα. Γιατί θυμᾶμαι πῶς συνήθιζε νά περιδιαβάσει μὲ μιὰν ἄρρωστη ὄψη, γιὰ τρεῖς μέρες, προτοῦ ξεκινήσει σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ταξίδια του πηγαίνοντας στό Σάουθ Σηήιλτς γιὰ νά φέρει κάρβουνο. Ἐργαζόταν γιὰ τὰ ἐργοστάσια φωταερίου πού κρατοῦσαν συνεχῶς ναυλωμένο τὸ πλοῖο του. Νόμιζες πῶς τραβοῦσε σὲ κυνηγὴ τῆς φάλαινας—τρία χρόνια καί κάτι. Χά χά! Τίποτε ἀπ' αὐτά. Γιὰ δέκα μέρες τὸ πῶς πολὺ. Ὁ *Θαλασσοσχίστης*

ἦταν ἓνα θαυμάσιο καράβι. Ὁραῖο ὄνομα, δὲ σὰς φαίνεται; Ἦταν περιουσία τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητέρας. . . »

Διάκοψε τὸν ἑαυτό του, καὶ μὲ χαμηλωμένη φωνή, «Σοῦπε ποτὲ ἀπὸ τί πέθανε ἡ μητέρα;» ρώτησε.

«Ναί», εἶπε ἡ Δίδα Μπέσση, μὲ πίκρια: «ἀπὸ ἀνυπομονησία!»

Δὲν ἔκανε οὔτε τὸν παραμικρὸ θόρυβο γιὰ μιὰ στιγμή. Κατόπι ἀπότομα: «Φοβόντουσαν πὼς θάβγαينا γουρσοῦζης καὶ γι' αὐτὸ μ' ἔδιωξαν. Ἡ μητέρα μ' ἔβριζε γιατί ἤμουνα ὀκνηρὸς κι ὁ γέρος ἔλεγε πὼς θά μούβγαζε τὴν ψυχὴ πέρα νὰ μ' ἀφήσει νὰ γίνω θαλασσινός. Καὶ στ' ἀλήθεια φαινόταν πὼς μπορούσε νὰ τὸ κάνει—ἔτσι κ' ἐγὼ ἔφυγα. Μοῦ φαίνεται κάποτε πὼς ἀπὸ λάθος γεννήθηκα παιδί τους—στ' ἄλλο σπίτι πού ἦταν μονάχα μιὰ κουνελότρυπα».

«Ποῦ ἦτανε δίκαιο νὰ γεννηθεῖς;» τὸν διάκοψε πειστωμένη ἡ Δίδα Μπέσση Κάρβιλ.

«Στ' ἀνοιχτά, ἀπάνω σ' ἓνα ἀκρογιάλι, μιὰ νύχτα μ' ἀγέρα», εἶπε γοργὰ σὰν ἀστραπή. Κατόπι στοχάστηκε σιγά. «Μὰ τὸ Θεὸ ἦτανε κ' οἱ δυὸ τύποι κι ὁ γέρος ἐξακολουθεῖ νά ναι—δὲν εἶν' ἔτσι; Ἐν' ἀπείσιο φτυάρι—Ἄκου! ποῖος εἶν' αὐτός πού κάνει τέτοιο θόρυβο; «Μπέσση, Μπέσση!» Εἶναι σπίτι σου».

«Εἶναι γιὰ μένα», εἶπε μ' ἀδιαφορία. Παραμέρισε ἀπὸ τὴ δέσμη τοῦ φωτός. «Ὁ ἄντρας σας;» ρώτησε μὲ τόνο ἀνθρώπου συνηθισμένου σὲ παράνομα ραντεβού. «Ἐκτακτὴ φωνὴ γιὰ τὸ κατὰστρωμα πλοίου σὲ μιὰ πολύβση τρικυμιά».

«Ὁχι! ὁ πατέρας μου. Δὲν εἶμαι παντρεμένη».

«Φαίνεστε ἓνα θαυμάσιο κορίτσι, ἀγαπητὴ Δνίς Μπέσση,» εἶπε ἀμέσως.

Γύρισε τὸ πρόσωπο τῆς ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά.

«Μά, κοιτᾶχτε, —τί τρέχει; Ποιὸς τὸν ὀλοφονεῖ;

«Θέλει τὸ τοῖά του». Τὸν ἀντίκρουσε, ἤρεμο κι ἀψηλό, μὲ κεφάλι γυρισμένο

στὴ μιὰ πάντα, μὲ τὰ χέρια τῆς νὰ κρέμονται μπλεγμένα μπροστά τῆς.

«Δὲ θάταν καλύτερα ἂν πηγαίνατε μέσα;» πρότεινε, ἀφοῦ κοίταξε γιὰ λίγο τὸ σβέρκο τοῦ λαιμοῦ τῆς, ἓνα κομμάτι ἀπὸ λαμπερὸ ἄσπρο δέρμα κι ἀπαλὴ σκιά ἀπάνω ἀπ' τὴ σκοτεινὴ γραμμὴ τῶν ὠμῶν τῆς. Ἡ σκέπη τῆς εἶχε γλιστρήσει κάτω στὶς ἀγκῶνες τῆς. «Νάσου καὶ θά μαζῶχτε ὅλη ἡ πόλη σὲ λίγο. Θά περιμένω λιγάκι δωτέρα».

Ἡ σκέπη τῆς ἔπεσε χάμω κ' ἐκεῖνος ἔσκυψε καὶ τὴν πῆρε· ἐκεῖνη εἶχε ξεφανιστεῖ. Τὴν ἔριξε ἀπάνω ἀπ' τὸν βραχιόνα τοῦ, καὶ σιμώνοντας τὸ παράθυρο ἄφοβα εἶδε ἓνα παχύμορφο τέρας σὲ μιὰ πολυθρόνα, μιὰ χωρὶς σκιάδι λάμπα, ἓνα πλὺ μεγάλο στόμα σ' ἓνα μεγάλο, πλατὺ πρόσωπο μ' ἓνα ἄλῶνι ἀπὸ ἀχτένιστα μαλλιά γύρω του νὰ χασμουριέται—τὸ κεφάλι καὶ τὸ μπουστό τῆς Δίδας Μπέσσης. Οἱ κραυγὲς σταμάτησαν· ἡ κουρτίνα κατεβάστηκε. Τάχασε μὲ τὴ σκέψη πόσο δύσκολα ἔγιναν τὰ πράματα. Ὁ πατέρας τρελλός· νὰ μὴ μπορεῖ νὰ μπεῖ στὸ σπίτι. Οὔτε χρήματα γιὰ νὰ γυρίσει ἓνας φίλος πού πεινοῦσε στὸ Λοντίνο καὶ πού θάρχιζε νὰ σκέφτεται πὼς ξεχάστηκε. «Νὰ πάρ' ἡ ὀργή!» μουρμούρησε. Μποροῦσε, βέβαια, νὰ σπάσει τὴν πόρτα, μὰ θά τὸν κουβαλοῦσαν, ἴσως, στὸ φρέσκο γι αὐτὸ, χωρὶς διατυπώσεις—ὄχι μεγάλο πρᾶμα, μονάχα πού φοβόταν τὴ φυλακὴ κι ἀπὸ λάθος ἀκόμα. Καὶ μὲ τὴ σκέψη μονάχα κρύωσε· Χτύπησε τὸ πόδι του στὴ νοτιώσιμη χλόη.

«Τι εἶσαι;—θαλασσινός;» εἶπε μιὰ ταραγμένη φωνή. Πετᾶχτηκε ὄξω, μιὰ σκιά κι αὐτὴ τραβηγμένη ἀπὸ τὴν ἀφρόντιδὴ σκιά πού περίμενε κάτω ἀπὸ τὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ τῆς.

«Ὅ,τι κι ἂν πεῖτε. Ἐνας ἀπλὸς ναύτης γιὰ κάμποσο καιρὸ μάλιστα. Γύρισα σπίτι αὐτὴ τὴ φορὰ ἀφήνοντας τὴ θάλασσα».

«Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;» ρώτησε.

«Ὀλόισια ἀπὸ ἓνα θαυμάσιο γλέντι»,

εἶπε, «μὲ τὸ τραῖνο ἀπ' τὸ Λοντῖνο.— Κοιτᾶς; Οὐφ! Συχαίνουμαι νὰ βρίσκουμαι κλεισμένος σ' ἓνα τραῖνο μέσα.— Μὰ δὲν πολυγνοιιάζουμαι νᾶμαι κλεισμένος σ' ἓνα σπίτι.»

«ᾚΑ,» εἶπε· «ῶραῖο αὐτὸ.»

«Γιστὶ σ' ἓνα σπίτι μπορεῖς ὅπως δὴποτε ν' ἀνοίξεις τὴν καταραμένη τὴν πόρτα καὶ νὰ τραβήξεις ὀλόϊσια μπροστὰ σου».

«Καὶ γιὰ νὰ μὴ γυρίσεις ποτὲ;»

«Ναί, γιὰ δεκάξη χρόνια τοῦλάχιστο,» εἶπε γελώντας. «Σὲ μιὰ κουνελότρυπα, καὶ νὰ δεχτεῖς ἓνα παλιὸ βρωμόφτυαρο...»

«Ἐνα πλοῖο δὲν εἶναι τόσο πολὺ μεγάλο», εἶπ' ἐκείνη μὲ σαρκασμό.

«Δὲν εἶναι, μὰ ἡ θάλασσα εἶναι μεγάλη».

Ἔριξε κάτω τὸ κεφάλι της, κι' ὡς νᾶχαν τὰ φτιά της ἀνοίξει στὶς φωνὲς τῆς πλάσης, ἄκουσε τὸ κῆμα τῆς χτεσινῆς τρικυμίας μακρὰ ἀπ' τὸ μῶλο νὰ σπάζει στ' ἀκρογιάλι μὲ τοὺς μονότονους καὶ σεμνόπρεπους κραδασμοὺς σάμπως ὀλάκαιρη ἡ γῆ νᾶταν μιὰ πένθιμη καμπάνα.

«Κ' ἔπειτα γιατί, ἓνα πλοῖο εἶν' ἓνα πλοῖο. Τὸ ἐρωτεύεσαι καὶ τ' ἀφήνεις· κ' ἓνα ταξίδι δὲν εἶναι γάμος.» Ἐπανάλαβε χαμηλόφωνα τὰ στερεότυπα λόγια τῶν θαλασσινῶν.

«Δὲν εἶναι γάμος», ψιθύρισε ἐκείνη.

«Δὲν ἄλλαξα ποτὲ μου καὶ δὲν ἔχω ὡς τὰ τώρα πεῖ ψέμα σὲ γυναῖκα. Τὶ νὰ ψευστῶ; Γιατὶ τὸ ψέμα— Πάρε με ἢ ἄφησε με, λέω: κι' ἂν μὲ πάρεις, τότε εἶναι...» Χαμηλοτραγούδησε ψιθυριστὰ ἓνα μικρὸ κομμάτι ἀκουμπώντας στὸν τοῖχο.

ᾚΩ, ᾚ, ᾚ Ρίο!

καὶ σ' ἀφήνω γειά

Γλυκεῖά μου κοπελίτσα

Πάμε γιὰ τὸ Ρίο Γκράντε.

«Θαλασσινὸ τραγούδι», ξήγησε. Τὰ δόντια της κροταλούσαν.

«Κρυώνεις», εἶπε. «Νὰ αὐτὸ εἶναι δικὸ σου καὶ τὸ μάζωξα.» Ἐνίωσε τὰ χέρια του γύρω τῆς σφιχτοτυλίγοντας

τὴν. «Σμίξε τὶς ἄκρες μπροστὰ», διάταξε.

«Γιατὶ ἤρθες δωπέρα;» ρώτησε πνιγώντας ἔν' ἀναγρίχισμα.

«Γιὰ ἓνα πεντόλιρο» ἀπάντησε ἀμέσως. «Ἀφήκαμε τὸ γλέντι νὰ προχωρήσει λιγάκι πιὸ πολὺ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε καὶ μέيناμε ἀπένταροι.»

«Πίνατε;», εἶπε.

«Τρεῖς μέρες νὰ πάρει ὀργή· ξεπίτηδες. Δὲν εἶμαι πότης—μὴ τὸ νομίσεις. Δὲν ὑπόρχει τίποτε καὶ κανένιας ποὺ μπορεῖ νὰ μοῦ ἐπιβληθεῖ, ἐχτός ἂν τὸ θελήσω ἐγὼ. Μπορῶ νὰ σταθῶ ἀσάλευτος σὰν βράχος. Ὁ φίλος διαβάζει τὴν ἐφημερίδα σήμερα τὸ πρωτὶ καὶ μοῦ λέει: «Πήγαινε, Χάρρυ: φιλόστοργος γονιός. Θὰ πάρεις ἓνα πεντόλιρο χωρὶς ἀμφιβολία» Ἔτσι γδύσαμε τὶς τσέπες μας γιὰ τὸ ἀγῶγιο. Βρωμόγλεντο!»

«Φοβάμαι πὼς ἔχεις σκληρὴ καρδιά», ἀναστένανε.

«Γιὸ ποιὸ λόγο; Γιατὶ ἔφυγα; Μὰ! ἤθελε νὰ μὲ κάνει γραμματικὸ δικηγόρου—γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἑαυτὸ του. Ἀφέντης στὸ σπίτι του, κ' ἡ φτωχὴ ἡ μάνα μου τὸν ἐρέθιζε γιὰ τὸ καλὸ μου—ὑποθέτω. Καλὰ, τότε—σὰς ἀφήνω γειά κ' ἔφυγα. Καὶ σοῦ λέω πὼς τὴ μέρα ποῦφουγα ἤμουνα μάρβρος ἀπὸ πάνω ὡς κάτω ἀπ' τὴν ἀγάπη του. ᾚΑ, ἦταν πάντα τύπος. Κοίταξε κείνο τὸ φτυὰρι τώρα.—Βγαλμένο ἀπ' τὸ ξύλο του; ᾚΟχι καὶ πολὺ. Ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι πάντα ὁ πατέρας. Θέλει ἀκριβῶς νᾶχει κάποιον ἐδῶ ποὺ νὰ τὸν διατάζει. ᾚΑς εἶναι, κ' οἱ δυὸ μας ἤμαστε ἀπένταροι. Καὶ τί εἶναι γι αὐτὸν ἓνα πεντόλιρο—μιὰ φορὰ σὲ δεκάξη κακόμοιρα χρόνια;»

«ᾚΑ, μὰ σὲ λυποῦμαι. Δὲν ἤθελες ποτὲ νὰ γυρίσεις σπίτι;»

«Γιὰ νὰ γίνω γραμματικὸς δικηγόρου καὶ νὰ λυώνω δωπέρα—σ' ἓνα τέτοιο τόπο σὰν κι αὐτὸ;» φώναξε μὲ περιφρόνηση. «Κι' ἂν ὁ γέρος μ' ἔκανε νὰ ἐγκατασταθῶ σ' ἓνα σπίτι σήμερα θὰ τὸ γκρέμιζα γύρω μου ἢ ἄλλως πὼς θὰ πέθαινα πρὶν περάσει ἡ τρίτη μέρα.»

«Καί ποῦ ἄλλοῦ εἶναι ποῦ ἐλπίζεις νά πεθάνεις ;»

«Κάπου στ' ἄγρια δάση, στή θάλασσα ἢ ἀκόμα στήν κορφή ἑνός βουνοῦ, ἄν ἀγαπάτε. Στό σπίτι; Ναί! ὁ κόσμος εἶναι τὸ σπίτι μου, μὰ φρονῶ πῶς θά πεθάνω σ' ἕνα νοσοκομεῖο μέσα. Τί μ' αὐτό; Τὸ κάθε μέρος εἶναι καλὸ, φτάνει νάχω ζήσει. Κ' ἔχω κάνει ὅποια δουλειά πού μπορεῖς νά φανταστεῖς. Μονάχα πού δὲν ἔκανα ράφτης ἢ στρατιώτης. Ἐχω κάνει ἔφιππος φύλσκας στὰ σύνορα, κουρεφτής προβάτων, ἔχω ζήσει ἀλήτης μ' ἕνα μπόγο στή ράχη κ' ἔχω γδάρει βουβάλια. Τὶ τὰ θές, τί τὰ γυρεύεις ἔχω περιφρονήσει πὸ πολὺ χρήμα ἀπ' ὅ,τι ὁ γέρος θά μπορούσε νά περιμαζώξει σ' ὅλη του τὴ ζωή. Χά χά!»

Τὴν κατὰβαλε. Ἐκείνη περιμαζώχτηκε καὶ κατόρθωσε νά προφέρει, «Ὡρα γιὰ ὕπνο πιά».

Στάθηκε ὁλόρθος, μακριὰ ἀπ' τὸν τοῖχο, καὶ μὲ μ' αὐστηρὴ φωνὴ εἶπε, «Καιρὸς νά τοῦ δίνω».

Μὰ δὲν τὸ κούνησε. Ἐγυρε πίσω πάλι καὶ σιγαλοτραγουῶδησε σκεφτικὸς μιὰ-δυὸ νότες ἀπὸ κάποιο ξενικὸ τραγούδι.

Ἐνιωθε πῶς τῆς ἐρχόταν νά κλάψει. «Αὐτὸ εἶναι κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ σκληρὰ σου τραγούδια», εἶπε.

«Τῶμαθα στό Μεξικό—σὴ Σενόρα.» Μιλοῦσε μ' ἄνεση. «Εἶναι τὸ τραγούδι τῶν Γκαμπουτσιῶν. Δὲν τὸ ξαίρεις. Τὸ τραγούδι τῶν ἀνθρώπων πού πάντα κιωῶνται. Τίποτε δὲ θά μπορούσε νά τοὺς κρατήσει στό ἴδιο μέρος—οὔτε μιὰ γυναῖκα ἀκόμη. Συναντούσαμε ἕνα ἀπ' αὐτοὺς κάποτε στὸν παλιὸ καιρὸ, στὰ σύνορα τῆς χρυσοχώρας, μακριὰ στό Βορρᾶ, πίσω ἀπ' τὸ Ρίο Τζίλα. Ἐνας χρυσοθήρας μηχανικὸς στή Μαζάτλαν μὲ πῆρε μαζί του γιὰ νά τὸν βοηθῶ προσέχοντας τὰ βαγόνια. Ὁ θαλασσινὸς εἶνε ἕνα βολικὸ κάπως παλληκάρι. Ἡ χώρα αὐτὴ εἶναι μιὰ ἔρημος: χάσματα πού δὲν μπορεῖς νά διακρίνεις τὸν πᾶτο τους, καὶ βουνὰ—καθαυτὸ βράχοι πού στέ-

κουν ψηλὰ σάν τείχη καὶ σάν καμπαναριὰ ἐκκλησιῶν, μονάχα ἑκατὸ φορές πιο μεγάλα. Οἱ κοιλάδες εἶναι γεμάτες ἀπὸ κοχλάκια καὶ μάβρες πέτρες. Δὲν μπορεῖς νά δεῖς οὔτε μιὰ χούφτα πρασινάδα, κι ὁ ἥλιος δώνει ἐπάνω ἀπ' τὴ χώρα πὸ πορφυρὸς ἀπ' ὅτι ἔχω δεῖ σ' ὅποια ἄλλη χώρα—κόκκινος σάν αἷμα καὶ θυμωμένος. Εἶναι κάτι τὸ θεσπέσιο.»

«Δὲ θές νά γυρίσεις ἐκεῖ πάλι;» εἶπε τραυλιζοντας.

Γέλασε λιγάκι. «Ὁχι. Αὐτὴ εἶναι ἡ καταραμένη χρυσοχώρα. Κάποτε σάν τὴν κοίταζα μ' ἔκανε ν' ἀνατριχιάζω—κι ἀκόμα, ξαίρεις, ἤμαστε πολλοὶ ἀνθρώποι μαζί. Μ' αὐτοὶ οἱ Γκαμπουτσιῶναι πλανιόνταν μονάχοι. Ἦξαιραν τὴ χώρα ἐκείνη πρὶν ἀκόμη τὴ γνωρίσει κανένας ἄλλος. Ἦταν προικισμένοι μὲ κάτι σάν χάρισμα γιὰ ἔρευνα κι' εἶχαν μέσα τους τὴ θέρμη γι' αὐτὴ. Καὶ δὲν φαίνονταν ν' ἀγαποῦν τὸ χρυσάφι πάρα πολὺ. Προσπαθοῦσαν νά βροῦν κάποιο πλοῦσιο μέρος καὶ κατόπι ξεκινούσαν καὶ πάλι ζητώντας περισσότερο. Δὲν σταματοῦσαν πολὺ ἐκεῖ πού ὑπῆρχαν σπίτια· δὲν εἶχαν γυναῖκα, οὔτε παιδί, οὔτε σπίτι καὶ ποτέ τους φίλο. Δὲν μπορούσες νά φιλέψεις μ' ἕνα Γκαμπουτσιῶν. Σὲ κίνηση πάντα—ἐδῶ σήμερα, πηγαίνοντας, Κύριος οἶδε πού αὔριο. Δὲν μιλοῦσαν σὲ κανένα γιὰ τίς ἀνακαλύψεις των καὶ δὲν βρισκόταν κανένας πλοῦσιος Γκαμπουτσιῶν. Δὲν ἦταν γιὰ τὸ χρυσάφι πού γνοιάζονταν. Ἦταν ἡ περιπλάνηση ζητώντας τὸ ἐδῶ κ' ἐκεῖ στήν πετρώδη κη χώρα πού μπῆκε μέσα τους καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε ν' ἀναπαυτοῦν: ἔτσι καμμιὰ ὥς τὰ τώρα γεννημένη γυναῖκα μπόρεσε νά κρατήσει ἕνα Γκαμπουτσιῶν περισσότερο ἀπὸ μιὰ βδομάδα. Αὐτὸ εἶναι ὅ,τι λέει τὸ τραγούδι. Ὁλάκαιρο μιᾶ γιὰ μιὰ ἔμορφη κοπελίτσα πού πάθιασε νά κρατήσει ἕνα Γκαμπουτσιῶν ἐρωμένο γιὰ νά τῆς φέρνει ἔτσι πολὺ χρυσάφι. Ἀδύνατο! Τῆς ἔφυγε καὶ δὲν τὸν ξανάειδε πιά.»

«Καί τι απόγινε κείνη;» εἶπε μὲ μιὰ ἔκπνοή.

«Τὸ τραγοῦδι δὲν τὸ λέει. Ἔκλαψε λιγάκι, φαντάζομαι. Αὐτοὶ ἦταν οἱ φίλοι: φιλι κι ὄξω. Μὰ ἦταν ἡ ἀναζήτηση γιὰ ἓνα πράμα—γιὰ κάτι... Κάποτε νομίζω πὼς κ' ἐγὼ εἶμαι ἓνα εἶδος Γκαμπουσίνο.»

«Καμμιά γυναικα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ κρατήσῃ, λοιπόν,» ἄρχισε μὲ μιὰ τσακισμένη φωνή πού τρεμούλιασε ξαφνικά πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος.

«Ἦχι περισσότερο ἀπὸ μιὰ βδομάδα,» ἀστεειεύοταν παίζοντας ἀπάνω στὶς χορδὲς τῆς καρδιάς του μὲ τὸ χαρούμενο, ἀπαλὸ τόνο τοῦ γέλιου του: «κι ὅμως τίς ἀγαπῶ ὅλες. Τὸ πᾶν γιὰ μιὰ καθὼς πρέπει γυναικα. Τὶ μερδέματα καὶ ξεμπερδέματα εἶχα μαζί τους! Τὶς ἐρωτεύομαι μόλις τίς ἀντικρῶσω. Καὶ σ' ἔχω ἐρωτευτεῖ κιόλας, Δις—σὲ λένε Μπέσση—ἔ;»

Τραβήχτηκε πίσω λιγάκι, καὶ μ' ἓνα τρεμούλιαστὸ γέλιο: «Δὲν ἔχεις δεῖ τὸ πρόσωπο μου ἀκόμη».

Ἔκλινε μπροστὰ ἱπποτικά. «Λιγάκι ὠχρὸ: πάει σὲ μερικές. Μὰ ἔχεις ἓνα θεσπέσιο σωματάκι, Δις Μπέσση.»

Φτερούγιζε ὀλάκαιρη. Κανείς δὲν τῆς μίλησε ἔτσι πρὶν.

Ὁ τόνος τῆς ἄλλαξε. «Ἀρχίζω νὰ μισοπεινῶ ὅμως. Δὲν προγευμάτισα σήμερα. Δὲν μποροῦσε νὰ σουφρώσεις λίγο ψωμί ἀπὸ κείνο τὸ τσάι γιὰ μένα, ἢ—»

Δὲν πρόφταξε αὐτὸς νὰ τελειώσει κ' ἐκείνη χάθηκε. Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ τῆς ζητοῦσε νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ μπεῖ στὸ σπίτι μέσα. Δὲν πείραζε: ὅπου καὶ νᾶταν. Κόλλησε αὐτοῦ πού νὰ πάρει ὀργή! Τὶ θὰ νόμιζε ὁ φίλος του;

«Δὲ στὸ ζητιάνεψα», εἶπε στὰ χωρατά, παίρνοντας ἓνα κομμάτι ψωμί μὲ βούτυρο ἀπὸ τὸ πιάτο πού κρατοῦσε μπροστὰ του. «Στὸ ζήτησα ὡς φίλος. Ὁ πατέρας μου εἶναι πλούσιος ξαίρεις.»

«Πεθαίνει ἀπ' τὴν πείνα γιὰ τὸ χᾶτιρί σου.»

«Κ' ἐγὼ ἔχω πεινάσει γιὰ τὴν ἰδιο-

τροπία του», εἶπε ξεσηκώνοντας ἓν' ἄλλο κομμάτι.

«Ὅ,τι ἔχει στὸν κόσμο εἶναι γιὰ σένα», εἶπε ὑπερασπίζοντας τον.

«Ναί, ἂν ἐρθῶ νὰ καθίσω δωπέρα σὰν βάτραχος σὲ μιὰ τρύπα. Εὐχαριστῶ καὶ ξεχνᾶς τὸ φτυάρι ἔ;» Ἔδειχνε τὴν ἀγάπη του πάντα μ' ἓνα παρᾶξενο τρόπο.»

«Θὰ μποροῦσα νὰ τὸν καταφέρω σὲ μιὰ βδομάδα», εἰσηγήθηκε ντροπαλά.

Ἦταν πάρα πολὺ πεινασμένος γιὰ νὰ τῆς ἀπαντήσει, κ' ἐκείνη κρατώντας δουλικὰ τὸ πιάτο πρὸς τὸ χέρι του ἄρχισε νὰ τοῦ ψιθυρίζει μὲ μιὰ γρήγορη, ἀγκομαχοῦσα φωνή. Ἀκροαζόταν ἔκθαμβος, τρώγοντας σιγότερα καὶ σιγότερα ὥστόσο τὰ σαγόνια του σπαμάτησαν ὀλωδιόλου. «Αὐτὸ τὸ παιγνίδι θὰ μοῦ σκάρωνε, ἔτσι;» εἶπε μ' ἓνα τόνο σουχητῆς περιφρόνησης πού ὅσο πήγαινε κι ἀνέβαινε. Μὴ ἀσυγκράτητη κίνηση τοῦ χεριοῦ του ἔβαλε φτερό στὸ πιάτο πού πέταξε ἀπ' τὰ δάχτυλα τῆς. Τοῦ ξέφυγε σὰ βόλι μιὰ φοβερὴ βρυσιά.

Τραβήχτηκε πίσω ἀπὸ κοντὰ του ἀγγίζοντας μὲ τὸ χέρι τῆς τὸν τοῖχο.

«Ἦχι!» φρύαξε. «Περιμένει! Περιμένει πὼς ἐγὼ—γιὰ τὰ βρώμικα χρήματα του!... Ποιὸς θέλει τὸ σπίτι του; Τρελλὸς ἐγὼ πού—ὄχι αὐτὸς! Μὴ τὸ πιστέψεις. Θέλει νὰ γίνεταί τὸ δικὸ του πάντα. Ἦθελε νὰ μὲ κάνει ἓνα κακορίζικο γραμματικὸ δικηγόρου, καὶ τώρα θέλει νὰ γίνω ἓνα συχαμένο κουνέλι σὲ κλουβί. Ἐμένα! Ἐμένα!» Τὸ συγκρατημένο θυμωμένο γέλιο του τὴν φόβιζε τώρα.

«Ὀλάκαιρος ὁ κόσμος, πὼς σὰς λένε—Μπέσση—δὲν εἶναι τόσο μεγάλος πού νὰ μπορῶ ν' ἀπλώσω τίς ἀγκῶνες μου, ὄχι ἓνα σαλονάκι σὲ μιὰ κουνελλότρυπα! Κι ὅπως φαίνεται ἔχει ζητήσει κιόλας νὰ βρεῖ τὸ κορίτσι—νὰ πάρει ὁ κόρακας τὴν ψυχὴ μου! Καὶ μπορῶ νὰ цаίρω ποια εἶναι ἡ νύφη;»

Ἔτρεμε σύγκορμη μ' ἀθόρυβους, ξηροὺς λυγμούς: μὰ ἐκεῖνος ἦταν

σφόδρα έξοργισμένος πού νά μή μπορεῖ νά προσέξει τήν ἀθλιότητα της. Δάγκωσε μέ λύσσα τόν ἀντίχειρα καί μέ τή σκέψη ἀκόμα. "Ένα παράθυρο τραβήχτηκε ἀπάνω μέ θόρυβο.

«Κάποιος πού διάβασε τήν εἰδοποίησή κ' ἔρχεται νά μᾶς ξεγελάσει», πρόφερε ὁ γέρο Χάγκμπερτ μ' ἕνα δογματικό τόνο καί μέ τονισμένη φράση. Κι ὁ ἦχος τῆς φωνῆς του φάνηκε στή Μπέσση νά κάνει τρελλή τή νύχτα—νά ξεχύνει τρέλλα καί φθορά στή γῆ ἀπάνω.

«Τώρα καταλαβαίνω ποιό εἶναι τὸ λάθος τοῦ κόσμου δωπέρα, ἀγαπητή μου. Καί βέβαια! Μ' αὐτόν τόν τρελλό ἄντρα νά περιφέρεται Μὴ τότε συνειρίζεται Μπέσση, Μπέσση, ἄκουσε με!»

Στεκόντουσαν κ' οἱ δύο σάν νάχαν βουβαθεῖ. Ὁ γέρος κουνιόταν ἐδῶ κ' ἐκεῖ καί μουρμουρούσε στὸν ἑαυτό του κοντὰ στοῦ παράθυρο. "Αἶσφρα φώναξε μέ μιὰ διαπεραστική φωνή: «Μπέσση—σέ βλέπω. Θά τὸ πῶ στὸν Χάρρυ.»

"Έκανε μιὰ κίνηση σὰ νάθελε νά φύγει τρέχοντας, μὰ σταμάτησε καί σήκωσε τὰ χέρια της στοὺς κροτάφους της.

Ὁ νεαρός Χάγκμπερτ, ἕνας ψηλόκορμος ἴσκιος, στάθηκε ἀκίνητος πρὸ ἀκίνητος κι ἀπὸ ἕνα μπρούτζινον ἄντρα. Ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους ἡ τρελλή νύχτα κλαυθμῆριζε καί μάλωνε μέ τὴ φωνὴ ἐνὸς γέρου.

«Διῶξε τον, ἀγαπητή μου. Εἶνε μονάχα ἕνας μπαγαπόντης. "Ὅ,τι σοῦ χρειάζεται εἶναι ἕνα δικό σου καλὸ σπίτι. Αὐτὸς δὲν ἔχει σπίτι—δὲ μοιάζει τὸν Χάρρυ. Δὲν μπορεῖ νά'ναι ὁ Χάρρυς. Ὁ Χάρρυς ἔρχεται αὔριο. Τ' ἀκούς; Μια μέρα ἀκ' μι.» μυρολόγησε πρὸ πρὸ ὑμνωμένος «μὴ φοβηθεῖς ποτὲ—ὁ Χάρρυ θά σέ παντρευτεῖ.»

Ἡ φωνὴ του ὑψώθηκε διαπεραστική καί τρελλή κατάνε κρυστ' ὀμαλό, βαθὺ γόγγυσμα τοῦ κυμάτου πού κολλουρζόταν βαρὺ γύρω ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ φατσάδα τοῦ λιμενοβραχίονα.

«Θ' ἀναγκαστε νά τὸ κάνει. Θά τὸν ἀναγκάσω, ἢ ἂ δὲν τὸ κάνει»—ξεστόμωσε ἕνα μεγαλὸ ἔγκο—«Θά τὸν ἀπο-

κληρώσω μ' ἕνα σελίνι αὔριο, καί θ' ἀφήσω τὸ πᾶν σέ σένα. Θά τ' ἀφήσω. Σέ σένα. "Ασ' τον νά πεθάνει ἀπ' τὴν πείνα».

Τὸ παράθυρο κατέβηκε μ' ἕνα συρτὸ θόρυβο.

Ὁ Χάρρυ πήρε μιὰ βαθεῖα ἀναπνοή, κ' ἔκανε βῆμα πρὸς τὴν Μπέσση. «Τὸ λοιπὸν ἐσ' εἶσαι τὸ κορίτσι,» εἶπε χαμηλόφωνα. Δὲν κουνήθηκε καί σταθκε μισογυρισμένη κοιτάζοντας πίσω της, πιέζοντας τὸ κεφάλι της στὶς παλάμες τῶν χειρῶν της. «Ἀλίμονο!» ξακολούθησε μ' ἕνα ἀόρατο μισοχαιμογέλιο πάνω στὰ χεῖλη της. «Πρέπει νάχει κανένας καρδιά γιὰ νά μείνει...»

Οἱ ἀγκῶνες της ἔτρεμαν δυνατὰ.

«Μιὰ βδομάδα,» τέλειωσε χωρὶς νά σταματήσει.

Ἐκείνη χτύπησε τὰ χέρια της στὸ προσωπὸ της.

Τὴ σίμωσε καί τὴν πήρε σιγαλὰ ἀπ' τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν. "Ενωσε τὴν ἀναπνοή του στ' ἀφτί της.

«Ἐχω μπλεχτεῖ μ' αὐτὰ, κ' ἐσὺ πρέπει νά μὲ λευτερώσεις.» Προσπαθοῦσε νά τῆς ξεσκεπάσει τὸ πρόσωπο. Ἐκείνη ἀντιστάθηκε. Τὴν ἀφήκε νά τοῦ ξεφύγει κ' ὑποχωρώντας λιγάκι, «Ἐχεις τίποτε χρήματα ἀπάνω σου;» ρώτησε. «Πρέπει νά τοῦ δίνω τώρα.»

Μ' ἕνα γρήγορο νέμα τοῦ ντροπιασμένου προσώπου της ἔδειξε πὼς κρατοῦσε, κ' ἐκεῖνος περίμενε κοιτώντας ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἐνῶ ἐκείνη τρέμουσα ἀπὸ πάνω-κάτω καί σκύβοντας τὸ κεφάλι προσπαθοῦσε νά βρεῖ τὴν τσέπη στοῦ φόρεμα της.

«Νά τα!» ψιθύρισε. «?Ὁ φεύγα! φεύγα, γιὰ τὸνομα τοῦ Θεοῦ! "Αν εἶχαπερισσότερα—περισσότερα—θὰ στάδινα ὅλα γιὰ νά ξεχάσεις—νά σέ κάνω νά ξεχάσεις.»

"Απλωσε τὸ χέρι του. «Οὔτε λόγος! Οὔτε μιὰ ἀπὸ σᾶς δὲν ἔχω ξεχάσει ποτέ μου στὸν κόσμο. Μερικὲς μούδωκαν κάτι περισσότερο ἀπὸ χρήματα—μὰ εἶμαι ἕνας ζητιάνος τώρα—κ' ἐσεῖς οἱ γυναῖκες πάντα σας ὑποχρεωθήκατε νά μὲ βγάζετε ἀπ' τὶς στοχεωθῆρες σας». Βρίζε ποζάτα πρὸς τὸ παράθυρο τοῦ

σαλονιού και στο άμυδρό φως που περνοσε ανάμεσα απ' την κουρτίνα κοίταζε το νόμισμα στη φούχτα του. Ήτανε μισή κορώνα. Τόβαλε στην τσέπη. Έκείνη στεκόταν γυρισμένη λιγάκι στη μιά πλευρά με πεσμένο το κεφάλι σά νάταν πληγωμένη— με τους βραχίονες να κρέμονται ακίνητοι σαν πεθαμένοι, στη μιά πάντα.

«Δέν μπορείς να με ξαγοράσεις,» εἶπε, «και δέν μπορείς να ξαγοράσεις τόν έαυτό σου».

Στερέωσε το καπέλλο του στο κεφάλι του μ' ένα μικρό χτύπημα, κ' εὐτὺς εκείνη ἔνιωσε να ψηλώνεται πρὸς τ' άπάνω ὁ έαυτός της στο δυνατό άγκάλιασμα τῶν μπράτσων του. Τά πόδια της δέν πατούσαν, τὸ κεφάλι της κρεμόταν πίσω— εκείνος τὴν ἔτρωγε στά φιλά με μιά σιωπηλή, δυνατή θέρμη, σά να βιαζόταν να φτάσει ὡς τὴν ψυχή της. Φιλοῦσε τὰ ὠχρά μάγουλά της, τὸ σκληρό της μέτωπο, τὰ βαριά ματόκλαδα της, τὰ ξεθωριασμένα χεῖλη της και τὰ ρυθμικά χτυπήματα κι άναστενάγματα τῆς φουσκοθολασσιᾶς συνόδευαν τὴν περιζωνηδύναμη τῶν μπράτσων του, τὴν καταπληχτική δύναμη τῶν χαδιῶν του. Σάμπως ἡ θάλασσα νάσπασε τὸ μῶλο, πὸ προστάτεψε ὅλα τὸ σπίτια τῆς πόλης, και να τὴ σκέπασε μ' ένα της κύμα. Τρέκλισε πρὸς τὰ πίσω, με τοὺς νόμους της πεσμένους στὸν τοῖχο άπάνω, ἔξαντλημένη, σά νάχε ξεπέσει ἐκεῖ πέρα ἀπὸ μιά τρικυμία κ' ένα ναυάγιο.

Ἄνοιξε τὰ μάτια της ὕστερα ἀπὸ λίγο κι άφουκραζόμενη τὰ σταθερά, άνετα βήματα πὸ ἔφευγαν άποκομίζοντας τὴν άγάπη της, ἄρχιζε να περιμαζεύει τὰ φουστάνια της κοιτάζοντας ὅλο κ' ἔμπρὸς της. Ξαφνικά ὄρμησε απ' τὴν άνοιχτή ξώπορτα στο σκοτάδι μέσα και στὸν ἔρημο δρόμο.

«Σταμάτα!» φώναξε. «Μὴ φεύγεις!»

Κ' άφουκραζόμενη με μιά προσεκτική στάση τῆς κεφαλῆς δέν μπορούσε να ξεχωρίσει ἂν ἦταν ὁ κρότος τοῦ κυμάτου ἢ τὸ μοιραῖο του πάτημα πὸ φαινόταν να πέφτει σκληρὸ άπάνω στὴν

καρδιά της. Με μῖς ὁ κάθε κρότος γινόταν άτονώτερος κι άτονώτερος, σάμπως ἐκείνη ν' άπολιθωνόταν σιγά-σιγά. Ὁ φόβος τῆς άπαίσιας αὐτῆς σιγαλιᾶς, χειρότερος κι απ' τὸ φόβο τοῦ θανάτου, φώλιασε μέσα της. Ἐκανε τελευταῖα ἔκκληση στὴν ἔξασθενημένη της δύναμη :

«Χάρρου!»

Οὔτε ἡ σβυσμένη ἄχῶ ἑνὸς βήματος. Τίποτε. Ὁ βροντερὸς ἄχος τοῦ κυμάτου, ἡ φωνὴ τῆς ἀνήσυχης θάλασσας, φαινόταν νάχε σταματήσει. Οὔτε ἕνας ἄχος—οὔτ' ἕνας ψίθυρος ζωῆς, σάμπως νάταν ὀλομόναχη και χαμένη στὴν πετρώδικη χώρα πὸ γι αὐτὴ εἶχ' ἀκούσει να μιλοῦν, πὸ σ' αὐτὴ τρελλοὶ ἄνθρωποι γυρνοῦν ζητώντας χρυσάφι και τὸ περιφρονοῦν μιά και τὸ βροῦν.

Ὁ Καπετάνιος Χάγκμπερτ, ἀπὸ μέσα στο σκοτεινὸ του σπίτι ξαγρυπνοῦσε. Ἀνεβάστηκε άπάνω ἕνα παράθυρο και στὴ σιγαλιᾶ τῆς χώρας, γιομάτης ἀπὸ πέτρες, μιά φωνὴ μίλησε άπάνω απ' τὸ κεφάλι της, ψηλά στὴ σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα—ἡ φωνὴ τῆς τρέλλας, τοῦ ψεμάτου και τῆς ἀπελπισίας—ἡ φωνὴ τῆς ἄσβυστης ἐλπίδας! «Δέν ἔχει φύγει ἀκόμη—ἐκείνος ὁ ἀγύρτης ; Τὸν ἀκούς νάναί κάπου ἐδῶ γύρω κορίτσι μου ;»

Ξέσπασε σὲ δάκρυα. «Ὅχι! ὄχι, ὄχι! Δέν τὸν ἀκούω καθόλου πιά», εἶπε πνιγμένη σὲ λυγμούς.

Ἄρχισε να καγχάζει ἐκεῖ άπάνω θριαμβευτικά. «Τὸν φόβισες και τὸν ἔκανες να φύγει. Φρόνιμο κορίτσι. Τώρα θάμαστε ὠραῖα. Μὴν εἶσαι άνομόμονη, άγαπητὴ μου. Μιά μέρα ἀκόμη».

Στ' ἄλλο σπίτι ὁ γέρο Κάρβιλ καθισμένος σά γουρούνη ἡγεμονικά στὴν πολυθρόνα του, με μιά λάμπα σκεπασμένη με γλόμπο δίπλα του, στο τραπεζὶ άπάνω, γαύγιζε με μιά δαιμονισμένη φωνὴ : «Μπέσση! Μπέσση! Ἔ Μπέσση!»

Τὸν ἄκουσε ἐπὶ τέλος, και σάμπως να τὴν εἶχε καταβάλει ἡ μοῖρα, ἄρχισε να προχωρεῖ σιγά με κλονισμένο βή-

μα πρὸς τὴ μικρὴ, πνιχτικὴ τῆς καλύβη—μιὰ κόλαση. Ἡ κόλαση αὐτὴ δὲν εἶχε μιὰν ἀψηλὴ πύλη, καμμιά τρομερὴ ἐπιγραφὴ χαμένων ἐλπίδων—δὲν καταλάβαινε σὲ τί ἀμάρτησε.

Ὁ Χάγκμπερτ σιγά-σιγά ἄρχισε νὰ φανερώνει ἐκεῖ ἀπάνω μὲ θόρυβο πιά τὴν εὐτυχία του.

«Πέρασε μέσα! Σώπα!» γύρισε ἀπάνω του δακρυσμένη ἀπὸ τὸ σκα-

λοπάτι τῆς πόρτας κατωθιὸ του.

Ἐκεῖνος ἐπαναστάτησε ἐνάντια στὴν ἐπίδειξη τῆς ἐξουσίας τῆς στῆ μεγάλης του χαρᾶ πού λευτερώθηκε ἐπὶ τέλους ἀπὸ κάτι «πού δὲν ἦταν ὀρθό». Ἦταν σάμπως ὀλάκαιρη ἢ γιομάτη ἐλπίδες τρέλλα τοῦ κόσμου νᾶχε ξεσπάσει γιὰ νὰ τρομάζει τὴν καρδιά τῆς μὲ τὴ φωνὴ ἐκείνου τοῦ γέρου πού διαλαλοῦσε τὴν πίστη του σ' ἓνα αἰώνιο αὔριο.

(μεταφρ.) ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Ἡ ΑΛΗΘΙΝΗ ΖΩΗ

Ἄντὰμ μοῦ συντυχάνεις, τζιεῖν' τὰ λόγια σου
πού μέσα στήψ ψυσιῆσ σου ξιβαρκάρουν
τὲς ὁμορκιὲς τῆς οὔλες μὲς στὰ στήθη μου
τζι οὔλοι οἱ θυμοί, καμοί, νὰ βκοῦν σιασιάρουν.

Τότες ὁ κόσμος φαίνεσται μοῦ τίποτε,
τὰ φίτσια, οἱ ππαράες παραμύδκια,
ἐγὼ τὴν ὥραν τζιεῖνην ξαίρω κόσμομ μου,
φίτσιον, ππαράν—πὸν ἢ ζωὴ στ' ἀλήθεια.

ΚΑΡΚΙΕΣ Π' ΑΛΗΘΙΝΑ ΠΟΝΟΥΝ

Μὲ φίλου σου, μὲ συγγενῆ ποττέ σου μὲμ πιστέψεις
πὼς σὲ λυπᾶται, τζιαῖ πονεῖ, τζιαῖ κλαίει πὸν καρκιᾶς,
γιατ' ἔν ψευκιὲς προσωρινές, γιὰ γελασιὸν τῆς σκέψης,
τζι' ὕστερις πάλε φαίνεται ὁ νήλιος τῆς ψευκιᾶς.

Θέλεις νὰ δοῦν τ' ἀμμάδκια σου τζιαῖ νὰ πιστέψεις τέλεια
τοῦ πόνου τζιαῖ τῆς λύπησης τὲς βρύσες;...Νὰ ξεβεῖς
νὰ πᾶς πὸν βαρκαρίζονται στήξ ξενιδκιᾶν κοπέλια,
τζι' εἰς τῶμ μανάων τὲς καρκιὲς τζιεῖ μέσα ἵνὰ τὲς δεῖς.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Για τη διδασκαλία γενικά των νεοελληνικών στα γυμνάσια θα μου δοθεί εύκαιρία ν' ασχοληθώ διεξοδικά υστερώτερα. Έδω μόνον για ένα ειδικά κυπριακό ζήτημα της διδασκαλίας των νεοελληνικών θα γράψω: για τη θέση που πρέπει ν' αποκτήσει στα γυμνάσια μας η κυπριακή λογοτεχνία.

Πώς για χρόνια αποκλειστική τυφλά ή διδασκαλία κάθε κυπριακού θέματος στα κυπριακά σχολεία, κι' άλλοτε με πένο το διαπίστωση και τόνισα τη μεγάλη ζημιά που φέρνει στην πνευματική και υλική ζωή του τόπου. Κ' είν' εύτυχια που τώρα η κυπριακή ιστορία τουλάχιστο διδάσκεται στα σχολεία μας. Μά δε φτάνει τουτό μόνο. Δεν αρκεί ή απαρτίθωση μερικων γεγονότων, μερικων ονομάτων και αρκετων χρονολογιων. Χρειάζεται να γνωρίσουν οι Κύπριοι μαθητές την ντόπια ζωή τόσο στον κύκλο της ιστορίας και της παράδοσης όσο και στα δημιουργήματα της τέχνης. Πρέπει λοιπόν να γνωρίσουν τα ντόπια πνευματικά προϊόντα τόσο των περασμένων εποχων όσο και της σημερινής, για να νιώσουν πιο βαθιά και πιο χεροπιαστά τις δυναμικότητες του τόπου κ' έτσι να τον αγαπήσουν πραγματικά και σωστά. Και δεν υπάρχει καλύτερο μέσο από τη λογοτεχνία για να γίνει ουσιαστικώτερη ή προσέγγιση αυτή.

Είναι αλήθεια πως οι περασμένες εποχές πολύ λίγα μάς κληροδότησαν στο κεφάλαιο τουτο, μά δεν είναι για αυτό λόγος να τ' αγνοούμε δόλοτα—όπως δυστυχώς κάνουμε τώρα. Από τη μελέτη των κυπριακών λογοτεχνιμάτων θα βγάλουμε ξεκαθαρισμένη αρκετά την ντόπια προσωπικότητα, θα δοίμε σε συστήματα αισθητων μορφων τους πόνους και τις χαρές του τόπου, τη διανοητικότητα και την ψυχή του. Μπορεί να μη μάς ένθουσιάζουν τα πνευματικά τουτα κατάλοιπα, ίσως να μάς φαίνονται υπερβολικά απόλοικα και φτωχικά, άλλα θα βρούμε πάντοτε σ' αυτά ν' ανάδινεται γνήσιο τό άρωμα της κυπριακής ψυχής, της βασανισμένης από τό σκληρό, καταθλιπτικό πέρασμα τώσων τυραννικών αιώνων. Στην καρδιά μας θα μιλήσει βαθιά ή γνωστή παθητική φωνή της και θα νιώσουμε τέλεια τους δυνατούς δεσμούς που μάς ένώνουν αδιάσπαστα με τα περασμένα. Και δε θα μάς είναι λίγη ή ώφέλεια που θα βγει από τό αίσθημα αυτό.

Αν όμως είναι φτωχή σ' όνοματα και σε καλή (όπως θα τη θέλαμε «καλή») παραγωγή ή πριν από μάς κυπριακή λογοτεχνία, έχουμε τόν αξετίμητο θησαυρό της δημοτικής μας παραγωγής—έργο στο όποιο θεληματικά

είτε άθελά του συνεργάστηκε όλος ό κυπριακός λαός,—που μπορεί αξία ν' αναπληρώσει την έλλειψη τουτο. Τα κυπριακά δημοτικά τραγούδια και παραμύθια είναι τό καλλιτεχνικό απόσταγμα τό πιο γνήσιο και τό πιο δυνατό από τη ζωή του κυπριακού λαού. Αποτελούν τη συνισταμένη των δυναμικότητων του, κ' εκφράζουν άτόφουα και πλούσια την ψυχή του. Με την άπροσποίητη γλώσσα του άγνωστου λαϊκού τραγουδιστή, τότε γελαστά και πρόσχαρα και πότε βαριά και θλιμένα, ξεπηθάνε σαν από κεφαλάρι κελαρύζοντας ζωηρά τα παλιά χρόνια του τόπου μας! Ο θρύλος άδερφωμένος με την πραγματικότητα, ή ψηλοπαταχτή φαντασία χεροπιασμένη με την άλύγιστη, τη θλιβερή, πολλές φορές, πεζότητα της καθημερινής ζωής, ύφαινον τό πλούσιο πανί της δημοτικής μας ποιήσης, πού, τεχνουργημένη άψεγάδιαστα κ' ίσοροπημένα, μπορεί άφοβα να παραβεί τη δημοτική ποιήση άλλων χωρών τόσο στο περιχόμενο όσο και στη μορφή. Βέβαια τα καθαρά λυρικά κομμάτια είναι λίγα. Πλεονάζουν κείνα που έχουν χαραχτήρα ιστορικό, τα άφηγηματικά, τα μικρά έπη, αυτά που τόσο πετυχημένα τα όνόμασε ό κ. Ξ. Φαρμακίδης με τό αρχαιο τιμημένο όνομα «Κύπρια Έπη». Άλλά πίσσο δραστική, πόσο εύεργετική θα γινόταν για την κυπριακή νεολαία μιá συστηματοποιημένη διδασκαλία τους, παράλληλα και σε σύγκριση με τη διδασκαλία της δημοτικής ποιήσης των άλλων ελληνικών μερών!

Άλλά αν για τό παρελθό θα πρέπει να ψάξουμε πολύ για να βρούμε κάτι μεστωμένο κ' ώριμο—έχτός από τα δημοτικά μας τραγούδια και παραμύθια—που να μπορεί να διδαχτεί στα κυπριακά σχολεία, έχουμε τέτοια παραγωγή σήμερα που δε θα δυσκολευτόμε να ήχτελέσουμε ταιριαστά κ' εύπρόσωπα τό σκοπό μας τουτο. Πολλές σελίδες δικων μας συγγραφειων θα τιμούσαν αξία κάθε γυμνασιακό αναγνωστικό. Μά, κι αν όλα τ' άλλσ λείπανε, θα έφτανε τό άσύγκριτο έργο ενός Λιπέρη κ' ενός Νίκου Νικολαίδη για να μάς έπιβάλει την εισαγωγή της σύχρονης κυπριακής λογοτεχνίας στα γυμνάσια μας.

**

Η κυπριακή λογοτεχνία πρέπει να διδάσκει πλείρα, συστηματικά και σωστά, καθώς και ή κυπριακή ιστορία και ή σύχρονη κυπριακή γλώσσα, στα κυπριακά σχολεία—στα γυμνάσια τουλάχιστο. Γι αυτό προτείνω, μαζί με μιá βασισμένη πάνω σ' αυθεντικές πηγές, σύφωση με τα τωρινά πορίσματα της έπιστήμης, καλογραμμένη Ιστορία της Κύπρου, που πρέπει σύντομα να γραφτεί, για να γνωρίσουνε κ' οι έφηβοι των γυμνασιών κ' οι άλλοι Κύπριοι τιν τοπική μας ιστορία—

ν' αποφασιστεί από τους αρμόδιους ή εισαγωγή της κυπριακής λογοτεχνίας στα γυμνάσια. Σύγκαιρα όμως να γίνει μια σχολική ανθολογία κυπριακών λογοτεχνικών έργων, που ν' αρχίζει με τα λίγα αποσπάσματα που αποδίδονται στο Στασίνο, και να φτάνει ως τις ημέρες μας. Θά είναι ο πιστότερος καθρέφτης της κυπριακής ψυχής, ή ευγενέστερη κ' υγιέστερη προσφορά στη μαθητική νεολαία μας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΤΑΜΙΑ

Ἄγαπητέ κ. Προύση,

Στό σπίτι τοῦ κ. Χριστόδουλου Λουκαΐδη ἀπό τήν Ποταμίᾳ ὑπάρχει μιὰ Παράκλητικὴ καὶ δέρμα. Λείπουν ἀπὸ τήν ἀρχὴν μερικὰ φύλλα μαζί με τὸ ξώφυλο κ' ἔτσι δὲ φαίνεται καθαρὰ πότε τυπώθηκε τὸ βιβλίο. Σελίδες δὲν ὑπάρχουν καὶ τὰ φύλλα μετροῦνται τέσσαρα-τέσσερα στὸ κάτω μέρος κάθε σελίδας με λατινικοὺς χαρακτήρες καὶ κάπου κάπου ὑπάρχει ἡ λέξις «Praelifici». Ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ καθὼς κ' ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ψηφίων ποὺ χρησιμοποιήθηκαν κρινόμενος κανεὶς μπορεῖ νὰ πεῖ πὼς εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ παλιῆς ἐκδόσεις καὶ μάλιστα ἀπὸ τήν πρώτη ἢ δευτέρα ἐκδόση. Τὸ δέσιμο τοῦ βιβλίου εἶναι παραπάνω ἀπὸ μιὰ φορά, γιατί ἀπὸ μερικὲς χειρόγραφες σημειώσεις ποὺ περιλαμβάνει στὸ περιθώριο σὲ διάφορα φύλλα, λείπουν λέξεις, καὶ σ' ἓνα μέρος μιὰς ὁλόκληρης γραμμῆς οἱ λέξεις εἶναι μοιρασμένες στὴ μέση ἀπὸ τὸ κόψιμο τῶν φύλλων ποὺ δέθηκαν δευτέρα φορά.

Τὸ βιβλίο περιλαμβάνει 8 χειρόγραφες σημειώσεις (ἐνθύμησες) γραμμένες ἀπὸ διαφορετικὸ χέρι. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἀναφέρει τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ βιβλίου καὶ ἄλλες ἀνσφένουν διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ ἔχουν κάποιο ἐνδιαφέρον, πρὸ πάντων ἐκείνη ποὺ ἀναφέρει τὴ χρονολογία τῆς ἄλωσης τῆς Λευκοσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐκεῖνο ποὺ παρατηροῦμε εἶναι πὼς ὁ συγγραφέας τῆς πληροφορίας αὐτῆς, ἐνῶ συμφωνᾷ με ὅλες τὲς ἄλλες πληροφορίες ποὺ ἔχομε γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἄλωσης τῆς Λευκοσίας, λέγοντας πὼς ἦταν Σάββατο ὅπως ἦταν πραγματικὰ (δοκίμασε με τὸν πίνακα, τοῦ Ἐγκ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη τομ. 6, σ. 345 καὶ κοίτα «Κ. Χρ.» τομ. ΙΒ' σ. 12), δὲ συμφωνᾷ γιὰ τὴν ἡμερομηνία λέγοντας πὼς ἦταν «ια'. σετέβρι». Εἶναι φανερό πὼς εἶναι λαθεμένη ἡ πληροφορία αὐτή, γιατί δοκιμάζοντας καὶ με τὸν πίνακα ποὺ δίνει τὸ Λεξ. τοῦ Ἐλευθερουδάκη στὸν τόμο καὶ τὴ σελίδα ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὴν εὔρεση τῶν ἡμερῶν τοῦ χρόνου ὅταν εἶναι γνωστὰ τὸ ἔτος, ὁ μῆνας κ' ἡ ἡμερομηνία, καὶ με

δυὸ κανόνες ποὺ δίνει ὁ Χατζηδόκης σὲ μιὰ παλιὰ ἀριθμητικὴ τοῦ σ. 155 καὶ 156 (δὲ ξαίρομε ποιά ἐκδοσὴ γιατί λείπει τὸ ξώφυλλο), καθὼς καὶ με τὸ ἡμερολόγιο τοῦ γραμματέα τοῦ Λυλᾶ Μουσταφᾶ («Κ. Χρ.» τομ. Γ', σ. 163 καὶ παρακάτω), βρισκομε πὼς ἡ μέρα τῆς ἄλωσης τῆς Λευκοσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἦταν Σάββατο, 9 τοῦ Σεπτέβρι. Ὁ συγγραφέας τῆς πληροφορίας αὐτῆς ἔκανε λάθος ὅπως κ' ὁ «Γλαπασημιός», ποὺ ἔγραψε γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα («Κ. Χρ.» τομ. ΙΒ' σ. 37) πὼς ἡ ἄλωση εἶναι στὲς «8 τοῦ Σετέβρι» ἡμέρα Σάββατο.

Ἀντιγράφοντας δὴ πέρα τὲς σημειώσεις ποὺ ὑπάρχουν στὴν Παρακλητικὴ ποὺ ἀναφέραμε, ἀκολουθοῦμε τὴ σειρά ποὺ εἶναι στὸ βιβλίο, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη ποὺ βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τοῦ α' ἤχου:

I

«1760 σπο Χυ ἤλθεν το μεγάλον θανατικόν εἰς τον τόπον καὶ ἐβόλατο εἰς ενθημῆσιν καὶ απεθαναν πανάγια τριας ελεησον ημάς Κυριε ἰλάστ». Καὶ παρακάτω:

«Εἰς τοῦ 1760 σπο Χυ ἤλθεν μεγαλον θανατικόν εἰς τον τοπον καὶ εβαλατο εἰς ενθημῆσιν καὶ απεθαναν 45 1760 σπο Χυ».

II

Εἰς τὸ τέλος τοῦ α' ἤχου:

«Ἐτοῦτη παρακλητικῆν ἐνι τοῦ παπαβραθολομεου ταγιου γιοργι του κολωκασι (;) καὶ εγορασεν τὴν ο μαστρε νικολισ ο μικρος»

III

Στὸν Γ'. ἤχον κάτω ἀπὸ τὴν δ'. ὡδή:

«Ουδε πατριδα ουδε προγονους κακος λογος φενετε μου πολομα ανθρωπους απλους η καλους. Αμμε αλλους η καλοσινι της ψιχισ τους με το να πρσασουσιν πσασα ηδος καλοσινισι. αλλους με το να...» (κομμένα).

Στὸν γ'. ἤχον, στὰ ἐσπερινὰ τοῦ Σαββάτου στὸ ἀπάνω περιθώριο εἶναι γραμμένη με κερὶ ἡ χρονολογία 1649 με μεγάλη ψηφία, χωρὶς ἄλλη σημεῖωση.

IV

Στὸ τέλος τοῦ Δ'. ἤχου με γραφὴ ποὺ δείχνει ἐπιδέξιο χέρι:

«Οὔτος ὦ ναὸς ὡν προσεύχεσθε πάντες οἶκος του Θυ καὶ προσευχῆς ὑπάρχων· μη δε εισέλθαι μνησικακος ἐνθάδε καὶ λάβεις ἀρὰν ἀντὶ τῆς εὐλογίας».

V

Στὴν ἀρχὴ τοῦ βαρὺ ἤχου:

«ια σετεβρι αφο Χυ... σαβατο επαρτιν ι

* ΣΗΜ. «Κυπρ. Γραμ.»—Ὁ ντὲ Μᾶς Λατοῖ στὴν ἐκδ. τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Amadi σ. 510 ἀναφέρει στὸν κατάλογο τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Λευκοσίας τὸ τότε κερὰ καὶ τὸν «St. Georges Tou Colocasy». Ὁ Περιτάνης στὴ Γενικὴ τοῦ Ἱστορία σ. 751 καὶ 755—6 τὸν ταυτίζει με τὸν ἐρεπιτωμένο σημερα ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Καμάρων.

λευκοσηα, εγινε μεαλο κακο και ταπισο ιρτε μεαλα κασια (καΐσια ;) στα οα Χυ στα ογ Χυ εγινεν μεαλο θανατικο απο τους οβ χυ οσυ ογ Χυ..... επεθαναν με τι πανουκλα οι κατικι».

Και στην απέναντι σελίδα :

«Στις ζ' μαρτίου αφογ Χυ...» (πολύ δυσκολοδιάβαστα και κομμένα. 'Απ' ότι καταλάβαμε φαίνεται πώς πρόκειται περί δυο σεισμών που έγιναν τότε.)

VI

Σε άτύπωτο φύλλο των έθθνών :

«γνομολογια»

«Ευρεθισκότε ιστ γνομεσ εις τους ανθρωπους ει πγες ινε δυνατον οπισσ ανθρωποσ εχι μια να πι αυτεσ τεσ ιστ να κολαστι ανισυντας και να μι δεν.... μετανοοι: η πγες ινε αυτεσ=α η ζιλια β η λιπι Γ η μανια δ η ανελεημοσυνη ε η ακρισια στ η κολακια ζ η μορια η η άδικια θ η ακολασια ι το ψευδοσ ια επαροση ιβ η ανιποστασια (:) ιγ ασυγκερονοτρο (:) ιδ η αλαζονια ιε η γουλα (:) ιστ η πορνια και ακομη ινε δινατον να ευρεθι ανθρωποσ να τεσ εχι και ταισ ιστ».

Δάλι, 28 Οχτ. 1936.

N. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κυριάκου Χατζηϊωάννου.—Περί των έν τή Μεσαιωνική και Νεωτέρα Κυπριακή Ξένων Γλωσσικών Στοιχείων, Athen, 1936, σ. 180. Τιμή 5 σελ.

Το βιβλίο αυτό είναι ή διδαχτορική διατριβή που έκανε με έξαιρετική έπιτυχία στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών ο φιλόλογος, καθηγητής τώρα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο κ. Κ. Χατζηϊωάννου. Ο συγγραφέας της είναι γνωστος στον έλληνικό έπιστημονικό κόσμο κι από άλλες συντομώτερες έργασίες του γύρω από θέματα σχετικά με την κυπριώτικη γλωσσολογια και λαογραφία, βγαλμένες σε βιβλία, είτε δημοσιευμένες στα πιο αξιόλογα έπιστημονικά περιοδικά, δωτέρα και στην Έλλάδα. 'Αποτελείται από ένα μικρό πρόλογο και μια κάπως σύντομη σχετικά εισαγωγή (σ. 14—29) που περιλαβαίνει ξεχωριστές υποδιαίρεσεις για τή μέθοδο π' ακολουθησε και τις πηγές που είχε υπόψη του, τα γαλλικά κ' ιταλικά μεσαιωνικά δάνεια και «όλίγα» για τή φωνητική της ντοπιολαλιάς μας. 'Επίσης κεφάλαιο βιβλιογραφίας και ιδιαίτερα τμήματα για τα γλωσσάρια των λέξεων (i) από τα λατινικά, (ii) τα περσικά, άρατικά κι άρμένικα, (iii) τα γαλλικά και τα ιταλικά και (iv) από τα τούρκικα. Οι

έλληνικές λέξεις που έχουν παρετυμολογηθεί από ξένες γλώσσες αποτελούν ξεχωριστό τμήμα. Στο τέλος υπάρχει ένας γενικός αλφαβητικός πίνακας λέξεων που φανερώνει την προέλευση της κάθε λέξης.

'Από τα 1900 που ό μ. Καθηγητής Μενάρδος είχε δημοσιέψει στην «Αθηνά» τή μελέτη του «Γαλλικά Μεσαιωνικά Λέξεις έν Κύπρω», κ' έχτος από τις γνωστές παρόμοιες έργασίες του Prof. Dawkins σχετικά με τό μεσαιωνικό χειρόγραφο του Λεόντιου Μαχαιρά—έργασίες, μπορεί κανένας να πει, άπάνω σε μερικές πλευρές της κυπριώτικης ντοπιολαλιάς—ή κρινόμενη διατριβή είναι αναμφισβήτητα ή πρώτη άπόπειρα που γίνεται για μια γερή κι άληθινά έπιστημονική συνθετική όλοκλήρωση του ίδιου θέματος σ' όλες του τις πλευρές. Κι ό κ. ΚΧ έχει άγκαλιέσει μ' αυτή πιδ πολύ τήν έπιτυχία που μπορεί να όδηγήσει, και θά όδηγήσει, μια μέρα σ' ένα ψηλότερο σκαλοπάτι. Μά ό τι κάνει τήν έργασία αυτή πιδ αξιοπρόσεχτη και πιδ αξιόλογη άκόμη είναι ή θαρραλιά πρωτοτυπία της κ' ή πρωτότυπη τόλμη της, άν θέτε, κ' ή έπιστημονική της διάταξη, άποτέλεσμα μεγάλου κόπου και μόχθου. Οι συμπατριώτες έπιστήμονες, δωτέρα και στην Έλλάδα, που μπορεί και να μετρούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού μονάχα σπανιώτατα μας δίνουν τήν ευχάριστη ευκαιρία να χαροδύμε παρόμοιες έργασίες που να ξαφνίζουν και με τό μέγεθος και τό περιεχόμενο τους και που να τιμούν και τους έαυτους των και τόν τόπο τους. Το βιβλίο του κ. ΚΧ είναι από αυτά τα βιβλία, που μας δίνονται πολύ σπάνια και που προδιαγράφουν, σάλλα, και τό φωτεινό δρόμο που όδηγεί ασφαλτα στο τέρμα της τέλειας έπιτυχίας για όποιον θάχει τήν άντοχή να φτάσει ως εκεί.

Μ' άς προχωρήσουμε στη συζήτηση μερικων από τα πιο σημαντικά καθέκαστα του βιβλίου :

I. Ο Ισχυρισμός του κ. ΚΧ : «Μία όμως έξονυχιστική εξέταση των γαλλικών τούτων δανειων μας έπεισε ότι τατα ελήφθησαν εκ της καλουμένης Φραγκο-προβηγκιακής διαλέκτου ή Langue d'oc» (Εισαγ. σ. 16), που επαναλαβαίνεται στην επόμενη πρόταση (σ. 19) «Μία επί πλέον μαρτυρία περι τής εκ του Ιδιώματος Langue d'oc προελεύσεως των γαλλικών δανειων κλπ.», μόλο που είναι ως ένα σημείο πιστωτικός και πρωτότυπος γιατί πρώτη φορά προβάλλεται, είναι μερικα άληθινός. 'Εξηγουμαι: δεν είναι όρθό να πούμε πως τα γαλλικά δάνεια στην ντοπιολαλιά μας πηγάζουν από τήν προβηγκιανή, μά μονάχα ένα μέρος των, γιατί κι ό ίδιος ό κ. ΚΧ σημειώνει στο σχετικό γλωσσάριο ξεχωριστά ποιές λέξεις προέρχονται από τήν προβηγκιανή και ποιές όχι. Οι τελευταίες μάλιστα σημειώνονται γενικά νάχουν πηγάσει από τή γαλλική χωρίς να γίνεται καμ-

μιὰ ἄλλη ἀπόπειρα γιὰ νὰ καθοριστεῖ ἡ εἰδικὴ προέλευση τους, ἀπὸ ποιά δηλαδὴ διάλεχτο τῆς Γαλλίας. Λογουχάρη: «Μ α ρ κ ῖ ς ὁ, ἀκλ. ὁ μαρκήσιος Μ637. Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ *marquis* (σ. 86), Μ ε μ π λ η, τὰ ἐπιπλά Α1462» Ἐκ τοῦ γαλλ. *meuble* (σ. 87).» Ἀκριβῶς τὸν ἴδιο καιρὸ, ποῦ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα δὲν ἦταν ἀκόμη ἐνιαία, μῆπкан στὴ γλῶσσα μας οἱ γαλλικὲς λέξεις ἀπὸ τὴν προβηγκιανὴ κι ἄλλες ἀκόμη (ὄχι ὅλες οἱ ἄλλες γιατί ὁ κ. ΚΧ παραδέχεται στὴ σελ. 7 τῆς Εἰσαγωγῆς πὼς «νεώτερα δάνεια ἐγένοντο κατὰ καιροὺς ἐκ τῆς γαλλικῆς, ἥτις πλέον ἔλαβε τὴν τελικὴν κανονικὴν μορφήν τῆς, ἐνῶ ἐκείνῃ τῶν μέσων αἰώνων ἦτο μάλλον διαλεκτικῆ»), ἀπὸ ἄλλες γαλλικὲς ντοπιολαλιές.

Ἔτσι, ἐνῶ τὸ πρῶτο σημαντικὸ βῆμα ἔχει γίνεῖ γιὰ νὰ καθοριστεῖ εἰδικώτερα ὅ,τι ὁ Dawkins εἶχε ἐκφράσει στὴ μελέτῃ του γιὰ τὸ λεξιλόγιό τοῦ Μαχαιρᾶ, ποῦ εἶχε δημοσιευτεῖ στὸ *Philological Society's Transactions*, πὼς οἱ γαλλικὲς λέξεις στὴν ντοπιολάτι μας πῆγαν ἀπὸ διάφορες διαλέκτους σ' ἐποχὴ ποῦ δὲν ὑπῆρχε κοινὴ γαλλικὴ γλῶσσα, φαντάζομαι θάναί ἀνάγκη νὰ ἐξονυχιστεῖ βαθύτερα τὸ ζήτημα ἀκόμη. Θάναί ἀνάγκη ἴσως νὰ μελετηθεῖ ἡ προβηγκιανὴ συγκριτικὰ μ' ἄλλες διαλέκτους τῆς *Langue d'oc* (πιθανοὶ μιὰ λέξη ἀπ' ὅπου πῆγασε ἡ κυπριώτικη νὰ ὑπάρχει αὐτοῦσια ἢ παρόμοια σὲ μιὰ ἄλλη διάλεχτο καὶ γλωσσολογικὰ νὰ ἐπιτρέπεται νὰ παραχθεῖ κι ἀπὸ τοῦτῃ ἐπίσης) καὶ μ' ἐκεῖνες τῆς *Langue d'oïl*, ὅπως θάναί ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθοῦν οἱ τελευταῖες γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἀπὸ ποιά διάλεχτο ἢ ἀπὸ τοὺς διαλέκτους πῆγασαν ὅλες ἢ μερικὲς ἀπὸ τῆς ὑπόλοιπες λέξεις ποῦ δὲν πῆγασαν ἀπὸ τὴν προβηγκιανὴ ἢ τὴν ἄλλη διάλεχτο τῆς *Langue d'oc*. Ἐχομε τὴν γνώμη πὼς τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἀνώτερο τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κατάρτισης τοῦ συγγραφέα, χρειάζεται μονάχα εὐρύτερη καὶ προσεχτικώτερη σπουδῆ.

II. Σχετικὰ μὲ τῆς ἀράπικες λέξεις ποῦ δάνεισαν στὴ γλῶσσα μας «ἀπ' ἐθείας» οἱ Ἀράπηδες καὶ ποῦ ὁ κ. ΚΧ, ἔχει κατατάξει μαζί μὲ τῆς περσικὲς καὶ τῆς ἀρμένικες σὲ γλωσσάριο ξεχωριστὸ ἀπὸ τῆς τούρκικες λέξεις ἀπ' τ' ἀράπικα, ποῦ πῆραμε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν νομίζω πὼς ὁ ἰσχυρισμὸς του πὼς τῆς περισσότερες τῆς πῆραμε ἀπὸ τοὺς Κυπριώτες Μαρωνίτες ἀποδειχναί ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα του «πέραν πάσης εὐλόγου ἀμφιβολίας». Τὸ γλωσσάριο ἀπὸ τὴν ἀράπικη, τὴν περσικὴ καὶ τὴν ἀρμένικη (σ. 59—62) περιλαμβάνει 33 λέξεις ὅλες—ὅλες. Ἄπ' αὐτὲς 2 εἶναι περσικὲς καὶ 1 ἀρμένικη. Μένουν λοιπὸν 30. Ἄπ' αὐτὲς πάλι 13 εἶναι ὀνόματα προλόντων ἢ ὀροι σχετικοὶ μὲ ἐμπορικὲς δοσοληψίας καὶ 11 ἀναφέρονται σὲ διοικητικὰ καὶ στρατιωτικὰ θέματα. Σχεδὸν ὅλες τῆς ὑπόλοιπες, δηλ. 6, ποῦ δὲν παρουσιάζονται

στὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, μὰ ποῦ ἀποθησαυρίστηκαν ἀπὸ τὸν προφορικὸ λόγῳ, τῆς ἔχουν καὶ οἱ Τούρκοι καὶ μποροῦσαν νὰ καταταχθοῦν μιὰ χαρὰ, στὸ τούρκικο γλωσσάριο. Ἔτσι εἶναι σωστότερο ἂν ποῦμε πὼς τῆς λίγες ἀράπικες λέξεις ποῦ βρίσκουμε στὰ μεσαιωνικὰ κείμενα τῆς ἔφεραν οἱ σταχυοφόροι (καὶ τὸ σημειῶνεῖ αὐτὸ σχετικὰ ὁ κ. Κ.Χ., χωρὶς, ὅμως, νὰ τοῦ δίνει τὸν τόνο ποῦ πρέπει), εἴτε πὼς πῆγασαν ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς δοσοληψίας μεταξὺ τῆς Κύπρου καὶ τῶν χωρῶν γύρω τῆς. Οἱ Μαρωνίτες, ποῦ κάποτε κατοικοῦσαν 60 χωριά καὶ ἦταν πολυάριθμοι, ἀντὶ νὰ διαδώσουν τὴ γλῶσσα τους, εἶχαν μάθει τὴ γλῶσσα τοῦ τόπου. Καὶ σήμερα ἀκόμη, ἐχτός ἀπὸ τὸν Κορμακίτη ποῦ μιλά μιὰ μιχτὴ γλῶσσα ἀπὸ ἀράπικα καὶ ἑλληνικά, τὰ ὑπόλοιπα μαρωνίτικα χωριά μιλοῦν ἑλληνικά. Τὴ γνώμη τοῦ «Ἰωάννου τοῦ ἐκ Βερώνης» ποῦ ἦρθε στὴν Κύπρῳ στὰ 1335, πὼς πολλοὶ στὴν Κύπρῳ μιλοῦσαν ἀράπικα, δὲν πρέπει νὰ τὴν πάρουμε τοῖς μετρητοῖς, ὅπως ὁ κ. Κ.Χ. δὲν παίρνει ἔτσι τὴν γνώμη τοῦ Στεφ. Λουζινιανοῦ γιὰ παρόμοιο ζήτημα. Πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ πόσον καιρὸ ἔμεινε στὸ νησί, ἂν ταξίδεψε στὸ ἐσωτερικὸ του καὶ ποιὲς εὐκαιρίες εἶχε νὰ μελετήσει τὸ ζήτημα καὶ νὰ φτάσει σ' ἕνα τέτοιο τολμηρὸ συμπέρασμα. Ἐνας περιηγητῆς σήμερα ποῦ βγαίνει στὴ Λάρνακα καὶ κάθεται στὴν προκουμαία γιὰ μιὰ ὥρα μπορεῖ καὶ νὰ βγάλει συμπέρασμα πὼς ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ μιλά γαλλικά καὶ ἰταλικά. Ἡ ἐνισχυτικὴ μαρτυρία ποῦ ἄσκολοιθεῖ πὼς κι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἰάνος ἤξαιρε ἀράπικα ποῦ τὰμαθε ἴσως ἀπὸ τοὺς μισθοφόρους Μαρωνίτες τῆς αὐλῆς, ἐπειδὴ στὴ μάχῃ τῆς Χοιροκοιτίας φώναξε «Μέλεκ», δὲν ἀποδεικνύει τίποτε ἄλλο παρὰ πὼς ὁ Ἰάνος ἤξαιρε τὴ λέξη «Μέλεκ», ποῦ ἴσως νὰ τὴν ἄκουσε νὰ τὴν προφέρουν σ' ἀντίκρουσμα του οἱ μισθοφόροι του, καὶ τὴν ἀδυναμία γιὰ νὰ στριχτεῖ μ' ἕνα τέτοιο ἀδύνατο ἐπιχειρήμα ἢ πιὸ ἀπάνω θεωρία. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε σχετικὰ μὲ τὴν περίπτωση τῆς μάνας τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Β'. Ἐπειτα ἡ παραπομπὴ στὸ *France de Chypre* τοῦ Iorga δὲ μὰς βοηθεῖ τὸ ἐπιδικώκωμο συμπέρασμα. Ὁ Κοθηγ. Iorga δὲ μὰς λέει ἀπὸ ποῦ πῆρε τὴν πληροφορία, οὔτε τὴ εἶπε ἢ βασιλίσσα γιὰ νὰ γνωρίσουμε μαζί μὲ τῆς περιστάσεις, τὴν ἔχταση τῶν γνώσεων τῆς στὴ γλῶσσα.

III. Στὴ σ. 15 τῆς Εἰσαγωγῆς ὁ κ. ΚΧ, συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκη γιὰ νὰ τελειοποιεῖ τὴν ἐργασία του γράφει: «Ἐπὶ πλέον διὰ νὰ θεωρεῖται ἀρτία ἡ μελέτῃ ἡμῶν ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἐπεκταθεῖ καὶ ἐπὶ τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα, τὰ ἐπώνυμα καὶ τὰ παρωνύμια τῶν Κυπρίων, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τὰ τοπωνύμια». Αὐτὰ καὶ ἄλλα θὰ μπορέσουν νὰ κάνουν ἀριώτερον τὴν ἐργασία του. Ὅπως δὲν πρέπει νὰ νομιστεῖ πὼς ἡ ἐργασία χωρὶς αὐτὰ κι ὅπως μὰς ἔχει δοθεῖ, ἀποτελεῖ ἕνα, ὄχι πάντως,

πλήρη γλωσσικό χάρτη της Κύπρου, είτε πώς ό συγγραφέας της έχει εξαντλήσει τις δημοσιευμένες γραπτές ή τις άγραφες πηγές ύλικού. Ότι ή διατριβή δέν άποτελεί γλωσσικό χάρτη φαίνεται κι από τή μερική προσπάθεια που γίνεται έδώ κι ένεϊ για νά τονιστεί τό γεγονός πώς μιά λέξη έπιχωριάζει σήμερα σέ ώρισμένα μέρη ή σέ ώρισμένες περιοχές του νησιού και πού άφήνει τήν έσφαλμένη έντύπωση έτσι πώς όλες οι άλλες λέξεις, πού σχετικά μ' αυτές δέν γίνεται μιά τέτοια διάκριση, είναι παγκύπριες μέ τόν τύπο πού έχουν άποθησαυριστεί και καταχωρηθεί στα γλωσσάρια: Ό άποδειχτεί άκριβώς πού κάτω πώς οι λέξεις, πού σημειώνονται πώς έπιχωριάζουν, άκούονται και σ' άλλες περιοχές και πώς πολλές άπ' όσες φαίνονται παγκύπριες παρουσιάζονται και μέ μι' άλλη μορφή γενικά ή σ' ώρισμένη περιοχή. Κι άκόμα μιά λέξη πού έχει σταχυολογηθεί από κάποιον κείμενο μέ τούτη τή μορφή της δέν σημειώνεται μέ μιάν άλλη μορφή της είτε στο ίδιο κείμενο, είτε σέ κείμενα τής ίδιας έποχής ή μεταγενεστέρα. Δέν γίνεται δηλαδή πάντα εκείνο πού συμβουλεύει ό Χατζιδάκις σχετικά μέ τό ποιό πρέπει νάναί τό έργο τής έρευνας τών λέξεων και πού ό κ. ΚΧ μäs υπενθυμίζει σέ μιάν από τις ύποδιαρέσεις τής εισαγωγής: «τήν κατά τούς χρόνους τής εισαγωγής χρήσιν και τήν μετá τ' αὐτὰ άνέλιξιν αὐτῶν». Οι γραπτές πηγές (πού μπορούσαν νά συμπεριλάβουν και τά ποιητικά και τούς δυό τόμους τών τραγουδιών του Παύλου Λιασιδή) και τά βοηθητικά βιβλία δέν έχουν, από βιασύνη ίσως για νά έξυπηρετηθεί όσο τό δυνατό πιό γρήγορα κάποιος, ό κύριος σκοπός τής διατριβής, άποδελτιωθεί ή σταχυολογηθεί τελειώς, γιατί δέ θάφηνα ποτέ τόν έαυτό μου νά παραδειχτεί πώς σχετικά μέ ώρισμένα βιβλία κοιτάχτηκαν μονάχα τά γλωσσάρια τους στο τέλος. Έν τούτοις έχουν παραλειφθεί λέξεις και τύποι μιάς τής ίδιας λέξης — κι αυτό δέν ήταν δυνατό παρά νά συμβεί σχετικά μέ τό ύλικό από τις άγραφες πηγές, μιά πού σκοπός του συγγραφέα δέν ήταν νά συντάξει λεξικό τής ντοπιολαλιάς μέ σχετικά μέ τή σταχυολόγηση από τις γραπτές πηγές φρονώ πώς οι τέτοιες παραλείψεις δέν έπρεπε νά υπάρχουν: μέ δυό λόγια ή άποδελτίωση τών γραπτών πηγών πού είχε ύπόψη του ό συγγραφέας δέν είναι πάντοτε πλήρης. Τά έπόμενα λιγα μονάχα παραδείγματα σχετικά μέ ώρισμένα από τις πηγές πού χρησιμοποιήθηκαν θά δείξουν καθαρότερα τις προαναφερμένες άπόψεις:

(α) **ΜΑΧΑΙΡΑΣ** (έκδ. Dawkins): § 26 άσενιάσματα, φραντζιάζου, § 28 τζανούνιδες, § 48 πουρτζέιδες (ό ένικός ύπάρχει στον πίνακα, όχι όμως και στο σχετικό γλωσσάριο), § 48 κουμπίζω, § 181 κούντρα, § 213 τρασινάλλιν, § 216 κουφέττον, § 226 μουσ-

θλουμανίου, § 233 κοντόσταυλος, κοντοσταυλικίν, σινεκάρδος, τζασιλιέρης, § 630 φρέν, 666 τ' άμραλλινό. (β) **POÉSIES ÉROTÍQUES**: κατινίζω κή' p. 73, κατινώ οβ' p. 89 (; cadena, cadenafus), βιγλουόνται μγ' p. 78, βιγλάται με' p. 79, μισεύω νθ' p. 83 (nitlo, missum, Γ. Χατζιδάκη ΜΝΕ, Α' 203). (γ) **Β. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ**, 9η Ίουλίου: τά κουσουλάτα 310, 66, ντοβλέτιν 1210, σιουραριστούμεν 503, Μουσουλμανιόν 5210, Ισάμης 151. Χιώτισσα: ρομανισμένες 119, σαρπαρισμένον 197, σιούρκασιν 2410, ώσράραν 427, (μέ τήν άρχική σημασία του Ιταλικού ρήματος) έκαβαντζάραν 429. Μιά έπιστολή εις Κυπριακήν διάλεκτον: τσερβέστ. 56. (δ) **Δ. ΔΙΠΕΡΤΗΣ**: κανατζέκω (=καλαναγιώνων) Α' 24, ρουσέτικος Α' 42, σελλά(δ)ιν Α' 81, άβανίζω Α' 39, σιουρκάζω Α' σ. 48. (ε) **ΑΡΧΙΜ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ**: γάλεα, γαλεώνι, φούστα σ. (435), καρβαλλιέριο (420) φλότα, φλότα (435), ρετόριο (421), καρβαλαρία, μπαλουάρδα (423), πομπαρδιέριο (425), μουρτάρια (426), τευτερτάρ έφέντης, μουκκατάδες, κατιλλίκιν (450), άρζε (467), μούλους (549), νουζούλιν, μαϊσέτιν (460), χάτι χουμαί, μαχτου (470), χαζινές (473), καπιτζής (478), ιτλάκι (490).

IV. Σχετικά μέ τή φωνητική άπόδοση τών χωριών ή τών στίχων πού ήρε είτε από τις γραπτές πηγές, είτε από τή δική του άνέκδοτη συλλογή, ιδιαίτερα άκόμη τήν άφομοίωση του ν, ό κ. ΚΧ. άναφέρει στη σ. 15: «Έκ δέ τών άλλων νεωτέρων κειμένων πάν ό,τι παρελάβομεν, ως παράδειγμα κατεγράφαμεν συμφώνως προς τάς φωνητικάς άπαιτήσεις διά τάς όποιás οι έκδοται δέν έδιδαν μεγάλην σημασίαν.» Μ' όλη τήν αύστηρή τριδιάθεση για νά εφαρμοστεί ό γραπτός συμβατικός κανόνας τής άφομοίωσης του ν, ό κ. ΚΧ, όχι από άνεπαρκεία μέ νικημένος από τό γλωσσικό του άίσθημα, από τόν άγραφο κανόνα, όπως έχω γράψει και στην άπάντησή μου πιό μπροστά σ' αυτό τό τεύχος, έχει γράψει: «έφνης περτσέμιν σάν τούς Τούρκους», (σ. 144) «γιατ' έκαμα τήν κόρην της 'ς τόν κόσμον παναύριν» (σ. 159) κλπ. Και πριν προχωρήσω στη συμπλήρωση ή τή διόρθωση τής σημασίας τών λέξεων στα γλωσσάρια πρέπει νά υπενθυμίσω κάτι κάπως σημαντικό σχετικά μέ τόν πίνακα τών γλωσσαρίων: (i) πολλές λέξεις πού ύπάρχουν στα γλωσσάρια λείπουν από τόν πίνακα και (ii) και μερικές λέξεις πού καταχωρήθηκαν στον πίνακα, δέ βρίσκονται στα γλωσσάρια, λ.χ., οι λέξεις: τέγκι, τσεγκέλιν, πουρτζέζης κλπ.

V. **ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ** * (1)
«Γλωσσάριον τών έκ τής λατινικής λέξεων»: άπάνιστος, άρματώνω (στα χαρτιά)=βάζω άντίκρουμα στα χαρτιά

έγώ, ὁ παγκέρης, ἀρμάρα, γιαλλάρμαρον, ἀρμαρόλλα—λλοῦ—λλοῦσα, ἀσπρίζω (μτβ καὶ ἀμετάβατον), ἀσπρολλάης—λλοῦ—οῦα—λλέτιν—λλέτικον, ἀσπρογιάζω ἔξασπος, τὸ βάϊλον—τὸ βαϊλιζμαν—τὸ βαϊλιόν—τὸ βάϊλιον, βάκλα—βέργα γιὰ τὸ ριζιμο τῶν χαρουπιῶν, τῶν ἐλιῶν κλπ. βακλιζώ=χτυπῶ μὲ τὴ βάκλα, βακλιζει=κρέμεται σὰ βάκλα δηλ. οὐρά τ' ἄρνιου, ποβακλιζομαι, βακλωτός, βάκλωμαν, βακλώνω, βαρκούα, βαρκάρικα, ξιβαρκάρω, ξιβαρκαρίζομαι, βενετώνω, ποβενετώνω, βερκούα, βέρκα=σωρός ἀνεμισμένου σιταριοῦ, βίκλα=σκοπιά, μουττόβικλον, βλασκίν, οὖιν, βλασίν, τὸ βορτίν, ἡ βορτώνα, βοῦκκος, βουκκούα, βουκαλλές—λλοῦ—λλᾶς—λλέτικος, μπουτσιά, μπουκόννω, μπουκκωμαν, βουλλοτζιέριν, βουλλῶ, βουλλίν τοῦ μερκοῦ, τῆς πόρτας, τοῦ σιερόμουλου, τὸ βρακοζώνιν, ἡ βρακοζώνα, βρασιόλα=στεφάνη, βρασιολιάζω=βάζω βρασιόλες σὲ κάτι γιὰ νὰ τὸ συγκρατήσω, βρασιολοῦα—λοῦίν, καβαλλαρία=ἔφιπποι, καβαλλαρία=εὐγενῆς κυρία M23714, καρβάλλα, καρβαλλοῦριν, κάβαλλος, καρβαλλιτζέφκω, καλλιτζέφκω, καρβαλλιτζεμαν, νευροκαβαλλιτζεμαν, καρβαλλιτζεμένος=δαμονισμένος, καλλικωμαν, «ἀππαρος τεσσαρακαλλίτικος», καμπανοῦα—οῦίν—νίν—νέλλα—νέλλιν, καμπανιάζω (τῆφ φωνήμου), καμπιά ἢ, κανακάρης—ρισσο, κανατζεῦ= (=καλαναγιώνω), λιπ. Α' σ. 24, φιντροκανατζεῦκομαι, νιφοκανατζεῦκομαι, κανιζώ, καννώνω τὸ σπῆτιν=κάνω τὴν ὄροφὴ ἀπὸ καλάμια, καννώνω τὸ χωράφι=βάζω κανιά σὸ χωράφι γιὰ νὰ δείξω πᾶς ἀπαγορεύεται ἡ βόσκησι (Πάφος) σὸ Παραλίμνι καλαμώνω, καννώνω=βάζω καλάμια στὴ θάλασσα μὲ σπάγκους μὲ «σπάρκον» (εἶδος χόρτου) στὴν ἄκρην γιὰ νὰ δοκιμάσω ἂν ὑπάρχει ψάρι σὸ μέρος ἐκεῖνο, καννουρῶ, καννολοῦ, καννούρα ἢ, καντζελλώνω, καντζελλόπορτα ἢ, καρβουνάρις, καρβουναρκόν, καρβουνιάζω, καντηλιάζω, καντηλώνω=παρουσιάζω σὸ δέρμα μου φλύκταινες, καρῖνα ἢ=τρόπος καὶ σήμερα, κάρων τό, κί ὄχι τὸ κάρων, κάρατζης, καστελλάνω=νεωκόρος ἐπίσης, κάττα=δοτρακο, καττούα—οῦ—οῦίν, καττοιδικιάζω, τελλᾶρις κί ὄχι κελᾶρις, κοξιάζω=παραμερίζω, κόρδα ἢ, ἡ φράση «τὸ γλυκὸν ἔκοψεν γκόρταν», κόρτωμαν, κορτωτός, κούκκουλλος στὴ φράση «τὸ νερόν γῦρνε κούκκουλλους», κούκκουλλώνω=παντρεύω, κούκκουλλίν, κούκκουλλᾶρικος, κούκουμαριν—οῦα, κούκκουμώνω, κούκκούωμαν, κουμεπιζώ M 48, κουμεπιστήρα ἢ, κουμεπιστήριν τό, ξικουμεπιζώ, κούρσαρος, κούσουλος=χαϊδεμένος, κουσουλᾶτα τὰ ΒΜ (9η 'Ιουλίου) 31^ο, 66, κουσπιζώ, κουσπικιά, κου-

σπογένης, λάρτος=παχὺς, λαρτομουστατζιάζω, λουρικὸς=μεγάλος στὸ ὕψος κ' ἰσχνὸς ἄντρας (περιφρονητικά), λουρίζω=διευθύνωμαι, ματζελλᾶρις=δήμιος, μανικώννωμαι=σηκῶν πάντα τὰ μανικία γιὰ νὰ ἐργάζομαι πιὸ ἄνετα. πρβλ. «μανικώθηεν γιὰ καυκόν», μαντάτεμαν, μαντάτοουρος ὁ, μαντηλιά=νιψομαντηλιά, μανηλοδήννωμαι, μασούας=ἀρώστεια, μαβλούτζιν τό, μαβλούκα ἢ, μαβλουκούιν τό, μαστόροα ἢ, μαστορᾶ, μαστορικός, —ὁ, πρωτόμαστρος, ματσουζιά, ματσουτζιάζω=χτυπῶ μὲ ματσούκα, ματσουκαρώννωμαι=ἐτοιμάζομαι ν' ἀναλάβω μὰ δουλειά, μοιρμούρα, μουμουρκόν, μοῦλος, μολᾶρις, νότα=μουσικὴ σημείωση, νουνικᾶ τὰ, ὀζόμπλιν, ὀζομπλιάζω, ὀστ'ῖα=κατατότι, φῖτσιον τό, πάχτωμαν, ἀπάχτωτος, πάννιζμαν, παννᾶτζιν, πάννα=περιτόναιον, πάννα=πλατὺ περιτύλιγμα ἀπὸ ὕφασμα γιὰ τὰ βρέφη, πλούμισμαν, πλουμιστός, πορτοῦ ἢ, πορτοῦα ἢ, πορτίν, πορτοῦίν, πορτόραινα, πουγκούα ἢ, πουγκοῦίν τό, πουντζιάζω=βάζω μέσο στὴν πουγκάν, πουκαμία ἢ, —σοῦίν, πουλλά(δ)α—οῦα—αῦ, πουλλά(δ)όφωνος, πουλλοῦίν=ἀρώστεια (ἔπιασεν τὸ πουλλοῦίν), πουλλίν=τὸ νέο μελίσσι, ζιπουλιάζω, ρηῖτικον καὶ ρογῖτικον (σουνοικία στὴ Λευκοσία), ροῦέκω=στέλνω δῶρα, κόλλυβα κυρίως, ρόκκα κί ὄχι ρόκα, ρομανῖσιν καὶ ρομανίζω ἐπίσης, ρουσοῦ ἢ, ρουσεῖτις, ρουσεῖτικος, «σουρῶννω ριάλια»=κάνω περιουσία, ἡ σαῖττα τοῦ δουλαπκιουῦ βρίσκεται σὸ μέσο ἐγκάρσια τῶν φτερῶν καὶ τὰ συγκρατεῖ, ἡ σαῖττα τοῦ ἀνοίγουν πίτες=μαρτζάτιν ἢ μαζδράτιν, σαῖτάρης (φίδι), σαρακλιζώ, σαράκλιζωμαν τό, σαρακλώνω, σελλά(δ)ιν τό, σελλώνω=βάζω τὴ σέλλα καὶ λυγίζω, σέλλωμαν, σκαλοπάτιν, σκαλώνω, ποσκάλωμαν τό, σκαμονοῦίν, σκαμονοκάθομαι=κάθομαι σὲ σκάμνο, σκουτελλικόν τό=τὸ περιεχόμενο τοῦ σκουτελιουῦ λ.χ. «ἀγκρίστην τζ' ἔν νὰ μᾶς κόψει τὸ σκουτελλικόν» σοῦγλα—γλίν—γλιζώ, σουβλούδικα καὶ—γλούδικα=σουγλάκια, σπιτοῦίν, σῶσπιτον, σπιτώνω, σπιτονοικοτζῦρης—ρά, ξιστοβλιζώ=καθαρίζω—βλιζωμαν, στραταρκά ἢ, τὰ στρατέρκα=κλάδοι δέντρων γιὰ στέγη, στρατεύκω=κατεθύνω, στροτουρῶ, ταβλαρκά ἢ, ταβλώνω=βάζω ἕνα σὸ τραπέζι, Τεμπλιώτης, ποτεντώνω, ποτέντωτος, τρουλλώνω=γεμίζω ὡς τὴν κορυφή, ἀμπῆ, ψηλώνω, τροῦλλος=κερατᾶς, τροῦλλος λέγεται κί ὁ παπᾶς ἀπὸ τὸ ψηλὸ καλιμαῦχι του, τσεκκούριν τό (ὄχι μόνον στὴν Κερύνια μὰ παντοῦ. 'Ο κ. ΚΧ. γράφει Κυρήνια. Βλ. Μανῆδου Τοπωνυμικὸ σ. 322. 'Ο Διόδωρος, ὁ πρῶτος ποῦ τὴν ἀναφέρει, γράφει Κερύνια), «οἱ βλάμπουροι στήνονται εἰς τοὺς ἀγρούς εἰς τοὺς ὅποιους θέλωμε νὰ δηλωθῇ ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ βόσκησις.» μὰ καὶ γιὰ ἐκφοβισμό τῶν ζῶων καὶ τῶν πουλιῶν: οἰκίχτρο, φόλλες καὶ σὴμ.=ψεύτικα μικρὰ νομισμάτα, φουρτζιζώ=οἰμαι, φουρνιά ἢ, φουρνάρικον τό,

* Ἡ συμπλήρωσι γίνεται σχετικᾶ μὲ τὸ ὕλικὸν στὰ γλωσσάρια μόνον. Γιὰ οἰκονομία χώρου δὲν ἐπαναλαμβάνομε τὴν συμπληρούμενη λέξιν. Ὅποιος θὰ δελεῖσεν νὰ παρακολουθῆσει πρέπει νὰ εἶχει ὑπόψιν τοῦ τῶ βιβλίου.

κάρω, πικκαρίσκω, πιλάντζον τό, πιττούδικια τὰ: κεφτέδες, πιτώννω, πιτταρίζω, πικατοῦν, πικιατέλλα, πόμα: άντλία, πομπάρω, «πόντε» ὄχι εἰδικῶς γὰ τὴν ἀποβάθρα τῆς Λάρνακας: στή Λεμεσό: «τὸ πόντε τοῦ Θεόδωρου τοῦ Μαῦρου», πῶστατζης, «βάλλω του πῶσαν», ποταιν τό—οὔν—ούα, πουτραρισκουμαι, πουτραρίζω, πουζιάζω, πουζιάρης ὁ, πουζιαρκά ἢ, πο(υ)μπαρτζίω, ποῦντος ὁ, «ὁ ποῦντος τῆς μηχανῆς», ποῦντος στό πλέξιμο, ἀπυνοτο: στήν ὥρα, πρίτζητας, προβάρω, προσοῦ, προτσοῦα, προτσοῦν, προτσια ἢ, ριάλιν τό: γρόσι, ρεάλον τό: δῶρο, ρεμέδιον τό, ρεμέδικος ὁ (σημ. Παλαίση), ρεπλιάζω: ζῶ σά ρέμπελος, ρεπελεύκω: γίνομαι ρέμπελος, ρεππόστα ἢ, (καί σήμ.), ροτσούα ἢ, —τσού, οὔν, ροτσια ἢ, ροτσιαζέω, σακκάρω, σακκατοῦρης, σακκατοῦρα, σένιος τό, σενιάρω, σενιαρίσκω, σισαρίζω, σίζινος ὁ,—α, σίζιν (ἀσπρομάλλης γιά ζῶα), Λιπ. Α' 56, σικουεστράω, σικουεστράρις, σι'ούρου: βέβαια, σι'ουρκάζω: ἡσυχάζω Λιπ. Α' 43, σι'ούρκαση, σκαπουλλάριν, σκαπουλλεύκω, σκαρπνίν, σκαρπαριτζή, σκαρπαρένιν τό: μικρὸς μαθητεύδμενος, σκαρπαρεύκω, σκαρτάρω: ἀποβάλλω γενικῶς κι ὄχι μόνο «τὰ περριτὰ χαρτια ἐν τῷ χαρτοπαιγνίῳ», νέττα-σκέττα, σιεπετζίω, σκουλαμεντζάρις, σκουλαμεντζαρία, σκουρευέκω, σκουφός, σκουφιν τό, σκουφοῦν τό, σκουφώννω, ψηλοσκουφώννουμαι, σουλάντζω, σουλατσάρω, σοροπιάζω (ὄταν τὸ γλυκὸ ξερνά σορόπι), κακόσορτος, καλόσορτος, «ἐππεσά σόττον»: ἦρθα πίσω οικονομικῶς, ξεγελάστικα, σομαράω, σπιουνιάρω, σπίριτος ὁ, καί οὐδ', τὸ σπίριτον, Σπιταλιώτης Μς, Σήμ. τὰ σπιτάλια (Λάρνακα): νοσοκομεῖο, σπιντζιάζω,—ζωμαν, σταγκώννω βιβλίω: δένω βιβλίω, στάγκωμαν, ἀφηρημ. καί συγκεκριμ., σιάτουα (Λάρνακα): κούκλα γιά πρόβες, στοκκάρω, στοτσια ἢ, στοτσιαζέω—ζωμαν, Δέσ Α. Πανάρετου, «'Αμπελοφύτεμαν κλπ» ΚΧ τόμ. Α' σ. 139 κ.ε. τταμπουράς, ὁ, τταμπουρά ἢ, τάρκα τὰ, στήριγμα, κοῦμπημα κλπ. Στὸ δουλάπι βάζουν μιά πέτρα μπρὸς καί μιά πίσω γιά νὰ γέρνει λίγο μπροστά τὸ δουλάπι, τεμόνιν: (γρ. ὁ ΚΧ) ρυμος ἀμάξης. Σημ. κάθε τεμόνι, τσαπίζω, τσαππισμα, τσαπποῦν, τζενιάρης, τσέστος, τσέστα ἢ, τσέστον τό, τιλάρων τό, τιτοίρωμαν τό, τιτορκόν τό: γύμνια, τιτορίν τό, ὅπως «ἐμ πουλλίν τιτορίν»—οὔν, τράβαλα τὰ: φασαρίες, τραταρισκω, τρατταμέ(ν)τον καί τραταριτζια, τὸ τριστέλλιν δέν περιγράφεται ὀρθά: τὰ πόδια του δέν εἶναι δυὸ κάθετα, μὰ τέσσερα καί σχηματίζουν ὄξεια γωνία πρὸς τ' ἀπάνω, τροκκὸ κ' ἢ φρ. «βούριν»ε τζιαί τρόκκινε ἢ τρόκκα», τσαεράς,—ινα—ερκά= χτύπημα μὲ τσαεράν, τσαερκάζω, τσαερέττος ὁ, τσαερέτον τό, τσαροχάρικα τὰ, ττόκκα ἢ, φάλια ἢ: ψέμα συκοφαντία, φαλλίρω: χρεωκοπῶ, φαμελίτης καί φαμίλιτης, φατσάρω, φεσάτουρας: γιορταστής, φέττν, φιαρεύκουμαι, φιουράρω, φιουράτος, φκιουροῦ(δ)ιν

τό, Λιπ. Α' 52, φλάγκα, φλαγκῶς, φλαγκάρα καί βλαγκάρα ἢ, βλαντζιά τὰ: τὰ μέσα, τὰ ἐντόσθια, φοροάρω, φοῦμος ὁ καί τό, φοῦμον τό: καπνός, φουντάρω: ρίχνω ἄγκυρα, φόρα ἐπίρ. μπόλικος στή φρ. «ἐδῶκαν φόροσαμ παπαρῶν», φουρκάζω, φουρκαζέω: μαξιλάρωντωμα, φουστάνι καί φουσάνιν τό, χάβρικα: ἐργαστάσιο, ἀλευρομηχανή, νομισματοκοπεῖο. 3) «Γλωσσάριον τῶν ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεων». ἀγαλλικκιν τό, ἀγνατζίω: ἀντιληγβάνομαι καί μβ. κάμνω τὸν ἄλλο νὰ καταλάβει, ἀζαλικκιν, ἀλαίν: σημῆνω, λχ. «ἔναν ἀλαίμ πουλιά», ἀλατζιά ἢ, ὕψασμα γιά τραπεζομάνηλα, ποδιές, παντελόνια κλπ, ἀλακούα ἢ, ἀλατζέτινος, ἀεινόστραφος, ἀραπός (ὄχι μονάχα στήν Κερύνια), κ' ἢ παροιμία «τράβα τὸν ἀραπάσ σου», ἀραπατζής: ἀμαξάρης, ἀρξιχάλιν καί ἄρξιν (Κυπρ.), ἀρατζεύκω, ἀρατζομάννα, ἀρατζοπαί(δ)ιν, ἀρατζόλοος, ἀρτιριτής, ἀρτιριτζής, ἀρτιρισιμός, ἀσθίκκης: λεβέντης, παληκάρι, ἀσσοῦλε τζιαί ποίλε, ἀσταρώννω, ἀσθιτζίω, ἀτζιαμίνα, -ιστικός ἀτζιαπα μου, ἀφέγκια κα ἀχέγκια, ἀχαμκλικκιν, βασιλικκιν, γεμενε(ι)τζής, μαντήλιν γεμένιν: καλύπτρα τῆς κεφαλῆς στήν Ἰεμένη, κάμνω γιάδωμαν σκορπίω, γινατσῆ, γινατσιλικκιν, γιουρλής, γιουρλίτικος, γουρσοῦα ἢ, γουρσοῦζεύκω, γουρσοῦζιόν τό, γουρτσουζιόν τό, ἐξίκκικος, ἐσθικλής, -ινα, ἐσθικν: ὄρεξη= «ἐσθικν πόσει νὰ μαλλώσει», ζαπτιελλικκιν καί ζαφτιελλικκιν (ζαφτιές), ζεϊπέκκης: κάθε πρόσωπο ποῦ φορᾶ κοντὰ ροῦχα, πάνω ἀπὸ τὰ γόνατα, ζεϊπέκκης ὁ καί ζεϊπέκκιν τό, ζεϊπέκκικος ὁ: εἶδος χοροῦ, ζερζεβάτιν τό, ἐνικ., ζερζεβατικὰ τό, ζεχιρζεμεπερέκκιν: βλαβερὸς τρελλός, ζεμπιλιν τό, ζεμπλια ἢ, ζορνές: εἶδος ἄνθους γιά τοὺς ἀσθματικούς, ζορνετζῆ, ἱμάμ—μπαίλι: εἶδος φαγητοῦ ἀπὸ μελιντζάνες, καβάζης: φορτίο στή φρ. «ἐρέξαμ με ποῦ κάτω στογ καβάζην», κοβετζιλικκιν, καβκαλατζομαι, καζανιά, καζανιάζω, καζανιαστής, καζαντζής, καϊκανάς: γλύκουσμα ἀπὸ σὺνὰ χτυπητὰ μὲ ζάχαρι, ἐπίσης ταραχή, θόρυβος, καϊμάκιν: ἐπιστρωμα κτλ. καί στο γάλα τό γλυκὸ καί στο γιαούρτι, καϊνατζίω: παραψῆνω, «αὐκὸν καϊνάτον»: αὐγὸ ζαχαράτο, καμποῦρα ἢ, καμπουρώννω, «σειῶ καοῦκκον»: συναινῶ, καοῦκκος: γλύκουσμα ἀπὸ ἀμύγδαλα καί ζάχαρι, καοῦρτζιμαν, καταπαλλικκιν ἐπίσης, «σιζιλεσι—καπιλεσι»: σὺν γυναιεῖ καί τέκνοις, καπλατζίω: καταφέρω χτύπημα, καππατζιάζω, καρπέ ἢ: πόρνη, καρπεζάνα, καρπεκτής ὁ, καρπης ὁ: κίβδηλος, κασαπέκω, κασάπαινα, κασαπιτζῆ, κατσουμάς καί κατσιρμάς, καττιμέριν τό, κκαττικκιν καί κκαρτικκιν, κεβεζελεύκω, κειμαλίτικος, κελεπεσός ὁ, κελεποάζω, κεντικελένισσα, κεντικελενιόν, κεντικελενεῦκουμαι, καί κισκινος, κισκινεῦκουμαι, καπτάν (ὄχι μόνο στήν Κερύνια), κεζάφωγιου τό, κέελα ἢ= φαλάκρα, κκελιόζω= i) γίνομαι φαλακρός, 2) ξεθωριάζω, κκελλές ὁ= ἠλιθίος, κκερεστές:

μεταφ. σημ. τὰ κρύφια μέλη, κκετοής ὁ, κκι-
λιντζίρα ἢ, κκιλιντζιρόν τό, κκιοππέκκιπι,
κκιοφτερκιάζω, κκοτσιανιάζω, κκοτσιανιάτικα,
κκοουλαφτζής ὁ, κκοκονέκουμαι, κκοκόνεμαν
τό, κκονεύκω, κκοτζακαρίστικος, κκοτζάκαρες οἱ=
εἶδος μεγάλων ξηροτήγανων, κκοτζακαρεύκω,
κκοουλαούζος ὁ, κκουλλές=βαρῦς, κκοουλουντζια=
οἱ ποντικοὶ τῶν ὤμων, λ.χ., «πονῶ τὰ κκοου-
λουντζια μου», «ἐλα πιάζ' μου τὰ κκοουλουντζια
μου», κκουμάσιν=πικρόχολος, κκοουρατζιάζω,
κκοουρτζουνιάζω, κκουτζίλα, κκοουτορούπασσι,
κκοουττούτζιν τό, λαφαζανιά, λεισιάζω, μαϊ-
μόνα ἢ=καί σημ. πίθηκος, μακκαμτζής=
τραγουδιστής, μαλιετζής, μαραζεύκω, μαραζο-
πίνω, μάσασπης ἔπισης, μασουρίζω, μα-
στραππίν—ππούιν, μαχαλλελής καὶ μαχαλλε-
τζής—ίνα, μαχαλλελίτικος, μεζετζής—ίνα, μεζε-
λίτικν τό, μερακλίτικος, μερακκόνουμαι, με-
ρακλής, μερτζανής, μιλλέτπασσης ΒΜ 143, μι-
σκινεύκω, μιοκινέτιν τό, μιοκίνικος, μιοκινιόν
τό, μιοναφίκκης ὁ, μιοναφικλάρω, μιοζεβι-
ρεύκω, μιορταρλίτικν, μιορταρεύκω, μιοχ-
τάρινα, μιοχαρλίτικν, μιοακκιρένος, μιοακ-
κιρικά τὰ, μιοε'λλίτικν: εὐμάρεια, νάμιν τό,
(μῆση λέξη), νέ'ισα καὶ λέ'ισα, νεπεκτζής, πα-
ζάρεμαν, πα'ιραμλής, πα'ιραμλίτικος, πακκα-
λούμ, παρμακλίτικν, ἔπισης πάσσηκλεφτης, πάσση-
φεύτης κλπ., δές πάσσησκοπε Β.Μ., πασιμέ-
νος, πασιματζίτικα, πασιτούματζής: Ἄρμε-
νης, πατλάκκιν ἔπισης, πατλαεύκω: γεννῶ
ἔπισης, πεσκλίν καὶ πεσλίν, πεσ(κ)λετζίω: κα-
λοτρέφω, πεσκελέμες: ὁ τρεφομένος δωρεάν,
λ.χ. «τοῦτος ἔμ πεσκελέμες τῆς Ἄρχιεπισκο-
πῆς», πιστεκκιν ἔπισης, πιτσιάκκα ἢ, πιτσιήμιν:
πρ. σημ. εἶδος ἔπισης ἢ φράση «κάνει
πιτσιήμια»: κάνει ἰδιοτροπίες, πογιατζίω, πο-
γιατζιλίτικν, ποσιατζίω: καὶ σημ. παίρνω δια-
ζῦγιο, ποσταντζίω ὁ, ποουροτζής, ππαλιάζω,
ππαλάβρα (; πρωταρχ. ἀπό τὴν ἑλληνικὴ λέξη
παραβολή), ππαλάβρατζής, ππαλαζεύκω, ππα-
ρολαντζιζουμαι: ἀποχτῶ πρὶν λίγο καιρὸ
χρήματα, ππατσιατζής, ππατσιᾶ ἢ: φαγί ὄχι
μῖνον ἀπὸ στομάχι ζῶου, ππασιαλίτικν,
ππατταξήλλεύκω, ππεκλιβαλλίτικν τό, (κυρ.
σὸν πληθ), ππελαφτζής—ίνα, ππελαβωτός,
ππελαβώνω, ππερτάχιν: φυλαρία, σκληρῆς
παρατηρήσεις ἔπισης, ππιντεύκω, ππιντιλλεύ-
κω, ππούλλιν: κάλυμμα τροχοῦ ἄμαξας, χρυ-
σὸ μικρὸ λέπι γιὰ στολισμὸ ἔπισης, ραχατ-
τεύκω, ραχατλής, ρακοπούλης ὁ, ρακοπου-
λειόν τό, ρεζιλεύκω, ρεζιλπασσης, ρεσπεριτζή,
σιακκατεύκω: κάμνω σιακκάν, σαλαβατζίω:
ἀλλαξοπιστῶ, σάτζη ἢ, σιεῖτπανεύκουμαι:
ὑποψιάζομαι, σιερεπέτιν τό, ἔχει καὶ σὴμ.
τὴν ἀρχικὴ τοῦ σημασία: «ἔκαμεν τὸν καφεῦ
γλυτζόν σιερεπέτιν», σφερίν τό: φορά,
σειρά, λ.χ., «καθέννας με τὸ σφερίν του», «ἐν
τῷ ἐν τὸ σφερίσ σου», σινιάζω: βάζω στὸ σινί,
σιουππελίτικος, «σουρουσού'ιλα—μουρουσού-
'ιλα», σο'ιλῆς, σο'ιλιτικός, ταγιαντέρος,
ταούλλης ὁ, (ἐπιθ) ἐπὶ κατάρας γιὰ ζῶο:
«πού νά τὸδ δῶ ταούλλην», «ἔχ χορτάνει ὁ

ταούλλην», τασιλλίτικν, τασιτζεύκω, τι'νετζίω
ἔπισης, τεκκέες: μεταφ. τράγος: «νά πάμεσ
στὴν Ἀτάλεια νά φέρουμεν τεκκέες», τεκκέ-
σακκαλλής=τραγογένης, τελῆς ὁ, τρελ-
λός, τελλαλιτζίν τό, τέρτεμε ἔπισης, τε-
στές: μεγάλο πακέτο ὄχι κιβώτιο καὶ
γι' ἄλλα εἶδη πακκέτων ἔχτος ἀπὸ
σπίρτα, τζάπατζής καὶ τζαπατζής, τζερεμε-
τζίω, τζιγριπαρένος, τζεσοῦρης ἔπισης, τουμα-
νιάζω, τουμανατζίω, τσιαν'ρεύκω, τσιακκίλα
ἢ, τσιάκκιλος ὁ—οὐ(θ)ιν, τσιακκιλώνω, τσιακ-
κιλωτός, τσιακκιλερή, τσιάκκα ἢ, τσιάκκος ὁ,
τσιακκοδός (Μαραθόβουρος), τσιαππού-τσιαπ-
πού: ἀμέσως, τσιारίκα ἢ, καὶ μεταφ.: γυ-
φτισσα, τσιάρτα-πίρτα, τσιάρτα-πάρτα: συ-
σμένα, τσιατταλιάζω, τσιάτταλος ὁ, τσιαττιζῶ:
ταιριάζω, τσιαττιστός, τσιαφνεύκω, τσιερτζίω:
χτυπῶ με τὸ τσιερτίν τὸ παμπάκι ὅταν τὸ
'δοξεύκω', τσιεσιήτιν: σημαίνει γενικὰ ποικιλία
κι ὄχι εἶδος ἀνθρώπων, τσιηπούκκα ἢ, τσιη-
πούκκας ὁ: ὅποιος φομαῖρει τσιμποῦκι κι
ὅποιος βυζαίνει τὸν ἀντίχειρα τοῦ, τσιητσιακλής:
φουτωτός, ἀνθρῶς, τσιόρβης ὁ, ἔπισης,
τσιούλλος ὁ, τσιουλλώνω, τσιουρρούκκος:
χωρὶς ἄξια, τταζετεύκω, τταμακκερένουμαι,
τταμινιάζω, τταπάκης—ισα—ικκον, τταπακκό-
σθυλλος—ιάζω, τταππῶ τό: κτηματολόγιο,
τεκκλιοφίτικος: ὁ χωρὶς τεκκλιοφί, ττεμπέλης
(μὲ δύο τ)—ισα—ικκον—ιάζω—εὐκω, ττεπε-
λόσθυλλος—ιάζω, ττεναχάς: ἡσυχία, ττερπιζίν
τό: τὸ κοίλωμα στὸ πίσω μέρος τοῦ λαμοῦ,
ττόππουζος ὁ, ττοππουζιάζω, ττουφετσιαζκν,
φιντουκί ἢ, φόσσηκερτι-σφακέλλι, οὐτζιάκκιν
ἔπισης, χαίριν καὶ ἐπιφώνημα ἔπισης, κατα-
χάλης, χαμαλλίτικν τό, χαμαλιτζή ἢ, χα-
μαλλίκα ἢ: σακκοῦλα γιομάτη ρούχα ποῦ
προστατεύει τὴ ράχη ἀπὸ πληγῆς κλπ., χαρ-
ραμιάζω, χαρραμοφούρης, χαρτζιλλικκῶν-
νουμαι, χατταλίτικος—ιτζή—ικκον: ἐπικινδύ-
νος, χαφωμένος: φυλακισμένος Β.Μ. 225 (9η
Ἰουλίου), χερκελές: τρισάθλιος, χιτση ἔπισης,
χότζαινα—οὐ'ιν, χου'ιλῆς ἔπισης.

Τὰ συμπληρωματικά, ὅπως ἔχει σημειωθεῖ
καὶ στὴν πρὸ ἀπάνω ὑποσημείωση, ἔχουν γίνει
σχετικὰ μὲ τίς λέξεις μόνο ποῦ καταχωρήθη-
καν στὰ γλωσσάρια ἀπὸ τὸν προφορικὸ
λόγο πρὸ πολὺ καὶ πολὺ λιγώτερο ἀπὸ τίς
γραπτές πηγές ποῦ πρέπει νὰ σταχυολογη-
θοῦν με κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια. Ἀκόμη
θὲν παροισιάζουμ σ' ἓνα τέλειο βαθμὸ τὴν
ὁμοιομορφία ἐκείνη ποῦ ἔπρεπε νὰ παρ-
οισιάζει τὸ βιβλίον σχετικὰ μὲ τὰ παράγωγα,
τὰ σύνθετα καὶ τίς μεταφορικῆς σημασίες,
Ἄναφιβολα θάχουν κι αὐτὰ ἀνάγκη ἀπὸ
συμπλήρωση, κι ἂν καταχωροῦνται δωπέρα
αὐτὸ γίνεται ὄχι γιὰ νὰ μειώσῃ, εἴτε κὰν νὰ
σκοτισεὶ τὴν ἄξια ἐνὸς ὠραίου βιβλίου, πα-
ρὰ μονάχα γιὰ νὰ βοηθησῇ τὸ συγγραφέα
τοῦ στὴ συμπλήρωση τοῦ ἔργου τοῦ.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΣΗΜ.—Στὴ σ. 124 στήλη β' ἄραδα 19 ἀντὶ "γ ἄ λ ε α, ἢ, γράφε "γ ἄ λ ἔ ρ α, ἢ.

Bruno Lavagnini. — Traduzioni dalle «Ombre» di Lambros Porphyras, Secondo Edizioni, Pisa, 1935.

Τό βιβλίο αυτό, περιλαμβάνει ἑμμετρές μεταφράσεις στά Ἰταλικά ἀπό τήν πρώτη ποιητική συλλογή «Σκιές» τοῦ Λάμπρου Πορφύρα ἀπό τόν Καθηγ. τῆς Ἀρχαίας καί Νεώτερης Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καί Διευθυντή τῆς Βιβλιοθήκης στό Πανεπιστήμιο τοῦ Παλέρμου κ. *Bruno Lavagnini*, πού εἶναι γνωστός στήν πατρίδα του καί στήν Ἑλλάδα ἀπό πολλές σοφές μελέτες του, σχετικές μέ τήν ἐπιστήμη του. Τά δώδεκα τραγούδια πού μᾶς παρουσιάζει τώρα ὁ κ. *Lavagnini*, μαζεμένα σέ μία ἔκδοση, τάχε πρωτοδημοσιέψει στό «*Annuario del R. Liceo Ginnasio 'G. Carducci' di Viareggio*» στά χρόνια ἀπό το 1932—1935, καί τάχει διαλέξει ὡς ἀντιπροσωπευτικά ὄχι μόνο τοῦ περιεχομένου, τῆς ἑσωτερικῆς οὐσίας τῆς ποίησης τοῦ Πορφύρα, καί σέ μία προταγμένη σημειώσουλα ἀναφέρεται σ' αὐτόν μέ τοῦτα τά λόγια: «*poeta decadente e crepuscolare, è tra le voci più originali e delicate della lirica greca moderna*», μά καί τῆς ἐξωτερικῆς τῆς μορφῆς, τῆς τέχνης του.

Τραγούδια κι ἀπό τά τρία μέρη τῆς συλλογῆς, τό καθένα μέ τό συνολικό ξεχωριστό του τόνο, τοῦτο μέ τή φευγαλέα νοσταλγία καί τήν ἀποσταγμένη θλίψη, ὀλιγόστιχες στροφές σ' ἑντεκασύλλαβο καί δεκατρίσύλλαβο γιά νά ἐκφράσει, κάπου καί κάποτε, τή φυγή πέρ' ἀπ' τά σύνορα τοῦ φυσικοῦ, ἴσα σέ κάποιες μεταφυσικές περιοχές, τάλλο σ' ἕνα δεκαπεντασύλλαβο μέ τό χαρούμενο περπάτημα μιάς πονεμένης ψυχῆς πού, καί στίς στιγμές τῆς χαρᾶς, τό γέλιο τῆς ξεχύνεται στ' αὐλακωμένα ἀπό τή θλίψη μάγουλα, ἔτσι πού νά μὴ ξεχωρίζει καθάριο κι ἀνόθευτο, ἢ σέ μία τροποδιστή ἐναλλαγή δεκαεφτά καί δεκαεξί συλλαβῶν, σπάνια καί μοναδική ἔκφραση μιάς νοσταλγημένης πιό πολὺ παρά ἐφικτῆς εὐτυχίας. Δηλαδή, ἡ ἐκλογή ἔχει γίνει προσεχτικά μέ τρόπο πού νά χαρίζε στόν ξένο ἀναγνώστη μίαν ἀληθινὴ εἰκόνα τῆς λυρικῆς προσωπικότητος τοῦ ποιητῆ, ὅπως ἀνέρχεται ἀπ' τὸ ἴδιο κι ὀλάκαιρο τὸ ἔργο του καί τῆ ζωῆ του κατὰ πῶς μᾶς τὴν παράστησαν ὅσοι εὐτύχησαν νά τὸν γνωρίσουν καί νά τὸν συναναστροφῶν. Πραγματικά ἀπὸ τοῦτην τὴν πλευρὰ ὁ κ. *Lavagnini* πέτυχε ὀλοκληρωτικά πᾶν τέτοια του προσπάθεια. «Τὰ καρᾶβια», «Τὰ σύννεφ», «Ἡ θαμπωμένη χώρα» κλπ. ἀπὸ τὰ δύο μέρη «Σκιές πού φεύγουν» καί «Γύρω τριγύρω μου», «Ὁ ἀποσταμένος ἔρωτας», «Τὸ ταξίδι», τὸ ἀπαράμιλλο αὐτὸ τραγούδι στὴ λυρική μας ποίηση κλπ. ἀπὸ τῆ σειρά «Ἀνεμώνες στόν ἄνεμο».

Ἐχω συγκρίνει, στίχο μέ στίχο, καί στροφή μέ στροφή, μετάφραση καί πρωτότυπο-

Δὲν ἔχω βρεῖ παρά ἐλάχιστους στίχους μέ παρανοημένη ἔννοια, ὅπως τὴν ἔχει ἐκφράσει ὁ ποιητής, κ' ἐλάχιστες παραλείψεις λέξεων πού δὲν ἐπηρέαζον ὅμως ἐρῶνοντας ἢ περιορίζοντας σημαντικά τὸ περιεχόμενο. Ὅπως ἴσως ὁ μεταφραστὴς, ἔχει ἀποφύγει, ὅσο ἦταν δυνατό περισσότερο, τοὺς περιφραστικούς πλατυσμούς κ' ἔχει πετύχει γενικά μίαν ἰσοδύναμη μέ τὸ πρωτότυπο, «ἐπὶ λέξει» ἀπόδοση. Αὐτὸ μπορεῖ καί νά τοῦ στεναχῶρησε κάπως τὸ στίχο του, μά ἡ διατήρηση τοῦ ἀρχικοῦ ρυθμοῦ, θαυμαστὴ σ' ὅλα τὰ τραγούδια ἀντισταθμίζει τὴν τὴν ἀνεπάρκεια. Λείπει ἀκόμη ἡ ρίμα πού ἐξαιρετικὰ στὴν ποίηση τοῦ Πορφύρα εἶναι ἀδιαχώριστο μέρος τῆς ὁλότητος καί προσθέτει πολὺ στὴν ἁρμονικότητα τῆς. Ἡ φυσικὴ, ἑσώτερη ἁρμονία τῆς ἰταλικῆς γλώσσας δυστυχῶς δὲν τὴν ἀναπληρώνει. Δὲ θέλω νά πῶ βέβαια πὺς δὲ χρειάζεται περισσότερο καί βαθύτερη προσήλωσι ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ στὴν οὐσιαστικότητα τῆς ποίησης αὐτῆς, πού οἱ λεπτές φραστικὲς ἀποχρώσεις τῆς κι ὁ ἰδιαίτερος μουσικός τῆς τόνος τὴν κάμνουν δυσκολομετάφραστη, μά τὸ πείραμα στὰ ἱκανὰ χέρια ἐνὸς τόσο βαθειὰ μορφωμένου, αἰσθητικὰ καλλιερημένου κ' εὐσυνειδητοῦ λογοτέχνη, τοῦ Καθηγ. *Lavagnini*, ἔχει προχωρήσει, ὡς τὰ τώρα, τόσο πού νά ἐξασφαλίζει τὴ συνέχιση τῆς πορείας πρὸς τὴν τέλεια ἐπιτυχία. Ὁ ποιητὴς τῶν «Σκιῶν» ἔχει βρεῖ πραγματικά τὸν ἀξιο μεταφραστὴ του στὰ Ἰταλικά. Πόσο κ' οἱ ἄλλοι ποιητὲς θά θεωροῦσαν τοὺς εαυτοὺς τῶν εὐτυχῶν ἂν εἶχαν μιά παρόμοια τύχη!

Τὸ ἀκόλουθο ποίημα εἶναι ἕνα καλὸ δεῖγμα ἀπὸ τῆ μετάφραση :

LE NUVOLE

(Τὰ Σύννεφα)

Nere e facile vagan questa sera
lente le nubi nel deserto cielo.
Sfuggono e vanno, van verso la tenebra,
non piovono per dir la loro pena,
nere, facile e lente in questa sera.

Altre cinerce, e sono altre di pece
coprono i monti, e soffocano gli astri,
oranti foschi alle deserte chiese,
sopra i castelli negri cavallieri,
altre cinerce, e sono altre di pece.

Vanno stasera, indietro e avanti vanno,
presso ai castelli vuoti, e intorno danzano,
presso alle chiese deserte, e le sfiorano,
cercan là nella notte un qualche bene,
vanno stasera, avanti e indietro vanno.

Un qualche bene del tutto perduto
laggiù dentro alla notte, in mezzo al vento,
—come ire—cercan, guardale! le nubi,
cercan stasera da una parte all' altra
un qualche bene del tutto perduto.

ANT. INTIANOS

Τεύχρου 'Ανθία: Τὸ Χάος, ποιήματα,
Κύπρος 1936, τιμὴ 1 σελίνι.

Ὁ κ. Τεύκρος 'Ανθίας μᾶς παρουσίασε μιὰ καινούργια ποιητικὴ τοῦ συλλογῆ, τὴ «Χάος». Γιὰ νὰ κρίνει ἕνας τὸ ἔργο τοῦτο πρέπει νὰ ξαίρει τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πραγματικὰ πολύτροπὴ ἱστορία τοῦ ποιητῆ. Ὁ 'Ανθίας πέρασε ἀπὸ πολλὰ κοινωνικὰ σκαλοπάτια, ὑπόφερε, ἄδραξε καὶ πολέμησε γιὰ ἀντιλήψεις καὶ ἰδέες, ὑποτάχθηκε σὲ ὀρισμένα ἰδανικά, ἀλήτεψε, πήρε μέρος στὴν ἀναγέννηση τῆς μάζας, τραγούδησε, ἔκλαψε, καὶ στερνὰ μῆθε σὲ μιὰ κατάσταση ποῦ γι' αὐτὸν—ἕνα χαραχτήρα ἀνήσυχο—εἶναι γιομάτῃ ἀκαθοριστία καὶ ἀμφιβολία. Ἐγὼ ἀτομικὰ γνῶρισα πλατιά τὸ ἔργο τοῦ 'Ανθίας, τὸ μελέτησα μ' ὅλα τὰ ψευδάδια καὶ τὰ καλά του, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ τὸν γνῶρισα ἀπὸ ὅλες τὶς πολύμορφες φάσεις τῆς ζωῆς του, καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ποῦ τὸ «Χάος», τὴν τελευταία τοῦτη συλλογῆ, τὴ βρισκῶ μιὰ εἰλικρινῆ ἀπεικόνιση τῆς τωρινῆς ζωῆς τοῦ ποιητῆ.

Ὁ 'Ανθίας φαίνεται καθαρὰ πὼς ξαναγυρίζει π' ὦ, πὼς ἀτόνισε στὴν ὀρμὴ του, πὼς ζεῖ μέσα σὲ κάποιον κόσμο ἀμφιβολιῶν, πὼς κάπου ἄλλο εὔρισκε τὴ χαρὰ τοῦ τραγουδιοῦ του καὶ τὴν ὀρμὴ του, καὶ πὼς σήμερα γράφοντας τὰ τραγούδια του δὲν κάνει τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ μᾶς θυμίζει τὸν παλιὸ ἑαυτὸ του.

Γιὰ νὰ καταλάβει ἕνας τὴν ποιησὴ τοῦ 'Ανθίας πρέπει νὰ τὴν παρακολουθήσει καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσει ἀπὸ τότε ποῦ ἐξέκρινε ὑμνήτρια τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πεσομιτισμοῦ, ἴσαμε τὸν καιρὸ ποῦ μὲ θυμὸ καὶ ὀρμὴ ἐπαναστάτησε, καὶ πάλι ἴσαμε σήμερα ποῦ δοκιμάστηκε, παιδεύτηκε καὶ χλιᾶρωσε. Ὁ 'Ανθίας στὸ «Χάος» γυρίζει στὰ «Σφουριγμάτα τοῦ ἀλήτη», τὸ ἔργο ποῦ πραγματικὰ θὰ τοῦ δώσει τὴν ἀξία ποῦ τοῦ πρέπει. Μὰ δυστυχῶς ὑπάρχει μιὰ τεράστια διαφορὰ. Ὅταν στὰ 1934 ὁ 'Ανθίας ἐκυκλοφόρησε τὸ ἔργο του «Διψασμένοι στὴν ἄβυσσος...» πίστευε κανένας πὼς ὁ ποιητῆς ξεχνώντας τὸν παλιὸ ἑαυτὸ τοῦ ἔμπαινε σ' ἕνα καινούργιο δρόμο, σ' ἕνα νεὸ ρυθμὸ, μιὰ νέα τεχνικὴ καὶ ἰδεολογία. Μὲ τὸ «Χάος» ξαναγυρίζει στὰ παλιά καὶ γνῶριμα καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς πείσει πὼς ἡ ψυχὴ του νοσταλγεῖ καὶ ἀγαπᾷ τὰ περασμένα. Βέβαια ἡ παραδοχὴ τούτη γίνεται μὲ εἰλικρίνεια, καὶ ὁ 'Ανθίας μᾶς παρουσιάζει τὸν τωρινὸ ἑαυτὸ τοῦ ἐλεύθερα. Μὰ γι' αὐτὸν τὸ γυρισμὸ στὸ παλιὰ δὲ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἰκανοποιούμαστε.

Στὸ τραγούδι του «Ἄλλοτε καὶ τώρα», ἕνα τραγούδι καθαρὰ ὑποκειμενικὸ μᾶς δίνει τὴν ἀλήθεια τῆς τωρινῆς ζωῆς του:

«Μὰ ὅσα κι ἂν ἐγνώρισα κι ἂν εἶδα
δὲν πόνεσα τόσο πολὺ
Ἐλεύθερη τὴ σκέψην εἶχα
κι ἤμουνα ἐλεύθερο πουλί.

Τώρα μπορῶ μόνο νὰ βλέπω
τὰ πάντα ἀπὸ περιοπῆς
Χά! Χά! Καὶ φθείρεται ἡ ζωὴ μου
μέσα στὸ χάος τῆς σιωπῆς».

Ἡ νοσταλγία τῶν παλιῶν καταστάσεων φαίνεται πὼς παιδεύει τὸν ποιητὴ, μὰ δυστυχῶς ἡ εἰρωνεία ποῦ ὑπάρχει στὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τόσο φτιαχτὴ, ποῦ καμιά σύγκριση δὲ χωράει μὲ κανένα τραγούδι τῶν «Σφουριγμάτων τοῦ ἀλήτη», ποῦ κρῖβουν μέσα τους τὸ λεπτὸ ἄρωμα μιᾶς συγκρατημένης εἰρωνείας ἀληθινῆς.

Ὁ 'Ανθίας μέσα στὸ προλεταριακὸ ἔργο του, ποῦ σήμερα βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ κυκλοφορήσει (ἢ «Δεύτερη Παρουσία» καὶ τὸ «Πουργατόριον»), μὲ γροθιῆς σφιγμένες καὶ δύναμη, μᾶς τραγούδησε τὴ δίκαιη ὀρμὴ, καὶ διαλάλησε τὴν ἀξία τῆς γῆς καὶ τῆς ζωῆς. Στὸ «Χάος», σὰν ἕνας ναυαγὸς νικημένος ἀπ' τὰ κύματα τῆς θάλασσας, φοβισμένος ἀπ' τοὺς ἀνέμους καὶ τοὺς χαμοῦς μοιρολογεῖ:

«Γιατὶ ἡ ἀγάπη νὰ στερέψει
γιατὶ νὰ φτάνουμε στὴ σκέψη
καὶ νὰ μισήσουμε τὴ γῆ;»
κτλ.

Στὸ τραγούδι του ὁ «Μονόλογος» ὁ ποιητῆς μᾶς κάνει μιὰν αὐτοκριτικὴ ποῦ θυμίζει τὸ τραγούδι τῶν «Σφουριγμάτων τοῦ ἀλήτη»:

«Ἀλήτικη ζωὴ δὲν σὲ βαρέθηκα μ' ὄλο
[ποῦ μ' ἔκανες ἐρείπιον.]»

Μὰ μεγάλη ἡ διαφορὰ. Ἐκεῖ ἕνας ἀλήτης στοχαστικὸς, ἕνας τεχνίτης χαμένος στὰ σκοκῆ καὶ τῆς πολιτείας σφυραίνει τὸν καμὸ του μ' ἕνα μονόλογον συγκινητικὸ, ἐδῶ ὁ ποιητῆς μέσα σ' ἕνα ψεύτικο χῶλλ καθισμένος, ντυμένος ἄψογα, προσπαθεῖ νὰ μᾶς πείσει πὼς τὸν σφίγγει ὑπερβολικὰ τὸ κολλάρο του ποῦ τάχα δὲν τοῦ γουστάρει καθόλου καὶ ποῦ ἴσως ὑποχρεωτικὰ τὸ φοράει.

Κι ἡ γραμμὴ τῆς βαρεστοπισίας στὴν ποιησὴ τοῦ «Χάους» φαίνεται παντοῦ: ἴσως σὰν ἕνα ἔργο ἄσχετο μὲ τὸ προηγούμενο τοῦ 'Ανθίας, τὸ «Χάος» θὰ μπορούσε νὰ διαβαστεῖ ἀλλοιώτικα καὶ νὰ κριθεῖ διαφορετικὰ, μὰ σὰν ἔργο, συνέχεια ἐνός πολύτροπου ποιητικοῦ ἔργου, ὅπως τὸ 'Ανθιακὸ, τὸ πρᾶμα ἔχει διαφορετικὴ πλευρὰ καὶ ἐξχωρὴ σημασία. Στὸ τραγούδι του «Τὰ φαινόμενα», ὁ ποιητῆς μᾶς παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του σὰν ἕνα ρομπὸτ μιᾶς συνθήκης, ποῦ δὲν τὴν αἰσθάνεται καὶ οὔτε τὴν ἀγαπᾷ,

μά όσο κι ἂν παραδεχόμαστε πῶς τὰ «φαινόμενα ἀπατοῦν», τόσο διαβλέπουμε μιά βαθύτερη ἀλήθεια πού ἀναμφίβολα εἶναι δυσᾶρεστη.

Στὸ τραγούδι «Χωρὶς Πανί», ὁ Ἄνθιας νικεῖται ἀπὸ τὸν πεσσιμισμό, καὶ δέχεται νὰ τὸν τραγουδήσει σὺν κατὶ μοιραῖο κι ἀναπόφευκτο ἀπ' τὴ βασανισμένη τάχα ζωὴ μας.

«Γεννήθηκες σε μιά περίοδο σκοτεινὴ

στὰ συγκρουόμενα ρεύματα, βάρκα χωρὶς Πανί.»

Ἴσως ὁ πεσσιμισμὸς τοῦτος νὰ μὴν εἶναι τὸ ἀποτελεσματὸς τῆς παθητικῆς πιά θέσης στὴ ζωὴ, κ' ἴσως νὰ προέρχεται ἀπὸ μιά κρυμμένη ἐνεργητικότητα πού δὲ μπορεῖ νὰ ἐκδηλωθεῖ. Μὰ ὅσοι ὅταν διάβαζαν τὸν Ἄνθιας αἰσθανόντουσαν τὴν προσπάθεια του νὰ φανερωθεῖ σὺν ἑνας ἄφοβος πολεμιστῆς στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ φῶς, θὰ διάβασαν σκυθρωποὶ τὸ τραγούδι τοῦτο πού θέλει νὰ πει πῶς τάχα ὁ ποιητὴς παραδόθηκε στὸ μοιραῖο ρεῦμα.

Ἡ «Πολιτεία τῶν νεκρῶν» τῆς ὁποίας παραθέτει ὁ ποιητὴς ἀρκετὰ τετράστιχα, φαίνεται πῶς εἶναι ἔργο παλιότερο, πού ὁ ποιητὴς τὸ εἶχε γιὰ νὰ τὸ συμπληρώσει σὺν ἑνα ἔργο ἐπικό, ὅπως τᾶλλα δυὸ προλεταριακὰ του ἔργα.

Τὸ τελευταῖο τραγούδι του «ἡ ἄνοιξη», συμβολικὸ βέβαια καὶ στὴ θέση του βαλμένο, δὲν κρύβει τὴ χαρὰ τοῦ ἐρχομοῦ τῆς ἄνοιξης πού τὴ μηνάει τὸ χελιδόνι. Ὁ Ἄνθιας ἔγραψε τὸν ἐπίλογο τὸν «Σφυριγμάτων τοῦ ἀλήτη» μὲ τὸ περιφημο

«Ἀπόψε ἡ βραδυὰ εἶναι καλὴ τόσο καλὴ»
κτλ.

Τέλεψε τὴ «Δεύτερη παρουσία» μὲ τὸ

«Ἀπόψε ἡ βραδυὰ εἶναι καλὴ τόσο καλὴ
μπορεῖς νὰ ζήσεις ἄνετα στὸ φῶς καὶ
[στὴ γαλήνη]»
κτλ.

Θέλησε νὰ τελειώσει καὶ τὸ «Χάος» μὲ τὸ μῆνυμα τῆς συμβολικῆς ἄνοιξης. Μὰ δὲ μπόρεσε νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ του.

Τώρα γι' μένει ὑστερα ἀπὸ τὸ διάβασμα τοῦ «Χάους» :

Βέβαια μιά συγκίνηση γενιέται στὴν ψυχὴ, μιά ὑποβολὴ ὠρισμένων ψυχικῶν καταστάσεων, ἕνα εἶδος τέρψης κ' εὐχαρίστησης. Μὰ ὁ Ἄνθιας φαντάζομαι πῶς μὲ τὸ «Χάος» δὲν προσθέτει τίποτα στὸ παλιὸ ἔργο του. Τὸ μοναδικὸ ἀξιοπρόσεχτο σημεῖο εἶναι ἡ εἰλικρίνεια πού γιομίζει τοὺς στίχους τοῦ Ἄνθιας —ἀδιάφορο ἂν εἶναι καλοὶ ἢ κακοὶ— καὶ τὴν ὁποία ὁ ποιητὴς ἔβαλε μέτρο στὸ φανέρωμα τοῦ σημερινοῦ ψυχικοῦ τοῦ κόσμου. Ὁ Ἄν-

θιας ξαναγυρίζει στὰ παλιὰ, ἀλλὰ δὲν κάνει τὸ λάθος—εὐτυχῶς—νὰ ξεχναίει τὸ σημερινὸ ἑαυτὸ του. Ἴσως νὰ ὑπάρχουν κι ἀπόψεις πῶς ἡ ποίηση τοῦ «Χάους» εἶναι κάτι τὰ καινούργιο στὸ ἔργο τοῦ Ἄνθιας. Δυσκολευοῦμαι νὰ τὸ πιστέψω, ἂν καὶ θάθελα νάταν ἀλήθεια.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: Ἐπὶ τὸν Ἄπολλωνα στ' Ἀπόλλωνα τῆς Ρόδου, μὲ τὸν Πινδαρικὸν Ὑμνο στὸ Ρόδιο Ἰεριοδονικῆ Διαγόρα. Ἄλεξάνδρεια, 1935.

Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: Ἀθάνα Λινδία, καὶ μιά πτυχὴ τοῦ Ροδιακοῦ πολιτισμοῦ, μὲ 25 εἰκόνες. Ἄλεξάνδρεια, 1936.

Τὸν κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη τὸν ξαίραμε, ἀπὸ τὴν ἄραϊα δράση του στὴ «Νέα Ζωὴ» τῆς Ἄλεξάνδρειας κὶ ἀπὸ ἄλλα δημοσιεματὰ του, προπάντων ὡς ποιητὴ καὶ δραματογράφου. Μὲ τὰ δυὸ τοῦ αὐτὰ βιβλία μᾶς παρουσιάζεται κὶ ἀξιόλογος μελετητὴς τῆς ιστορίας, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς τοπογραφίας τοῦ νησιοῦ του. Γιατὶ ὁ κ. Κ. Ν. Κ. εἶναι Ροδίτης. Κὶ ἂν ζεῖ στὴν Αἴγυπτο, δὲν ξεχνᾷ ὅμως τὴν Ρόδο, ἀλλὰ συχνὰ τὴν ἐπισκέπτεται ἀνανεώνοντας ἔτσι τὴ μεγάλη του ἀγάπη στὸ πολύμητο νησί τοῦ Ἥλιου καὶ δυναμώνοντας τὴν. Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ στὴν ἰδιαιτέρῃ του πατρίδα, γέννησε τὰ δυὸ τοῦτα βιβλία. Βέβαια δὲν ἔχουν τὴν ἀριότητα ἐπιστημονικῆς πραγματείας, οὔτε δᾶ καὶ τὸ φιλοδοξοῦν. Εἶναι ὅμως γραμμένα μὲ μεγάλη παρατηρητικότητα κ' εὐσυνειδησία, εἰδικὰ ἡ «Ἀθάνα Λινδία», πού ἀποτελεῖ μίαν ἐξαιρετικὴν εἰκόνα τῆς Λίνδου καὶ δείχνει τὴν καλλιτεχνικὴν τῆς προπάντων σημασία, ἀναπαρασταίνοντας τὴν γενεσιουργικὰ μέσα στὸ μακραινὸν πλαίσιο τῆς ζωῆς τῆς. Μελέτησε μ' ἐνδιαφέρο καὶ προσοχὴ τὶς περισσότερες καὶ σημαντικώτερες πηγές, μάλιστα τοῦ Blinkenberg καὶ τοῦ Kinch τὶς βασικὰς σχετικὰς ἐργασίες, ἀντλήσε ἀπὸ τὴν πλοῦσια σημερινὴ παράδοση καὶ χρησιμοποίησε μὲ δευδέρκεια καὶ δεύνοια τὶς ἄμεσες δικές του παρατηρήσεις, ὥστε κατόρθωσε νὰ μᾶς ζωντανέψει τὴν ἑακουστὴ Ροδίτικὴ πόλη μὲ τὸ πολυφημισμένο τὴν ἱερὸν στὴν Ἀθηνά. Μὰ ἐκεῖνον πού θέλω νὰ τονίσω εἶναι ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ κ. Κ. Ν. Κ. γιὰ τὴν πατρίδα του, ὁ ἀγνός του καὶ θερμός ἐνθουσιασμὸς γιὰ κάθε τι δικό του, ἡ στοργὴ του στὰ ἱστορικὰ ἀπομεινάρια τῆς Ρόδου πού μαρτυροῦνε τὴν παλιὰ τῆς δύναμη καὶ δόξα. Εἶναι ἡ

ἀληθινή αγάπη τοῦ ποιητῆ, πού τῆ θρέφει στήν ξενιτιά ἢ νοσταλγία καί τῆ δυναμώνει ἢ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου του. Γιατί ὁ κ. Κ.Ν.Κ. στίς μελέτες του αὐτές μένει ἕνας γλυκός, αίσταντικός ποιητής, ὅπως τόν ἔκρινε κι ὁ φίλος κ. Α. Α. Παπανδρέου στό βιβλίο του «Ὁ Ρόδιος Ποιητής Κ.Ν. Κωνσταντινίδης» (Ἀθήνα 1931).

Ἀποστόλου Γ. Κωνσταντινίδου: Οἱ Πηλιορεῖται ἐν Αἰγύπτῳ. (Τόμος πρῶτος) Ἐκδόσεις «Συλλόγου Ζαγοράς». Ἀλεξάνδρεια, 1936.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ ἐκπολιτιστική δράση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στήν Αἴγυπτο, τόσο στήν περίοδο ἀπό τοὺς Πτολεμαίους ὡς τοὺς Βυζαντινοὺς ὅσο καί στὸν τελευταῖο αἰῶνα, εἶναι πολὺ μεγάλη κι ἀξιόλογη. Ἰδιαίτερα οἱ Ἕλληνες πού ξεκινούσαν φτωχοὶ κι ἀπροστάτευτοι ἀπὸ τὰ ἄπορα χωριά τους γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦνε τώρα κι ἀρκετὲς δεκαετηρίδες στήν Αἴγυπτο, πολὺ γρήγορα, μὲ κόπους ὅμως καί μὲ ἀκαταπόνητη καί συστηματικὴ ἐργασία, μεγάλωσαν οἰκονομικά, ἀλλὰ καί μπόρεσαν νὰ προσφέρουν πολλὰ στὴ χώρα τούτη πού τοὺς δέχτηκε στοργικά, γιατί συντέλεσαν μὲ τὴ γόνιμη τους δράση νὰ φανερωθοῦν καί ν' ἀναπτυχτοῦν οἱ πλουτοπαραγωγικὲς δυνάμεις τῆς Αἰγύπτου καί νὰ βελτιωθεῖ, σχεδὸν ἀποκλειστικά χάρι σ' αὐτοὺς, ἡ βιομηχανία, ἡ γεωργία καί τὸ ἐμπόριο τῆς. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικώτερο.

Μέσα στούς γνωστούς κι ἄγνωστους αὐτοὺς Ἕλληνες πρωτοπόρους τῆς ἀνάπτυξης τῆς χώρας τοῦ Νείλου ξεχωριστὴ θέση κρατοῦν οἱ Πηλιορεῖτες, πού τῆ δημιουργικὴ καί καρποφόρα δράση τους μᾶς τὴν παρουσιάζει κ' ἄδρες καί ζωντανὲς πινακίδες ὁ κ. Ἀπ. Γ. Κωνσταντινίδης στό βιβλίο του «Οἱ Πηλιορεῖται ἐν Αἰγύπτῳ». Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖ μιά πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἱστορικὴ ἐπισκόπηση, γιατί δείχνει ἀπ' τὴ μιά μεριά πὼς οἱ Ἕλληνες τοῦ Πήλιου μπόρεσαν νὰ καλλιεργήσουν τὰ ἔμφυτά τους χάρισματα, προπάντων τὰ ἐμπορικὰ καί βιομηχανικά, σὲ μιά χώρα πρόσφορη γιὰ παρόμοια ἐνέργεια, ἀλλὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη, πὼς αὐτοὶ γίνανε συντελεστὲς ὑπολογίσιμοι γιὰ ν' ἀναπτυχθεῖ ἡ Αἴγυπτος τόσο πολὺ τίς τελευταῖες δεκαετηρίδες. Ἐκεῖνο πού ἀξίζει ἐπίσης νὰ προσεχθεῖ ξεχωριστὰ εἶναι πὼς οἱ Πηλιορεῖτες—ὅπως δᾶ κ' οἱ Αἰγυπτῶτες Ἕλληνες ἀπὸ ἄλλα μέρη—δὲ λησμονήσανε μέσα στὰ πλούτη καί τὴ δύναμή τους τὰ φτωχὰ χωριά τους, τὴν πατρίδα καί τοὺς δυστυχημένους συνανθρώπους των, ἀλλὰ στάθηκαν πάντα ἀνοιχτοχέρηδες, εὐεργετώντας καί τίς ἰδιαίτερες τους

πατρίδες καί τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο τῆς Αἰγύπτου καί τὸ ἐπίσημο ἀκόμα κράτος.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κωνσταντινίδη εἶναι μιά καλὴ ἀρχή. Εὐχόμαστε τὸ παράδειγμά του νὰ τὸ μιμηθοῦν κι ἄλλοι γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσουν τὴ δράση στήν Αἴγυπτο καί τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ ἄλλα μέρη. Κι ἀπὸ τὴν Κύπρο.

Ἄρη Χατζιδάκη: Οἱ Πολιτεῖες τῶν Ὠρῶν (ποιήματα). Ἐκδόσεις Γκοβόστη. Ἀθήνα 1936.

Οἱ νέοι, ὅταν δὲν ἔχουνε τίποτε ἄλλο νὰ κάνουν, γράφουνε στίχους. Μὰ πιστεύω πὼς στίχοι πού γενιοῦνται τόσο τυχαῖα, ἀπὸ τέτοιο συμβατισμό, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐνδιαφέρουν, γιατί ἴσα ἴσα δὲ θὰ λένε παρὰ κοινοτοπίες, κακογραμμένες—μάλιστα πολλές φορές, γιὰ νὰ γεμίσουν οἱ κενὲς ὥρες ἀργίας. Δὲν τὸ ἀμφισβητῶ πὼς κλασικοὶ ἀργόσχολοὶ γράψανε ἐξαιρέτα ποιήματα ἢ ἄλλα ἔργα. Ἦταν ὅμως ἄνθρωποι καλλιεργημένοι: Εἶχανε πιά μετώσει πνευματικά, ἀφοῦ ζήσανε μιά ἐντονη ζωὴ πρόσληψης κ' ἐνέργειας, καί μὲ τὸ σίγουρο ἀέρα τοῦ κατασταλαγμένου ἀνθρώπου τὸ ρίχνανε στὴ θυμοσοφία εἴτε στὴν ποίηση γιὰ νὰ ποῦν κάτι στρογγυλεμένο, προσεχτικὰ καί λεπτότατα κοιταγμένο.

Στὸν πεζὸ λόγο μπορεῖ νὰ γράφει κάθε ἕνας, φτάνει νὰ.. μὴν ἔχει καλλιτεχνικὲς ἀξιώσεις, νὰ ἔχει κάτι τι νὰ πεῖ καί νὰ τὸ πεῖ λογικά καί μ' ἐνάργεια. Στὴν ποίηση ὅμως δὲ χωροῦν συμβιβασμοί. Πρέπει νὰ γράφεις σωστὴ ποίηση. Ὁ στίχος, τὸ μέτρο, ὁ ρυθμός, ἡ μουσικὴ, τὸ περιεχόμενο κι ὅ,τι ἐπιτέλους δίνει ὑπάρξη στὴν ποιητικὴ ἀναγκαιότητα, πρέπει πρῶτα νὰ ὑπάρχει, κ' ὕστερα ἡ ποιητικὴ οὐσία νὰ εἶναι ἀψογα ἐκφρασμένη, νὰ διαπερνᾶ μὲ δύναμη καί ζωὴ τὰ στιχογραφήματα γιὰ νὰ τὰ κάνει νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὸν πεζὸ λόγο.

Γι αὐτὸ τοὺς νέους τοὺς συμβουλεύω πάντα, ἂν ἔχουν κάτι νὰ ποῦν, πρὶ δοκιμάσουν νὰ στιχογραφήσουν, νὰ τὸ γράφουνε στὸν πεζὸ λόγο, νὰ καλλιεργοῦν προπάντων τὸν πεζὸ λόγο. Ἔτσι θὰ γίνουν ἱκανοὶ, ἂν ὄχι σὲ τίποτε ἄλλο, τουλάχιστο νὰ διατυπώνουν σωστὰ τὰ διανοήματά τους καί χωρὶς ἐπικίντυνους ἀκροβατισμούς, καί νὰ γράφουν... ἐπιστολὰς. Ἄν ὅμως δὲν ἔχουν τίποτε νὰ ποῦν, ἄς σωπαίνουν κι ἄς μὴ φλυαροῦν σὲ στίχους. Ποίηση νὰ γράφουν μόνο ἐκεῖνοι πού μποροῦν νὰ ἐκφραστοῦν ποιητικά.

Κ' ἔνα τελευταῖο: Οἱ μεγάλοι τίτλοι, οἱ παράξενες, βαρετὲς κ' ἐξεζητημένες ὀνομασίες τῶν βιβλίων δὲν προσθέτουν τίποτε σὲ στιχογραφήματα κοινὰ καί φτωχὰ.

Ἔρη Δικταίου : Δώδεκα ἐφιαλτικές βι-
νιέτες. (ποιήματα 1935) Ἑρά-
κλειο 1936.

Τοῦ κ. Ἔρη Δικταίου τὰ ποιήματα ἔχουν τὸν ἀρωσιτῆρικο τόνο τοῦ κατάκλυσος τῆ μοντέρνα νεοελληνικῆ ποίηση. Κεῖνες οἱ ἀβε-
βαιότητες, οἱ θαμπές πιθανοφάνειες, τ' ἀργὰ
καὶ σιγαλὰ σβυσίματα, οἱ κιτρινιασμένες νο-
σταλγίες, οἱ νέοι τοῦ πρὶν ἀκόμα ἀγγίζουσι
οὐσιαστικὰ τῆ ζωῆ τ' βαρεθῆκαν χτυπημένοι
ἀγιάτρευτα ἀπὸ τὰ σκοτάδια καὶ τὴν ἀηθία
τοῦ προκαλεῖ ἡ ἀδράνεια, ὁ ἄγουρος μπλα-
ζετισμός, τὰ χλωμὰ φθινόπωρα, τὰ ξεθωρια-
σμένα ἀστήματα, οἱ ἐφιάλτες καὶ τὰ χιμαί-
ρικὰ ὄνειρα, ὅλη αὐτὴ ἡ συφοριασμένη φάρα
τοῦ σπαραγμοῦ ξεχύθηκε ὀλέθρια στὴ νεοελ-
ληνικῆ ποίηση. Ὀλέθρια, γιὰτ' εἶναι γιομάτη
ψευτιά καὶ προσποίηση, γιὰτὶ δὲ βγαίνει πη-
γαία ἀπὸ τὴν πονεμένη ψυχὴ τῶν διάφορων
ποιητῶν, ἀλλὰ κατασκευάζεται μετὰ τὸν ἐπιφα-
νειακώτερο τρόπο. Κ' ἔτσι γίνονται πρά-
ματα τόσο κουραστικά!

Κι ὅμως ὁ κ. Δικταῖος ἔχει μερικά ποιή-
ματα ποῦ πάνε νὰ γίνουσι καλά, μερικές
στροφές σχεδὸν ἄρτιες καὶ οὐσιαστικές. Ποῦ
καὶ ποῦ κάποια συγκίνηση ἀληθινῆ διαφαί-
νεται κάτω ἀπὸ τὰ προσποιημένα λόγια τῶν
στίχων του.

Ὁ κ. Δικταῖος ἀξίζει καλύτερη τύχη.

Κ. Κοφινιώτης : Ἐξόριστοι (ποιήματα).
Ἀθήνα 1936.

Οἱ «Ἐξόριστοι» τοῦ κ. Κ. Κοφινιώτη εἶναι
μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ μετὰ ἄρκετὸ ἐνδιαφέρο.
Δὲν πιπιλᾷ ἐπιτέλους τ' ἀνέδαφα θέματα ποῦ
βρίσκουμε τόσο συχνὰ σ' ἄλλους νέους ποιη-
τές μας. Ὁ ποιητὴς κοιτάζει καὶ βρῆκε κάτι
ἄλλο νὰ μᾶς πεί, οὐσιαστικὸ, μετὰ πλατύ-
τερα ἀνθρώπινο χαραχτήρα. Ἔψαξε τίς
φριχτές πληγές ποῦ ἔχ' ἡ κοινωνία καὶ μετὰ
καυτὸ σίδερο προσπαθεῖ νὰ τίς ἀνοίξει.
Εἶν' ἀλήθεια πῶς μᾶς θυμίζει πολὺ τ' ἀνά-
λογα ποιήματα τοῦ Βάρναλη καὶ τοῦ Ἀνθία,
μὰ ἔχει καὶ τὴ δική του προσωπικότητα ἀρ-
κετὰ ζωηρὴ γιὰ νὰ μὴ ποῦμε ἀπλή μίμηση
τοῦ ἔργου του αὐτοῦ. Εἶν' ἀλήθεια ἀκόμα πῶς
ὁ λόγος του εἶναι πολὺ ρητορικὸς πολλὰς
φορὲς, καὶ κουδουνίζει σὰν κύριο ἄρθρο ἐφη-
μερίδας εἶτε σὰν «καμπάνια» πάνω σὲ «σπαρ-
ταριστὰ» ζητήματα ποῦ μυρίζουσι σκάνταλο.
Μὰ τί σημαίνει; Ὁ κ. Κοφινιώτης ἔχει μάτι
καθαρό, ζυγίζει προσεχτικὰ τίς παρατηρή-
σεις του, ξεχωρίζει κείνες ποῦ τοῦ χρειό-
ζονται γιὰ τὸ σκοπὸ του καὶ τίς παρου-
σιάζει ζωηρὰ, ἔντονα καὶ παραστατικά. Δα-
γκώνει σκληρὰ ἡ εἰρωνεία κι ὁ σαρκασμὸς
του, κι ὁ πόνος του—ἀληθινός, βαθύς—συγ-
κινεῖ μετὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴ του διάθεση.

Γιὰ τοὺς «Ἐξόριστους» ἀξίζει νὰ μιλήσει
κανένας διεξοδικώτερα. Μὰ δυστυχῶς δὲν
μπορῶ τώρα νὰ τὸ κάνω, ὅσο κι ἂν τὸ θέλω,
γιὰτὶ ἔχω μπροστὰ μου ἄρκετὰ βιβλία ποῦ
καρτεροῦν τὴν κρίση τοῦ περιοδικοῦ. (Γι αὐ-
τὸ δὲ καὶ τὰ βιβλιοκριτικὰ σημεῖωμάτα μου
εἶναι τόσο σύντομα στὸ τεῦχος αὐτό.) Ὡστό-
σο ἂν ὁ κ. Κοφινιώτης ἀποφύγει τὴ δημο-
σιογραφικὴ βιασύνη, ποῦ ἀδυνατίζει πολὺ
τὴν ἔμπνευσή του, ἂν κοιτάζει μετὰ περισσό-
τερη αἰσιοδοξία τὴ ζωὴ, ἂν γίνῃ λιγώτερο
ἀποκλειστικὸς, κι ἂν ξεπεράσει μερικά τε-
χνικὰ λάθη—οἱ χασμῶδίες του π.χ. ἀκούονται
κάποτε πολὺ παράχорδα—θὰ μᾶς δώσει
ἀρτιώτερα καὶ πιὸ δυνατὰ τραγούδια. Ὁ
δρόμος του εἶναι καλός.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

«ΠΡΙΝ ΑΠ' ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ»

ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τ' ἀνέβασμα τοῦ «Πρὶν ἀπ' τὸ Ἡλιοβασι-
λεμα» τοῦ Γερ. Χάουπτμαν—μετάφραση
Ν. Καζαντζάκη στὸ Βασιλικὸ Θέατρο» ἔχει
δόσει στὸ ἀθηναϊκὸ θεατροφιλο κοινὸ μιὰ
ἀπ' τίς πιὸ σπάνιες κι ἐκλεχτές πνευματικές
ἀπολαύσεις. Ἐίχε καιρὸ ὁ κόσμος νὰ χαρεῖ
σύγχρονο ἔργο, καὶ προπαντὸς ἔργο ἐνός ἀπ'
τούς πιὸ διάσημους στυλίστες σύγχρονους
συγγραφεῖς τῆς Γερμανίας.

Τὸ «Πρὶν ἀπ' τὸ Ἡλιοβασιλεμα» εἶναι γραμ-
μένο κατὰ τὸ ἡλιοβασιλεμα τῆς ζωῆς τοῦ
Χάουπτμαν—λίγος καιρὸς εἶναι, ποῦ γιορτά-
στηκαν τὰ 70χροῦνά του—ἔτσι, ποῦ νὰ σχετι-
στεῖ ἀπὸ πολλοὺς ὁ ἥρωας τοῦ δράματος μετὰ
αὐτὸ τὸν ἴδιο συγγραφέα. Ἦταν μ' ἄλλα λό-
για προσπάθεια δικαιολογίας καὶ δικαίωσης
πόθων του δυσμικῶν.

Ἀνεξάρτητα, ὅμως, τὸ ἔργο ἔχει συγκινήσει.
Βέβαια, τὴ συγκίνηση δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀνα-
ζητήσουμε στὴν κεντρικὴ ἰδέα τῆς ὑπόθεσης.
Ἡ ὑπόθεση δὲν εἶναι φυσικὴ, οὔτε καν ἄρ-
κετὰ ἀνθρώπινη. Ἡ πλοκή, ὅμως, χαρακτη-
ριστικὰ δεξιότεχνη, καὶ προπαντὸς ἡ λεπτο-
μέρεια καὶ πολλὰς βαθιὰ ἀνθρώπινες σκηνές
καὶ περιστατικά, νὰ! ποῖο ἦταν τὸ αἶτιο τῆς
πρίκλησης τῆς συγκίνησης. Ἡ ὑπόθεση ἦταν:
μιὰ πρόθεση γάμου ἀπὸ ἕνα ἐβδομητῆρῆ μετὰ
μιὰ νέα 20-22 χρόνων, ποῦ γιὰ νὰ πραγμα-
τοποιήσει τὴν πρόθεση τοῦ αὐτῆ ἔφτασε ἴσαμε
τὸ σπᾶσιμο τοῦ οικογενειακοῦ δεσμοῦ: ἐδίω-
ξε καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ θέλησε νὰ πωλήσει τὴ
φίρμα του σὲ ξένους, κι αὐτὸς νὰ ζήσει μετὰ
τῆ νέα του γυναῖκα σ' ἕνα πύργο, ἀπάνω σὲ
μιὰ λίμνη ἑστροφατερῆ κι ἕνα ὀλοπράσινο,
γύρωθε, πάρκο. Κάτι πόθοι, ὄνειρα, ὄρμες,
ποῦ ταιριάζουσι πιὸ πολὺ σ' ἕνα νέο τῶν εἰ-

κοσι χρόνων, κ' ὄχι σ' ἓνα ἑβδομηντάρη, πού κι ἄν κρατοῦσε λίγη ζωτικότητα αὐτὴ ἦταν τόσο λίγη, ἔτσι, σὰ μιὰ σπιθαμὴ φωτιάς, πού φωτίζει μόλις μιὰ σπιθαμὴ γύρω της, σπιθαμὴ, πού—φυσιολογικά—δὲ θ' ἄρκοῦσε νὰ φωτίσει καί τὴ ζωὴ μιᾶς νέας. πῶχει—πάλι φυσιολογικά—ἀνάγκη ἀπὸ ἄπλετο φῶς.

Ἔτσι τὸ ἔργο, μὲ τὴ σκανδαλιστικὴ λύση του, πού σ' αὐτὴ ὁ συγγραφέας δικαίῳ τὸν ἑβδομηντάρη Κλάουζεν, δὲ μᾶς ἔπεισε κι ἐμᾶς γιὰ τὶς δικαίαις ἀπαιτήσεις καὶ τὰ δίκαια φερσίματα ἐνὸς τέτιου ἀνθρώπου. Μᾶς συγκίνησε, ὅμως. Αὐτὸ δὲν τ' ἀμφισβητεῖ κανένας. Κι' ὅσο γιὰ διδασκα—ἂν παραμεριστεῖ ἡ δικαίωση τῆς λύσης τοῦ δράματος καὶ χρησιμοποιηθεῖ λίγη τόλμη—θὰ βροῦμε τὴν ἀποσύνθεση μιᾶς οἰκογένειας, ὅταν γεννηθεῖ στοὺς κόρφους τῆς ἡ διχόνοια.

Καί ἡ τεχντροπία αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ σιλεσιανοῦ συγγραφέα—ἀγάπησε τὴ Σιλεσία, τὴν πατρίδα του, ἔτσι, πού νὰ χρησιμοποιήσῃ ἀρκετὲς λέξεις τῆς διαλέχτου τῆς, καὶ τόπους ἐχτόλιξης τῶν ἔργων του—παρόλο, πού λευτερώθηκε ἀπ' τὸν ἐπιστημονικὸ νατουραλισμὸ τοῦ παρελθόντος του καὶ ἀσπάστηκε—τελευταία—ἓνα εἶδος νεορωμαντισμοῦ, διατηρεῖ ἀκόμα ἀρκετὰ στοιχεῖα του. Λεῖπουν μόνο, σχεδὸν ὁλότελα, οἱ ἐπιδράσεις τοῦ τολστοϊσμοῦ, πού τόσο τὸν παιδέψινε σὲ μιὰ ἄλλη ἐποχὴ τῆς ζωῆς του· τουλάχιστο λείπει ἀπ' τὸν ἥρωα. Κι ὁ ἥρωας πάντα στὰ ἔργα κρατᾷ τὴν κεντρικὴ ἰδέα καὶ ἐπιδίωξη. Ἐνῶ τ' ἄλλα γύρω του κινουμένα πρόσωπα δὲ σκοποῦν τίποτα ἄλλο παρά τὸν πιὸ ἔντονο καὶ πολὺπλευρο ζωγραφισμὸ τοῦ ἥρωα.

Τὸ μόνο, πού παρατηρῶ, ἀρκετὰ ἐκδηλο, στὸ ἔργο εἶναι πὼς μιὰ πιὸ πολὺ σὲ ἀνθρώπους τῶν γραμματῶν ἢ γραμματισμένους ἀρκετὰ, τουλάχιστο. Τὸ πλῆθος μού φαίνεται ἠθᾶμινε ἀσυγκίνητο στὰ μέρη κείνα, πού κρύβαν πιὸ πολὺ τὴν τραγικότητα. Σ' αὐτὸ δὲ φταίει, βέβαια, οὔτε ὁ συγγραφέας, οὔτε καί τὸ «Βασιλικὸ Θέατρο»: φταίει τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ, πού παρόλες τὶς γιγάντιες, ἄλλοτε, προσπάθειες ἐνδιαφερομένων δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξυψωθεῖ. Πιστεύουμε σήμερα μὲ τὴν κρατικὴ περιθαλψὴ τῆς Τέχνης καὶ μὲ τὴν ἐντονὴ ἐπίσης κρατικὴ προσπάθεια ἐξυψώσεως τοῦ κοινοῦ, νὰ κατόρθωσῃν καὶ θαύματα. Γιατί κ' ἡ κρατικὴ περιθαλψὴ τῆς Τέχνης εἶναι ἀναγκαία, καὶ πού τὰ θεάτρα δὲ θὰ προσφέρνουν στὸ κοινὸ ἔργα τῆς κακῆς ὥρας μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ γιομίσουν τὰ ταμεῖα τους, ἀδιαφορῶντας, πὼς τὸ κακὸ γούστο τοῦ λαοῦ θὰ διαωνίζεται, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσουν νὰ καλυτερέψουν καὶ πλουτίσουν οὐ ποῖο τὰ ρεπερτόριά τους.

Γιὰ τὴν πρόκληση συγκινήσεως στὸ θεατὴ, ἐχτός ἀπ' τὴ μαστορια τῆς συγγραφῆς καὶ τῶν τραγικῶν περιστατικῶν τοῦ δράματος του, ἔπαιξε ἓνα σπουδαῖο ρόλο—ἀφάνταστα σπουδαῖο—καὶ ἡ ἠθοποιία. Ρόλος ἀρκετὰ με-

λεσημένος, τουλάχιστο ἀπ' τὴν πλειονότητα, καλὰ ἐννοημένος καὶ ἐρμηνημένος. Προπαντὸς ὁ Βεάκης σὺν Κλάουζεν—γέρος ἑβδομηντάρης—ἦταν ἄφταστος. Ὁ Βεάκης εἶναι ὁ ἀνθρώπος, πού μπταίνει τόσο βαθιὰ καὶ προσοικειώνεται τὴν ψυχροσύνη τοῦ ἐρμηνημένου τύπου, ἔτσι πού μᾶς τὸν δίνει στὸν ἀνώτερο βαθμὸ τῆς ἀνθρώπινα ἀποχτητῆς ἐντέλειας. Ὁ Βεάκης εἶναι, μ' ἄλλα λόγια, ἠθοποιός—φαινόμενο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Παλαμᾶς ποιητῆς—φαινόμενο γι' αὐτὴ. Κι' οἱ δυὸ στὸν κύκλο τους ἐδημιούργησαν παράδοση. Κι' εἶναι ἓνας μεγάλος μόνος, ὅταν στὸν κύκλο του δημιουργεῖ παράδοση. Γιὰ τὸν Βεάκη πρέπει νὰ περηφανευόμαστε. Ὁ—μια πετυχημένα εἶναι κι' ἡ ἐρμηνησία τοῦ γαμπροῦ τοῦ Κλάουζεν ἀπ' τὸν Γληνὸ: τὸ μακρόσυρτο καὶ στριγγὸ πλατάγισμα τῆς φωνῆς του ἀπέδωσε πολὺ ἐξαιρετα τὴ ζήλια, τὴν κακία καὶ πανουργία τοῦ ἐρμηνημένου ρόλου. Ἦταν ἀκριβῶς στὸ στοιχεῖο του, ὅπως καὶ στὸν ἴαγο τοῦ Ὁθέλλου τοῦ Σαίξπηρ Ἐπίσης ἡ Παπαδάκη στὸν ρόλο τῆς Μπετινας, κόρης τοῦ Κλάουζεν, ἔδωσε πιστὰ τὴ γυναῖκα τῆς ἀφοσίωσης, τοῦ μυστικισμοῦ, τὴν ψυχικὰ ἀδύναμη γυναῖκα, πού ἡ ἀδυναμία τῆς ὄλη ὀφείλεται στὴν παθολογικὰ εὐαίσθητη καρδιά τῆς. Κι' οἱ ὑπόλοιποι, παρόμοια παίξανε μ' εὐσυνειδησία τοὺς ρόλους τους. Τὰ σκηνικά σὺν πάντοτε πλούσια. Φωτισμὸς κανονικός, πού νὰ μὴ κουράζει οὔτε μὲ τὴν πληθώρα του, οὔτε καὶ μὲ τὴν ἑλλειψὴ του. Μ' ἄλλα λόγια τ' ἀνάβασμα τοῦ «Πρὶν ἀπ' τὸ ἠλιοβασιλεῖμα» ἐξαίρετως ἀρκετὰ τὸ βάρος τῆς προηγούμενης ἀποτυχίας: τῆς παράστασης τοῦ «Ρωμοῦ καὶ Ἰουλιέτας» τοῦ Σαίξπηρ.

Ἀθήνα, Δεκεμβρίου 1936

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΥΠΟΣ

—Στὴν «Ἐλευθερία» 19 Νοε. δημοσιεύθηκε ἡ ἀπόφασις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὸν ποιητικὸ διαγωνισμὸ μὲ θέμα «Ἦμος εἰς τὴν Ἑργασίαν» τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς. Τα ποιήματα πού βραβεύθησαν κ' ἐπαινεθήσαν δημοσιεύθησαν τὶς ἐπόμενες μέρες: Τοῦ κ. Βάσου Χριστοφόρου «Ἡ δουλειὰ ἐν προσεύχῃ» 20, τοῦ κ. Ἀγγέλλου Στυλιανοῦ «Ἦμος στὴν Ἑργασία» 21, τοῦ κ. Εὐαγόρου Ἰωαννου «Ἦμος στὴν Ἑργασία» 22, τῆς δ. Ἀθηνᾶς Γ. Χριστοφίδου «Γουλιὰ, τιμὴ ζῆλαι προκοπῆ» 27, καὶ τοῦ κ. Π. Λιασιδῆ «Ἦμος πρὸς τὴν Ἑργασίαν» 28 Νοε. Τὴν κριτικὴν ἐπιτροπὴ τὴν ἀποτελεῖσαν οἱ κ.κ. Γ. Ἡλιάδης, Σ. Χριστῆς καὶ Α. Ἰντιανος.

—Ἐὼς ἐπίσης ὁ κ. Α. Κρυστάλλης γράφει: «Ἡ Ἁγία Νάπα Ἀμμοχώστου—ἀκριτικὸς σταθμὸς» 22, 27 Νοε. καὶ 20 Δεκ., ὁ κ. Α. Φραγκόπουλος «Ἐνα γεωργικὸ βιβλίον πού γράφτηκε πρὶν ἀπὸ 3.000 χρόνια» 6 καὶ 16 Δεκ., ὁ κ. Κ. Κακούλας «Ὁ τάφος μᾶς μακαριανῆς ἀγίας» 13 Δεκ., ὁ πολιτικὸς μηχανικός κ. Ι. Χ. Λακεριδῆς «Ρυμοτομία πόλεων—Αἱ Κυπριακὰ πόλεις» 18 καὶ 19 Δεκ. Πολὺ ἐνδιαφερόμενος καὶ πλούσιος ἐπίσης ἡ Χριστουγεννιάτικη ἐκδόσις τῆς «Ἐλευθερίας» μὲ πρωτότυπη ἐπιτακτικὴ συνεργασία τῶν κ.κ. Κλημ. Παπαϊωάννου, Κ. Κακούλα,

Π. Γ. Μπίστη, Μιχ. Ἀντωνιάδη, Widessa, Κ. Λαμπούσου Π. Βρυέννιου κ.ά.

—Στὴν «Κυπριακὸ Τύπο», ὁ κ. Α. Γιαννίδης δημοσιεύει τρία ποιήματά τοῦ 22 Νοε. Ὁ ἴδιος γράφει στὶς 25 Δεκ. γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ἀχ. Αἰμίλιου «Χρυσὸν» ποῦ θὰ κυκλοφορήσει σὲ λίγο γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ. Ἐδῶ ἐπίσης ἡ δ. Ε. Παπαδοπούλου δημοσιεύει «Χριστουγενναίους ἀναμνήσεις», ὁ κ. Χ. Γιαπανῆς κριτικὴ τῆς ἐκθεσῆς ζωγραφικῆς τοῦ κ. Πατρικί, ὁ κ. Μ. Πετρόδης τὰ «Χριστογενναί», 25 Δεκ.

—Στὴν «Πρωινή», (22 καὶ 28 Νοε., 13 Δεκ. -10 Γεν.) δημοσιεύονται πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἐντυπώσεις τοῦ κ. Τ. Ἀνθία ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦ στήν Αἴγυπτο. Ἐδῶ ἐπίσης ὁ μουσικός Σ. Μιχαηλίδης δημοσιεύει τὴ διάλεξή του «Ἡ μουσικὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους λαούς», 4-9 Δεκ. καὶ τὴ διάλεξή του «Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα», 13-18 Δεκ.

—Στὸ «Χρόνο», καὶ στήν «Ἀλήθεια», φιλολογικὴ συζήτηση μεταξὺ τοῦ κ. Α. καὶ τοῦ κ. Ε. Πασιλῶδη γιὰ τὴ μόντερνα ἑλληνικὴ ποίηση.

—Στὴν ἐφημερίδα «Πάφος», δημοσιεύονται 10 Δεκ. «συμπληρωματικὰ πληροφορία», γιὰ τὸν Ἅγιο Πανάρετο τὸν Ἐπίσκοπο Πάρου.

—Στὴν «Ἀλήθεια», τοῦ κ. Παλαιόχου «Ἐνας Κύπριος Ἐπίσκοπος ποῦ θέσπερετο ἅγιος», κριτικὴ τοῦ κ. Ο. Ἄττικου γιὰ τὸ «Χάος», τοῦ κ. Ἀνθία 20 Νοε., ἐλοήγησι τοῦ κ. Ε. Πεύκη «Διὰ τὴν βιβλιοθήκην Λεμεσοῦ», 27 Νοε. καὶ ποίημα τοῦ κ. Ο. Ἄττικου «Ἐίκοσι Αἰῶνες», 25 Δεκ.

—Συνεχίζεται ἡ κυριακτικὴ φιλολογικὴ γυνὰ τοῦ «Παρατηρητή», με ἐνδιαφέρουσα πάντα συνεργασία. Ἀναφέρουμε τὰ ποιήματα τῶν κ.κ. Θ. Μακρογιάννη, Α. Παυλῶδη, Τ. Μελά, τὸ δημοτικὸ «Ἡ Μαρουδιάνη», τοῦ κ. Ξ. Φερμακίδη καὶ δ. Ἐδῶ ἐπίσης 15 Νοε. γίνεται ἡ ὄρατα ἐλοήγησι νὰ ἱδρωθῆ καὶ στὴ Λεμεσό τοπικὸ μουσεῖο καὶ νὰ ληφθεῖ φροντίδα γιὰ τὸ ἐνετικὸ τῆς φρούριου.

—Στὴν «Ἀλήθεια», δημοσιεύονται «Παλαιὰ ἀναμνήσεις», τοῦ κ. Παλαιόχου 18 Δεκ. καὶ 1 Γεν.

—Στὸν πρωτοχρονιατικὸ «Χρόνο», ὁ κ. Κ. Λαβρίνης κάνει ἐπισκόπησι τῆς φιλολογικῆς κίνησις τῆς Κύπρου ἀπὸ τὸ 1936, κ. ὁ κ. Π. Βαλδασεριδῆς δημοσιεύει ἕνα ποίημα τοῦ «Ἡ προσοχή»...

—Στὴν πρωτοχρονιατικὴ «Ἐλευθερία», ὁ κ. Κ. Καστρινός γράφει γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου στὸ 1936 (1 καὶ 3 Γεν.), ὁ κ. Κ. Λαμπούσου, Π. Μπίστης, Κ. Μόντης καὶ ἡ δ. Καρμελιάνη ἐπικαιρὰ διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις. Ἐδῶ ἐπίσης ὁ κ. Π. Βρυέννιος γράφει 3 Γεν. «Ὁ Κορσῆς καὶ ἡ Γαλλοκυπριακὴ σύμμαχία»...

—Στὴν «Πρωινή» ὁ κ. Ἀντ. Ἀγκασιτσίωτης δημοσιεύει σειρά ἀρθροῦν μετὰ μετὰ τὸν τίτλο «Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπισκόπησι», (31 Δεκ. - 1,3,8 Γεν.), ὁ κ. Δ. Δανιηλ «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ ζωγραφικῆς τοῦ κ. Πατρικί Γεν. καὶ ὁ κ. Α. Περνάρης «Ἡ φιλολογικὴ Κύπρος» 5 Γεν.

—Στὴν «Ἐλευθερία» ὁ κ. Γ. Λέρνης γράφει γιὰ «τὸ Παϊδικὸ θέατρο στήν Κύπρο», 8 Γεν. καὶ «Μία συνέντευξι μὲν ἀδιάσημο ζωγράφου», τὸν Ἀγγλο κ. Missou (9 Γεν.)

—Στὴν «Καθημερινή», 30 Νοε. δημοσιεύεται τὸ ποίημα τοῦ κ. Α. Παυλῶδη «Θάνατος»...

—ἀνασκόπησαν τὴν Ἀθήνα τὸ «Νεοελληνικὰ Γράμματα», ἐβδομαδιαία φιλολογικὴ, καλλιτεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐφημερίδα, με διευθυντὴ τὸν κ. Ἀλέκο Φωτιάδη. Ἰὰ τρία πρῶτα φύλλα ποῦ ἔχουμε ὑπόψη μας εἶναι πλούσια σ' ἐνδιαφέρουσες ὕλη καὶ ποικίλη.

Ἐδῶ συνεργάζονται εἰς κ.κ. Ἄλ. καὶ Δ. Φωτιάδης, Μ. Σκουλοῦδης, Γ. Ἀθανάς, Γ. Σκαρίμπας, Ν. Καββαδίας, Σ. Καραντινός, Στ. Βασιλείου, Ἀγγ. Γερζάκης, Θρ. Καστανάκης, Γ. Θεοτοκάς, Σ. Ξεφλούδας, Μ. Τόμπρης, Παῦλος Κριναῖος, καὶ ἄλλοι ἐκλεκτοὶ λογογράφοι καὶ καλλιτέχνες. Γὰ συσταίνουμε στοὺς ἀναγνώστες μας.

—Στὴν «Πνευματικὴ Ζωή», (ἀρ. 1) ὁ κ. Μ. Νικολαΐδης κριτικὴ τὰ «Ἀράχνες», τοῦ κ. Ἀλιθέρου, ὁ κ. Γ. Χατζίνης τὰ «Τραγοῦδιὰ τῆς Φυλακῆς», τοῦ κ. Γαλαττοπούλου (ἀρ. 2). Στὸ 2ῖο τεῦχος δημοσιεύεται καὶ τὸ ποίημα τοῦ κ. Α. Παυλῶδη «Ἀπλοικὴ καρδιά», ἡ «Πνευματικὴ Ζωή», ὅσο πάει καὶ γίνεται ἀρτιώτερη καὶ πλούσια. Πήραμε καὶ τὸν τρίτο ἀριθμὸ τῆς.

—Στὶς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες», ἀρ. 9-10 ὁ κ. Β. Τατάκης γράφει πολὺ εὐνοϊκὰ γιὰ τὴ «Παιδικὴ Ψυχὴ», τοῦ Ἀνώτερου Παρθενωλογεῖου Λεμεσοῦ.

—Στὴ Χριστουγεννατικὴ «Νέα Ἑστία», δημοσιεύεται τὸ ποίημα τοῦ κ. Π. Δρουσιώτη «Γὰ βελινὰ καὶ

ἀποχωρισμῶν». Τοῦ ἴδιου στὴ «Νέα Ἑστία» 1 Γεν. 1937 δημοσιεύεται τὸ ποίημα «ἀπαντοχή». Ἐδῶ ἐπίσης ὁ κ. Κ. Παράσχος κριτικὴ τὴ μελέτῃ τοῦ κ. Α. Περνάρη «Ἡ ποίησι στὴ ζωὴ μας».

—Ὁ κ. Π. Δικταῆς στὰ «The illustrated London News» pp. 1174-1175, Dec. 26, 1936 δημοσιεύει ἄρθρο μετὰ τὸν τίτλο «New Light on Prehistoric Cyprus more than 5000 years ago. Discoveries revealing cultural stages throughout the 4th Millennium B.C.: a sacred enclosure and burial place of chiefs in early neolithic times».

—Ὁ γερμανὸς νεοελληνιστῆς τοῦ Μονάχου Dr A. Steinmetz γράφει ἕνα ἐνδιαφέρου ἀρθρο στὴ «Mitteilungen der Deutsche Akademie, XI (1935) σελ. 370-79» γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος στήν Ἑλλάδα. Τὴ δημοτικὴ θεωρεῖ μὴ ἐνιαστὴ γλῶσσα σ' ὅλα τὰ ἑλληνικά μέρη ὡς στήν Κύπρο καὶ ὅχι σάν ἕνα ἴδιωμα ἐνός μονάχου τόπου. Ἐξαιρεῖ ἰδιαίτερὰ τὴν προσπάθειαν ποῦ γίνηκε στήν Κύπρο νὰ δημοσιευθεῖ νόμος στὴν ἐφημερίδα τῆς κυπριακῆς κυβερνήσεως γραμμένους ὡς δημοτικὴ γλῶσσα, πράγμα ποῦ δὲ γίνηκε στήν Ἑλλάδα. Κυπταὶ τὰ λαθρ, στὰ ὁποῖα ὑπέπεσαν οἱ καθαρευουσιάνοι στὸν ἀγῶνα τοὺς κατὰ τῆς δημοτικῆς καὶ ἀναφέρει μεταξὺ τῶν καλύτερων διηγηματογράφων ποῦ χρησιμοποιοῦνται τὴ δημοτικὴ τὸν Κύπριον λογοτέχνη Ἀχ. Αἰμίλιον. Τὸ ἄρθρο καταλήγει με τὴ γνώμη πὼς ἡ μερικὴ γλῶσσα ἔχει σήμερὰ τίς περισσότερες ἐπιτυχίας.

—Ὁ γλωσσολόγος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου E. Schwyzar κρῖνει στὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ γνωστοῦ γερμανικοῦ κριτικοῦ περιοικοῦ Γουσσου XI (1935) σ. 622 κ.έ. τρεῖς ἑλληνικές δημοσιεύσεις: 1) τὸν πρωτανικὸ λόγον τοῦ Στ. Κυριακίδη καὶ ἱστορικῆ ἀρχαί τῆς δημόδους ἑλληνικῆς ποιήσεως, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς ἕνα προανατολισμὸ στὸ θέμα γραμμένο με τρόπο ποῦ δεσμεῖει τὸν ἀναγνώστη, 2) τοῦ Δημητρίου Σάρρου τίς μεταφράσεις τοῦ Κύκλιωτα τοῦ Εὐριπίδου καὶ τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλεῖ (B' ἐκδ.), τίς ὁποῖες ἐξαιρεῖ τὴν ἐπιδέξια μεταφορά τῆς γλῶσσας τῶν ἀρχαίων ποιητῶν στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, καὶ 3) τῆς Μελοῦ Ο. Μερλιὰ τὰ Τραγοῦδιὰ τῆς Ροῦμελης, στὰ ὁποῖα τονίζει ἰδιαίτερα τὴν εἰσαγωγή γιὰ τὴ σχέση ποῦ ζητεῖται νὰ βρεῖ τῆς μελωδίας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν με τὴ βυζαντινὴ καὶ τὴν ἀρχαία μουσικὴ.

—Στὸ ἐκλεκτὸ περιοδικὸ τῆς Κρήτης «Κρητικὸς Σελίδες», (ἔτος Α', ἀρ. 8.9.10 σ. 284) ὁ κ. Ν. Νικολοῦδάκης κρῖνει πολὺ εὐνοϊκὰ τὰ διηγήματα τοῦ Κύπριου κ. Γλαῦκο Ἀλιθέρου «Ἀράχνες». Ἀναδημοσιεύουμε ἕνα κομμάτι: «Γιὰ τὸ καχκτικὸ μὲλος τῆς ὀυτογενίας μας, τὴν πεζογραφία, τὸ νέο βιβλίο τοῦ κ. Ἀλιθέρου εἶναι κατὰ σημερινὸν. Δέκα διηγήματα, καλοτυπώμενα σὲ ἐκλεκτὸ χαρτί, με θέμαστ ἀξιοπαραστήριστα, γραφίμου σπιντοῦ καὶ ἀβίαστο, ἀποτελοῦν τὸ νέο βιβλίο τοῦ κ. Ἀλιθέρου. Ἡ καλλισθητικὴ τοῦ γλῶσσα καὶ ἡ ἐπιδέξια του καὶ φυσικὴ ἀφήγησι μὰς διδοῦν ἀμέσως νὰ καταλάβουμε πὼς ἔχουμε μπροστά μας ἕνα ἔργο καλὸ τεχνικὴ, ἐπιτέδειου χειριστῆ τῆς πέννας... Μετὰ τὸ νέο τοῦτο βιβλίο ὁ κ. Ἀλιθέρου μὰς βάζει στὸ δίκον τοῦ κοσμοῦ καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τ' ἀρνηθομε ὁμορφία, βάθος, νόημα».

—Πήραμε καὶ τίς ἐφημερίδες «Φωνὴ τῆς Κύπρου», «Ἑλληνικὸς Ἰώπος», Σίκωγο, «Ἐπὶ τῆς Κερκύρας», «Κρητικὰ Νέα», Ἡρακλεῖου, «Πρόδος», Ἀλμυροῦ καὶ τὰ περιοδικὰ «Γνώσις», «Μορφές», «Γέλιο», «Παναγῦπτις». «Κρητικὸς Σελίδες».

NEA BIBLIA

G. Lespieux et I. de Magnée: Le gisement de pyrite cuivreuse de Skouriotissa (Chypre). (Extrait du Congrès International des Mines, de la Métallurgie et de la Géologie appliquée VIIe Session—Paris, 20-26 Octobre, 1935), Paris pp 105-114. Planchés I-II.

A. H. S. Megaw: Archaeology in Greece, 1935-1937, pp. 32. (Reprinted from the JHS, Vol. LVI, 1936. Cyprus, Khirokitia, Kurion p. 32). Colonial Reports—Annual. No 1778.

Annual Report on the Social and Economic Progress of the People of Cyprus, 1935, London 1936 pp. 59, Price 2s 6d net.

Williamott, Stanley G: A Note on some Ancient Copper Coated Silver Coins of Cyprus: Reprinted from the «Journal of the Institute of Metals», Vol. LV, No 2, 1934, pp. 291—294. London.

Ἀποστόλου Γ. Κωνσταντινίδου—Οἱ Πηλιορείται ἐν Αἰγύπτῳ (Τόμος πρῶτος). Ἐκδόσεις «Συλλόγου Ζαγοράς», Ἀλεξάνδρεια, 1936.

Κ. Ν. Κωνσταντινίδου—Ἀθάνα Λυδία καὶ μιά πτυχὴ τοῦ Ροδιακοῦ πολιτισμοῦ, μὲ 25 εἰκόνες. Ἀλεξάνδρεια 1936.

Πάνου Σαμαρά (Χαλκίδα)—Στρόβιλος. Βιβλίον πρῶτον. Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν. Ἀθήνα 1936. Δρχ. 25.

Σπ. Ν. Λιμπέρτου ἰατροδικαστοῦ—Ἡ ψυχοπαθολογία τοῦ Οὐγού Φωσκόλου. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Α. Κασιγόνη, Ἀλεξάνδρεια 1936.

Τάσσοῦ Ἀθανασιάδου—Πῶς ἔβλεπε τὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα ὁ Φῶτος Πολίτης. Ἀθήνα 1936.

Ν. Β. Γωμαδάκη—Ἄγνωστοι στίχοι τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα φιλολογικὰ προβλήματα. Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 11, 1936 σ. 213—227.

Γιῶργου Καλαματιανοῦ—Ὀνειρα καὶ Καῦμοί, Ποιήματα, Ἐκδ. Γραφείου Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν, Ἀθήνα, 1936, δρχ. 25.

Γιάννη Πινδέα—Φλογέρα (Βουκολικὰ Τραγούδια), Ἀθήνα, 1936, σ. 61, δρχ. 10.

Embiros Alexandre—Physionomies, Etudes critiques, Paris 1934, pp. 124, 10 fr.

Κλέαρχου Στ. Μιμίκου—Λάμπρος Πορφύρας. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ λυρικοῦ ποιητῆ. Φιλολογικὴ μελέτη, Ἄγιον 1936.

Κλεάνθου Π. Γεωργιάδου—Ἡ καταγωγὴ τῶν Κυπρίων (μελέτη) (Πρῶτον Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Λευκωσία, Κύπρου 1936 σελ. κα' 351, 8vo. Σελίνια 4.

Κ. Χατζηγιάννου—Ἀδαμάντιος Κορῆς (μελέτη). Ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα». Ἔτος Γ' ἀρ. 1-2. Λευκωσία. Κύπρος, 1936 σελ. 38, 16ο.

Ἀντων. Βεννιέρη—Ἀλεξάνδρα. Ἀθηναϊκὸ μυθιστόρημα. Ἀθήναι 1936 σελ. 293 δρχ. 50.

τῆς Α' χρονιάς.

—Τὴν 30 Δεκέβρη πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος. Ὁ μ. καθηγητὴς στὰ 1911-1912 ἐργάστηκε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο· ἔγραψε μελέτες καὶ γιὰ τὴν κυπριακὴ διάλεκτο.

—Τὴν 31 Δεκέβρη πέθανε ὁ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σαλαμάνκας καὶ μεγάλος Ἰσπανὸς συγγραφέας Μιγκουελ Ντ' Οὐναμούντο.

—Γενικά γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Eugene O' Neill, ποὺ πῆρε τὸ φετεινὸ λογοτεχνικὸ Νόμπελ, καὶ ἰδιαιτέρα γιὰ τὴ συλλογὴ «Hairy Ape, Anna Christie, The First Man» θὰ γράψῃ ὁ συνεργάτης μας κ. Ἄντ. Ἰντιάνος, ποὺ ἔχει μεταφράσει κίβλας τὸ πρῶτον γιὰ τὴ δημοσιευτὴ τῆ φετεινῆ χρονιά στὰ «Κυπρ. Γρ.»

—Τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς Εἰρήνης δόθηκε στὸ μεγάλο Γερμανὸ εἰρημιστὴ Κάρλ Φὼν Ὅσσιέτσκι.

—Στις 8—10 Γενάρη γίνεται στὴν Ἀθήνα μνημόσυνον τοῦ Ἀλέξ. Πάλλη. Τὴν ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τὴν ἀποτελοῦν οἱ κκ. Μ. Τριανταφυλλίδης, Θ. Συναδινός, Α. Σικελιανός, Κ. Καραθῆος, Στρ. Μυριβήλης, Γρ. Ξενόπουλος, Η. Βενέζης, Ρ. Γκόλφης, Π. Νιρβάνας, Μ. Βαϊάνος καὶ οἱ κυρίες Ἀγ. Χατζημιχάλη καὶ Γαλ. Καζαντζάκη. Θὰ μιλήσουν σὲ δύο ἀπογεύματα οἱ: Νιρβάνας, Τριανταφυλλίδης, Γκόλφης, Συναδινός καὶ Ξενόπουλος καὶ θ' ἀπαγγελοῦν ὁ Γληνός κ' ἡ κ. Κοκκινάκη. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», ποὺ τοὺς ἔχουν σταλεῖ πρόσκληση, θὰ τ' ἀντιπροσωπεύσει ὁ ποιητὴς Ἄγγελος Σικελιανός.

—Ὁ κ. Γλαῦκος Ἀλιθέρης θὰ ἐκδώσει σὲ λίγο σὲ βιβλίον τὴν τραγωδίαν τοῦ «Ἀροδαφνοῦσα» ποὺ πρωτοδημοσιεύτηκε στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα». Ἡ ἔκδοσίς τῆς θὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπιμελημένη καὶ διακοσμημένη ἀπὸ τὸ νέο καλλιτέχνη Κιούση. Πρόλογος θὰ γράψῃ ὁ κ. Κ. Προυσης.

—Ἐκδίδεται γαλλικὰ στὴ σειρά «La Primévere» τοῦ οἴκου «Les Editions Provinciales» τὸ ἔργο «Χρῦσιλλα» τοῦ ἐκλεχτοῦ συνεργάτη μας κ. Ἀχ. Αἰμίλιου. Τὸ ἔργο τὸ προλογίζει ὁ Πρόεδρος τῆς Προβηγκιανῆς Ἀκαδημίας, ποιητῆς καὶ φίλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, κ. Philéas Lebesque.

—Πληροφοροῦμαστε πῶς μιά ὁμάδα Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, Ἀθηναίων, Ἀλεξανδρινῶν, καὶ Κυπρίων θὰ ἐκδώσει τὸν ἐρχόμενον Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον στὴν Ἀθήνα λογοτεχνικὸ περιοδικὸ μὲ τίτλον «Νέα Τέχνη». Διευθυντὴς ὁ κ. Μάριος Βαϊάνος, Ἀκαδημίας 26.

—Τὴν 1η τοῦ ἐρχόμενου Μάρτη θὰ κυκλοφορήσουν τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά», μνηνιαία ἔκδοσις κριτικῆς καὶ μελέτης. Ἰδρυτὲς Γιάννης Σκαρίμπας καὶ Ὀλυμπία Α. Δρακοπούλου. Διεύθυνση: Ὀλ. Α. Δρακοπούλου, ξενοδοχ. «Ερμής», ὁδὸς Πα

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Στις 10 Δεκέβρη πέθανε ὁ μεγάλος Ἰταλὸς δραματικὸς συγγραφέας Luigi Pirandello παῦ τιμήθηκε μὲ τὸ Βραβεῖον Νόμπελ στὰ 1934. Τὰ «Κ. Γρ.» ἔχουν δημοσιέψῃ ἓνα διήγημα του σὲ μετάφραση στὰ δύο πρῶτα τεύχη

νεπιστημίου 44, Ἀθήναι. Συνδρομή ἑτήσια, δρχ. 30.

—Κυκλοφόρησε σὲ ἰδιαίτερα τεύχη μεταφρασμένη στ' ἀγγλικά ἀπὸ τὸν κ. Ζ. Γ. Ρωσσίδη, γαλλικά καὶ ἰταλικά ἀπὸ τὸν κ. Fr. Sforza καὶ γερμανικά ἀπὸ τὸν κ. E. Pietrowski ὁ πρόλογος τῆς Βιβλιογραφίας τοῦ κ. Ν. Γ. Κυριαζῆ.

—Τὸ Δελτίο Κυπριακῶν Σπουδῶν θὰ εἶναι ἑτοιμο τὸ ἐρχόμ. Πάσχα. Μελέτες γιὰ δημοσίευση πρέπει νὰ σταλοῦν στὸν κ. Κ. Σπυριδάκι ἴσαμε τὴν 1)2)1937.

δεύτερον χρόνον τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» σ' ἀνταλλαγῆ.

Παρακαλοῦμε ἐπίσης, ὅσοι καθυστεροῦν τὴ συνδρομὴ τους νὰ φροντίσουν νὰ τὴν πλερώσουν σύντομα. "Ὅσοι εἶναι ἀπὸ ἄλλες πόλεις ἢ ἀπὸ χωριά μποροῦν νὰ μᾶς στέλνουν τὴ συνδρομὴ τους μὲ postal order στὸ Γραφεῖο μας: Σοφοκλέους 11, Λευκοσία.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐπειδὴ πολλοὶ νέοι συνδρομητῆς μᾶς ζητοῦν τοὺς δυὸ πρώτους τόμους τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», κ' ἐπειδὴ βρισκόμαστε σὲ δυσκολία νὰ τοὺς καταρτίσουμε πλήρεις, γιὰ τὴν μᾶς λείπουν μερικὰ τεύχη τοῦ πρώτου χρόνου, παρακαλοῦμε, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας ἔχουν παραπανιστὰ τὰ τεύχη αὐτὰ νὰ μᾶς τὰ στείλουν. Τὰ τεύχη ποὺ θέλουμε εἶναι τὸ Α, 7-8 (15 Δεκ. 1934 καὶ 1 Γεν. 1935) καὶ τὸ Α, 10 (1 Φλεβάρη 1935). Εἴμαστε πρόθυμοι σ' ὅποιο μᾶς στείλει ἕνα ἢ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ τεύχη, νὰ τοῦ στείλουμε ὅποιο τεύχος μᾶς ζητήσῃ τοῦ

κ. Π. Βρισιμιτζάκη. Ἀλεξάντρεια. Πήραμε τὰ βιβλία καὶ θὰ γράψουμε γι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους. —Βιβλιοθήκη Βουλής, Ἀθήνα. Τὰ στέλνουμε. Γνωρίσατέ μας τὴν παραλαβὴ—κ. Φρ. Π., Ἀθήνα. Σᾶς δίνουμε ταχυδρομικὰ τὴν πληροφορίαν ποὺ ζητᾶτε. Σᾶς γράψαμε συνδρομητῆ.—κ. Ἀχ. Στυλιανοῦ, Παλλουριώτισσα. Τὸ ποιῆμα σας δίνει πολλὰς ἐλπίδες. Γιατὶ ὅμως τόση θλίψη, τόση μαυρίλα; Εἴσατε νέος, πιστεύουμε, καὶ θὰ πρέπει νὰ κοιτάζετε σιόδι—δοξα καὶ θαρραλέα τὴ ζωῆ. (νὰ γράψετε τότε καὶ καλύτερα πράγματα.—δ. Ἐλ. Π. Δὲ σᾶς λείπει βέβαια ἡ ποιητικὴ διάθεση, μὰ δὲ φτάνει. Χρειαζέται περισσότερὴ προσοχὴ στὴν τεχνικὴ τοῦ στίχου, στὴ χρησιμοποίησιν τῶν θεμάτων καὶ στὸν ἐκφραστικὸ τρόπο. Τὰ ποιήματά σας εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὴν πρόζαν σας.—κ. Σολ. Μιχ. Λεμεσό. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια. Περιμένουμε.—κ. Κ. Κοινιῶτη. Τὸ παραμύθι σας δὲν εἶναι ἀξιόλογο. Τὰ προηγούμενα σας θὰ δημοσιευτοῦν μαζί μὲ ἄλλα λαογραφικά.

Μόλις ἐκυκλοφόρησε

ΚΛΕΑΝΘΗ Π. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

“Ἡ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ,,

Ἐνας μεγάλος τόμος ἀπὸ 350 σελίδες, ὅπου ξεδιαλύνεται τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν Κυπρίων.

Τὸ ἔργο αὐτὸ βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν.

Πουλιέται στὸ γραφεῖο μας 4 σελίνια.

Ἐπιτελεσθέντος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκοσία.

Τύποις «ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ»—Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΕΞΑΡΘΡΩΣΕΙΣ
ΑΜΕΣΟΣ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΙΣ

Τὸ ΣΛΟΑΝΣ θερμαίνει μαλακώνει καὶ ἀνακουφίζει ἀμέσως
Εἰσέρχεται μέσῳ τῶν πόρων ἄνευ ἐντριβῆς μέχρι τῶν πονεμέ-
μων μερῶν καὶ ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους ἀμέσως.

Μεταχειρισθεῖτε τὸ Σλοᾶνς κατὰ τῶν ρευματι-
σμῶν, ἰσχυαλγίας, ὀσφυαλγίας, στραμπουλισμῶν
καὶ πόνων τῶν μυῶν.

ΣΛΟΑΝΣ LINIMENT Στιματῶ τοὺς πόνους

SLOANS LINIMENT

